

B. SYLVANIUS
COMMENTARI

AMMONII
HERMEAE IN PRAEDI
CAMENTA ARISTOTELIS
COMMENTARII.

PER BARTHOLOMÆVM SYLVA
nium Salonensem nuper latine conuersi.

luxi of adinatos ugi

adinas, Cu ofe mtrvtes.

VENETIIS Ex officina Francisci Bindoni,
Et Maphci Pasini. Anno à virginis partu.
M D XXXXX.

CHRISTOPHORO MADRUTI
tio Tridenti Episcopo Principi ornatissimo Bar
tholomæus Sylluanus. S. P. D.

MMONIVM Hermeam in
Prædicamenta Aristotelis, locis
à me nuper emendatum complu
ribus, ac latinitate donatum, cū
is à sapientiæ studiosis identidē
efflagitaretur, munus de mea su
pellectile ad te defero, ac nomi
ni tuo dicatū uolo optime Prin
ceps Christophore Madruti: ut
secus in me accidisse intelligas
quam in multorum amicitis ue

nire uia soleat: quæ, nisi assiduus colantur officilis, sensim euane
scunt. Nam etsi ita casus tulit, ut à quo tempore à te discessi, nul
lus consuetudinis usus intercesserit, tamen mea in te uetus ob
seruantia eo magis est aucta, quo maior in dies ea causa qua te
obseruare coeperam facta est. Non puto tibi memoria excidisse
tempus illud cum tu mea opera in liris usus es, tum me singu
laris quæ in te elucebat præstantis sume uirtutis indoles commo
uit, ut te non solum diligerem, sed uehementer etiam, colerem.
Ab ea indole cognoui quæ essent expectanda, eaq; expectaui
magna scilicet, atque præclara. sed meam tamen expectationem
valde à te sentio esse superatam. Itaque meam in te uoluntatem
tua uirtus quæ pepererat, eadem aluit, atque auxit. Quo factū
est, ut in te colendo obseruandoq; nemini forte concedam: ac,
quauis nec forendiora tibi desint ingenia quæ laudes tuas cele
brare copiose ac splendide possint, mea tamen interesse magnop
ere existimem ut testis iis sim qui nostra hæc legent, summæ
probitatis, sapientiæ, benignitatis tuæ, ac denique earum uirtu
tum, quarum ope in sublimem hunc virorum principum ordi
nem relatus es. Nuuc genus non profero familiaræ tuæ nobilissi
mum, vel Gaudentii Patris tui integritatem, cuius hodie fidei
ac prudentiæ credit Ferdinandus Romanorum Rex inclytus
quæ domi chariora habet, uel fratrum tuorum tum singularem
eruditionem, tum militaris discipline peritiam quādo graue mi

his recensendis negotium facessere, ac demum uereret ne quam
qui sensimus essem predicator, aliquam tamen adulationis nota
subire. Non hanc tibi amplitudinem his fortassis praesertim compa-
rati esse alicui: tamen si ex quoque non minimum ad hanc dignitate
contulere, non, quod aliis video contigisse quam plurimis, aut be-
reditatis iure, aut pecuniae adimento: sed tua sapientia, quae pla-
rimum literarum studio consecutus es, tua clementi ac miti natura,
qua nulla in quenquam malevolentia, suffusus, neque amicis, ne-
que attentionibus opera & consilio unquam dees, tua commemo-
randa quadam liberalitate, qua allicis beneficiis homines, eosque
percupidos tui, ac studiosos reddis adeo, ut se tibi non solum de-
uinctos, faciantur, sed etiam mirifice gaudeant: tuae te inquam ui-
toris splendore illustrari: neque hanc tibi laudem esse cum alio comu-
nicandam, tuis ipse tibi praestaris operis & auctor & perfectus
exististi. Demum ea uirtus est tua, ut tibi ne etiam principatus
quem obtines, an tu illi plus dignitatis afferas, mecum saepius du-
bitem. Quamobrem quae ad hanc tibi gloriam viam ostenderis,
eadem te nec ibi diu esse patientur: sed tuis innixus altius euolu-
bis, honoribus quibusque amplissimis perfunditur: ut familiae tuae
ornamenti (quanquam sit nobilissima) plus multo quam acceperis,
redditurus quotidie sis. Haec est hominum opinio de te, quae ma-
gis in dies magisque confirmatur. Verum longius me digressum sen-
tio, eaque commemorare quae silentio praeterire decreueram. Ac
certe verum necesse est fateri aliquando, neque id quod facient in
uidi, egregias laudes boni Principis intactas relinquere, ut hic
caeteri obseruent, homines, oculosque in eam intendant, uelut pra-
cipuum probitatis exemplar, ad id uero unde oratio deflexit re-
deo. Ammonium meum tibi omnium maxime nuncupatum no-
lo Princeps optime, exiguum id munus quidem, si tuae conferre
uelim amplitudini: per magnam uero, si uel nostrum in eo exco-
lendo laborem aestimes, uel rerum quas continet dignitates ex-
sunt decem amplissima rerum genera, quae ad totam Philosophiam
ob idque ad bonas artes omnes (aditum patefacient) simul uis, si
quando a grauioribus negotiis te diiungis, refertque ad Philoso-
phiae studia, quae te semper a prima usque aetate delectauerunt, gra-
uissimum illis Philosophum habere, cuius excellenti ac singu-
lari doctrina uti commode possis: simul ut testis apud omnes sem-
piternus is sit meae in te uoluntatis. Et uero tamen nec tu in me

1807331 3
in esles qui es, neque ego te unquam praesens nouissem, ea tamen
ad nos tui nominis fama peruenit, ut idem hoc faciendum mihi
fuerit, quare a te peto ut Ammonium meae in te pietatis moni-
mentum ita excipias ut coplastare, in totisque intimis habeas, quae
tibi per te ipsum cognoueris, profecto non indignissimum tuo pa-
trocinio, tuoque hospitio iudicabis. Vale.

IOANNES MARIA CATA
neus Salontensis Medicus Bartholomaeo Sylua
nio Salontensi Medico. S. D.

RIDIE Non. Sept. cum apud Syluanum filium
mineruam essem a te mihi Tabellarius noster
litteras reddidit, quibus me consulis an Ammo-
nium Hermeam in Aristotelis Praedicamenta,
quem dudum latinitate donaueras, mihique legere
dum exhibeeris, & eum quidem sub sacro no-
mine Reuerendis. Tridentini Episcopi Madrutii edere conue-
niat. Quid pro Deorum immortalium fide, tam celebre Commemato-
rem, tam expectatum, & antiquum, tam docte, tam fideliter per-
te, quo modo & Galenus nuper, & cetera plurima, quibus aetatem
hanc ornas, ac commodas, inter pretatum, in publicum dialectico-
rum commodum non prodere? Quid & eum ipsum tam clare Principi, cui iam
dicaturae sunt Gratiae, & uirtutes omnes, bonae litterae, bonae artes
omnes non dicere conueniat? Auctorem igitur grauissimum edito Tan-
to numini fidenter uoueto, Atque in deuotionis nostrae, meae sci-
licet & Syluani erga ipsum praecipue testimonium, hanc episto-
lam una cum Hermea publice eudendam curato Vale.
Mincrae. Idibus Sep.

LECTORI.

QVONIAM Interpres in uertendo Ammonio ea tantum
Aristotelis uerba, quae in impresso Ammonii Graeco ex-
planari non potuerunt, studioforum utilitati consulentes, inte-
gram absolutamque Praedicamentorum dictionem ubique suis locis
ex Boethii translatione adicienda curauimus, ne quid tibi praeter-
ea requirendum esset, Vale.

ARISTOTELES fuit genere Macedo-
ciuitate Stagiris oriundus, filius Nicomachi.
Amyntæ Macedonum regis Medici. Vnde &
filiū quē suscepit, patris memoriæ gratia com-
dandi, appellauit Nicomachū. ad quē & libros
de moribus quibus titulus est Nicomachea, e-
scripsit. matre autem natus est Phæstide. Horum porro uterque
& Nicomachus & Phæstis ab Aescula pio genus ducebant. id quod
dictum, in Aristotelē epigramma testatur hunc in modū habent.

Nicomacho genitore fatusq; & Phæstide matre.

Est Aesclepiadis diuus Aristoteles.

Post obitum uero Nicomachi & Phæstidis Aristoteles apud ho-
spitem quendam Atarnensem educatus. cuius etiam nequaquam
immemor officii, non eius filium modo uicissim aluit. Nicanorē,
omniq; imbuuit literarum genere, verum ipsum sibi quoque filiū
adoptauit, uitāq; decedēs legauit ut nuptui Pythais eius filia Ni-
canori collocaretur. Aristoteles igitur per teneram adhuc ætate
liberalibus disciplinis erudiebatur: ut quæ ab eo de rebus poe-
ticis, & aduersus poetas scripta sunt, nec non Homeri problema-
ta, & Rhetoricę artes declarant. Annum uero natus decimum se-
ptimum, Pythia quoque ei Philosophari iubente, Athenas con-
cedit. ubi Socrate utens præceptore, cum eo triennium agit. Cæ-
terum extincto Socrate ad platonem uentitat: quicum per ui-
ginti annos uersatur, adeoq; strenuam nauauit operam, ut Plato
Aristotelis domum Anagnostæ, idest Lectoris domum uocaret.
Non enim Aristoteles Lyceum uiuente adhuc Platone, ut quidā
suspiciantur, ad eius æmulationem aperuit, quomodo enim effice-
re id potuit, cum tunc potentes admodum essent Chabrias & Ti-
motheus Athenis Imperatores, & Platoni genere coniuncti. Nō-
nulli sinē Aristotelem uiuo etiamnum Platone Lyceum aduer-
sus hunc aperuisse dicere ex eo conantur, quod in pluribus Pla-
toni refragetur, quibus respondendum non contra Platonem sim-
pliciter pronunciare, sed aduersus eos qui minus Platonica intel-
lexere, Quod si uel Platoni ipsi reclaimer, nihil esse absurdum: est
& in his Platoni consentiat. Sunt enim ipsius Platonis uerba, ue-

ritatem magis curare quam aliud quidquam oportere. Nimirum
hæc quoque ad uerbum inquit, amicus quidem est Socrates, sed
ueritas amicissima. & alibi paulum quidem Socratis habenda ra-
tio est, ueritatis uero quamplurimum. Fecit hoc ergo & Arist-
oteles, tametsi nec quæ sunt à Platone dicta subuerterit, quippe &
hic consentanea illi peregit, cum despiciere ueritatem noller. De-
niq; quod Platonem uidelicet magna beneuolentia persecutos
Aristoteles fuerit, ex eo compertum est, quod aram Platoni dica-
uerit, in qua sic inscriptum reliquit.

Ipsæ Platonis Aristoteles hanc condidit aram,

Laude malis quem fas nec celebrare, uiris.

Vixit est Aristoteles Platonis familiaritate annos uiginti. uita au-
tem defuncto Platone, scholæ succedit nepos ipsius ex sorore
Speusippus (fuit enim is filius sororis eius Potones.) Aristoteles
uero in urbem sese Macedonum contulit, ubi Alexandrum con-
ditorem instituit bonis artibus. magnaq; huius pars imperii fuit.
nam plurimum apud regem ualuit, potētiaq; opportune est usus,
tum singulis priuatim, tum omnibus publice promerendis. Et
quidem quod beneficia priuatim in multos contulerit, declara-
bunt quæ eius commendatitiæ feruntur de quibusdā ad regem
epistolæ. Quod uero & publice iuuerit multos, perspicuum ex
eo fit, quot Staniorum oppidum solo æquatum Alexandro ut de
intero conderet suauit, unde & festum diem Stagiritæ celebrant
Aristotelē, quem Aristotelem uocant. mensem uero in quo solem
ne id agunt, nomināt Stagiritem. Qui Eresum quoq; Theophras-
ti ciuitatem cum ab rege Alexandro male tractanda esset, ab ini-
uria uindicauit. Cæterum post hæc cum diem suum obisset Speu-
sippus, accesserunt Athenienses Aristotelem. duoq; hi scholam Pla-
tonis excepere Aristoteles atque Xenocrates. docebatq; in Aca-
demia Xenocrates, Aristoteles in Lyceo. Postmodum uero Ari-
stoteles seditione inter Athenienses coorta, in Chalcidem secessit
utique cum hoc Atheniensibus dixisset, Non patiar uos bis in
Philosophiam peccare. etenim morte iam Socratem Athenienses
damnauerat. Significauit quoque Antipatro regi difficile esse Athe-
nis agere. Porro & uerum illum dicebat Homericum.

Inq; piro pira, fico ficus, inq; senescunt.

Quali Atheniensium ex eo calumnias arguens. Rursus uero in
Macedoniam reuertitur Aristoteles: multumq; apud eius tem-

peffatis Reges Alexandrum, & Olympiade eius matrē & Antipatrum Philippum ualuit. Scripsit uero unico Libro & ad Alexandrum de regno, quo ipsum quoniam pacto regnū administrari conueniat docet. Denique cum eo uel ulque intra Brachmanas penetravit ubi respublicas quingenta quinque supra ducentas conscripsit. Hunc comitatus est & in Persidem: unde bello confecto, atque Alexandro uita perfuncto, in patriā suam rediit. Fuit hic vir moribus plūsquam satis moderatus excesit in Philosophia humanos limites, de ea nihil omittendo commentatus. Atque ex eius ipsius ingenio ac solertia compluribus additis, totam Philosophiam numeris omnibus absoluit. Nam Logicę quidem adiecit, cum regulas discreuerit à rebus, & demonstrationum rationem ac uiam consecrerit. Norant enim veteres demonstrare: at de demonstrationes facere haudquaquam sciebant quibus idem cum iis accidit, qui corii secandi artem exercere non possunt, uti ne ro calcels possunt. Physicę quintā essentia adiunxit. Theologicę uero etsi nihil acceperit, nihil de ea tamen tractauit, in quo quidquam desideres. Non enim ut arbitrantur nonnulli, sola ea quę mundi ambitu continentur, sed & quę supra mundum sunt notat ut octauo quoque palam facit uolumine naturalis auscultationis: primam inquiens causam neque per se mobilem, neque per accidens esse, ex hoc sane indicans, diuinitatem supremam ac moderatricem neque corpus esse, neque obnoxiam affectionibus. Vixit Aristoteles uniuerso tempore annos tres & sexaginta. Nanque annum agens decimumseptimum Socratem audit, cuius per triennium adhaeret. fuit & cum Platone annos uiginti. vixit uero à Platonis interitu tres & uiginti. Hęc de uita Aristotelis habuimus dicenda.

QVAESTIO VTRVM PARS
an instrumentum Philosophię sit Logice

QVANDO QUIDEM autem Propositus liber Logicę principium est commentationis, ut in orationis serie explicabitur, necesse est utrum pars an instrumentum Logicę Philosophię sit discquiramus. Haud enim ignorandum est, Philosophos iam pridem uitros, quosdam Philosophię partem esse, qualis Stoicus chorus fuit uniuersus alios instrumentum, ut Peripatetici omnes, Logicen pronunciaſſe Plato autem Logicen partem simul atque instrumentum dixit: partem quidē in Phaedro, instrumentum uero in Parmenide ubi iuuenes inquit quoad iuuenili etate fruuntur, in garrulitate præexerceri oportere, ut postmodum à falso discernere uerū possint. Ex quo igitur Logicen garrulitatem uocauit, ex hoc instrumentum ab eo dictam conicimus: non enim garrulitatem appellare eam ausus fuisset, si partem putasset Philosophię: ne Philosophiam garrulitatem nominaret. Fieri uero potest ut idem pars instrumentumq; sit, uerbi gratia manus. est enim hæc tum dandi tum accipiendi instrumentum. pars autem corporis uniuersi. Suam igitur opinionem Stoici duabus asserunt argumentationibus, quarum prima hunc in modum progreditur. Si omne id inquit quo utens utitur neq; pars alterius cuiusquam neque particula est, ipſius necessario utens aut pars est aut particula. Sicuti & medicina præſinitrice uictus ratione utitur (græci hæc *diatritia* uocant, quasi uictuatiam latine appellauerimus) quę quoniam neque pars alterius neque particula est, ob id medicinæ pars est aut particula. uerum pars quidem curatiuis, particula uero præſinitrice siue actiue exiſtit. Porro additum orationis est si illud neque particula alterius est, ob id astronomiam. hæc enim uiurpat gubernatoria. ac quoniam prius Philosophię pars & particula est astronomia, pars nimirum Mathematicę, contemplatiuæ uero particula, eam ob rem gubernatoriæ neque pars est neque particula. Quare si Logicen uſorpat Philosophia. hæc autem scientiæ alterius pars aut particula non est, Philosophię igitur est. Prima itaque ipſorum est huiusmodi quidem argumentatio, sed quam facile redarguas. nam ego quoque retorto dicam

sermone, quoniam grammatica & rethorica & Medicina ratiocinandi instrumentum facultate, alia ut suas ipsius regulas recte se habere demonstraret, alia ut placita sua constitueret, ac neque pars neque particula alterius est artis, plane dictarum artium pars erit aut partem dicere eos oportebat, si id omne quo utens utitur, artis alterius vel scientiæ neque pars est neque particula neque instrumentum, ipse uel pars uel particula uel instrumentum erit utens, quoniam igitur philosophiæ neque pars est neque particula ratiocinandi facultas, eius necessario erit instrumentum. Nam quod uel hoc neque instrumentum ad si sermoni opus sit, hinc datur intelligi, utitur. n. medicina phlebotomo, quod alterius neque pars neque particula est artis, ergo Medicinæ. At si uera sunt hæc, quandoquidem Phlebotomi corpus est, erit & medicina corpus, quasi ex corpore quoque consistens id quod absurdum est, cum habitus animæ sit ac scientia. Secunda uero ipsorum argumentatio id genus est. Nulla inquit ars proprium instrumentum molitur, si ergo Logicem facit Philosophia, non eius instrumentum, uerum pars erit. Cæterum hæc quoque euenimus aggressionem ex euidentibus dicimusque & artes alias suorum inuentrices instrumentorum esse complures, ut in cudiis excusoria, quod ipsius instrumentum est, eodem modo & materiaria mallei. Quid ergo uel hic incommodum sit Logicem Philosophiæ instrumentum esse dicere, tamen eius opus effectusque est? At uero Peripatetici instrumentum ut supra dixi Philosophiæ Logicem esse uolunt, pluribusque utentes argumentis, partes non se mutuo complecti aiunt, uerbi causa non contineri innaribus manum. Quod si Logicem quoque in eorum platina & actiua comprehendere uideamus, non pars tamen erit ipsius, sed instrumentum. Item si quæ parti insunt ea non Logicæ insunt, quæ uero competunt instrumento, ea Logicæ quoque ipsi competunt, constat non ut partem esse, sed uti instrumentum. Est enim partis, ob seipsam non ob aliud factam esse: ut contem platina, cum pars Philosophiæ sit, sui non alterius gratia facta est perinde uero & actiua. At instrumento datum est, ut ad aliud, non ad se usum referendo fabricatum sit. Logicem ergo non sui ipsius, sed alterius causa constituta est, nepe ut in contemplatione uerum a falso, bonum autem a malo in rebus agendis discernat. Hæc porro si sic habent, instrumentum ergo Philosophiæ Logicem est. Præterea

si partem esse Philosophiæ Logicem supposuerimus, quoniam pars omnis eandem toti materiam finemque obrinet, Logicem autem neque materiam eandem cum Philosophia neque finem habet. eius igitur nequaquam pars erit. Nam res quidem, Philosophiæ materia sunt in his autem, similem sese Deo præstare. At Logicæ materia, uoces & propositiones: finis, demonstrationes conclusionesque. Item pars aliis coniuncta partibus totum complet: adempta diminuit. at Logicem horum efficit neutrum. non pars igitur, sed instrumentum. Atque hæc quidem Peripatetici quibus minime est refragandum. Plato autem, ut ante diximus, & partem eius & instrumentum pronunciauit. Quemadmodum enim duplex inquit sextarius est alter quo metiris, alter quem metiris, ac metiris quidem instrumentum metiendi est, quem autem metiris, totius pars est humoris: eodem pacto & Logicem remota quidem a rebus, Philosophiæ instrumentum: rebus uero accomodata, pars est Philosophiæ.

AMMONII HER-
MEAE COMMENTARIORVM IN
Prædicamenta Aristotelis Præfatio.

QUOMODOVEMADMODVM cum
introductiones auspicaremur, ea
dicebamus quæ ad omnem Phi-
losophiam spectarent, de in pro-
positi nobis intentionem Libri
desinebamus, ita nunc quoque
exordientes, priusquam Aristo-
telis tra statum aggrediamur,
dicamus ea quæ ad Aristotelicam
omnes Philosophiam pertinent,
tum sic quem præ manibus habemus
prædicamentorum libri intentione decernemus. Decem au-
tem sunt quæ præmitti debent capita. Primum quor modis Phi-
losophorum sectæ nominentur, ut qualis etiam fuerit sectæ Phi-
losophus dignoscamus. Secundum, de Aristotelicorum operum di-
uisione. Tertium, unde Aristotelicorum operum sumendum ini-
tium sit. Quartum, quis finis Aristotelis Philosophiæ. Quintum,
quæ perducatur ad finem via. Sextum, quodnam genus sit Aristo-
telicæ elocutionis. Septimum, cur obscuritati studuerit. Octauum,
qualis sit oporteat auditor. Nonum, qualem interpretem esse co-
ueniat. Decimum, quor sint capita singulis Aristotelis commen-
tationibus præfanda. Hæ itaque summe sunt quæ quæri de-
beant. Causa uero etiam exploranda est, ob quam solas has, at-
que nec plures nec pauciores indagamus. Enimvero eam pla-
ne didicerimus, si sermonem ex diuisione complectamur. Ita
quæ Philosophorum sectas septem modis dici sciendum est: aut à
sectæ principe, ut Platonici, & Pythagoræi, aut à principis patria,
ut Cyrenaici ab Aristippo, & ab Euclide Megarici aut à loco in
quo commorabantur, ut Academici à Xenocrate, & Stoici à Ci-
cero Zenone. aut à iudicio in Philosophando, ut qui Ephectici
id est Inhibitores, uel hesitatores nominantur, aut à uitæ genere,
ut Cynici, quibus præfuit Antisthenes, aut à fine Philosophiæ, ut
Hedonici hoc est Voluptuarii, qui Epicurei sunt, aut ab acciden-

te, ut ab ambulatione Peripatetici, nimirum ab Aristotele dedu-
cti. Inhibitores ergo huiusmodi de causa dicebantur. Pyrrho se-
ctæ Princeps indeprehensionem hoc est certitudinem nullam esse
in rebus assererat: aliq; exemplo utebatur. Quemadmodum in-
quit fieri nequit ut in fluminis bis eundem introeas (ante enim elap-
sus est quam secundo irrueris,) ita nec de rebus plane enuncia-
re quidpià licet, quippe cum earum quoque sit fluxilis natura,
atque in eo quod fiat ac defiat, ipsum esse obtineat, quamobrem
interrogati annuebant solum aut abnuebant, mutatas antea res
esse quæ responderent putantes. At uero discipulus eius Heraclitus
absurditatem intedens, ne semel quidē licere in idē flumē ingredi as-
seruabat, prius enim quā totū sit demersū corpus, aqua præterflu-
xit ita plurima ita sese habere & rerū naturā habere enim esse in-
motū ac fluxu omnia. quare & Inhibitores nominabantur, quod
responsiones de rebus inhiheret atque supprimerent. Plato autē cū
hac sententiā pluribus cōtutaret rationibus, post multa hoc quoq;
inserit ipsis argumentū. Heus homines qui esse indeprehensibilem
citis, nū indeprehensibilem esse an nō, deprehendistis? Nā si deprehe-
distis, est deprehensio. sin minus, habenda uobis fides nō est, ut qui
deprehensionē esse nō deprehendistis. Ceterū Cynici sic vocabi-
tur ob loquendi fiduciam, ac reprehendendi. Nam canī. Philo-
sophum quiddam inesse, ac discernendi uim quandam aiunt, quip-
pe in externos latrat, blāditur domesticis. sic itē quoque, uirtutes
quiq; uirtuti additi uiuerent agnoscebant amplexabanturq;
uita uero, atque eos qui obnoxiam uitis agerent uitam, uel si re-
ges fuissent, insectabantur atque allatrabant. Voluptuarii ex eo
nominabantur quod uoluptatem finem statuerent, uoluptatem
autem non corporalem, sed tranquillū statum animi, & pertur-
bationibus uacantem, ac studiōz uitæ comitem. Porro si male
sentiebant cum accidens uirtutis sine umbram, finem constitue-
rent. Peripatetici autem eiusmodi de causā sic dicebantur. Plato
enim exercitationis gratia deambulans sodalibus se ad docen-
dum dabat, cui cum successisset Aristoteles, actionis siue acciden-
tis cognomen adeptus est. Age ergo diuisionem quoque Ariste-
licorum operum faciamus. quorum aliqua particularia sunt, ut
Epistolæ. quedam uniuersalia, ut physica, Liber de Anima,
& alia nonnulla in medio sunt, ut Respublicæ, & Historia de
Animalibus, Particularia igitur, & quæ in medio sunt, ua-

Universitatis
Bibliotheca

Universalia vero alia sunt ordine accurateq; conscripta (syntagmatica Graeci vocant) alia commentaria, in quibus sola capita describuntur. commentariorum alia sunt uniformia, nimirum quaecunque ei de uno scripta sunt speculamine, nonnulla varia, quae scilicet de pluribus conficit. At ordinariorum seu syntagmaticorum quaedam ex ipsius auctoris persona (autoprosopa Graeci appellant) & auscultatoria sunt, aliqua collocutoria (Graece dialogica) atque extraria. Scripta autem ea quae ex auctoris persona atque auscultatoria dicuntur, partim contemplativa habentur, partim activa, partim instrumentaria. Contemplativa nonnulla physiologica, nempe in quibus de natura tractatur, aliqua mathematica, alia theologica. Activorum quaedam ad mores colendos, quaedam ad domus, nonnulla ad reipublicae administrationem pertinent. Priora illa Graece Ethica, altera Politica, Postrema Oeconomica nominantur. Instrumentaria tamen ea discernuntur quae methodum antecedunt, tum quae de ipsa agunt methodo, tum quae aliter ad methodum conducunt. Sunt ergo particularia quae ad aliquem scripta prius sunt, ut Epistolae, & quaecunque rogatus ab Alexandro Macedone de Regis officio, ac quo pacto colonias deducere oporteat, perscripsit. Universalia vero, ut naturales tractatus, & de Anima, vel qui de Generatione atque Interitu docent, de universalibus enim rebus in id genus disserit libris. Media vero, ut Respublicae, & de Generatione animalium commentationes, quatenus, n. de animalibus agitur, universale habent, quoad vero non de omni simpliciter, generatione, particulare sibi uedicat. Porro Commentaria nominant illa, quae ad res memoriae suggerendas sibi annotabant, Consueverunt, n. ueteres cum antiquorum libros praelegerent, ipsorum de quavis re sententias excubere & argumenta, quibus ea allererentur communirenturq;, neque id solum, sed quae ipsis quoque legentibus placerent, scriptis saepe numero memoriae gratia mandabant, ut si quando de re aliqua scribendum esset, uetustiorum de ea opiniones in depromptu haberent, ueluti propriam materiam. Ex Commentariis ea uniformia nuncupabant, in quibus de sola re una observabatur, ut de Anima, de Caelo, uel quopiam alio. Varia autem, in quibus de pluribus collectum est rebus. Ceterum syntagmatica ea dicunt, quae elocutionem habent erudito operi consentaneam, & capitum divisionem ordine decenti dispositam. At Syntagmatica tum collo-

tutoria sunt, tum auctoris ipsius personam referunt. Sunt ipsius personae ea, in quibus ex persona sua docebat, quae & auscultatoria nominant, quod ad suos legitimosq; auditores uerba faceret. Collocutoria autem, quae non ex propria persona conscripsit, uerum quemadmodum Plato aliorum personas introducens, quae & extraria nuncupabant, quod ad uulgi utilitatem scripta essent. plurimum uero differunt ab Auctoris personam referentibus Collocutoria. in illis enim tanquam ad iustos uerosq; auditores sermonem faciens, & quae ipse sentiat dicit, & exquisitis suis facit argumentis, quae assequi uulgi non potest. In Collocutoria autem, uelut ad communem ac multorum utilitatem scriptis, ea quibus ipse assentitur pronuntiaturq; non per demonstrativa, sed simpliciora argumenta, quaeq; percipi à pluribus ualeant. Distinguntur quae ex auctoris persona sunt, in Contemplativa, & Activa, & Instrumentaria, quoniam Activum. Contemplativum sunt, in quibus de ueritate mendacioq; considerat. Activa in quibus de bono & malo scrutatur. At uero quoniam de bono & malo, & uero & falso non levis & hominibus controversia, aliquid aliud bonum, & malum, & verum, & falsum esse arbitrantur, instrumentum quo haec discernerentur nobis oportuit, traderet, id quod est demonstratio. Porro aliud nihil demonstratio est, quam demonstrativus syllogismus. Ut enim tignarius faber amicus utitur instrumento, curvis ac rectis lignis discernendis, nec non edificator pendiculo quo rectos atque obliquos dignoscat parietes, sic Philosophi demonstrationem habent regulam rectam certamq; rerum diiudicandarum. Diuidunt Contemplativa in naturalia, & mathematica, & theologica. Sicut theologica quae ipsi post naturalia tractatione scripta sunt. eaq; sic *τα μετα τα φυσικα* idest Post naturalia nuncupavit. Omnia enim quae supra naturalia sunt, Theologiae docere proprium est. Naturalia uero, ut ex ipse quae physici ea uocantur, & quae de Generatione & Corruptione inscripita sunt, ac similia. Mathematica horum media habentur, partimq; a materia separabilia sunt, partim separari non possunt scriptis enim & lineas quasdam. Activa quoque in mortalia (habet enim mortalem tractatum) & in Oeconomica, ac civilia diducuntur. Instrumentariorum autem quaedam de ipsis methodi principis sunt, ut praedicamenta, & Liber de interpretatione & duo Priorum Re-

PRÆFATIO

solutorum volumina alia de ipsa pertractant methodo, ut Porphyrii Resolutoria, in quibus de Demonstratione præcipit. Locum uero, & sophistici Elenchi, & artes Rhetoricæ, & ut placet nullis, quæ de poetica prodidit, ex se quidem ad methodum nequaquam conferunt, faciunt tamen & ipsa aliter ad demonstrationem, cum per ea methodus, secundum quas parallogismi hoc est mentis rationationes fiunt, doceamur. Tertium deinceps erat caput, unde Aristotelica opera auspiciari conueniant. Itaque Boethius atque Sidonius à naturali tractatu inchoandum putant, ut potest familiariori ac noto semper autem à manifestioribus incipendum ac cognitis. Huius uero præceptor Andronicus Rhodius diligentius exquirens, initium à Logica sumi oportere affirmabat, quæ circa demonstrationem uersatur. Quando igitur Philosophus in libris suis omnibus demonstratiua docendi ratione ac uia utitur, egregie nobis hæc prius elaboranda est, ut scripta eius reliqua facile assequamur. Sunt qui à Morali incipiendum arbitrentur. prius enim mores excolere, itaque adire alios tractatus oportere, ne turbata ab affectibus ratione non exactas de rebus sententias feramus. Quod siqui à Logica malint, ut quæ nos ad principia ducat, ac qualis uirtus id genus ex illat cum demonstratione intelligamus, dicimus primum recte opinando id scire nos, dein post etiam demonstratiue debere. Quare tametsi demonstrationis non intellectus uerum percipimus, ipsa tamen prius opera moralis scientiæ edocti, uiuere secundum ea recta opinione conueniunt, cum demonstrationis dehinc aggredi methodos. Quis uero finis est Aristotelicæ Philosophiæ? omnium inquam principium nosse omnium opificem causam, sempiternam, atque eodem se modo habentem, omnium enim principium idemque incorporeum demonstrat, deduci autem ex illo uniuersa. Sed quænam hunc nos ad finem perducant? nempe doctrina eorum quæ in tempore ac mutatione consistunt. eiusmodi sunt generabilia corruptibiliaque; ab his enim nos ipsi ad sempiterna perindeque se habentia mathematicarum interuentu subducimus. id genus cœlestia sunt, itaque post incorporeas substantias ad primam omnium causam transcendimus. Nam cum motus omnis aut ad substantiam, aut ad quantitatem, aut ad qualitatem, aut ad locum pertineat, at generationi interitionique addicta motus genere omni, cœlestia uero locali duntaxat ciuntur? Quamobrem decenti ordine pergendum est ab iis quæ multiplici

PRÆFATIO

9

multiplici genere de ea quæ uno ab solo agitantur, atque ita ad immobile, quodque eodem pacto sese perpetuo habet principium neque in oraculo, pes est transgressor mittendus. Si enim à corporibus ad primum omnium principium semel accedere uelimus illud quoque corpus esse arbitraremur, ac figura descriptum. Quæ de re tradenda inquit Plotinus iuuenibus mathemata sunt, ut in corporeæ assuecant naturæ. Aristotelis autem scribendi genus ubique est elocutione exactum. fugit enim semper Philosophus rhetoricas exornationes, solum explicandæ ac ueluti oculis subiciendæ rerum naturæ intentus. Sæpe etiam compressum, atque obscure disertum, non ex scribentis natura, sed ipse data opera id egit. Nam loca, meteora, aliaque dilucide stilo est persecutus. Ergo ob scuritatē affectauit, ut legentes ingeniosiores magisque idoneos redderet iis quæ dicerentur compositæ audiendis. utque ignauos auditores ex primordiis auerteret. siquidem legitimi iustique auditores quo sunt obscuriora dicta, eo magis certando euincere atque intima subire contendunt. Itaque obscuritate propter profanos rerum inuolens dignitatē obscuritate perinde ac uelamine est usus. Auditor esse iustus debet ingenio perspicaci literarum studiosus, moderatione animi præditus, ac unde quæque ornatus. Horum autem librorum enarrator neque beneuolentia doctus conari debet quæ perperam dicuntur consentanea facere, ea ueluti a tripode excipere, neque recte prodita paruo sensu per odium capere, sed eorum esse incorruptus iudex atque auctoris sensum sperire in primis, illiusque placita interpretari, tum quid ipse sentiat asserere. Capita autem quæ libris Aristotelis omnibus antefari oportet, hæc sunt, intentio scopus uel utilitas. inscriptionis ratio. an legitimus Philosophi liber sit. ordo lectionis. diuisio. partes. Intentio tractatus naturam detergit atque dilucidat, & legenti quomodo intelligendum quidque sit, ueluti habitum præbet. nam quidquid dicitur, ad operis intentionem id parat dirigere. quam qui ignorat, similis cæcus est, haud quoniam feratur, scienti ac quæcunque ad intentionem pertinet, ab auctore temere dici putabit. Utilitas studium alacritatemque mouet auditori. Qui enim incipitur quidquam est, quæ fructum ex ipsa illius utilitate accipitur sit, prius oportet condiscat. Quoniam uero in libris quibulcumque titulo minus diluiscere a scopo aberramus, causam, cui inscriptum ita sit querere conuenit ut in Prædicamentis, ac li-

P R A E F A T I O

bro de Interpretatione, atque aliis. nam in commentatione de Caelo, vel de Anima, non est inscriptionis ratio scrutanda, quippe cum ex seipsa perspicuitatem habeat. Querimus etiam an suus legitimusque sit Philosophi liber. tres enim causae Aristotelis libris dignoscendis errorem facere; una æquivocatio auctorum. nec namque & Aristoteles alii, quorum scripta ob æquivocationem nonnulli huiusce Aristotelis esse existimarent. altera, librorum æquivocatio. Eudemus. n. & Phantas ac Theophrastus eius discipuli præceptoris ex ipso Prædicamentis, & de interpretatione, & resolutoria scribere tertia huiusmodi est, Ptolemaei Philadelphum Aristotelis conquirendorum operum perinde ac reliquorum perstudiosum fuisse tradunt, pecuniasque iis persoluisse qui Philosophi ad ipsum libros asserunt. quo factum est, ut quidam loci spe libros Philosophi nomine inscribentes comportarent. Ita ne libros in magna bibliotheca Resolutoria quadraginta. Prædicamentorum, duos inuenitos affirmant. suntque hic Prædicamentorum, Resolutoriorum autem quatuor ueri legitimi; Aristotelis iudicati ab interpretibus, tum ex sententiis uerbisque, tum quod huiusce libri Philosophus alibi identidem memnerit. Lectionis ordinem exquirimus, ne maiora primū attingamus, atque ea quibus cognoscendis alia præcedere anticiparique oportet, ignari quæ nobis cognosci in primis debeant. Diuisionem uero in partes, quoniam totius discere exacte naturam volenti, huius partes diligentius inspectandæ sunt. ut si hominem nosse exquisitis uelis, huius caput, & pedes, & manus, partesque cæteras incognoscere perinde debes. sic ergo & operis partes cuiusque prius in quod ac qualia diuidantur, operæ precium est intelligas. Cæterum id sciendum non ubique omnibus iis explorandis opus esse, verum in quibus occulta est perspicuitas. sæpe enim cum intentione iuxta utilitas dilucescit. uerbi gratia in commentatione de Caelo vel de Anima manifesta intentio est, & utilitas, atque inscriptio in topis locis ne ne unū quidē ex iis conspicuum est. sed neque illico simul quoque utilitas cogita paret intentione. nam eius in Topicis intentio est dialecticam nobis tradere methodum. Est porro dialectica, uti ipse definit, methodus quæ de proposito omni problemate ex opinabilibus rat iocinat. quod si de omni proposito, non solum autem uera, sed falsa etiam in questionem uocatur, qualis hoc loco utilitas? methodum nosse qua falsa

P R A E F A T I O

10

etiam collegemus. Itaque pergens ipse utilitatem nobis detegit, commentationem ad tria uilem esse inquiens, ad exercitationem, ad vulgares disputationes colloquia uel, ad Philosophiæ methodum. at in Prædicamentis ac libro de interpretatione emicat simul cum intentione utilitas, ut deinceps ostendemus. atque hæc quidem de Aristotelica omni Philosophia prodita sint. Sed dicamus & de proposito Prædicamentorum libro, quæ intentio, quæ utilitas, quæ inscriptionis ratio sit, quis ordo lectionis, utrum suus iustusque Philosophi liber existat, quæ diuisio in capita. Hæc uti diximus, Aristotelis tractatibus singulis præmitti oportet dicenda. Quidam in Prædicamentorum intentione in diuersas abire sententias, atque alii de uocibus solis intentionem esse prodiderunt, qualis fuit Alexander, nimirum ex Aristotelis dictiunculis decepti sic habentibus. Eorum quæ dicuntur alia per complexum dicuntur, alia sine complexu, quod si uoces sunt quæ dicuntur, præter esse ei de uocibus intentionem. Qui uero de solis rebus esse intentionem putarunt, qualis Eustathius fuit, de rebus à Philosopho diuisionem fieri aiunt dicente, Entium alia de subiecto dicuntur, quod si entia res sint, inquit, ergo de rebus ipsi intentio est. At de solis conceptibus differere Philosophum rati, qualis fuit Porphyrius, de decem generibus sermonem esse asserunt. hæc autem considerari in multis, posteriusque esse genita, quæ scilicet animo nostro inhzrent. proinde hoc libro uerba de conceptibus ab Aristotele fieri. Cæterum falsus quoque is est ex Aristotelis uerbis ad finem positus dicentis, De propositis ergo generibus hæc dicta sufficiant. genera autem ubique Aristoteles uocat quæ sunt in pluribus, ac mente concepta. Verum qui exactius loquuntur, inter quos uel Iamblichum censeas, neque de solis ei conceptibus esse, neque de uocibus solis, neque de rebus distinxat sermo non ferunt, sed de uocibus res conceptum interuentu significantibus Prædicamentorum intentionem esse. Veram enim uero non recte priores definisse, sic licet perdiscamus. Dicant si qui de rebus ipsum differere, aiunt, quoniam rerum nonnullæ in sola cogitatione positæ sunt, ut Centaurus, & Hircoceruus, quædam à natura produciuntur, de quibus ei sermo est? de iis dicturi proculdubio sunt, quæ in natura existunt. Vtrum ergo capta harum notione nos ita per uoces de iis edocet? omnino sane confitebantur, fieri enim haud potest quin a uocibus res per medios

PRAEFATIO

significetur conceptus. ergo & de omnibus disputabit. Dicant & qui tractare eum de uocibus solis, aut solis conceptibus perhibet. quoniam uoces conceptusq; partim aliquid significant, partim ipsum esse uoce tenus obtinent ac cogitatione, de quibus agere ipsum censueritis. nimirum de iis dicent quae res significant. nullas enim Philosophis, uel de uocibus, uel de conceptibus sermo est significatu carentibus. ergo eū de uocibus res significantibus uerba faciat, res quoq; ipsas per medios conceptus attingit. cumq; de conceptibus agat res indicantibus, de ipsis per uoces conceptus interpretantes disputabit. nudis enim si animi essent, nec corporibus impedirentur, nudis inter se agerent conceptibus congregarenturq; nunc coerciti corporibus nō aliter quā per uoces suos mutuo significare conceptus ualent. Quoniam uero res quaedam simplices sunt, quaedam compositae (simplex res Socrates est, composita Socrates ambulans) eodem modo mentis quoque conceptio nes & uoces partim simplices, partim compositae sunt. simplex enim uox est Socrates simpliciter. & conceptio simplex, de Socrate. composita autem uox, quae dicit Socrates currit & conceptio composita, de Socrate currente. utrum de simplicibus hoc loco disierit rebus uocibusq; an de compositis? atque de simplicibus inquam. Iocirco Praedicamentorum intentionem exquisite definiētes hic disputari de simplicibus uocibus affirmamus, quae simplices res per medios simplices conceptus significant. Verum ut luculentior sermo noster euadat, quaedam nobis utilia ad eorū quae dicturi sumus dilucidam repraesentationē assumamus. Quoniam enim Philosophiae (sicuti prodidimus) pars altera contemplatiua est, altera actiua, contemplatiuae finis est ueritatis cognitio, actiuae boni adeptio, utrique autem obstant contraria, ueritati falsitas, & bono malum, noster uero animus, ut qui imperfectus est, saepe pro ueritate mendacium eligit, uerum id esse existimās & pro bono malum, quod bonum esse id putet. Philosophis igitur aliquo instrumento opus fuit, quo ueritatem a falsitate, & bonum a malo discernent. Sed quoddam est hoc? demonstratio. quidquid enim bonum esse demonstratum fuerit, id ex necessitate est, bonum, & quidquid malū probatū euidenter fuerit, id malum est. Similiter & uerum ac fallum. Quo enim pacto materiarius faber regula, aedificator ppendiculo rectis ac non rectis utitur discernēdis, ita Philosophus demonstratione, ut ueritatē falsitatēq;

PRAEFATIO

II

& bonum & malum discernat. Porro demonstratio syllogismus est scientiam pariens. amplius enim scientiarius syllogismo patet is qui simpliciter est syllogismus. Nam simpliciter syllogismo accedens certa aptaq; materia eodem modo perpetuoq; se perinde habens demonstratiuum syllogismum constituit. Verum quoniam docere de demonstratione non poterat, nisi prius quid esset simpliciter syllogismus docuisset: quemadmodum nec rectam aut eorum figuram describere quisquam ualet, nisi scribere simpliciter prius didicerit: rursus uero simpliciter syllogismus sine propositionibus tradi non poterat, ex iis enim collectio quaedam constat orationū multarum, ut uel nomine ipso indicatur: propositiones autem sine nominibus ac uerbis, nam ex iis compositae sunt: at nomina & uerba citra simplices uoces, etenim significatiua uox est nomen & uerbum: de uocibus prius simplicibus iure disierit. Vniuersaliter enim contemplationis finis sit actionis principium, contraq; actionis finis principium contemplationis. uerbi gratia, aedificator domo proposita secum ait, domum institui fabricandam, quod operimentum est imbribus aestibusq; arcendis. uerum hoc nisi testum fiat, aedificari non potest. hinc igitur contemplationem inchoat. procedēs uero inquit, sed hoc fieri nequit nō extructis parietibus. neque extrui possunt ii non iactis fundamentis. neq; hec rursus iacti non effossa terra. Hic contemplatio desinit. inde ergo initium capit actio. nam primū terram defodit, tunc sic iactat fundamenta, dehinc parietes eregit, postremo fastigium imponit, quod finis est actionis. at actionis principium, finis est contemplationis. Perinde igitur & Philosophus facit. Nam demonstrationem conficere cogitans secum inquit, libet de Demonstratione dicere. uerum quoniam demonstratio syllogismus est scientiae opifex, non potest is de eo uerba facere, qui antea, quid syllogismus sit, non prodiderit. neque simpliciter syllogismum edocui mur, nisi quid propositio sit didicerimus, propositiones enim orationes quaedam sunt, quarum collectio est syllogismus. Quare non cognitis propositionibus, syllogismum perdiscas nequaquam licebit. siquidem ex iis constat. sed neque propositionem sine nominibus ac uerbis, ex quibus omnis constituta est oratio. nomina autem & uerba sine uocibus simplicibus. siquidem horum quodlibet significatiua uox est. pinde ante de simplicibus est uocibus dicēdū. Hic ergo cessauit contemplatio, sitq; hoc actionis in-

tum. nam in Prædicamentis de simplicibus primum agit vocibus
 tum ita in libello de Interpretatione, de Nominibus, Verbis, Pro
 positionibusq. Postea de syllogismo simpliciter in resolutoris
 Prioribus, deum in Posterioribus Resolutoris de Demonstrati
 one. Hic ergo finis est actionis, qd erat contemplationis princi
 pium. Igitur primum hoc loco de simplicibus vocibus disputa
 tur. Homines enim vulgo congressi suum cuiq. rei nomen ex cõ
 posito indiderant, id solum nimirum curantes, ut res inter se per
 voces significarent, non tamen dicerent quid nomē sit aut verbum.
 De iis igitur in Prædicamentis edisserit. Sed quoniam non de vo
 cibus agit significatu carentibus, (n eque enim harum rationē ha
 bent Philosophi vllam) constat de vocibus cõceptus significanti
 nomen existat, & ante hoc quam rei habemus notionē, ut Socra
 tis nomen, est vox, Socrates, res autem, Socrates ipse. notio quæ
 in animo hæret, cognitio de Socrate. Est igitur intentio Aristote
 li de simplicibus vocibus res simplices per medios simplices con
 ceptus significantibus dicere, atque hæc quidem de intentione.
 Quod autem utilis Liber ad partem Philosophiæ contemplati
 uam a huiusq. sit, ex prædictis dilucet, si demonstratio quoque
 ut ostendimus citra simplices voces nequit cognosci, ac quoniam
 de communitatibus in quas entia omnia diuiduntur edisserit: Cau
 sa vero, inscriptionis id genus est: Prædicamenta, sine, vt greci di
 cant, Categoriæ inscriptus est Liber, non quod de Categoriis hoc
 est accusationibus quæ in foro agitantur disputet, non enim Rhe
 torem agere instituit, sed, velut in introductionibus quoque dissi
 cinus, duplex est generum differentia, nam quædam generalissi
 ma sunt, & genera duntaxat, nonnulla subalterna, quæ species ge
 neraq. dicuntur superiorum, ac prædicantur solum quidem gene
 ralissima, subalterna vero prioribus subiacent, de posterioribus
 prædicantur, hic autem de decem generalissimis agit generibus,
 quæ prædicantur tantum, subiacent nunquam. ob id igitur Cate
 goriæ id est Prædicamenta Librum inscripsit, quasi dixerit de ge
 neribus iis quæ duntaxat prædicantur. Ordo lectionis ex inten
 tione clarescit quoniam enim contemplatio hæc, uti diximus,
 terminavit, inde inchoanda est actio. ac quoniam simplicio
 ra oportet compositis anteire, simplicior autem est decem Præ
 dicamentorum præceptio, si, vt proditum est, de decem vo

cibus tractat quæ simplices res conceptuum simplicium interuen
 tu significant. Librum omnes Aristotelis legitimū esse testantur,
 id quod & locutio declarat, quodq. in aliis cõmentationibus Phi
 losophus libri meminerit. Enimvero duobus inuentis, vt dictum
 est, Prædicamentorum voluminibus, tum in cæteris, tum in exor
 dio prope consimilibus (est enim alterius initium, Entium quædā
 æquiuoca sunt, quædam Vniuocæ: quod idem sermo est cum huius
 sce libri principio) hinc uerus iustusq. esse Philosophi iudicatus
 est Liber ab interpretibus omnibus. Diuisio libri in capita tripar
 tito distincta est, in Antepædicamenta, Prædicamenta, Postpæ
 dicamenta. In prima Sectione docet utilia ad Prædicamentorum
 doctrinam. Vt enim consueuerunt Geometræ utilia speculamini
 bus, tradendis quid punctum, quid linea, quid circulus sit prius do
 cere, ne inter docendum aut peregrinis uti nominibus, aut de iis
 quidquam præcipientes digredi, ac propositi seriem abrupte
 cogrentur, perinde quoq. hic Philosophus, quoniam futurū erat
 uti in Prædicamentorum doctrina distinctiones quasdam aut voces
 nobis ignoras commemoraret, eam ob rem de iis primū edocet,
 ne sermonem turbare ac confondere videatur. In secundo segmē
 to de ipsis docet Prædicamentis. In tertio rursus de quibusdam
 agit vocibus, quarum in Prædicamentorum præceptione comme
 minit, vt de verbo simul, prius, atq. habere. Ac quæ ob causam an
 te Prædicamenta, nō una de omnibus docuit? quoniam inq. voces
 hæc partim incognitæ omnibus sunt, vt æquiuocum, uniuocū, (ho
 rum enim notionē nullam habet bona pars hominū) partim no
 ta quidem ex usu, sed quæ aliqua tamen articulata declaratione
 egeant. ut simul, priusq. Quæ ergo ignota plane sunt, ea do
 cit in Prædicamentorum necessario præmisit, quando si ignora
 rent illa, utique eramus ea quæ de Prædicamentis traduntur haud
 quaquam intellecturi, utitur enim iis ad Prædicamentorum præ
 ceptionem reliqua vero, inarticulate inquam nobis cognita, post
 Prædicamenta edocemur, ne longum faciat exordium, atque in
 strato opere accessorium prolixius reddat. Porro adiuncta est
 in partes diuisio ad operis perspicuitatem, ubi, n. quod libri capi
 ta sint, ac de quibus verba hanc didicerimus, dicta assequimur fa
 cillime, nec ea consule atq. indistincte capiemus.

PRAEFATIO
DE AEQVIVOCIS.
Tex. I.

AEQVIVOCA dicuntur quorum nomen solum commune est, secundum nomen uero, substantiae ratio diuersa. Ut animal, & homo, & quod piety est. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen uero, substantiae ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum utrumque quo animal est, propria assignabit utriusque ratione.

AEQVIVOCA dicuntur quorum nomen solum commune est. Si nudi nostri essent solutiq; corporibus animi, res inter se significare per ipsos conceptus ualerent. uerum quoniam deuincti corporibus nebulae instar intellectrice uim suam obtegunt, indigere nominibus, quibus mutuo res indicarent. Sciendum itaque est, nobis inuicem res uel per nomina uel per finitiones innotescere, uerbi gratia & per uocem homo, & per finitionem dicentem animal rationale mortale, hominem declaramus. Sed cum per uocem, homo, designamus hominem, totam simul ipsius intelligimus naturam, cum notamus finitione, quae particulatim homini adfuit contemplantur. Res igitur intra se aut communicant nomine, definitione uero differunt, uocanturq; aequiuoca, aut communicant definitione, differunt nomine, quae multiuoca nuncupantur, aut & nomine, & definitione conueniant, haec appellantur uniuoca, aut demum finitione ac nomine dissident, quae diuersiuoca nominantur. Ceterum aliud diuersum esse, aliud diuersiuocum oportet intelligas. Sunt quidem diuersiuoca, res quae circa unum idemq; subiectum considerantur, nomine autem impartiantur diuerso, ut ascensus in scalis descensusq; atque aliter quidem ascensus definitur, aliter descensusq; quae diuersa sunt. ascensus enim atque descensus. haec igitur proprie diuersiuoca nominant. diuersa autem quae in omnibus alia sunt tunc subiecto tunc nomine, ut homo & equus. Porro de solis aequiuocis ac uniuocis praeeptione facit, quod solis iis in Praedicamentorum

AEQVIVOCIS

explicatione egeat. nimirum in hoc quoque aemulans geometricum genus docendi. nam & illi sola ea a quibus in proposito libro inuuantur, uel theoremate anticipare consueuerit. Vel et aliter dixeris, nepe cum amator sit perpetuus breuitatis, per haec de ceteris quoque nos potestate edocere. siquidem cognitio, iis, manifesta & reliqua erunt, utpote opposita. est. n. oppositorum scientia eadem. Nam qui aequiuocum quid sit nouit, hic quoque oppositum uerit, multiuocum inquit. si. n. aequiuocum. i. qd communicat nomine, re autem est differens. mus, & marinus, & terrestris, ergo multiuocum est id quod haec ex aduerso est positum, quod, re scilicet idem est, nomine discrepat, ut ensis, gladius, spatha. Similiter qui etiam qui uniuocum sit intelligit nempe quod finitione consistit ac nomine, ut homo Socrates, & Plato, is et quid sit diuersum cum callebit, nimirum quod finitione nomineq; discordat, ut ascensus ac descensus. etenim & nomine, & re distat. tametsi idem utriusque subiecti rei sit. ut. n. esse aliud frumeto est aliud semini, aut liuetai, ita esse aliud scalae est, aliud ascensui descensuiq; certum. n. respectu circa scalas actionis haec indicant nomina. Praeposuit aut in docendo. Arist. aequiuoca, quoniam simpliciora sunt, communicantq; uno distaxat nomine. quodq; priora natura sint aequiuoca uniuocis. ensis. aequiuoce de praedicamentis dicit, nec uniuoce. Ceterum nisi haec conueniant omnia, neq; aequiuocum fieri. idcirco nominis, toni, generis, casus, spiritus, terminationis. nam si aliud atque aliud nomen sit, constat non esse aequiuocum, quod si idem sit nomen, tonus autem diuersus, neque id aequiuocum est, ut $\alpha\gamma\gamma\alpha$ & $\alpha\gamma\gamma\alpha$. primum enim penultimam acuit, & Vlysis canem significat. alterum acuta ultima loco dem designat. & si masculinum sit, significat uel caute Vlysis uti diximus, uel Herois nomen. si neutrum, nomen ciuitatis. similiter. $\pi\iota\sigma$ & $\pi\iota\sigma$. $\pi\iota\sigma$ enim habente tonum penultima, uita est. $\pi\iota\sigma$ autem est arcus si ultimam acuas. Et rursus si sint haec, idem uero casus non, sit, non facit aequiuocum, ut δ & $\lambda\alpha$ & $\tau\eta\varsigma$ & $\lambda\alpha\tau\eta\varsigma$. illud enim recti est, & aurigam significat, aut alium quempiam agentem. hoc uero & feminini generis est, cui illud masculini & genitui sit casus. nam η & $\lambda\alpha\tau\eta\varsigma$ & $\lambda\alpha\tau\eta\varsigma$. estq; arboris nomen. spiritum quoque eundem habeat oportet. si enim diuersus sit spiritus, non erit aequiuocum, ut in uerbo $\alpha\theta$. id enim qualis significat. sed & solus significat ac, cum qualem indicat, aspirationem habet. cum solum tenuatur. Eadem quo-

que opus est terminatione, id quod perspicuum arbitror. ἰσχυρὸς enim & ἰσχυρή, terminatione differentia, non sunt æquiuoca. Quæ sunt uero nonnulli cur non æquiuocum, sed æquiuoca dixerit, quoniam æquiuocum inquam non est unum, non enim ipsum sibi ipsi quidquam esse æquiuocum dicitur, uerum plura, nam aliud aliis æquiuocum est, quoniam ergo unum est nomen, res autem multas declarat, ideo pluraliter dictum est. Sed rursus addubitant cur Græce scriptum sit ὁμοῦμα λέγεται, id est æquiuoca dicitur, non λέγονται, hoc est dicitur, et quoniam æquiuoca inquam & si multa sunt, quatenus tamen æquiuoca, sunt unum, unum .n. est quod de multis prædicatur nomen, propterea, dicitur, singulariter protulit, plurale est enim dicuntur. Alia ratio. Græcis mos est in neutris nominibus si tertiæ personæ uerbis iungantur singulare innumerum pro plurali usurpare, ut τρέχει τὰ πᾶσι, id est currit pueri. ἰσχυρὰ τὰ βιβλία hoc est libri deprauatus est, & οὐκ ἰσχυρὰ τὰ δένδρα, non germinauit arbores, causam produunt grammatici, sic plurali quoque hic recto quo est æquiuoca, singulari illatum est uerbum quod est, dicitur. Neque uero nos prætereat tria hæc esse inter se differentia, æquiuoca, æquiuocatio, æquiuoce. Sunt æquiuoca, res ipsæ. æquiuocatio, respectus is secundum quem nomine communicant. æquiuoce, ipsa, quæ de rebus est prædicatio. Illud quoque intelligendum, statim declaratum ex procemiis libri intentionem, ait enim æquiuoca dicuntur, nam per uerba æquiuoca, res, per dicuntur, uoces significat. res autem a nobis per medios considerantur conceptus, æquiuocorum autem præceptionem per æquiuocas uoces conficit, nam id ipsum quoque æquiuocum, æquiuocum est: cum pluribus modis dicatur. Sunt enim æquiuoca quædam a fortuna, nonnulla a consilio. A fortuna, ut cum in locis quidam diuersis idem nomen habentes fuerint, ut Alexander Paris, & Alexander Macedo. A consilio, ut si cui licebat seruos quouis nomine appellare. Horum quæ a præ electione consilii proficiuntur, Aliqua a memoria sunt, uti cum quis filium suum maiorem nomine uocauerit. Alia a spe, ueluti ubi filium suum Philosophum fore quisquam expectans, Platonem nominauerit. Ac sæpenumero usu uenit ut quod factum a memoria est, indito a spe nomini concurrat, utque cum compertus Aues fuerit, tale studii genus tractasse. Alia ab analogia, seu proportionem, cum ab ali-

uius rei proportionem quidquam nuncupabimus, ut pedem lecti, ac montis uerticem quam enim pes ad hominem, eam quoque pes lecti ad lectum rationem obstat. Sunt etiam quæ ab uno dicantur, uerbi causa cum orsi ab aliquo, illius appellatione quæcumque ab eo deducuntur uocabimus. ut medicum uolumen, medicum pharmacum. Sunt & quæ ad unum, sicuti quando ad finem quempiam futurum respicientes, ad illum ea nominabimus, ut salubris exercitatio, ac potio salubris. Cæterum differunt hæc ab iis quæ uno denominantur, quod ab aliquo principio dicantur illa, hæc ad finem aliquem spectent. Quæ autem ab uno proueniunt, partim ut ab exemplari causa appellantur, ut homo in tabula depictus ab aliquo uero homine: partim ab efficiente, ut medicum scalpellum. Porro quærendum hoc loco est quoniam æquiuocorum significatu de æquiuocis doceat Arist. Itaque eo dicimus qui ab uno est nominatus enim pictus a uero est homine. Quidam autem cur æquiuoco a proportionem usus non sit, indagant, id quod esse melius uideretur. & inquam quoniam quod in proportionem est, id in quatuor minimum spectatur. Dicimus enim si forte contingat, duo ad octo proportionem habere, ut decem ad quadraginta, quadraplam.

AE Q V I V O C I S
AE Q V I V O C O R V M

A fortuna, ut si quis hic est, alibi eodem uocatus sit nomine.

A consilio, ut si cui libeat seruos quibus uis appellare nominibus.

A C O N S I L I O .

A memoria, ut si quis aui memoriam seruans filium aui nomine uocauerit.

A spe, ut si quis filium suum fore Platonis similem sperans Platonem appellabit.

A proportione, ut si ab aliquo, quaecumque pedes idae, aut montis uerticem, que ab eo pueniunt, aut lecti pedes dici illius appellacione mus.

Ab uno, ut cum ore medium salubre ac salubria cibaria dicimus. hęc. n. ut ad finem respicientes salubritate, equiuoce uocamus salubria.

A B V N O

Ab aliqua exemplari causa, ut homo in tabula pictus ab homine uero.

Ab aliqua efficiente, a qua cognomen habent, ut medicus scalpellus est, musica lyra a medica scientia & musica.

Quod factum est a memoria, saepe nomini a spe indito concurrat, ut ubi quis filium sperans aui similem fore, aue nomen ipsi imposuerit, tum memoriae causa, tum quod, talem ipsum speret futurum.

D E

15

enim rationem utraque obtinent. æquiuoca autem uel in duobus locis igitur de æquiuocis secundum proportionem non disputat. Sunt uero qui dicant multiuocorum mentionem non ideo factam quod eadem nomine æquiuoca inueniantur, definitione differant contra multiuoca. proinde Philosophum quasi de rebus differentem nomina neglexisse, quippe cum ea scrutari grammaticos deceat. Aliter quoque de solis agit his in praesentia, id quod iam dixi, quæ ipsi ad prædicamentorum doctrinam sunt utilia. & dictum est Subaudiendum est res ut ita sit, æquiuocæ res dicuntur quarum nomen solum commune. At cum dici ea inquit, apud ueteres quoque circumferri nomen indicat, neque suam eiusmodi esse nominis impositionem etenim Plato quoque eorum meminit. & Poeta de Asiabus dicens, æquali nomine dicti. Vbi autem nomen ipse imposuerit, ait uoco, uel sit ut in resolutoriis, Terminum autem uoco. & in libro de interpretatione, sitq; hoc contradictio. { quorum solum nomen commune. } Nunquid igitur non est in uerbis æquiuocatio? atqui est, dicimus enim fero. significatq; hoc & porto, & dico. Quoniam pacto ergo æquiuoca esse ea inquit, quæ solum nomen commune ob tinent? Respondemus ad hoc, dici dupliciter nomen: alterum ad uerbi distinctionem: alterum communiter de omni dictione appellatum, quo intellectu uox omnis significatiua nomen uocatur: ut in libro de interpretatione Ipsa igitur, inquit, quæ per se dicuntur uerba, nomina sunt, atque aliquid significant. Hic ergo nomen dicit, non quod aduersus uerbum distinguitur, sed quod de uoce omni significatiua prædicatur communiter. Quamobrem fero, qd tum porto, tū dico significat æquiuocum est. habet enim fero nomen commune, finitionem diuersam. Ergo & in uerbis æquiuocatio est. { solum commune. } Bisaria dicit solus uel unicus, ut cū soli dicimus solē, aut solā lunā uel qd ediuerso a coniugato distinguitur, uti cum dicimus relictum in prælio hastam solum habentem: tamen nihil prohibet quo minus & calceos habeat, & uestem: sed ad scuti, vel armorum aliorū differentiam. & in prandio panē habebant solum: quanquam nil uetat & uestem habere: sed ad obsoniorum distinctionem. hic ergo ut ad coniugatum, uerbum solum, reddidit, finitionem inquit. Dictio autem { Commune } quatuor dicitur modis: uel ut id quod extra diuisionem impartitur, uti cum seruum dicimus commune. est enim hic substantia indiuisus, usu uero diuiduus: uel qd

sectum in partes a pluribus habetur, ut commune prandium dicimus, & agrum communem. non enim sumus omnes totius participes, sed quilibet partis, vel quod est in anticipatione, ut in theatro locus communis, præoccupantis. n. sit, vel quod simul a participibus ex quo capitur, ut præconis vox communis vocatur. hæc enim omnes pariter audiunt: neque unus hanc syllabam, alius illam. humana etiam natura communis participantium omnium est, eam siquidē promiscue particulares obtinemus homines. hic ergo commune accepit eo significatu quo vox æqualiter exaudiri solet secundum nomen autem ratio substantiæ diuersa. Cum ea exposuerit quæ insunt æquivocis, nunc quæ eis non competunt apponitur non ea solum ex communitate ualeamus, sed ex differentia quoque cognoscere. Ceterum querendum est, cur non quorum nomen solum commune dixerit, ratio uero substantiæ diuersa, sed secundum nomen autem ratio substantiæ diuersa? Dicimus posse æquivoca, alio etiam aliq; respectu esse uniuoca, quippe Aiaces in quo sunt homines, uniuoci sunt: siquidem hominis nomen finitionemq; ambo sibi uendicant. nam ipsorum uterque animal est rationale mortale: quæ uero Aiaces, æquivoci. ne ergo finitionem quamlibet, sed nomini in quo conueniunt consentaneam capiamus, recte secundum nomen autem ratio dixit. Aiaces enim ipsum hoc nomen commune habent, rationem uero secundum id ipsum, non etiam eandem, uerum alter ex Salamine, Telamonis filius, cum Hectore singulari certamine congressus: alter Oilei, ex Locride, pedes celer, Sagittarius (secundum nomē autem ratio) Cur non, secundum nomen autem finitio, sed ratio dixit? Quoniam non in rebus (aiunt) omnibus supererit nobis finitionum facultas sed interdum descriptione utimur, ubi uel per finitionem res expromere non licet. Ergo generalissimorum generum assignari finitio minime potest, siquidem constat finitio omnis ex genere & constitutivis differentis, genus autem quod hæc superet nequaquam reperiatur, ut ex eo ac differentis, ipsorum finitionem reddamur. quæ Propter necesse est ea, tamen si descriptione, explicare propterea igitur non dixit, secundum nomen autem finitio, quoniam quæ per descriptionem designantur omisisset. hanc enim usurpate in omnibus licet. quam ex iis quæ rebus per accidens insunt accipimus, illud tamen affirmauerim, superiuscūm esse in quibus exponi res finitionibus ualent, eas descriptione declara-

re. Ac quæ nobrem igitur non dixit, secundum nomen autē definitio uel descriptio: quoniam inquam breuitatis amator id quod de iis communiter prædicatur, quod est ratio, protulit. ratio enim tñ finitio, tum descriptio substantiæ dicitur. Vtrum ergo non est & in accidentibus æquivocatio? ut qui hoc uidemus. Prædicatur nam quæ acutum de sapore & uoce. dicimus enim acutum saporem & uocem acutam, & acutam molem. non secus graue quoque & de uoce prædicatur, & mole, & animi more, ut cum grauis homo dicimus. quomodo ergo substantiæ dixit? quoniam duplex inquam Aristoteles significatum nouit substantiæ. unum quod ab accidentibus ex opposito distinguitur. ac per se subsistit, illis esse in alio habentibus, in substantia inquam. alterum penes quod omnem simpliciter essentiam substantiam uocant: in quo significatu usus est substantiæ nomine, accidentibus quoque assumptis. quid igitur tñ dem omnino adiecit substantiæ, nec dixit, secundum nomen autem ratio diuersa? Respondemus ne quis finitione uocis de prompta dicat æquivoca esse uniuoca. (licet enim huius uocis Aiaces finitionem uel descriptionem assignare, si dicamus, Aiaces est vox dissyllaba, tenuis, masculini generis: atq; hætenus uniuoci erunt Aiaces) ob id subtiliter addidit, secundum nomen autem substantiæ, hoc est eius quæ a nomine indicatur. Quidam etiam sciscitantur num quandoq; & æquivoca sint uniuoca. communicant enim inter se tum nomine æquivoci tum finitione. nam prædicatur de Aiaces & æquivocum ipsum, neque id solum, sed finitio quoq; æquivoci, quippe uterque eorum habere cum altero nomen commune perhibetur, rationem uero substantiæ competentem nomini diuersam, sic igitur ostensum est & æquivoca esse uniuoca. quid ergo dicemus? primum, haudquaquam ab re esse si secundum aliud atque aliud eadem æquivoca sint & uniuoca: & uero magis necesse. Aiaces enim quæ homines: uniuoci sunt. quæ Aiaces, æquivoci. sic & hoc loco quatenus Aiaces æquivoci. cum enim solam hanc uocem quæ est Aiaces communes habeant, finitione ei congrua differunt, quatenus autem æquivoci, uniuoci sunt: cum non æquivoci appellatione deoraxat, sed finitione quoque ei addita conueniant. Alia solutio. Non possunt hæc uniuoca nuncupari: quandoquidem uniuocorum tum communiter nomen ac finitio, tum peculiariter de quouis per se atque in nullo respectu prædicatur ut animal, & communiter de subiectis, & de quolibet priua-

tim. ferur .n. Socrates esse animal, equus animal, sed & definitio, substantia animata sensu prædita, quæ finitio est animalis, prædicatur & de omnibus communiter particularibus animalibus & seorsum de singulis. etenim Socrates, substantia animata sensus compos. & equus similiter. in æquivocis autem non ita: non enim potest de quoque singillatim utraq; respectum, nec nomen, nec finitio prædicari: nam æqui uocus per se Ajax nō dicitur, sed neque solum nomen habet commune, secundum nomē autem diversam substantiæ rationem, verum æqui uocus alii dicitur, minimumq; de rebus duabus æquivoci prædicabitur appellatio, quoniam & ex eorū numero est quæ in respectu habentur. Secari vero æqui uocum potest non secundum divisionem duntaxat superius tractatam, sed & magis varie, nimirum quo subiectum est modo.

ÆQ V I V O C A

A fortuna, ut si qui Athenis, & hic eodem uocati sunt nomine.

A consilio, cum ad quempiam respiciens cogitatio nomina imponit.

A quo denominativa, inter se autem æquivoca, ut a medicina medica instrumenta. denominative. n. ab ea dicuntur.

Et a quo, & inter se æquivoca, veluti cum quis patris nomine filios vel nepotes uocavit.

A causa quadam efficiente. hæc ab uno ad unum, ut salu- dicuntur, ut a me- bris causa, & ex- dicina medica in- circitatio, & uictus trumenta. ab illa ad unum enim finē enim denominative spectant, sanita- dicuntur. tem.

A fine, & dicuntur

Æquiva- Aequiva-
ua inter ua inter
se & cū se, nō cō
eo a quo eo a quo

Qualem igitur hoc loco Aristoteles æquivoci significationem assumit? nempe forma similem. quidem eam putant quæ est ab uno. est enim ab homine, ut a causa imago, utrunque autē verum est.

ÆQ V I

ÆQ V I V O C A
A CONSILIO.

A similitudine.

A Proportione, ut dicimus pedes montis ad verticem, & pedes lecti, ut enim se habent pedes ad totum animal, sic & lecti partes inferiores ad lectum.

Ab actione, ut cum patris nomine quempiam vocaverimus, quod in actionibus similis ei fuerit.

A forma, ut cum Socratis imaginem, illius nomine vocaverimus.

A spe, ut cum sperantes aliqui filios Platoni similes fore, ipsos illius nomine appellaverint.

Ut a causa effectrice, ut musice scientia & mulier & cithara. a scientia enim & mulier & cithara.

A fine, ut si quis alimentum ad id quod est respirare nominet vitam, quoniam ad vitam, ut ad finem conducunt aut phlebotomum bonum & purgatorium medicamen, quod ad bonum quoddam hoc est sanitatem refertur.

A memoria, ut cum aliqui patris memores, filios aut nomine appellaverint, ut illius memoriam custodiant.

{Ut animal, & homo & id quod est pictum.} Horum enim communis nominatio est. nam utrunque animal dices, non est autem finitio eadem. quandoquidem si alterum definias, dices substantiam animatam sentientem. alterum, simulacrum substantiæ animatæ sentientis. {Siquis enim assignet quid eorum sit utrunque, et se animali propriam utriusque rationem assignabit.} Cum hæc

Animo. in Prædic.

C

tria sunt, materie & forma & cōpositū, finitiones rerum quādoq;
a materia cōfificimus, nonnunquam a forma, interdum a compo-
sito, atque ex materia quidem, iram esse dicimus, sanguinis, cor am-
bientis ferorem, hic, n. materia est ira, a forma autē appetitum
dicimus ulciscendi, cōposito, sanguinis feruorē cor ambientis
ob ulciscendi appetitū. Ceterū quæ pprie habetur finitio, a for-
ma desumitur, nā societatis auctor est rebus materia, forma au-
tē differētiæ. nos vero finitionibus res a se discernere mutuo vo-
lumus. Quamobrem cū hic etiā a forma ipsarū finitiōē promere
Aristoteles velit, non quid sit eorum utrunque esse animal dixit.
hoc, n. cōpositum significat, nimirū materiā ac formā, sed quid
eorū sit utrique esse animal, hoc est quod, in utroque eorū sit in
quo sunt animalia, ut finitiōē ex forma declararet. hulus, n. ratio
ne sunt animalia, qui autē quatenus horū utrūque animal dicatur
exposuerit, ppriū utriusque assignabit rationē, ut supra diximus.

DE VNIUOCIS.

II.

VNIUOCA uero dicuntur, quorum, & nomen commune est, et secundū nomē eadem sub-
stantiæ ratio, ut animal & homo atq; bos. cō-
muni enim nomine horum utrunq; animal nū-
cupatur, & est ratio substantiæ eadem. Signis
enim assignet utriusq; rationem, quid utrunq; est quod animal
est, eandem assignabit rationem.

{Vniuoca autē ea dicunt, quorū & nomē cōmune est, & ratio
substantiæ nomini cōueniēs eadē, ut animal, & homo & bos. &c.}

Absolute de equiuocis sermone, deinceps de vniuocis dispo-
nat. Patet autem & uniuocorum preceptio ex æquiuocis. eadem
enim dicenda quæ in æquiuocis recensuimus, nempe quod non in
nomnibus tātum vniuocatio, sed in uerbis quoque cōsistat, quod
item sit uel in accidentibus uniuocatio, nam uerbum alterare uni-
uocū est, alterare enim dicitur & qui dealbat, & qui denigrat, ean-
dem uero & finitionem admittunt, nam ipsum alterans definiē-
tes, id esse dicimus quod in aliud mutādī, quā aliud est, in seipso
principium obtinet. Hoc & in dealbante dicere, in denigrante cō-
ueniet, siquidem quoduis alterans, eorum in seipso principium
habet quæ alterantur mutandorum, estq; aliud ab iis quæ alterā-

tur, nam nisi aliud esset, ne alteraret quidē iccirco, quā aliud, ad-
ditum est. Porro exemplo eodem animalis data opera utitur, ut
idem posse alia atque alia ratione & æquiuocum & uniuocum es-
se videatur. in homine enim uero & picto æquiuocum animal est
in homine autem & boue uniuocum.

DE DENOMINATIVIS.

IIII.

DENOMINATIVA uero dicuntur
quæcumq; ab aliquo differentia casu secundū
nomen habeant appellationem: ut à grammas-
tica grammaticus, & à fortitudine for-
tis.

{Denominatiua uero dicuntur quæcumque ab aliquo differē-
tia casu, secundū nomen appellationem habent.}

Postquā de æquiuocis præcepit atque Vniuocis, de Denomi-
natiuis merito differit siquidem hæc difficiliorem minusq; extrica-
bilem habet complexum, cum, n. solo nomine societur æquiuoca,
finitione uero dissideant, rursus uniuoca, & nomine, & finitione
cōmunicent, hæc nec semel conueniunt nomine, nec plane dissen-
tiant similiter, & finitione partim cōmunicant, partim differunt.
Enimvero hæc subquatuor coniugationem quas enumerauimus
complexū haud quaquam rediguntur: equiuocorum inquam &
multiuocorum, & uniuocorum, & diuersiuocorū. Nam illa cū uel
in nominis ac finitionis societate, uel utriusque differētia, uel uni-
us communitate, alterius differentia propriam notam sortian-
tur, & nec utroque omnino conspirant, nec penitus discrepant,
sed nec in altero exacte conueniunt, in altero disident, uerum in
utroque aliquatenus congruunt, quādamtenus diuariant. Quidam
statuenda ea censent inter equiuoca & uniuoca, siquidē cū nomi-
ne solo concordent æquiuoca, finitione discordēt. uniuoca autē
utroque cōfocientur, hæc nec nomine simpliciter nec finitione
consentiunt. uerum iis commodius inter vniuoca & diuersiuo-
ca locum dabimus, cum enim in utroque concurrant uniuoca, di-
uersiuoca in utroq; uariant, hæc modo quodam in medio sunt,
atq; in utroq; partim cōmunicant, partim diuersa sunt. Porro

In Denominatiuis quatuor hæc adfint necesse est, communitas rei
differentia rei, communitas nominis, circa finalem syllabam diffe-
rentia. si enim horum unum aliquod desit, denominatiuum non
erit amplius. Sit communitas circa nomen ac differentia, sit circa
rem quoque communitas, differentia ne sit, denominatiuum non ef-
ficabitur. ut in *πλατάνῳ* & *πλατύνῳ*, idest *platanus* & *πατρὶς*
& *πατρικίῳ* hoc est *origo*, res. n. ab ambobus indicatur eadem,
estque *πατρικὴ* & *πλατύνῳ* poeticum, *πλατάνῳ* autem &
πατρὶς prole orationis. Rursus cetera omnia ordine sint, ne sit
circa rem communitas, pariter quoque Denominatiua non erunt
ut in *Helena* & *Heleno*. Sint iterum deinceps omnia, absit finalis dif-
ferentia syllabæ, ut in *musica* & *musica muliere*, nã hæc sunt æqui
uoca, nõ denominatiua. Rursus alia sint, ne sit aliqua in nomine
cõmunitas nec erit denominatiua, ut *uirtute* & *studio*, neque in
a uirtute dicitur uirtuosus, siue ut greci dicunt, *enaretos*, propterea quod
huius veteres ne inuestigio quidẽ somni meminerunt, sed cõtra, no-
mẽ inaspiciatũ nostris poetis. Quisnã alius te, sit iunior quã ille,
iuuabit, inarete hoc est cõpos i malã partẽ, uirtutis. Sed neque
studio deducit studiosus, quod similiter de uirtute dicitur studiosus ad
res solus, est uirtute prãditus quã nobis studiosus, quod ad vo-
cẽ attinet, a studio deriuatũ est quod uero ad significatũ nõ itẽ,
sed a uirtute est detortum. Per id autẽ quod dixit. Secundũ no-
men appellationem habent, communitatem declarant nominis
vel hoc modo, Cum quãdã ea cum illo quod dixit ab aliquo so-
cietatem habere pronunciauerit, penes rem cõmunicationẽ ac
diuersitatẽ aperuit, nã si ab aliquo cõstat quãdã ea cũ illo, quãtẽ
neus ab eo p̃cedit, societate obtinere, quod si omnino ab aliquo,
ea quoque differre compertum est, nam nisi differrent, minime ab
aliquo diceretur. Cũ dixit, differentia casu, finalis syllabę trãsfigu-
ratione indicat. Docet autẽ de Denominatiuis Aristoteles, quod ea
quoque ad doctrinã Prædicamentis usum asserit.

DE IIS QVÆ DICVNTVR IIII.

ORVM quæ dicuntur, alia quidem secun-
dum complexionem dicuntur, alia uero sine
complexione. Ea igitur quæ secundum com-
plexionem dicuntur, sunt ut homo, currit, hos
mo vincit. Ea uero quæ sine complexione di-

cuntur, sunt ut homo, bos, currit, vincit,

{Eorum quæ dicuntur, alia per complexionem dicuntur, alia
sine complexione.}

Hinc ad doctrinam de prædicamentis ingreditur. Verũ quo-
niam prædicamentũ nomẽ & de rebus, & de Conceptibus, & de Vo-
cibus intelligitur (nam Prædicamentũ, & res ipsa, & Conceptus
de re, & ipsa vox dicitur) vocis prius diuisionem tradit. Quod si
de Vocibus hoc loco disputat, & Vocibus non significatione ca-
rentibus, paulopost autẽ de rebus, cum ait, Entium alia de subie-
cto dicuntur, de conceptibus quoque qui in medio sunt, sermo-
nẽ haberi perspectũ est, quare uel ex ipsis auctoris dictis perspi-
cua est libri intentio. Diuidit autem uoces in simplices atque cõ-
positas, simplices eas dicit, quæ rẽ simplicẽ declarant, uel substan-
tiã uel actionẽ, uel passionẽ, compositas, quæ cõpositum quidquã
substantiæ, uel actioni, uel passioni significant, ut Socrates currit
hoc, n. cõpositũ est, & Socrates, uel bos, hæc, n. simplicia. Porro
non simplex uox om̃s rẽ simplicẽ notat, nec cõposita duplicẽ. Cõ-
posita uox est Areupagus, idest Martiusuicus, & Coruipetra, &
Neapolis, hoc est Nova ciuitas, sed quod ab iis significat est simplex.
Vox autẽ simplex ut curro curris, omniãque primæ ac secundæ per-
sonæ uerba, ac quæ tertiæ de certa persona feruntur, ut tonat, sul-
gurat, pluit, Iuppiter enim uidelicet, nam hæc omnia pronuncia-
tione simplicia, significato composita sunt, significant enim sub-
stantiam quandam actioni complexam. Enim uero a iunt in ter-
tiis personis nõ admodum apparere substantiã, ob uerbi infiniti
dinem, proinde ea sola accepimus quæ præfinitam certamque per-
sonam indicant, uerum tamen si non definitam substantiam ter-
tiæ personæ uerborum designet, significant tamen prorsus ali-
quam agentem uel patientem substantiam. Quapropter indica-
tiorum tertiæ uerborum personæ uoce omnino simplices sunt,
significatu compositæ, nam si quis dicat currit vel vincit, nĩm-
rum de aliquo prædicat id quod est vincere aut currere. Pro-
sus ergo & in tertiis personis quauis indefinitæ, substantia di-
lucet at. Aristoteles tamen eiusmodi personas assumpsit uelut
simplices, quoniam non distincte in iis apparet substan-
tia. Proprie autem simplicia fuerint uerba quæ uel actionem
solam uel passionem declarant circa id, quod agit aut patitur,

ut verberare, verberari. Ergo nec uocū cōpositione aut simplici-
tate res simplices aut cōpositas oportet, sed ex ipsis significatis
testimur. Quin & uoces ipse tameti cōpositæ sunt si re sim-
plice ostēdāt, simplices appellandæ, nō secus & simplices cōpositæ
si cōposita declarāt sū, de solis ageremus uocibus ac syllabarū
quāritate, cōpositione iuxta quāritate iure definiremus, quā &
grammatici faciunt, at si ceu de significantibus differimus opus est
uoces ad significatū iudicare. Eques in non simplex quidquid desi-
gnat, equū. n. significat, insidentemq; hominē, atq; equitatis uirtū-
tē, nō simplex ergo uox appellanda, sed cōposita, uti Neapolis quo-
que, quoniam unū quid nō cōpositū, uerū simplex declarat. Porro
uerbū dicitur, in rebus, & cōceptibus, & uocibus quadrat, nā
& res dici perhibēt, sed quasi significant, & cōceptus dici, sed qua-
si enuncient uoces quoq; dici aiunt, sed quasi pferantur. Quā ob
causam igitur per cōplexionē dicta præponit cōplexione caren-
tibus? Dicimusq; humane naturæ ex uoto esse ab imperfectio-
ribus atque cōpositis ad simpliciōra perfectioraq; progredi, nam
cōposita familiaria nobis notioraq; sunt sic ergo & puer oratio-
nē nectere, accicere Socrates ambulat notitiam ceterū resoluerē eā
in nomē & uerbū, atq; hæc in syllabas, tū illas in elementa, nō ē
nouit, sic ergo nos quoque ambulante intuentes hominē, prius
ortū hoc, hominē ambulante cognouimus, ipsūq; ita in substan-
tiā atque actionē resoluimus. Ac quomodo ergo incipere a simpli-
cioribus oportere superius pronuntiabamus, quasi futurū nō sit,
ut simplicibus nō præcognitis cognoscantur cōposita: proinde
opus esse ut simplicitū uocum præceptio doctrinam antecedeat syl-
logismorum? Dicimus igitur i quibus æq; simplicita cōpositaq;
ignorantur, in iis incipere a simpliciōribus oportere, illic. n. syllo-
gismus similiter ac simplices ignorabatur uoces, hic ea notiora
quæ cōpositiora sunt, ideo sumendū a simpliciōribus docendi
initium. Quamobrē illic propter docendi modū, a simpliciōribus,
hic a cōpositioribus, ob modū cognitionis exordiedū esse dice-
bamus. Est & alia causa cur hic anteposita simplicibus cōposi-
ta sint. Quoniam enim futurum est, ut cōplexione carentia dis-
uidat hæc ob id posterius commemorauit, ut de ipsis protinus
doceat, est autē tum hæc diuisurus cum dicit. Eorum quæ circa cō-
plexionem dicuntur. Porro statuit in his de industria duo nomi-
na, duog; deinceps uerba, ne quis post error sequatur.

DE IIS QVAE SVNT:

V.

ORVM quæ sunt, alia de subiecto aliquo
dicuntur, in subiecto uero nullo sunt, ut hō de
subiecto quidē dicitur quodam homine, in su-
biecto uero nullo est. Alia autem in subiecto
quidem sunt, de subiecto autem nullo dicun-
tur. In subiecto uero esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut
quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est, ut quædam
grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto uero
nullo dicitur. Et hoc album in subiecto quidem est corpore.
omnis enim color in corpore est, de subiecto autē nullo dicitur.
Alia uero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt. ut scientia
in subiecto quidē est, in anima, de subiecto uero dicitur, ut de
grammatica. Alia uero neque in subiecto sunt, neque de subiecto
aliquo dicunt. ut quidā homo & quidā equus. Nihil. n. taliū,
neque in subiecto est, neque de subiecto aliquo dicit. Simplici-
ter autem quæ sunt indiuidua, & unum numero, de subiecto
nullo dicuntur, in subiecto autē nihil aliqua prohibet esse, quæ
dā enim grammatice in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

{Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur. In subiecto
autem nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur aliquo ho-
mine, in subiecto autem est nullo.}

Diuisio rerum in decem nobis traditorum, harum prius cō-
sumptionem in quatuor exponit. tradita. n. in duo prius uocū par-
titione, iure ad quaternariā hanc sectionem pergit, nam numerus
duo in seipsum multiplicatus quatuor facit, post hanc uero, eam
quæ in decē sit, distributionem docebit, ab unitate enim incipies
numerus, si ad quatuor usq; componatur, decem cōscit, unum, duo
tria, quatuor, & decem sunt. Aliter quoque. Complexam hic res
tū diuisionem facit, copulat enim uniuersale substantiæ atque
accidenti.

D E

Substantia.

De subie-
cto & non
in subiecto.

Vniuersale

Accidens.

In subiecto
& de subie-
cto.

In consi-

-stuntur

-stuntur

-stuntur

Non in sub-
iecto, nec
de subiecto.

particulare.

In subiecto,
& non de
subiecto.

similiter iisdem & particulare illic articulatim ac simplicissimam hanc facit lectionem, nullum ulli coniungens, verum quodlibet uti naturam obtinet docens, peculiariter de substantia, peculiariter nec communiter de iis quæ unicuique accidunt. Cum igitur pro intentionibus diuersis fiat entium diuisio, merito & diuisionis segmenta diuersa extiterunt. Est ergo id genus proposita diuisio entium. Entium inquit nonnulla substantia sunt, nonnulla accidentia. Rursus sunt quædam entium vniuersalia, quædam particularia. Cum quatuor hæc itaque sint entium segmenta, binæque comprehendantur, sex coniugationes ex horum sunt complexus: duæ in consistentes quæ iungunt contraria, consistentes, quatuor reliquæ. Nam entia partim vniuersales substantiæ, partim vniuersalia sunt accidentia, & quædam particulares substantiæ particularia quædam accidentia sunt, prout habet subiectæ tabellæ descriptio.

Verum si uocibus iis quibus nos, usus fuisset Aristoteles, atque vniuersalem substantiam, vniuersale accidens, particularem

V N I V O C I S.

21

substantiam, particulare accidens nominasset utique nobis non faceretur negocium: quasi perspicuum id esset quod traditur. At is ob quam diximus causam obscuritati studens, alia usurpauit nomina, eorum quæ significantur naturæ accommodatiora quidem, ceterum a multitudinis usu remota, ac proinde obscuriora. Accidens igitur, in subiecto vocat: substantiam, non in subiecto vniuersale, de subiecto: particulare, non de subiecto. constatque quæm obrem accidens in subiecto nominet. id enim per se subsistere non ualet: sed aliud, hoc est substantiam, ut existat requiritur substantiam autem, non in subiecto appellat. neque enim alio eget ut esse incipiat: vniuersale, de subiecto: quoniam particularia non ad substantiam postulat, verum ad prædicationem: nam nisi sint particularia, vniuersale de quo prædicetur non habet, particulare, non de subiecto: quandoquidem particularia de nullo alio prædicantur. Quæm obrem vero non substantiam, sed non in subiecto vocauit substantiam si ad substantiam subiaceret accidentibus: Ad hoc itaque dicemus prius substantiam non omnem substantiam esse. nam diuina substantia subiectum nequaquam est, cum in ipsa nihil accidat. ergo subiectum non vocabitur. quapropter si substantiam communiter uocasset subiectum, diuinam substantiam non firmam comprehendisset. Secundum, quæ per quam potissima ratio est, quoniam cum in opposita diuisiones fiant, quædam vitabiles sunt, quædam inuitabiles. sunt vitabiles quæ in contraria, inuitabiles quæ per contradictionem fiunt. Cui enim alia medio prædita contraria sunt, alia careant, diuisionem quæ in contraria obitur inuitabilem non esse in medio præditi necesse est: sunt porro contraria medio prædita ut album & nigrum, sanitas & morbus: sunt enim inter albu ac nigrum colores, fuscus, ruber, at ceteri omnes, inter sanitatem & morbu, quod medici neutrum appellant. conualescentias enim ex morbo neque sanitates esse aiunt: cum sanorum actionibus non perfungantur qui conualescent, neque morbos, siquidem a causa ægrifica absoluti sunt, qui sanitati restituantur. ergo inter sanitatem & morbum, medium quoddam est conualescentia. Medio carent par & impar, si hæc ut contraria sunt plane opposita: nam nos alibi ostendimus non esse contraria. Rursus rationale & brutum opposita sunt sine medio, cum contraria nec ipsa sint. quare sunt proprie contraria quæcunque obtinent mediū. Siquis igitur entia in contraria diuidat, atque entium

alia alba esse dicat, alia nigra, colores enim medi omnes fugiant
necesse est, neque vero solum si, sed et substantiæ quæ colores nõ
admittunt, vt aer, angelus, anima. Verum nec ceteræ in species
oppositi, diuisiones inuitabile habent, iis duntaxat exceptis
quæ per contradictionem fiunt, verbi causa, si quis dicat entia rû
extra esse, tum sinistra, vel partim dominos, partim seruos. alia
patres, alia filios, sunt enim quæ ex his nullum existant. Verû enim
vero nec si per priuationem & habitum fiat diuisio, vt si quisquid
entium dicat alia cæca esse, alia cernentia: quædam docta, quædam
indocta: habitus enim & priuatio in solis capacibus dicitur, quod
autem habitum indispici natura aptum non est, neque priuarum
eo esse prohibetur, quo circa non omnia quæ sunt, & priuatio di
uidendi in quibusdam eum contradictione tantum valeat,
vt habet corpus & incorporeum: nihil enim inter hæc medium
est, siquidem in corpore in idem est negatione potest quæ est nõ
corpus. Ergo diuisio ea duntaxat quæ per contradictionem fit,
vt si quis inquit eorum quæ sunt, alia esse alba, alia non alba, en
tia omnia comprehendit, nam & sulcu non album, flauu quoq; & ru
bru similiter: sed & anima nõ alba, & angelus nõ albus, neq; enim
colori suscipiendo aptitudinem naturæ obtinet. Porro & Plato
viam rationemq; diuidendi quæ per contradictionem efficitur ef
fert laudibus, eam enim effugere nihil inquit quod sit gloriabî,
Proinde igitur cum & Antiores accedens in subiecto ap
uerit, per huius negationem indicauit substantiam, quam non in
subiecto nominauit vt omnem substantiam assumeret. Ad hæc
duplex esse subiectum dicemus, alterum ad substantiam, alterum
ad prædicationem, ad substantiam quidem substantia: nam hæc
accidentibus vt existant subiecta est, particularia vero ad prædi
cationem, vniuersalibus enim subiaccit hæc, non quo existant su
biecta est, particularia vero ad prædicationem, vniuersalibus
enim subiaccit hæc, non quo existant illa. (neque enim vniuersa
lia ut substantie egent particularibus) sed vt habeant de quibus
prædicentur, contra vero vniuersalibus particularia non ad præ
dicationem, sed ad existendi inchoationem, non esset. n. Socrates
& Plato, nisi esset homo simpliciter: eorum autem quæ ad prædi
cationem subiaccit, alterum substantia, alterum accedens est, sub
dita enim est particularis substantia vniuersali ad prædicationem
vt dictum est: exempli gratia, Socrates ei qui simpliciter homo

est, & simpliciter animal, particulare accedens vniuersali, vt in
hærens huic lapidi album, simpliciter albo ac color: dicimus. n. la
pidem hunc esse album, & simpliciter album colorem esse. Quo
nam igitur utrumque eodem modo subiectum nuncupatur, si en
tium alia in subiecto, alia subiecta esse dixisset, vtiq; esset &
particularia accidentia complexus, quæ & ipsa subiecta sunt, ta
met si non ad substantiam, sed ad prædicationem. Vult autem
per hæc verba, non in subiecto, subiectam substantiam dicere, quæ
ipsius esse initium suppeditat, eamq; ab accidentibus est diuerso
distingueret. Harum porro diuisionum altera est a substantia, al
tera a prædicationis modo, illa Entium inquit alia in subiecto ef
fecta non in subiecto hæc dicit Entium aliqua non de subiecto
dicuntur. quædam enim prædicari, quædam ad prædicationem
subiecti sit atque Aristotelis diligentiam contemplare, quomodo
in subsistendi modum significante (est) dixerit: verbum autem di
citur, pro eo quod est predicator, in ea quæ predicationis modum
indicat vsurpauerit. (in subiecto autem nullo est.) Pro non in alio
inest. Ex quatuor autem coniugationibus vniuersalem substan
tiam veluti digniorem præponitæ quoniam particularium scien
tes per vniuersalia reddimus: in particularibus enim a brutis ni
hil differimus animantibus. nobis vero eorum nonnulla aciori
bus præstant sensibus, quibus particularia apprehendimus, de
in secundam ponit huic obiacentem: particulare id accedens est:
oppositum enim substantiæ est accedens: vniuersale autem parti
culare: postea vniuersale accedens particulari substantiæ prætulit,
quoniam de vniuersalibus est sermo Philosophis. (in subiecto au
tem id dico, quod cum in aliquo nõ ceu pars inest, sine eo in quo
est esse nõ potest.) Quoniam vocibus quibusdam nobis ex cõsue
tudine ignotis vsum sese Philosophus sensit: hæc sunt, de subiecto
& non de subiecto, in subiecto, & non in subiecto, vult deinceps
nos de ipsis docere. ceterum nõ omnes exponit, sed duas duntaxat,
quæ sunt, in subiecto, & de subiecto: nam iis cognitis, reli
quarum quoq; significatio constabit, qui. n. quid sit in subiecto esse
nouit, quod et nõ esse in subiecto cognouerit. & qui de subiecto
dici quid sit didicit, is et quid nõ dici de subiecto intellexit. ac
prius quid esse in subiecto sit, præcipit, id quod facit finitione. nã
finitiones, ut saepe cõmemorauimus, naturam nobis exhibent re
tū vt quæ ex genere ac constitutiuis differentiis consistunt. Cum

autem ex genere ac cōstitutis differentiis cōfletur finitio, hūc
 & dicit in aliquo assumit Arist. quod generi proportionē respon-
 deat ut reliqua differentiis. Dicitur enim in aliquo modis undecim
 vel ut pars in toto, ut manns in toto corpore esse dicitur, & ca-
 put, vel ut totū in partibus, ut in capite, manibus aliisq; esse cor-
 poris fertur integritas. Porro totum nō in parte, sed in partibus
 dicitur: quandoquidem non in parte una integritas sed in omni-
 bus consideratur. igitur una parte adempta, totum minutū uult
 inācūq; esse, nec poterit totum uocari, vel ut species in genere
 ut hōminē esse in animali dicimus, uel ut genus in specie, ut in ho-
 mine animal. hic uero genus in speciebus dicimus necesse nō est,
 ut totū in partibus dicimus: non est enim a partibus exempta
 integritas, sed ipsum esse in iis obinet: at genus exemptam habet
 essentiam, estq; in specie qualibet totum, vel ut in tempore, uo-
 luti cum ita loquimur, flagrarunt ea tempestate Troiana bella,
 aut tanquam in loco, uti dicimus in Lyceo, uel in foro aut tanquā
 in uase, ut uinū in dolo siue in modio triticū. Enimvero locus &
 vas aequali quodammodo conuersione commēant: nam locū vas
 quod moueri ac transferri nequit, vas autem locum qui mouetur
 ac circumferetur appellabis. vel ut forma in materia, ut statuae for-
 ma in aere, aut ueluti res subditorum in principe, ut quando res
 ciuium dicimus in principe desitas. vel ut in causa finali, cum me-
 dicum uerbi gratia, in medicina dicimus, aut militem in re mil ita-
 ri spem collocare, vel rāquam in subiecto, ut accidens in substan-
 tia. Aristoteles igitur quod dixit in aliquo, ceu genus accipit prae-
 dicatum de pluribus: quae dehinc sequuntur, differentiarum loco
 adiciit, ut ab aliis ipsum discernat de quibus dictum in aliquo
 praedicatur. Atq; per uerba haec non ceu pars inest, ab eo quod
 tum ut pars in toto inest, tum ut species in genere, ipsum distin-
 guisnam haec quoque uti pars quodammodo esse totius ipsius
 animalis uidetur, & animal totū esse quidpiam. idq; Porphyrius
 in introductionibus affirmat, cum tria sint haec inueniens, genera-
 lissima genera, specialissime species, & subalterna, generalissima
 totum solummodo: specialissimum, pars, est duntaxat: subalter-
 num & totum & pars, uerum pars alterius: totum, nō alterius, sed
 in aliis. Per id uero quod dixit, sine eo in quo est esse non potest
 a ceteris se iunxit. Porro nonnulli finitionem, alii ex eo quod
 redundet, alii quod deficiat, uitiosam assueuerūt. Finitionis enim

uitium est, ad id quod definitur nequaquam reflecti, sed uel plu-
 ra, uel pauciora assumere. Qui abumbarē eam dicunt, non sola
 accidentia a finitione aiunt, sed corpora quoque cōprehendi. Cū
 enim (inquit) Socrates in loco ac tempore sit, est in aliquo, nec ut
 pars in toto. non enim loci pars est, aut tēporis nec fieri potest
 ut sit a loco uel tempore se iunctus. Itaq; similem dicimus colla-
 tionem non esse accidens enim, separatū esse ab eo in quo est,
 nequit sed simul ac separatū est etiam interit. at corpo-
 ra quauis ab omni loco semota non sint, ab hoc tamen si
 distincta sint loco. sunt nihilominus. Nam corpus qua corpus est
 loco tēpore quo ipsum subsistat nō indiget, habet tamē haec cōse-
 quentia: quemadmodum is qui in luce ambulans umbram habet
 cōflectantem, qua nihil ad substantiam iuuatur. at accidenti ad
 ipsam subsistentiam cōferunt corpora quando sine iis aut qua
 quam consisteret. Præterea nec corpus omne esse in loco est ne-
 cesse. Sphaeram enim minime uagantem Aristoteles in loco non
 esse demonstrat, si locus terminus est ambientis quatenus id
 ambit quod continetur: ut seria locus est uini quod capir, non se-
 ipsa quidem tota, sed interiore superficie, qui eius est terminus ni-
 mirum si foris est culpatur, unum nihilominus continet. quasi so-
 la interiore superficie sit locus. Ergo: si id ut diximus locus est,
 Aristoteles autem extra sphaeram immobilem nihil esse demon-
 strat, ut eius quoque sine claudatur: non locus, non tempus, non
 corpus, non vacuum, neque aliud quidpiam. non est igitur sphae-
 ra immobilis in loco. Quare corpus omne esse in loco non est
 necesse uerum scilicet tamen magis corporum uti diximus est locus
 & tēpus. Porro & illud in quæstione uocant, quomodo & quod
 ueluti totum in partibus est, finitio non comprehendat. nam &
 in aliquo est. in partibus enim, neque ut pars inest, ipsumq; esse
 ab eo in quo est haud quaquam potest. Dicimus itaque disci-
 prionem quauis in ceteris communicet, hac tamen in parte, quæ
 est in aliquo, differt. totum enim in parte esse non dicitur quip-
 pe non in parte totum, sed in quibusdam magis. nam in partibus
 perhibetur. sic Porphyrius quoque totum autem dicebat non al-
 terius, sed in aliis. totum enim in partibus. Quod si inter eius si-
 gnificata quod in aliquo dicitur, id etiam assumebamus quod ue-
 lut totum in partibus est, non quod tamē est in uno, sed sola ea si
 participatione, quod p se non subsistat, id ipsum quoque in aliquo est

se dicemus, illam quoque præter eas quas recensimus diffi-
cultates in medium asserunt, nempe id etiam quod velut forma
est in materia a finitione comprehendi, formam enim autem in ali-
quo esse, in materia neque ut eius partem inesse fieri; non posse
ut ipsa sine materia existat. Itaque formam etsi materiz non sit
tamen compositi partem esse affirmamus. sic ergo & manum non
corporis totius, sed omnis partem esse arbitramur. Deinde vero
formam asserimus cuiusque esse rei substantiz completivam sub-
stantizque forma subiectum tolli, at accidens neque substantiam completi-
vum subiecti, neque corrupto eo subiectum interit. Aliter quoque, pro-
positum esse hoc loco Aristoteli dicimus explicare de entibus,
non quia ratione sunt entia, sed quia significantur ab hominibus consue-
titudine, neque esse de iis ex propria ipsius sententia disserti. Idque
verum esse ostendit plane in sermone de substantia, primam sub-
stantiam eam esse inquit quæ spectatur in individuis, secundam
quæ in speciebus generibusque res contra sese habeant. nam
prima est ea quam in speciebus ac generibus contemplamur, ut
quæ individuis causa est, atque incorporea semperque secundum ea-
dem atque eodem pacto se habet, quæ autem in individuis cernit-
ur, secunda est, veluti ut ita dixerim causata, verum quoniam ha-
ius notitiam obtinet hominum multitudo, scilicet ex eorum opi-
nione præceptionem faciens primam ipsam appellavit. Quando
quidam igitur formæ notio ac materiz vulgo nequaquam cõstat
sed solum ex iis compositum, idque ut vnum, ea propter quævis di-
cti in aliquo significat enumerasset Arist. non eius tamē quod ceterum
ma in materia est meminisset, quasi non de entibus qua entia sunt,
sed ut de iis vulgo placet, sermo habeatur. Sicut enim possumus de
finiens geometra, id ipsum esse ait cuius pars nulla est, nec puer-
etiam solum hæc finitio, sed & unitas, & ipsum nunc comprehendit (par-
tibus, n. nullis horum quodlibet cõstat) nec quisquam copulaverit
geometra utpote finiendi puncto hæc quoque amplectentur puer-
tus, n. dicit, quod unitas ac ipsum nunc partibus non distinguitur, nul-
la tamē subiecta mihi res est præter punctum quæ partibus careat
sic Arist. quoque quod ad institutæ ei doctrinæ intentionem attinet
esse in aliquo id quod est ut forma in materia non novit, siquidē huius
notionē non habet bona pars hominū. vult autem uti diximus non de
entibus qua entia sunt verba facere, sed quatenus ab id genus vo-
cibus secundum vulgi placita significantur atque hæc aduersus

eos finitionem iusto ampliore esse contendunt. Qui autem de
sectionem in ea accusarunt, non accidentia aiunt omnia, sed in se
parabilia duntaxat comprehensa, dixit enim inquit absque eo
in quo est esse non posse, nam separabilia aiunt non impossibile
solum, sed necessarium quoque est separari. Quid igitur responde-
mus? nimirum probe a vobis dictum, si separari nequaquam posse
pronunciasset. nunc vero dicit si ne eo in quo est esse non posse,
pro subsistere atque constare, nam separabilia etiam ut subsistat,
nequit sine subiecta eis substantia fieri. Hærent item nonnulli at-
que aiunt quomodo esse absque eo in quo est non posse accidēs
dixerit. Nam ecce odor est accidens, pomum enim sæpenuero
cum longe à nobis absit, huius ad nos suaviolentia pervenit, qua-
re potest à odor mali cum ipsius accidens sit absque mali esse sub-
stantia, nec secus in id genus vniuersis. Hoc itaque duplici ratio-
ne solvimus: Primum quod non in quo erat, sed in quo est, Aristoteli
dixit, Non potest igitur odor mali in quo loco est absque
eo esse: siquidem aut in malo est, aut in aere. Deinde quod mali
fragrantia non sola, sed cum tenui quadam ipsius mali substantia
ad nos redundat, id compertum ex illo est quod sæpe fortidum lo-
cum transeuntes sudario circumleptis naribus, aerem quidem re-
spiramus, haud enim hunc respirare non possumus) odoris vero
hereditatē non percipimus, quasi substantia illa quæ defloxit, si aeri
conferatur, crassioribus partibus consistat, nec subire meatum su-
darii possit. quippe aer ob tennes sui partes ingreditur. Quod si
sudarium quavis multo tempore adhæreat, odoris tamen gravi-
tas sentitur, nihil est mirum: nam forte & ex sudarii positu id pro-
venit, cum præter modum dimoveatur, atque aditū crassiori sub-
stantiæ præbeat, quando vel si plurimum motu perturbetur illa,
tenuatur magis, penetratque. Nimirum admodum ventilata partes
quoque tenuiores adipiscitur. Enimvero emanate cum quadam
substantia odorē, argumēto id maximo est, quod pomum temporis
longiore spacio rugosius redditur, perinde quasi eius substantia
in qua odoris gratia liberat, per halitum digeratur. Declarant id
quoque exhalantes ex incensis vapores, qui inde ob substantiæ
substantiæ crassitudinem sub sensum cadunt, quo etiam fit ut aerē
manibus sæpius mouentes ad nares pellamus, utique cum ex sus-
citu editus vapor crassioribus partibus constat, nec ad sensorium
facile pervenit, id quod factum opus non erat, si qualitates ex iis

quæ adolentur in aerem citra corpus prodirent. Illud scito dignum est, Platonem affirmare poni fragrantia ad nos cum quibusdam defluuiis euadere minime a subiecto disiectam. Aristotelis causam ad aerem referre, ut qui obsequio facilis sit, atque odores transmittat, siquidem quæ ratione uisui ac sono, eadem quoque est odori peruius. nam odoris suauitatem accipiens nobis impertit. Plotinum vero mutari partem aeris in odorabilem qualitatem arbitrari. nam manes in pomo suaueolentia partem inquit quam sentimus aeris immutat, ac similem aliam sibi ipsi qualitatem gignit ut in igne etiam caliditas non igne relicto frigido ad nos concedit, sed manens in igne conformem aliam sibi ipsi in aere caliditatem creat. Ceterum nulla harum per se ipsam vera est opinio neque Platonis illa quæ odorem ad nos cum defluxu fatetur progredi. nam defluxus corpus est, omnis autem corporis secundum naturam est motus. Nam aut leue est, & petet superna: aut graue, & ad inferna declinabit, at odorem mali æque omnes sentimus, supra, infra, ante, pone, dextra, sinistra, patetque ex hoc defluuia distaxat non satis esse dicere. Neque sola Aristotelis est vera sententia. commentitium enim est dicere aerem totum qui interiacet odore imbui, ut in vulturibus qui cadauera aliis in urbibus sentiunt inhumata. Sed nec verum solum Plotini placitum est, aeris partem qualitate in fieri ac mutari. cœnum nanque altius porci effodiunt, quo maxime delibamentis potiuntur, at tres simul ueræ sunt. Nam in hebetus olfacientibus cuiusmodi porci sunt, usus quoque exposcitur delibamentorum. in iis quæ sagaciter odorant, quod genus vultures habentur, aer sufficit odoribus permeabilis. in iis uero qui mediocriter valent olfactu, quales nos sumus, satis aeris laicit mutatio. Enimvero secundum opinionem ex iis, nullæ qualitates a subiecto in subiectum dimigrant. nam aut in instanti sunt eodem, tum in eo in quo sunt, tum in eo ex quo emanat, ipsaque a se se qualitas diuelleretur: aut in alio atque alio, ac quoniam duorum instantium omnium tempus est medium, circa subiectum illo respectu qualitates erunt. Possimus & hoc obicere iis qui substantiam simul quamquam migrare cum pomi qualitate arbitrantur nempe motum quandam vnum hoc est in rectum a substantia fieri. nam vel sursum tendit, vel deorsum, vel prorsum, vel retrorsum vel dextrorsum, vel sinistrorsum. Quandoquidem igitur contingit tum a dextris stantes, tum a sinistris, tum a fronte, tum a tergo sen

go sentire odoris iucunditatem, penes motus hoc cietur vniuersos. Afferenda igitur hoc pacto solutio est. Aer in genus potest esse cuiusmodi qualitas mali, quod qualitatem omnium accipiens darum, ut quarum expert ipse est, naturam obtineant, ergo a tali fragrantia talis actus fit, ac propter ea qualitates omnes nobis excipiendas transmittit, utpote carens ipse qualitate. Porro si quis dixerit quomodo pendentia poma in arbore odorem nobis impertiantur, nec gracile scintilla diminutionem sustinent? quoniam est hic inquam quod insluit alitque, eo quod distillatur copiosius: est influxus vberior effluxu. Alia vero & de subiecto dicuntur, & sunt in subiecto. Cum particulare accidens declarauerit, quod in subiecto & non de subiecto appellant, nunc eo vertitur, ut vniuersalis nobis accidentis tradat exemplum, quod de subiecto, & in subiecto nominat. Alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto quopiam dicuntur. Vbiq; iis quæ ad vocem pertinent (ea sunt de subiecto & non de subiecto) verbum dicitur assignari: est autem attribuit iis quæ ab ente proficiuntur, quæ sunt in subiecto & non in subiecto. Ceterum traditis accidentium particularium atque vniuersalium exemplis, nunc particularis exemplum proferit substantiæ. Non de subiecto autem est imprædicabile, utique prædicatione de subiecto, non enim simpliciter imprædicabile, siquidem & particulare prædicatione in subiecto prædicari potest, ut grammatica quædam de Aristarco. idque vel ipse perges docebit verbis illis, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Quod si indiuidua quoque prædicantur de subiecto, ut homo is qui aduenit, Socrates est, prædicatione est præter naturam, ut quæ particulare de vniuersali prædicat: quomodo & substantia si de accidente prædicetur, cum dicimus hoc album est Socrates. Prædicantur enim secundum naturam vniuersalia de particularibus, & accidentia de substantiis, particularia vero de vniuersalibus, ut in exemplo quod diximus, & substantiæ de accidentibus, præter naturam, ut album accedens, est Socrates. Nō de subiecto igitur est imprædicabile prædicatione de subiecto, ea secundum naturam se habente. Simpliciter autem indiuidua & vniuersalia de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla. Quoniam proxime particularium meminit substantiarum, ut quæ non de subiecto dicuntur, inquit, alia vero neque in subiecto sunt, neque de quoquam dicuntur subiecto, ut aliquis homo.

vel aliqui equus: minime vero solæ, particulares substantiæ nō de subiecto dicuntur, sed particularia quoque accidentia, ob id uniuersalem hoc loco sermonem cōficiunt, aut q̄. Simpliciter autem hoc est, uniuersali vero quodā sermone indiuidua oīa, quæ & unū numero sunt, siue substantiæ siue accidentia existant, de nullo dicuntur subiecto. Verbum autē simpliciter tribus dicitur modis, vel uniuersaliter, velut cum ita loquimur, simpliciter omnis homo, pro in uniuersum, vel vnice, ut simplex veritatis est verbum, id est non uarium: vel proprie, ut cū simpliciter virtus dicimus pro eo qd̄ est pprie virtus. Tribus modis quoque appellat vnū, atque in sūma idēitas ac diuersitas, dicimus enim uel genere vnū, ut hominē & equū: vel specie unum, ut Socratē ac Platonē: vel numero, ut Platonē. vnū enim quiddā Plato est numero. Sed diuersa quoque similiter vel genere nuncupamus, ut equum & ficum: vel specie, ut equum & hominē: uel numero, ut Platonem Socratemq̄. numero igitur vnū hoc loco accepit. Cæterum sciendum est, quæ sunt numero diuersa, ea posse vnū specie esse ac genere, ut Socrates & Plato: quæ autem diuersa specie sunt, prorsus quidem, & numero diuersa, genere autem non prorsus, sed eadē quandoq̄ esse ut equum & hominē: at quæ differunt genere, omnino & specie & numero discrepabunt, ut equus ficusq̄, uel homo & alium. {in subiecto autem nihil prohibet esse nonnulla.} Postquā uniuersalem sermonem confecit, cum dixit nullum ex indiuiduis, quæ & vnū numero sunt, de subiecto esse, non solæ autem particulares substantiæ, sed particularia quoq̄ accidentia sunt indiuidua, veluti quædam, ut ipse inquit, grammatica, hoc subiunxit, in subiecto autem esse nihil prohibet, id est accidens. Atque ut semel dicam, quæ vnū sunt numero, de nullo subiecto dicuntur, sunt autem in subiecto.

DE PRAEDICANDI RATIONE
VII.

QUANDO alterum de altero prædicatur, ut de subiecto, quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicentur. Ut homo de homine quodam prædicatur, animal uero de homine: ergo & de quodā homi-

ne animal prædicabitur quidā enim hō & hō est, & animal.

{Quādo alterū de altero prædicatur, ut de subiecto, quæcūq̄ dicuntur de prædicato, de subiecto quoq̄: omnia dicuntur.}

Absoluta de eo disputatione quod est in subiecto esse, nūc ad docendum de subiecto ingreditur: ac modo quodam hoc inquit, aliud esse prædicari de aliquo, aliud ut d subiecto prædicari. hūc qd̄ prædicatur ut de subiecto, id cōsequens est, quæcūq̄ de prædicato dicuntur, ea quoq̄ de hūc subiecto nuncupari, ut prædicatur de Socrate, ut de subiecto, simpliciter homo. animal autem de homine simpliciter, hoc ergo & de Socrate prædicabitur. nam simpliciter homo, per medium seipsum, animalis prædicationem traducit ad Socrates. Sed quid sibi uolunt hæc uerba ut de subiecto: nempe essentialiter atque re ipsa. siquid enim de prædicato p̄ accidens dicitur, nō id quoque de subiecto dici est necesse. uerbi gratia prædicatur re ipsa homo de Agamemnone, atque ut de subiecto de homine animal essentialiter, per accidens uero dissyllabum. itcirco de Agamemnone prædicatur animal, dissyllabum non prædicatur. Rursus animatū ac sentiēs de animali, ut de subiecto, atque ut de re dicitur, per accidens uero & in respectu, genus, uel trisyllabum. Perinde quoque se habet res in accidentibus. prædicatur enim exempli causa de tribus uti de re numerus de numero ut de re, quantum per accidens uero trisyllabum. ob id prædicatur numerus de tribus, trisyllabum, non item. Ut ea igitur quæ essentialiter & ut de rebus prædicantur indicaret, ut de subiecto dixit. trisyllabū enim de animali nō ut de subiecto prædicat, uerū ut de uoce ac syllabarū quātitate: & genus de respectu. Quæ igit inquit, dicunt de altero ut de subiecto, hoc est ut de re subsistente quæcūque de prædicato dicuntur (est autē hic quoque, ut de subiecto subaudiendū,) omnia & de subiecto dicuntur. Prædicamēta latitudinē profunditatēq̄ obriuent, profunditatem inquā, p̄gressū eorū in particularia latitudinem, discessum in latera. uerbi causa, ut sic profunditatem capias, substantiam, corpus, animatum, animal, atque ira deinceps. latitudinem, cum substantiam in corpus & incorporeum secueris. Regulam igitur nobis Aristoteles tum latitudinis, tum profunditatis depromit. nunc profunditatis de hinc latitudinis. est porro hæc regula. Quando primum de secundo de subiecto prædicatur, & secundum de tertio

de subiecto, tunc primum quoque de tertio de subiecto praedicabitur. praedicatur exempli gratia animatum de animali, animal de homine, animatum quoque de animali praedicabitur. Quod autem de subiecto dixit, regule recte adiectum est, nam si uera esse debeat, utraque de subiecto sit oportet propositio, siue enim in subiecto sint ambae, nihil ueri concluditur, siue una de subiecto, reliqua in subiecto, sitq; haec uel prima uel secunda: nec ita quoque ueri quidquam colligitur. ambae igitur in subiecto sumantur, ut Socrates albus, album dissyllabum, accidit enim albo dissyllabum si conclusum ita sit, inendaciam est id quod conficis: nam Socrates non est dissyllabum. Rursus primam in subiecto cape: alteram de subiecto ut homo album album, coloris album comminisceris, neque enim homo est color. Sumatur iterum prima de subiecto, secunda in subiecto: ut homo animal animal, trissyllabum: neque hoc modo ueri quicquam congeritur. Habemusq; per hoc regule vicem conuersam, quomodo sub decem praedicamenta quaecunque sunt omnia queat referri: ut enim regula primum secundo & secundo tertio inesse monstrabat, sic contra sub prima redigi posteriora ac secunda ostendere eadem potest. ut homo sub animal confertur, animal sub animatum, animatum sub corpus, corpus sub ipsam substantiam, & homo ad substantiam reuocabitur. in praedicamentis quoque aliis eodem pacto. Sunt uero qui temere dicuntur, ex quatuor propositis, uniuersali, & particulari, substantia, & accidente, duo sola ab Aristotele describi, eaq; deteriora, accidens, & particulare: cum hic & quid sit de subiecto definiant, uniuersale inquam, cum ait, si coeperit primum secundo, & secundo tertio, tertio quoque primum coepere. Sed & quid non in subiecto, substantia, inquam, cum propria substantia enumerat, nam descriptiones ex propriis desumuntur. Atque ad haec dubia respondemus, regulam esse quae recitata est, non finitionem aut descriptionem, quippe in nullam descriptionem finitionem ac finibile uel finitionis nomen accersit: inuenio enim homo inquit est homo animal rationale mortale &c. neque animal est animal substantia animata sensu ualens. nunc uero saepe in regula id quod finitur, ipsum in qua de subiecto, assumptum est. Ad alteram difficultatem dicimus, ex propriis quae nominat substantiae nullius eiusdem descriptionem esse in quocunque ipsius recenset, propria, aut soli substantiae suppetunt, sed non omni, aut omni, non soli tamen, ac descriptio & uere propria soli

omni ac semper competere uolunt. Ceterum cum sit duplex praedicatio, altera de subiecto, altera in subiecto, (de subiecto quidem dicimus cum de particularibus praedicantur uniuersalia: in subiecto autem cum accidens de substantia proditur) praedicatio in subiecto, quae aliud alii inesse dicit, nullam exhibet quaestionem: quae uero de subiecto, est cum esse alterum ostendere alterum uelit, hoc est praedicatum id quod subiectum est, quaestionem praebet: dixerit enim quispiam quale praedicatum est animal de homine: non ipsum id quod homini concretum est, ac uniuersale: si concretum, idem de se ipso praedicabitur eritq; nugamentum praedicationis. si uniuersale, particulare, uniuersali adequabitur idq; erit particulare quod uniuersale est, dicemus itaq; praedicatum de subiecto & communius esse, & ipsius proprium uelle. cum ita loquimur, homo est animal, uel sane aliu d dicimus, quam animalis formam qua uniuersa sunt insignita animantia, homini quoque inesse, ut n. praconis uox & omni, communis exauditu, & cuiusque propria esset, ut centri, & communis omnium rectorum est terminus quae ab eo excurrunt, & cuiuslibet proprium materia denique publice uniuersis substrata est, & proprium singulis, sic praedicatum quoque & commune esse uult, & peculiarare subiecti. ergo qua commune est, non est praedicatio nugamentum, quoad uero proprium, particulare haud uniuersali adequabitur.

DE GENERIBVS DIVERSIS.
VII.

DIVERSORVM generum, & non subalternatim positorum diuersa sunt species & differentiae: ut animalis, & scientiae. animalis enim differentiae sunt gressibile, bipes, & volatile, & aquatile scientiae uero, nulla earum est, neque enim scientia a scientia differt in eo quod bipes est. subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias: superiora enim de iis quae sub ipsis sunt generibus praedicantur. quare quotcunque differentiae praedicati fuerint, totidem, & subiecti erunt.

¶ Diuersorum generum nec subalternatim positorum diuersa

DE GENERIBVS DIVERSIS

specie & differentia.

Simplicius quidam accipit ad propositam institutionem modum ipsi allaturus. Quoniam enim prædicamenta & generalissima genera sunt, & in unoquoque series quædam sub alternis edita est generum, regulam hic nobis tradit Philosophus, quæ genera prius diuersa a subalternis discernamus: atque, diuersorum generum nec subalternatim positorum differentia quoque plane diuersa tum constitutiva tum diuisiva, ut animalis ac scientia. sunt enim constitutiva animalis differentia animatum & sentiens, diuisiva, rationale & brutum, mortale & immortale. scientia vero, constitutiva, si forte, contingat, rationis certitudo ac firmitas, aut scientia subiectas res secundum eadem atque eodem pacto perpetuo se habere: diuisiva, contemplatiuum & actiuum. Sunt ergo differentia diuersa si diuersa sunt genera. Alter vero diuisit Plato in Gorgia, nempe alias tantum fermocinales esse scientias, qualis est Dialectica, alias actiuas duntaxat, ut pictura: nonnullas mixtas, quæ simul fermocinales actiuæque sunt, idque tribus modis, aut enim tantundem verborum actionisque habent, ut citharædia, simul enim & canit & cithara perfonat. differt autem a citharistica, nam hæc plectit & canit, citharistica plectit tantummodo, ut alecta inter ista. tum quæ opus sunt inuocat, tum quæ iactus tulit ante transpositionem fatetur. Mixta ergo aut actionem cum sermone æqualiter obtinent, aut sermonis plus quam actionis, ut histrionica. iuxta id quod a quodam dictum est, reddas mihi quæ a patre cepisti meo. illo vero per silentium renuente dixit, pecuniâ non inquit, aut contra actionis plus, minus sermonis, ut medicina. hæc enim sit dicta est, quasi medicatrix magis sit quam fermocinatrix, nam & sermone utitur ad dignoscendum curandumque: qui enim nouit optime, is optime curabit. Quoniam vero pluribus dicuntur modis diuersa genera (nam diuersa censentur vel quæ a se mutuo plane distant, ut substantia & quantum, vel quæ sunt haud prius distincta, ex aduerso tamen inter se ab eadem diuisione diducuntur, ut volucre & aquatile. hæc enim commune genus animal obtinent. Dicuntur & subalterna diuersa, ut substantia & corpus.) ea propter dixit nec subalternatim positorum fieri enim potest, ut eadem horum differentia sint, ut simpliciter animalis & rationalis animalis, nam eadem sunt utriusque tum constitutiva tum diuisiva, sunt constitutiva amborum animatum ac sentiens, sed

DE PRAEDICANDI RATIONE 28

eadem quoque diuisiva mortale & immortale, at eorum quæ non subalternatim collocata sunt, verum diuersa, nec constitutiva eadem sunt, nec diuisiva, ut in animali ac scientia diximus. Subalternorum tamen constitutiva uti proditum est, plane eadem at diuisiva non omnino, sed licet quoque esse diuersas, ut in animali ac bruto animali. sunt enim eadem ut monuimus constitutiva, non eadem diuisiva, namque simpliciter animalis sunt rationale & irrationale, mortale & immortale, bruti, volucre, aquatile, terrestre. Eadem & in iis ratio congruet generibus quæ inter se distincta, ex opposito sunt nam eorum quoque eadem sunt constitutiva, diuisiva diuersa. bruti enim ea sunt quæ recitauimus: rationalis, mortale immortale, celeste, terrestre. Decenter autem verbum specie apposuit, hoc est re, quo substantiales caperemus differentias. nam generum diuersorum eadem esse differentia per proportionem possunt. dicimus enim domus instrumenta partim pedibus esse sustulsa, partim expedita, sunt expedita mortarium & eiusmodi reliqua, pedibus munita, sella, lectusque. sed & animalium dicimus alia carere pedibus, alia iisdem inniti, verum differentia hæc non sunt specifice, non enim ex eo exprimitur homo quod bipes sit, sed neque si voce differentia eadem esse videantur, iam specie quoque sunt eadem, siquidem eiusdem speciei non sunt lecti atque animalis pedes, quoniam nec idem est actus, in proportionem autem idem sunt, si qua modo similitudo intercedat. nam partes inferiores quæ animalis ac lecti velut firmamenta sunt, pedes vocantur, ut enim pedes ad animal sese habent, sic fulcra quoque ad lectum, sed non præterea & ulus pedum reliquos prestant, verbi gratia non ambulat, nec secum corpus suo transferunt motu & similia. Itaque non iidem specie sunt, sed voce ac proportionem, animalis enim habentur differentia ut pedestre, & volucre, & bipes, & aquatile. Pluribus modis diuidi generum differentia possunt: ut substantiales differentia sunt animalis, rationale & irrationale, a tempore autem ducuntur vitæ, ut mortale & immortale. & a loco in quo commorantur, ut volucre, pedestre, bipes, aquatile. & a partibus corporis, ut pedibus subnixæ & expedita. Sunt porro & differentia alia, ex aliis quæ animalibus in sunt depromptæ. Arist. vero exemplo usus a loco, ab alia quoque diuisione exemplum, differentia a partibus desumptæ in medio data opera interfert, docere volens nihil in proposito si differentias quoque alias acci-

pias, explorandis generibus referre. namque inter se nec differunt prima, nec secunda, neque ulla absolute genere diuersa conueniunt. Subalternerum vero generum nihil eisdem esse prohibet differentiis. Recte dixit nihil prohibet. Nam non eadem ex necessitate differentie subalternerum sunt generum, ut aperuimus. sepe tamen numero easdem esse contingit. Nam constitutivum quidem sunt eadem semper, quanquam solae habeantur, plures enim sunt inferiorum, quandoque vero & diuisivae, ut superius enarrauimus.

DE INCOMPLEXIS.

VIII.

FORVM quae secundum nullam complexione dicuntur, unumquodque aut substantiam significat, aut quale, aut quantum, ut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem (ut in figura dicatur) ut homo, equus. Quantum autem, ut bicubitum, tricubitum, Quale, ut album: grammaticum. Ad aliquid ut duplum, dimidium, maius. Vbi vero, in foro in Lyceo. Quando autem ut heri superiore anno. Situm vero esse, ut iacet: sedet. Habere autem, ut calceatum esse: armatum esse. Agere vero, ut secare: irascere. Pati, ut secari: iri.

{Eorum quae secundum complexione nullam dicuntur singula aut substantiam significat, aut quantum, aut quale.}

Tradita uocum bipartita diuisione in simplices atque complexas, eodem pacto & diuisione rerum secundum utriusque segmentum conficere uoluit. Ergo cum prius sectionem nobis, ut complexorum in quatuor praebuisset, uniuersalis uidelicet substantiae & particularis, atque uniuersalis particularisque accidentis nunc partitionem in decem ueluti simplicium tradidit, priusque, per res tanquam umbratili pictura ea nobis describit, ut in aliquam nos eorum notitiam deducat, postmodum a ricolatim nos de unoquoque docturus. Quamobrem uero eorum quae secundum nullam complexione dixit: quid enim sunt ne complexiones plures? etiam, nam aut simplex uox est, significatum compositum, ut curro, aut significatum simplex, uox autem composita, ut Martialis uicus & Corui

petra, ut finitiones & similia: aut & significatum & uox composita sunt, uelut cum dico Socrates ambulat: aut simplex utronque, ut praedicamenta. Hic ergo eorum quae secundum nullam complexione dicuntur diuisionem facit, eorum inquam quae nec uoce nec significato complexa sunt. Bene autem dixit eorum quae dicuntur, propter coniunctiones, articulos, praepositionesque: quae per se non dicuntur, nec quidquam significant, uerum simpliciter uoces sunt quae cum aliis pronuntiantur, resque, ita cum illis significant. atque hinc rursus perspicua est libri intentio. eorum, inquam, quae secundum nullam complexione dicuntur, singula uel substantiam significant, itaque de uocibus res significantibus decernit, ergo & de medijs agi constat conceptibus. Caeterum sciendum est, rebus uerbo describendis subobscuram nobis ab eo praedicamentorum praebere imaginem. Nam rudior eorum praepositionum nudis exemplis duntaxat prodit. subtilior uero tum propria cuiusque enumerat, tum diuisionem affert, ut & quae insunt praedicamentis per propria, & quibus ea insunt, per diuisionem dignoscamus. Verum ipse in decem exemplis decem praedicamentorum enumerationem facit: nos uero in uno eodemque exemplo doctri nam conficiemus, in Socrate. Est ergo Socrates substantia, ut homo, & quantum, ut bicubitus, uel tricubitus, quale autem, ut albus, musicus uel ad aliquid, ut iuuenum curator, aut Sophronisci filius. ubi ut docens in Lyceo, quando, ut qui peloponnesiacis fuit temporibus, uel facere, ut qui cernit, & pati, ut qui cernitur, situm esse uti stant, uel sedens, uel sub platano recubans, ut Lyfiae humilitatem orationis audiat, nam aut recta uniuersa membra sunt, idque stare dicuntur aut supina omnia, & recubare nuncupantur: aut partem erecta partem strata, quod sedere appellatur, habere autem, aut uestes cerundatas. Nonnullos quoque haec angit difficultas, quomodo simplicia esse praedicamenta affirmemus, si quatuor uti praediximus simplicia, sex composita habeantur: dicimusque composita uocari ea, quod speciem nobis inuehant compositionis cum sint ipsa simplicia non. nam praedicamentum est id quod in loco est, aut tempore: sed est praedicamentum esse in loco, esse in tempore, ob id. nam & non nulla ex his per infinitum nominauit, ne ascendendis personis compositionem quampiam induceret, ut facere, & pati, & habere, & situm esse. Quoniam uero decem praedicamentorum ens genus non est, digeri quoque in ordinem possunt prior ergo

Substantia est, seu subiecta omnibus, secundo loco quantum, si qui-
dem & informis materia quantitatem prius induit, tum sic quali-
tate afficitur tertio quale, ac prius eo quod ad aliquid refertur,
quando & id quod per se existit, eo quod alio spectat prius est.
At hæc si sic habent, utique priora ea sunt quæ ex substantia &
quanto, is quæ ex substantia & quali consistunt. quæ item ex sub-
stantia & quali, is quæ ex substantia & ad aliquid pertinentibus.
{ Est autem substantia quidæ, ut formula dixerim. } Nō omniū sub-
stantiā notat. nō. n. intelligibilis apparet substantia, verum sensi-
bilis, to vero & reliquas res quæcunq; in natura per se sunt, nec
alio quopiam egēt ut subsistant, substantias intellige. { Quale au-
tem, ut albi Grammaticū. } Hic opere præcium est adnotasse, cū
omnis in subiecto qualitas habeatur, non omnis autem sic idem
specie subiectum sortita, sed partim consistat in corpore, vt cal-
ditas, partim ipsum esse in animo habeat, vt Geometria, vel itaq;
Aristoteles per exempla duplicem speciem qualitatū ostendere,
inclamasse eum, ac dixisse, Q uale autem, ut album, grammaticum,
utique album sumens qualitatē exemplum in subiecto corpore
insit: eius vero quæ ipsum esse in animo obtinent, grammaticū.
{ Habere autem, ut calceatum esse, armatum esse. } De iis quoq;
simplicibus intelligendum esse liquido constat. ait enim. Eorum
quæ secundum nullam complexionem dicuntur. Cæterum sunt
qui querant, cur quemadmodum sunt. facere ac pati opposita,
aliudq; faciendi prædicamentum statuat, aliud patiendi, non idē
& hoc loco agat (sunt enim opposita habere atq; haberi) nec ip-
sus haberi prædicamentum dixerit, sed eius tantum quod est ha-
beret. Dicimus itaque posse hoc sub sitis prædicamentum referri,
ipsum inquam haberi, id enim haberi dicimus quod usquam est si-
tum, ut in horto verbi gratia arbores, vel ut in corpore arma, seu
vestis, atque hæc ipse haberi diceret. hortum quoque habere ar-
bores, & eas ab ipso haberi quæ & per situm esse, uti diximus,
pronunciare nobis licebit. vnde & sæpe ita loquimur, amictus
pallo sum, uel talis est armis circumdatus, quod Græci dicunt
μεγας δρυς. Quemadmodum igitur in facere ac pati utroque
idem subiecto prædicamentum est, respectu autē diuersum (nam
facere dicimus cum a faciente, pati vbi a patiente inceperimus)
ita hoc quoque loco habere & situm esse siue haberi sunt eadem
in subiecto, respectu diuersa. habere enim dicimus cum initium ab

eo qui habet sumpserimus, cum autem ab illo quod habere quis
fertur, situm esse siue haberi.

IX.

SINGULA igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidē
secundum se in nulla affirmatione dicuntur vel negatione. horū
autē ad seinuicem complexione, affirmatio vel negatio fit. Om-
nis enim affirmatio aut negatio videtur vel vera uel falsa esse.
eorum autem quæ secundum nullā complexionē dicuntur, nul-
lum neq; uerum neq; falsum est. ut homo, albi currit, uincit.

{ Vnquoq; autem ex iis quæ recensuimus, ipsum quidem p
se in nulla affirmatione dicitur negationē ve: at horum muruo
complexu affirmatio fit vel negatio. }

Hic a sequentis libri intentione, qui de interpretatione in scri-
bitur, propositi libri intētionem discernit, quoniam in hoc de vo-
cibus docet simplicibus. in alio de affirmatione ac negatione. di-
stinguit autem syllogismo in secunda vtens figura: cuius medium
terminum sumit veritatem ac falsitatem. ait enim, omnis affirma-
tio vel negatio veritatem aut falsitatem significat: nulla simplex vox
affirmationē aut negationem designat. neque enim si homo ho-
mo sexcenties dixerō, verus sum aut mentior. similiter si ambas
lat ambulat sexcenties proferam, nec verum nec falsum enuncio.
Q uod si quis asseueret dicentem ambulo vel verum esse uel falsū,
(nam si forte ambulet, verus est: sin minus, falsus) respōdemus eū
qui ambulo dixerit, pronome quoque ego potestate comprehendit
se, perinde ac si ego ambulo dixisset. Q uamobrem quicūq; ambu-
lo inquit, potestate pronomen ego ad veri & falsi generationē
amplectitur: nec prædicamentū solum ipsum p se nec simplicē vocē
pronunciat. iam enim commonuimus simplices non sola voce alli-
mandas, neque compositas. sed voces quoq; cōplexas, si simplex
quidquā declarēt, simplices esse: & quasdam simplices, si id quod
intelligitur complexum nec simplex habeant, compositas habe-
ri. Quocirca curro non simplex est, quoniam nec significatum sim-
plex. Aristoteles vero hanc ipsam prius dubitationem reprimit
dixit. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur,
hoci ex eorū quæ nec significato cōplexa sunt. Igitur voces sim-
plices, uti explicatū est, si per se proferantur ipsæ, nullam veri-

ratem aut falsitatem indicant: affirmatio omnis vel negatio plane aut veritatem aut mendacium declarat, ut si inquam Socrates ambulat, si forte fortuna ambulet, vera locutus sum, si non sedat falsa. Rursus quoque cum dixerō Socrates non ambulat, si non ambulet, veritatem sum assecutus: si non ambulet, mentitus. Ergo prædicamenta, ut est proditum, cum voces simplices sint, veritatem nullam vel falsitatem significant, quod si inter se conferantur, affirmationem faciunt vel negationem, in quibus veritas inest & falsitas: ut homo currit, ex substantiæ & faciendi prædicamento conficitur, affirmatio autem, negativa particula quadam in medium adiecta, negatio fit, ut homo non ambulat. & in nulla affirmatione dicitur vel negatione. Multa exemplaria quæ quidem & emendatiora videntur, non habent vel negatione: verum id solum in nulla affirmatione dicuntur, si enim prædicamentum nullum affirmationem significat, multo magis negationem: quoniam particulam negativam desiderat: magisq; suspicabitur quispiam ipsum facere, aut aliud prædicamentum aliquod affirmationem esse quam negationem. & omnis enim affirmatio vel negatio veritatem significare aut mendacium videtur. Verbum videtur adiectum esse quoniam nec affirmatio vera est omnino, nec falsa prorsus negatio, ut si quis dicat curro, vel non curro. Quandoquidem igitur ego pronomen in hisce subauditur facultate, huius gratia dixit videtur: ut igitur hoc est, aut vacat verbum videtur, aut elegans est error scriptorum, aut pro eo dicitur quod est, ita omnibus videtur. Quærunto aliqui sub quod prædicamentum oporteat & punctum, & ipsum nunc, & unitatem referri. ad substantiam quidem non potest: nam ea per se existens quiddam est: horum autem nullum propriam substantiam obtinet. habet enim suum esse in linea punctum, cum linea finis atque initium sit: & nunc in tempore, nam tempus non est, sed temporis principium finisq;. Per nunc temporis momentum intelligo, latitudine omni prorsus abiectum. Unitas quoque principium numeri, nec ylio pacto numerus est, quare nec teorsum est numerus, sed ipsum esse in numero obtinet: est enim principium, at esse principii in illis habetur quorum est principium. Neque vero hæc quanta dicere possumus: est enim æquale & inæquale proprium quanti: punctum autem & ipsum nunc cui erunt æqualia: nam nec punctum puncto æquale dicitur nec nunc similiter, sed nec unitas unitati qua unitas est. æqualia

enim ea dicimus quæ idem quantum, ac partes similiter habent eadem, at hæc nec quanta sunt, & partibus carent. Verum nec dici de his potest inæquale: tamethi quis in ipsis æquale dici concesserit: tempus enim tempori vel æquale fertur vel inæquale, & numerus numero æqualis vel inæqualis, & linea linea, ut quæ quantæ sunt. nam pro partium identitate vel æqualia vel inæqualia nuncupamus. hæc vero cum sint impetia, nullumq; ex his quæ commemoravimus, collationem ad alia effugerunt. Præterea quantum partim cōtinuum est, partim discretum. hæc autem nec continua nec discreta sunt, sed partibus vacant. Id enim continuum vocamus, quod habet unitas partes, discretum quod seivinctas. porro illud sciendum, quosdam redigere sub ea hæc velle, quæ ad aliquid referuntur, atque hæc suorum cōsequentium principia esse affirmare, punctum lineæ, unitatem numeri, instans temporis. Principia igitur si sunt quorundam principia, id genus autē sunt quæ ad aliquid pertinent (nam pater filii pater est, & dimidium dupli dimidium) ergo & hæc sub ea quæ ad aliquid spectant referri. Sed respondemus ad aliquid se habentia, ut fatetur ipse inferius, quorundam respectus esse duntaxat, nec propriam habere substantiam: sed ipsum esse in aliis obtinere prædicamentis: nam aut in substantia, aut in quanto, aut in quali, aut in quopiam alio prædicamento censentur. eaq; ob id adnatis assimulat, quorum esse in aliis hoc est in stirpibus habetur. Est igitur in prædicamentis omnibus ad aliquid spectantia contenta: plures enim dixerō pater filii pater, ad aliquid relata in substantia diximus autem dupli dimidi dupli eadem in quantitate pronuntiavi, cum albius albo albius, in qualitate: atque in aliis similiter. Hæc igitur ipsa per se quid sint, quo vel sub prædicamento agant, ac ipsorum tunc tantum respectum opus est exponamus. Quid itaque dicemus? Næpe sub nullum hæc re vera prædicamentum quantum ex presentis operis intentione recipi, siquidem propositum est, ut sepe diximus, Aristoteli non de entibus qua sunt entia disserere, sed qua tenus ab id genus vocibus significantur ab hominum frequentias vult enim in hisce de vulgo notis docere. Quoniam ergo nullam de his plures homines notitiam obtinent, tamethi ea licebat sub unum prædicamentum quantum inquam referre, ac dicere quantum alteri secari in partes, alterum impers manere: scilicet aut continuum esse, ut discretum: atque hæc sub indivisibili quantum

falsa 59

refutatio solu

quoniam

solutio vera

DE INCOMPLEXIS

segmento statuere, non tamen reposuit: propterea quod de hisce rebus institutio propositi libri intentioni nequaquam cōueniat. Atque velle ipsum non de entibus decernere qua entia sunt constat ex eo, quod cum triplicem in Naturali aulcatione substantiam prodiderit, unam quæ ad materiam pertinet, alteram ad formam, tertiam ad utranque simul, nusquam hic neque materiam per se, neque formam, substantiæ nomine appellandam censet: perinde quasi nullam horum multitudo utpote simplicium notionem habeat, sed compositum ex iis duntaxat norit. Ceterum & illud disquirunt, sub quod prædicamentum referendæ privationes negationesq; sint? Respondemus sub nullum potissimum. quando nec finitum quidquam declarant at indicat: iuxta certarum sunt rerum prædicamenta, quod si omnino prædicamento subiici opus sit, ad idem sese privationes, ad quod & habitus recipienti & inficiationes ad quod affirmationes quoque referentur acceptæ. est enim genus idem contrariorum, ut albi & nigri, & calidi & frigidi, ac similia. Rursus querunt motus & mutationes sub quod prædicamentum conscribi oporteat? atq; sub nullum inquam, sunt. n. prædicamenta earum rerum quæ in natura existunt, quæq; suam per se esse ipsarum formam receperunt: est autem imperfectum quiddam omnis mutatio: iuxta. n. est ad formam atq; eius, mutatio, non ens ipsum. Aliiter quoq; respondeas. nempe ne fieri quidem posse ut sub unum prædicamentum mutatio omnis redigatur: in pluribus enim ut ipse edocebit uisitantur mutationes: nam & in substantia sunt, ut generatio & corruptio, & in quanto, ut augmentatio & decrectio: & in quali, ut dealbatio & denigratio: & in prædicamento ubi, ut ascensus, descensus reuolutio. Quamobrem mutationes uix sunt quæ ad prædicamenta deducunt alia ad aliud, nec ipsæ prædicamentum complent: nam mouere atque omnino mutare sub faciendi, moueri autem & in summa mutari sub patiendo prædicamentum referent, ipsi uero motus mutationesq; cum uia ac generationes quædam ad prædicamenta sint, ad ea quo modo diximus si oporteat rediguntur.

DE SUBSTANTIA DE SUBSTANTIA X.

SUBSTANTIA autem est quæ proprie, & principaliter, & maxime dicitur, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est: ut quidam homo, & quidam equus. Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus eæ quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt: & hæc quidem, & harum specierum genera, ut quidam homo in specie quidem est in homine, genus uero speciei animal est, secundæ igitur hæc substantiæ dicuntur, ut est homo, atque animal.

Substantia quæ potissimum, & primo, & maxime dicitur, est quæ neq; de subiecto dicitur aliquo, neq; in subiecto quopiam est, ut aliquis homo, & aliquis equus. }

Cum ea exposuerit quæ ad absolutam prædicamentorum cōferit perceptionem, cumq; proxime nos rudius ac ueluti in exemplis de ipsis quoque prædicamentis docuerit, nunc ad exquisitam etiam ipsorum enarrationem conuertitur, docetq; prius de substantia. Nam primū in prædicamenti locum substantia obtinet: eamq; ob id cæteris iure anteposuit: siquidem hæc simul cū aliis inferuntur. nam si sit quoduis ex accidentibus, erit omnino & substantia cui id accidit, reliqua uero secū nō inferunt. neq; n. si sit substantia, proferat aliorū quodq; est, & tollit quidem secū alia, non ipsa tamen cum aliis tollitur. Ad quæ simul inferunt nec simul inferuntur, quæq; simul inferuntur non simul inferunt, ea priora esse natura confessum est. Itaq; natura prior est cæteris substantia. Alia ratio. Res partim per se, partim in ipso, partim circa illud dicuntur. per se est ipsa substantia: in ipso quantum & quale. in substantia enim spectantur. circa illud septem reliqua habentur. Preterea hæc per se subsistit, neque aliis ad existentiam indiget. reliqua hærent in alio. nā ipsum esse in hac habet. si enim substantia sit, alia quoque sint prædicamenta est necesse, at nisi sit, alia subsistere haudquaquā possunt. Porro hæc substantia tū simplex ē, tū cōposita. Sex enim modis substantia dicitur. nam aut existentiā

omnem declarat, quæ & de accidentibus fertur, quali ea quoque propterea quod in rerum natura existant. substantiæ siue essentia nuncupentur, aut naturam non in subiecto latentem, quæ ex opposito ab accidentibus dimittitur, hæc in subiecto non hærens natura aut simplex aut composita est. simplex quædam deterior quæ composita, quædam præstantior. Est autem substantia composita homo, & id genus alia. simplex vero & quam composita præstantior, Deus, angelus, mens, anima, & similia. simplex & quam composita deterior, materia prima formaque. Disputat autem hoc loco Aristoteles neque de simplici atque ea quæ præstat compositæ (non enim de rebus diuinis sibi differendum proposuit) neque de simplici ac deteriore quam composita, quando nec scrutari de natura instituit, sed de sola composita. atque huius alteram primam esse ait, alteram secundam, primam vocat particularem, secundam universalem, quæ ad species ac genera pertinet. nam ut productum est se penumero, non de entibus quæ entia sunt commentatur, sed de quali significato vulgus loquendo quodlibet prædicamentum ferat, quandoquidem si naturam esset rerum securus, primam generum ac specierum, secundam indiuiduorum dixisset, ut pote illam causam, hanc (ut ita dixerim) causatum, enimvero causa causato, & universale particulari potius est. Item priora naturæ, posteriora nobis, & nobis priora, naturæ posteriora sunt. Quoniam igitur ad introductionem ei sermo est, merito particularem substantiam primam appellauit est enim sensui hæc euidentior, secundam, quæ in generibus ac speciebus consistit, a particularibus namque ad vniuersalia, illucelente sero in nobis ratione subuehiunt. ideo quasi dogma haud quasquam probans, non quæ potissimum & primo & maxime est, sed dicitur pronuntiauit, atque quod planior sermo noster fiat, dicamus hoc pacto, transpositis Philosophi aliquantulum verbis. Substantia autem quæ & potissimum & primo & maxime dicitur, hæc est id est quæ vulgo dicitur. At ubi velut ex propria sententia sermonem profert, non amplius dicitur, sed est verbum, usurpat, nam quæ inquit nec de subiecto aliquo dicitur, hoc est prædicatur, nec in subiecto quopiam est, & non nec in subiecto quopiam dicitur: cum ipse dogmati assentiat. Enimvero cognitum Aristoteli & intelligibilem fuisse substantiam ac compositis præstantiorem ipse plane & in Metaphysica ostendit, & in libris de celo, atque in octauo Naturalis ascensionis

tationis: ubi per se inquit mobilia priora esse iis oportere quæ aliud de mouetur, & immobilia semper mobilibus. nam nisi immobilis quædam semper mobilium causa existeret, utique illa motu sempiterno haud quaquam perdurasset agitata. Hanc autem incorpoream esse, ac partibus carere dimensionibusque tali quodam demonstrat theoremate. (nihil enim fortassis ab reuerie speculaminis velut in digressionem meminisse) nam hæc asserit causam vi infinita constare, quod si est, plane quoque incorpoream, nam corpus omne, ut ipse ad calcem octauo Naturalis auditus voluminis probat, finitam obtinet potestatem, si enim infinita, datum sit inquit esse infinitam, quando igitur diuidi potest omne corpus, diuidamus corpus in tria verbi gratia inquit, utrum ergo segmentum quodvis infinitam vim an finitam possidet? si infinitam, pars toti tantumdem valebit: id quod absurdum est, nec fieri potest. si finita, patet id quoque quod ex finitis constat finitum plane esse, quare & totius corporis finita vis erit, nec infinita ergo corpus nullum finitum vi infinita præditum est, corpus autem nullum infinitum est magnitudine. nam id quoque ipse in Physica ostendit, nullum itaque corpus infinitam vim obtinet, hoc si sit, ergo quod facultatis infinite compos sit corpus non erit, incorporea est igitur prima substantia, siquidem & infinita pollet facultate. Porro non intelligibilem substantiam solum compositis nouit præstantiorem, quam Greci dianœtice nominant: idque in Demonstratione probat commentationem ait enim uti se habet sensus ad sensibilia, sic habui demonstrabilia ad demonstrationem. sic ergo & permutato ordine, ut sensus ad demonstrationem, ita fore ut sensibilia sese ad demonstrabilia habeant, ergo si sensus deterior propterea est demonstratione, quod hic circa particularia, illa circa vniuersalia versetur, deteriora quoque erunt scibilibus sensibilia, quare non intelligibilem duntaxat, sed cogitatricem quoque præstantiorē compositis substantiis cognouit hic autem quæ secundæ sunt, primas uti diximus nominat, iis de causis quas sæpius recensuimus. { Quæ neque de subiecto dicitur aliquo, neque in subiecto quopiam est. } Queritur cur substantia prædicamentis præstantiorē negatione finiuerit, si negationes affirmationibus contemptiores esse arbitramur. Itaque dicimus, atque contra finitiones per negationem asceitas maiorem subiecto dignitatē asserre. sic ergo & Deū Opt. Max. significare volentes, non quidquid de eo, ut Diuinus inquit

Plato affirmamus: sed ad negationes uenimus. Interrogante
 Timæum Socrate quid Deus esset, quid non sit noui quidem
 inquit ille quid uero sit haud noui. nam nec corpus, nec colo-
 rem nec angelū nec eius quidpiam generis, sed his præstantiorem
 esse intelligo. quid autem sit non intelligo. Qua propter subie-
 ctam interim magis eiusmodi exornant finitiones: cum ab infe-
 rioribus omnibus ipsam seungant. Solent quoque in materia si-
 nitione negatione explicare hoc modo, quæ nec homo, nec lapis
 nec ignis, nec corpus denique est: sed deterius quidquam ut requi-
 parari his debeat. Quocirca a simulari Deo materiam dissimili-
 ter ferunt. a simulari, quoniam uterque aliorum negatione indi-
 catur: dissimiliter uero, quoniam cum hic præstantior existat
 quæ uel entia oīa cōferri ei possint, uel uersa abnegamus: deterior
 autē cū sit materia omnibū cōparatione, hæc inficiamur. Queren-
 dum uero est, num hæc in substantiis quoque intelligibilibus ut
 angelo ac similibus finitio quadraret, ut dicere eas possumus neque
 in subiecto esse, neque de subiecto appellari: nam & in ipsis quod-
 dammodo competere ratio uidetur: sed asserimus nō cōpetere
 nā quæ acceptæ negationes in definitione sunt, nō sublatione so-
 lū sed positione quoque significant: siquidem ad aliorū distinctio-
 nē dicuntur: nā non in subiecto quæ est substantia, ad eorum quæ
 sunt in subiecto hoc est accidentium differentia dictū est: nō de su-
 biecto autē ad eius quod de subiecto fertur, discrimen. Enim uero
 quemadmodū duplex lumen est, alterum e contra a tenebris, ita
 in quā quæ in aere offunduntur discretum, alterum quod nusquā
 refertur: nec oppositū habet ulli, ut solare, ita negationes quoque
 hic per se ipsas quādoque nec ad discriminationē, interdū uero ad
 oppositorum discretionem dici affirmabimus. Ergo si negationes
 hoc loco non ad oppositorum discrimen acciperentur, uti quæ
 cōuenire in intelligibilibus, substantiis finitione, haud quaqua ratio-
 ne quodammodo vacaret: quoniam nec in aliquo insunt subie-
 cto nec de ullo subiecto prædicantur: nunc uero assumptis ad
 differentiam negationibus iure particularibus substantiis finitio-
 ne dignitatem comparamus, cum eas per id quod dicitur non in su-
 biecto, se iungamus ab accidentibus: per uerba autē hæc non de
 subiecto, ab his quæ de subiecto prædicantur, discernamus. Ex uero
 hic ipsis dignitatem adhibemus, cum vsum aliis præbere nul-
 lius, uero egere eas affirmamus: uniuersalia enim ad prædicatio-

nem opus habent particularibus, hæc uero illis non itē. At intel-
 ligibilibus substantiis nullam per hæc dignitatem asseremus: ni-
 hil enim, peditū magni esset si has in subiecto nō esse diceremus, neque
 enim a diuersis eas distinctum accidens quopiam est: siquidē nec
 capaces omnino sunt accidentium. Atquid de intelligibilibus
 loquor substantiis: quando nec in sola animata ratio congruet,
 utique etiam absolutam eam a corporis uel inculo, ac similem Deo red-
 ditam, bonumque mundanum insipientem contemplamur: at cum
 in generatione spectatur, corporibusque cōplexa est, tunc & in ip-
 sa finitio quadrabit, ut quæ subdita est accidentibus: nam Philoso-
 sophia, uel grammatica, uel alii cuiquam subiecta sciētiarum est,
 quæ circa ipsam cōrigere. Porro duorum quæ in finitione adep-
 ta sunt, alterū prius natura est, alterum doctrina: cum, n. sint sub-
 stantia & accidens, & uniuersale & particulare, prior natura sub-
 stantia est, quæ p se ea subsistat, illa uero ipsum esse in hac obtineat
 quod aut ad propositam intentionē doctrinæ attinet prius est par-
 ticulare: etenim natura uniuersale est prius, itaque ex his quæ in fi-
 nitione sunt accepta alterū ex rerū natura prius est, alterū ex do-
 ctrinæ intentione. Atque etiam spectā de subiecto & in subiecto do-
 cere non temere anticipasse, quandoquidē futura nobis obscura
 finitio erat, uocibus quæ ignotæ essent in ea assumēdis. {Secūde
 uero substantiæ dicuntur.} Querere hoc loco dignū est, quale in sub-
 stantia modū usurpauerit diuisionis: nā diuidendū quædā uel-
 lut genus secant in species, ut animal in rationale & brutū: alia si-
 cut totū in partes, ut corpus in manus & pedes & caput ac reli-
 qua, nonnulla uero ceo uox æquiuoca in significata diuersæ, ut
 mus in marinū terrestremque: nulla igitur hanc diuisione substantiā
 in prima ac secundā deducit. Itaque dicimus primum diuidendū
 uti genus in species sectione non esse, nā id genus diuio-
 nis consequens est, una abolita specie, non simul & reliquæ abo-
 leri. homine enim perempto, non simul & reliquæ intereunt ani-
 mantes, quæ species sunt animalis: at hic secunda si intereat sub-
 stantia, simul aufertur & Prima: nam nisi genus sit ac species, nec
 erunt indiuidua. Præterea nulla species alteram speciem cum in
 eadem a seinuicem diuisione seunguntur cōtinere potest. neque
 enim continet homo equum, si in hæc discretum animal sit. sed
 nec iterum a rationali animali brutum comprehenditur. aut e con-
 tra, si animalis, rursus in hæc fiat diuisio. At uero nec ita pla-

ne diuidi licet ut alterum in altero claudatur. ubi gratia animal aliud est inops rationis aliud equus. nam & equus in bruto censetur neque enim quod continetur id a continente contra distinguitur. dicimus uero animal aliud impos esse rationis, aliud compos: quoniam cum equali a genere hæc differant absentia, neutrum in altero concipitur. at hic secunda substantia primam cōplectitur: species enim generisq; adhuc magis cōtentum est indiuiduorum, non ergo uti genus in species substantiam in primam ac secundam diuinit. Verum enim uero nec sicut totū in partes, nec similes, nec dissimiles, neque enim ex aduerso partem a toto, sed partes a partibus hæc in diuisione licet segregemus: nā nec manus dicimus aliud manum esse, aliud digitum: continetur nā manu digitus quoque, hic uero e regione distinguit a toto pars quippe & secunda in prima concluditur. Quinetiā in iis que cō dissimilari diuiduntur, totum propriæ parti nequaquam nomen impertit, ut in facie sese res habet: non enim pars uerbi gratia os facies nuncupatur: hic autem pars utraque totius nomine substantia uocata est. Rursus quæ ut similia diffecantur, totius habent nominationem, finitionemq;: ueluti in carne: similiter enim pars carnis caro dicta est, & uero carnis, finitionem admittit: hic tamen prima nomen cum secunda cōmune habeat, non tamen & finitionem conueniet: non enim vnā edes animalis uel hominis finitionem, ac Socratis, nam ne finitio quidem placet indiuiduorum: hominis autem animalisq; est: ergo substantia neque ut totum in partes consumitur, neq; in dissimiles, neque in similes. Verum nec ut in diuersa significata uox æquiuoca disperitur: nam eius generis diuinit idem distribuit nomē segementis, rei communiter non distribuit, ut homo & uerus & pius. hic uero est primæ substantiæ & secundæ quædam uel penes definitionem communitas: nam commune in ambabus est in subiecto non esse. Quid igitur dicimus? nempe diuisionem nō esse prorsus quæ nobis hoc loco tradit, sed ordinem solum enumerationis: ueluti si quis orationis principia alia selementa esse dicat, alia syllabas, alia dictiones, alia nomina & uerba: uel hominibus quibusdā ordine sedentibus, hunc esse primū asserat, illū secundum, ordinis enim est id, non diuisionis. { Secundæ uero dicuntur substantiæ in quibus speciebus eæ substantiæ sunt quæ primæ appellatur. } Quamobrem uero in vniuersum dixit, Secū

dæ dicuntur substantiæ species & genera, sed in quibus speciebus eæ substantiæ sunt quæ primæ appellantur? Dicemus subtiliter admodum ita differtur: si genera & species dixisset, quoniam in aliis predicamentis genera speciesq; habentur, ut color genus in quali, species albi & nigri, esse in accidentibus quoque secundas substantias suspicari nobis liceret. ob id non species quaslibet, sed in quibus primæ substantiæ inueniuntur speciebus secundas substantias appellauit. Est uero uel hoc loco adnotandū, in iis ipsom quæ non ex propria asseritur sententiā, uerū di eunt prout ille, secūda n. inquit dicuntur substantiæ. quæ autē propria opinionione asseruntur, in iis nō dicuntur, sed in sunt pronciare. in quibus, n. inquit speciebus eæ substantiæ sunt quæ primæ appellantur neque in secundis duntaxat substantiis uerbo dicuntur, sed in primis quoque: est usus, ex. n. inquit substantiæ quæ primæ appellatur. Ipsi autem primæ substantiæ in speciebus esse ac generibus ut in uniuersalioribus uidetur. Veruntamen & genera & species ut traditum est, perinde quasi in indiuiduis sint licet sumpsisset cū. ut cōmunitates ea ceperimus, tūc uniuersalia sunt, quasi in se in diuidua cōplectantur. at eū in Platone aut Socrate genus uel speciem acceperimus, tunc ut elementa ea capientes indiuiduū, dicemus in indiuiduis ipsa ut partes in totis contineri.

XI.

MANIFESTVM est autem ex ijs quæ dicta sunt, quod eorum quæ de subiecto dicuntur, necesse est et nomen & rationem de subiecto predicari: ut homo de subiecto quodam homine dicitur. predicatur etiam & nomen, hominem enim de quodā homine predicabitur, et ratio quoque hominis de quodam homine predicabitur. quidam enim homo, & homo est et animal: quare & nomē & ratio de subiecto predicabitur. Eorum uero quæ in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen neque ratio predicatur de subiecto: in aliquibus autē nomen quidem nihil prohibet predicari aliquando de subiecto, rationem uero impossibile est, ut album cum in subiecto sit corpore, predicatur de subiecto, (dicitur enim corpus album) ra

tio vero albi nunquam de corpore prædicabitur. Alia uero omnia aut de subiectis dicuntur primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex ijs quæ per singula proponuntur, ut animal de homine prædicatur: ergo et de quodâ homine animal prædicabitur. nam si de nullo quorundam hominum, neque omnino de homine. Rursus color in corpore est: ergo et in quodâ corpore. nam si non in aliquo esset singulorû, nec omnino in corpore. quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt. Non ergo existentibus primis substantijs, impossibile est aliquid aliorum esse.

{ Porro ex ijs quæ diximus constat, esse eorum quæ de subiecto dicuntur necesse tum nomen tum rationem de subiecto prædicari. }

Vult hoc loco primam substantiam laudibus efferre, dictamque eam non inepte substantiam primo & potissimum & maxime fuisse sequendo quidem in hæc nullo eget posteriore: quæcumque autem post primam substantiam sunt, illam partim ad subsistentiam, partim ad prædicationem requirunt. est igitur hæc intentio, ad propositi autem probationem hæc præsumit, atque inquit ex dictis patere esse eorum quæ de subiecto prædicantur, necesse & nomen & rationem de subiecto prædicari. Qualibus dictis? nimirum illis quæ superius traduntur de ijs quæ de subiecto prædicantur, in quibus dicebat, Quando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcumque de prædicato dicuntur, de subiecto quoque dicuntur omnia. Hæc autem præsumit, cum primâ ut dixi celebrare substantiam velit, nepe quæ de subiecto prædicantur & nomen & finitionem subiectis tribuere. quæ vero sunt in subiectis, ipsum qui dem esse in ijs habere: vel nomen autem solum vel neque nomen neque finitionem subiectis impertiri. enim vero de prima substantia quæcumque præter eam sunt, prædicantur omnia. Ergo primæ substantiæ usum omnibus quæ præter eas sunt, aliis ad innitendum, aliis ad prædicationem præbent. nam quæcumque præter primam substantiam sunt, aut de subiecto de ea dicuntur, quæ nomen ipsi & finitionem tradant, qualia sunt genera ac species, hæc enim de ea prædicantur uniuoce. nam & eiusdem particeps nominis & pri-

ma substantia, ut dicitur uniuersalis homo de Socrate, nomenque illi ac finitionem transmittit. nam Socrates, & homo & animal vocatur. horumque particeps est finitionis. est. n. substantia animata sensus corpus & animal rationale mortale. Cætera præter substantiam, accidentia inquam, quæ primæ substantiæ sunt in subiecto, finitionis eam nunquam, nominis uero quandoque solius coloris reddunt. nam albedo est in corpore nec finitionem unquam corpori impertit: haud enim diceret nobis liceret corpus esse colorem qui visum dissipet: sed forte quod triplici constat dimensione, capax coloris qui visum dispergat nomen tam impertit. albi enim corpus appellamus. verum non semper. nam ecce virtus. enim uero hæc neque nomen neque finitionem confert subiecto. non enim qui virtutis particeps est virtuosus, sed studiosus perhibetur. Quæ autem nomen distribuunt, partim æquiuoce id faciunt quæ & rara sunt partim denominatiue. æquiuoce, ut grammatica mulier a Grammatica: & musicata Musica denominatiue aut quæ et sunt plurima, ut a fertitudine fortis: & a Grammatica Grammaticus: & albus ab albedine: & quæcumque eiusmodi sunt. Alia nam quæ omnia vel de subiectis dicuntur primis substantijs. Bene dicuntur. non enim egent particularibus uniuersalia ut subsistente sed ut de illis prædicentur. { Aut in subiectis sunt ipsis. } Recte sunt dixit. nam accidentia ipsum esse in particularibus obtinent substantijs. { Hoc autem apertum ex ijs est quæ singulatim proponuntur. } Alia omnia quæ præter primam substantiam sunt, aut de subiecto ea dici, aut ipsa esse in subiecto. vult inductione probare, quando uniuersali ratione non potuit ostendit autem non in speciebus sermonem faciens. nam has perspicuum omnibus est de indiuiduis prædicari. nimirum proprium aliquando non tenentes nomen, indiuidua ipsa ex specie nuncupamus, ac voca hominem illi, dicimus sed in generibus demonstrationem facit per species medias. si enim demonstratum est eorum quæ ut de subiecto prædicantur, quæcumque de prædicato ut de subiecto dicuntur, ea de huic quoque subiecto nuncupari, prædicatur autem de indiuiduo species ut de subiecto, rursusque de hoc genus, plane genus & de indiuiduo prædicabitur, verbi causa si de Socrate homo, animal de homine, ergo & de Socrate animal. Perinde quoque in accidentibus facit. non enim esse album in corporibus monstrat aut nigrum nam hoc euidentius est sed esse in corpore colorem. si

enim colorem omnē esse ipsū in corpore habere confessum sit. ergo & particularibus inesse corporibus consentiemus. nam corpus simpliciter, de particularibus prædicatur corporibus si igitur in corpore est color, corpus autem de corporibus, particularibus dicitur, ergo & color de particularibus prædicabitur: quoniam in omnibus iis quæ de subiecto appellantur, quæcunque fiuntur de prædicato, ea de subiecto quoque asseretur. Quamobrem vero color dixit in corpore: ergo & in quopiam corpore. nam nisi in corpore aliquo, ne omnino quidē in corpore: quoniam in particulari corpore proprie sunt uniuersales albi ac particulare. Quod si dicas quoniam ea discernimus: nō sensibus quidē oculis, uerū intelligibilibus. Ac quid tū? colores crūt inō. uniuersalis enim uel est cōpletius, cū particulari nō cēsetur colore. nā cōpletiuū nūllū ei cōnumeratur cuius est cōpletiuū. Sicut enim homo in umbra pictura & is qui est coloribus distinctus neque, duo intelliguntur homines, nec qui completius est cōnumeratur, sed alter cōmunis, utique iis qui obscure delinatus ē, alter particularis, unusque ambo sunt, sic & in homine uniuersali ac Socrate. Est enim sciendū ut primū pictor cōmunē in rudi pictura hominē designat, de in coloribus exprimens ducit ut Socrate faciat uel Platone, sic uniuersale hominē, cū sit primus, si formationē accipiat, hiet Socrate aut Platone. natura enim simpliciter hominē facit, nō Socratem Platone. Ergo nisi primæ substantiæ sint, aliorū quidpiā esse haud quaquā potest. {Alia uero oīa uel dī subiecto prima rū dicitur substantiari, uel sunt iis in subiecto.} Vides quā merito supra dicta anticiuauerit, laudibus primam substantiam extollere cogitans? cum enim quæ præter eam sunt inquit, omnia uel substantiæ sint uniuersales uel accidentia, prima ut sæpe est dictū substantia, cum oībus usum præstet, sublata secū quæcunque præter ipsam sunt sustulit, nā prima intercepta substantia, accidentia in quæ hæreant non habentia, simul abolita sunt. similiter & uniuersalia, cum de quibus prædicetur non habeant. Porro prædicari in uniuersum dicimus non quæ præ multis sunt, sed nec quæ in multis. nam & hæc quidem simul cū primis substantiis dubio procul perimentur. non enim quidquam per se hominis in natura rerum est, quod nec Socrates nec Plato nec particulariū quisquā sit hominū, quippe in multis singularibusque spectantur cōmunia. hæc tamen nequaquam prædicari de indiuiduis consueuerunt. nam ni-

hul ipsam de sese prædicatur. sola autem ea prædicari de indi-
viduis solent quæ sunt post multa, quæq; i cogitatione versant (quæ
enim habemus de rebus notionem, hanc prædicare de ipsis cons-
sequimur) quæ ipsa quoque una cum sublatiis particularibus auge-
ntur. nam nisi res sunt, atque ne de iis quidem extiterint notio-
nes. Ergo nisi particula res adfuit substantiæ, nec uniuersalia erūt,
nec accidentia. Merito igitur particula substantiæ, primæ appel-
latur. Rursus autem vel hoc loco recte uniuersalibus uerbum
dicitur, accidentibus uerbum est assignauit.

XII.

SECVNDARVM vero substantiarū, magis substantia est species quam genus. propinquior. n. est primæ substantiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, evidentiū & convenientius assignabit speciem quam genus assignans: vt hominem quēdam manifestius assignabit, hominem quam animal assignans, illud. n. proprium magis cuiusdam hominis: hoc autem communius. & cum quadam arborem assignauerit, manifestius assignabit assignando arborem quam plantam. Amplius primæ substantiæ ideo quod alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia vel de ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt, propter hoc maxime substantiæ primæ dicitur, quēadmodū autē primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic, et species ad genus se habet. subijcitur. n. species generi. genera. n. de speciebus prædicantur: species autem cum generibus non convertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.

{Secundum uero substantiarum magis est substantia specie
genere.

Comparatione facit secundarum inter se substantiarum, species nempe ac generis; atque speciem esse magis genere substantiam, idque duobus ostendit argumentis. altero ab affinitate primæ substantiæ, hoc est a propinquitate qua ad ipsam pertinet tertio a proportionem. Atque a primæ quidē affinitate substantiæ, quod primæ substantiæ idest individui prior sit species generis.

XIII

IPSARVM uero specierum quæcunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de quodam homine hominem assignando, quam de quodam equo equum. Similiter autem & in primis substantiis nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim magis quidam homo substantia est, quam quidam bos. Merito igitur post primas substantias sola aliorum omnium species & genera secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc eorum quæ prædicantur, primam substantiam indicant quædam enim hominem si quis assignauerit quid est, speciem quidam quàm genus assignando familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem assignando quàm animal. Aliorum uero omnium quicquid assignauerit quis, assignabit extraneum: uelut albi, aut currit, aut aliud quodcunque talium assignans, quare merito hæc sola aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, Primæ substantiæ ea quod aliis omnibus subiunguntur, & omnia alia de illis prædicantur, uel in ipsis sunt, propriissime substantiæ dicuntur, sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent, de his enim reliqua omnia prædicantur, quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem & animal grammaticum dices. Similiter autem & in aliis.

{ Ipsarum autem specierum quæcunque genera non sunt, alia nihilo magis substantia quam alia est. }

Cum substantiarum in profundum hoc est ab indiuiduis ad speciem, ab hac ad genus diuisionem cõtecerit, primamq; alteram esse pronunciauerit, alteram secundam, secundæ autem unam magis substantiam esse, alteram minus, nunc diuisionem earum in latum ac collationem facit, speciei inquam ad speciem, & indiuidui ad indiuiduum. beneq; dixit quæcunque genera non sunt, ne

A proportione autem, quod ut substantia prima ad speciem, ita ad genus sese species habeat, si enim ipsam ex eo primam appellauimus, quod omnibus ea posterioribus usum adhibeat, aliis ad existentiam suppeditandam, aliis ad predicationem, iure species quoque magis substantia quam genus uocabitur, quæ ipsi ad predicationem subiaceret. Nam si species desit, genus de quo prædicetur non habet: siquidem per mediam ipsam de indiuiduis etiam prædicatur. { si quis enim primam substantiam quid sit exponat, is notius familiariusq; assignabit speciem reddens quam genus. } Hoc est ab affinitate argumentum. Si enim quid Socrates inquit sit expromemus, integre tum hominem tum animal assignantes loquimur familiarius, uero si hominem quam si animal responderimus: non enim animali dicto significauimus utrum rationale an brutum: & mortale ne an immortale, at si responderimus hominem, propinquius eius naturam explicabimus. { Hæc enim magis hominis cuiuspiam propria est, illud uero communius. } Est enim Socratis magis proprium esse hominem: Animal autem communius. etenim de speciebus aliis pluribus dicitur. { Præterea substantiæ primæ quod aliis subiaceant uniuerfis, ac cetera de iis prædicentur omnia, uel sint in ipsis, ob id maxime substantiæ primæ appellantur, ut autem primæ ad alia sese habent substantiæ, sic species quoque habet ad genus. } Hoc est argumentum secundum, quod a proportione desumitur. Ut enim sese, inquit, primæ habent substantiæ ad ea quæ præter ipsas, sunt aliquibus ad existentiam subditæ, nonnullis ad predicationem, ita se species habent ad genera, quibus sunt ad predicationem subiecte. genera uero non item subiacent speciebus, quamobrem sunt species iure magis substantiæ. Porro subtiliter adiecit, ac cetera de iis prædicentur omnia, uel sint in ipsis, nam subiacent omnibus primæ substantiæ, uerum non similiter, aliis enim ut existant subiecte sunt, hoc est accidentibus aliis uero idest uniuersalibus substantiis ad predicationem. Ceterum quæsiuerit quispiam cur non speciem substantiam secundam, genus tertiam nominauerit. Itaque dicimus cum secundas substantias una eademq; de causa has nuncupasset, quod prima inquam ad predicationem opus haberent, horum facere super diuisionem noluit, sed comparare eas duntaxat contentus fuit, atq; alteram magis, alteram minus substantiam uocare.

subalternas species ac specialissimas, ut animal hominemque conferres. Sed comparare illas inquit oportere quæ eadem a generibus aut indiuiduis distant absentia, ut hominem & equum, vel bovem. harum enim alia inquit nihilo magis substantia quàm alia est: ex quibus perinde absunt a genere, nam post animal primum brutum ac rationale statutum animal est, post quæ equus si forte continetur, ut homo, atque bos, ut enim de equo prædicatur animal, ita de homine quoque ac boue, similiter planta de vite & olea, quod genus earum proximum est, ut quoque animal equi aliorumque proinde ex his omnibus aliam alia nihilo magis substantiam esse: nam & proximum eorum genus ab ipsis æqualiter distat, statimque post ipsa indiuidua constitutum est. Verum nec indiuiduorum quicquid aliud magis substantia est, similiter namque omnia speciebus suis generibusque ad prædicationem, & accidentibus ad inhaerentiam substrata sunt: quam enim vniuersalis homo ad aliquem hominem habet rationem, eandem vniuersalis equus ad equum quempiam obtrinet. nam quemadmodum prædicans de Socrate homine, nihil prædicare familiaris potes, ita nec de Xantho equo aut canem de Argo. Atque vel hinc proditur Aristi, ad cognitionem vulgi præceptionem conficere, nihilo, nisi magis indiuidui in diuiduo primam esse substantiam asseruit: sed formicam hanc verbi gratia, & hanc stellam pariter esse substantias, hominum multitudinem perinde esse horum quodlibet nouit. ob id ipse quoque similiter vulgi sententiam secutus hæc substantias appellauit. { Ipsarum autem specierum quæcunque genera non sunt. } Hoc est quæcunque iuxta indiuidua sunt, & specialissimæ, quandoque eadem & auis species est. { Iure igitur post primas substantias sola aliorum species solæque genera secundæ substantiæ dicuntur. } Nec causam exponit ob quam genera & species secundæ substantiæ nuncupentur: tertias vero non item substantias ipsa accidentia nominet. Hoc autem rursus duplici asserit ratione: altera a propinquitate ad primas substantias, altera a proportionem, atque ab ipsa quidem propinquitate, quod primis explicandis substantiis propriè per solum genus aut speciem solam exponemus: nam de Socrate hominem esse aut animal dixerimus, familiariter ac notius assignabimus: si album esse, vel currere, aut huiusmodi quodpiam pronouiauerimus, aliene atque ignobiliter explicabimus. Iure igitur genera speciesque secundas substantias dicimus, quæ

sola primas substantias designent, accidentia vero haud prorsus vocamus substantias, ut quæ substantiam primam non declarent. { Primæ item substantiæ quod aliis subiectæ sint omnibus, potius suam substantiam nuncupantur. } Secundum hoc argumentum est, idque a proportionem repetitum. Sciendum est primas substantias ob id primas uocari, quod & accidentibus indiuiduis ad existentiam suppositæ sint, & vniuersalibus substantiis ad prædicationem. utque primæ substantiæ ad particularia sese accidentia, atque vniuersales habent substantias. { subiacent enim ad existendum illis, his ad prædicationem } ita secundas quoque substantias accidentibus quæ in nouis generibus in vniuersum considerantur, subiectas esse. hoc. n. est quod aliis omnibus dixit, hoc est vniuersalibus substantiis, vniuersalibusque accidentibus. Ac denique ita se habere species ad genera, ut indiuidua ad species, sunt namque ipsis ad prædicationem subiectæ. ait enim quemadmodum omnibus præter eas existentibus subiectæ primæ substantiæ sunt, ita & accidentibus secundæ. nam ut Socratem dicimus Philosophum, sic & philosophum hominem, & animal philosophum appellamus. Quamobrem subiacent & secundæ accidentibus substantiæ, & de his accidentia prædicantur. sed de indiuiduis quidem in primis, ut Porphyrius quoque inquit ratione vero secundaria, & de generibus, & de speciebus, at substantiis nūquam subiacent accidentia. Est enim non ignotandum ex his quæ prædicantur aliqua secundum naturam, alia præter naturam, nonnulla per accidens prædicari. Dicuntur secundum naturam accidentia de substantiis ut Socrates est Philosophus, aut calens, aut simus, uel id genus quidpiam naturaliter. n. subiecta esse accidentibus substantia consuevit, accidentia autem de ea prædicari. Sed & vniuersalia lege naturæ de particularibus dicuntur, ut de Socrate animal. etenim particularia subesse vniuersalibus natura sunt apta. Prædicatio præter naturam ea est quæ contrarium efficit, atque de accidente substantiam prædicat, ut ea quæ dicit hoc Philosophum est Socrates, & siquid huiusmodi. non enim ea natura constant accidentia ut substrata substantiis sint, & ea item quæ prædicat de vniuersali particulari, ut quæ dicit hic homo est Socrates: vel color est album. Per accidens vero prædicatio est, quæ accidens de accidente, aliud de alio prædicat, genere inquam diuersum de eo quod diuersi generis est ut ea quæ Philosophum quod est in So-

Grate de simo quod eidem inest, aut caluo prædicat, aut econtra dicitur: si forte eueniat hoc simum caluum esse, vel hoc caluū Philosophum, & siquid est tale. Enimuero p accidens dicitur, quoniam cum plura circa idem subiectum inuenta diuersi generis sint accidentia, nec de se inuicem prædicari natura idonea, aliud de alio dicitur quod subiecto inherant, non quod mutua sint cognitione conluncta. nō enim ut simum caluo subiectum sit comparauit natura. vtrunq; enim sub genere diuerso, alterum sub quanto, alterum sub quali ceniētur. Prædicationem autem id genus præter naturam non dicimus, quoniam plane accidens de accidente natura prædicari potest natura: potest autem vniuersalis vnde magis particulari. Iure itaque accidentia tertie substantiæ haud quam vocata sunt, quasi non cuiquam ad existendum subiaceant, sed & cum de accidente prædicatur substantia, huiusmodi præter naturam sit prædicatio.

XIIII.

COMMUNE autem omni substantiæ est in subiecto nō esse. Prima nanque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum vero substantiarum constat quidē etiam sic, quod nulla est in subiecto. homo enim de subiecto quidem quodam homine dicitur: in subiecto vero non est. neque enim in quodam homine homo est. similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine, non etiam est animal in quodam homine. Amplius. Eorum quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem vero impossibile est: secundarum vero substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen. rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animal similiter. quare non erit eorum substantia quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc, sed & differentia eorum est quæ nō sunt in subiecto. bipes enim & gressibilis de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto vero non est. neque enim in homine est bipes neque gressibilis.

ratio quoque differentia de illo prædicatur de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur. est enim homo gressibilis.

{ Commune de omni substantia est non esse in subiecto. }

Finitionem depromere vult. verū qm̄ generalissimum est genus substantia, reddere eius finitionem propter ea nequit, quoniam ex generibus finitiones ac differentia eruantur. at simplicis generis substantiæ reperiatur non licet, quod genus ea uti diximus generalissimum sit. itaque ob eam rem ipsius propriam assignat. est enim id finitioni simile. Nam finitio ut soli & omni cuius finitio est competit, atque ad finibile comēat, sic proprium quoque vni inest atque omni cuius est proprium, ac inter sese recipiunt. Hac igitur de causa proprium vult substantiæ prodere. Cæterum non quæ ipse probet protinus tradit propria, sed quæ propria esse suspicatus aliquis fuerit: ne hæc propria quoque esse substantiæ cuiquam dicere in posterum liceat. Proprium autem cum depromere voluerit, derulit commune, ait enim commune de omni substantia est non esse in subiecto. Quid ergo dicemus? nimirum duo quædam proprio inesse plane oportere, quæ sunt soli illi, omniq; competere cuius est proprium. ergo per id quod commune est dixit, id esse in omni significauit substantia. proprium enim & soli illi rei inesse & omni oportet cuius est proprium, ut risibile soli homini omniq; suppetit. Commune igitur inquit est omni substantiæ non esse in subiecto. Quodq; non sit in subiecto prima substantia, ne probatione dignum quidem arbitratur, cū sit id ex euidētia manifestum, nam ipsum esse nō habet in alio Socrates. Probat autē nō esse in subiecto & substantias secundas idq; Syllogismo vtens huiusmodi in secunda figura. Secundæ substantiæ nomen finitionemq; subiecto distribuunt. Quæ in subiecto sunt, ea neque nomē neque finitionē, aut solū nomē tradunt subiecto. Ergo substantiæ secundæ nō sunt in subiecto. { Porro nō est hoc substantiæ proprium, sed differentia quoque ex iis est quæ non sunt in subiecto. } Promulgatū substantiæ propriū eiicit, ut quod non soli huic inest, sed etiā differentiis. Porro ex hoc tum seiungere a substantiis differentias, tum connectere eas substantiis videtur. nam cum ait non proprium id substantiæ, sed differentiarum

quoque esse, discernere eas videtur a substantiis. per id vero, rursus quod differentias de subiecto dici ait, in subiecto autem non item, substantiis eas coniungit. nam ea inquit quæ in subiecto non sunt, iis tum nomen tum finitionem impertit de quibus de subiecto dicuntur. tales enim inquit sunt & differentia. nam pedestre & bipes, & rationale, non nomen solum, homini elargiuntur. pedestre enim animal homo dicitur, & rationale, & bipes) sed finitionem quoque, quocumque modo quis horum cuiuslibet rationem explicuerit: verbi gratia sunt in homine pedestre & bipes, sed non ut accidentia: quoniam & nomine & ratione predicantur de homine. hominem enim pedestrem uocabis. dices & rationale pedestris id est quod super terram pedibus graditur. id vero proprium eorum est quod essentialiter de prima predicantur substantia. Quamobrem differentias rursus substantias esse vult ex his verbis. Quidam igitur ad hoc tres esse species aiunt differentiarum: quarum alie magis substantia sunt quam accidentia, quedam magis accidentia quam substantia: monulle medio quodam adeo se modo habent, ut sit incomperit magis utrum accidentia ipsas an substantias dicamus. exempli causa, magis substantia quam accidentia sunt rationale, brutum, & quæ sunt id genus. magis quidem substantia quæ subiectarum sint specierum completiæ: accidentia uero, quod in quale quidquam sit predicentur, quemadmodum & accidentia. at accidentia magis quam substantia album in colore, & Scytharum nigrum item in corao & Aethiope. ab Aethiope enim Scythia hoc differt, albo & nigro. accidens quidem quod ab his subiectis fiat corruptione ac defiat. penni enim corui detractis nihilominus coruus erit, & Scythiam si denigratum mente conceperis, nihilominus & homo erit & Scythia. Rursus quæ huiusmodi sunt, substantia quodam pacto esse videntur, quoniam adesse omni coruorum Aethiopumque speciei nigrum, similiter & album coloribus & Scythiis. Medio uero quodam se habent modo quæ sunt in elementis qualitates, ut calidum & sicum in igne: frigidum uel humidum in aqua. Ceterum quo planiora nobis sunt quæ de his, differentia inquam quæ sunt elementis insite, dicuntur, sermonem paulo altius repetamus. Primam materiam aiunt Philosophi incorpoream esse propria ratione, figuramque carentem ac magnitudine, atque ab omni qualitate abiunctam. Quod enim in formis sit, ex eo plane ostenditur, quod omnium ipsa naturalium sit

capax

capax formarum, quemadmodum enim ligna domestico instrumento materia rationem adhibentia forma omni privata sunt, quæ in eo spectatur (nam neque sedilis formam habet: neque abacti, neque alterius id genus ullius) sic materia quoque cum fundametur quoddam ac omnium quæ in corporibus considerantur formarum sit conceptaculum, ne vnâ quidem propriam formam obtinebit. Hæc igitur secundum tres dimensiones in molem exaucta subiectum secundum hoc est corpus exquale seu qualitatibus expers ex Aristotelis facit sententia. Quandoquidem enim per se subsistere qualitates haudquaquam valebant (nam ipsum esse qualitas omnis habet in corpore) corporis eguere, quod ut in ipso existerent, propria ratione qualitate vacaret. Hæc igitur parte quadam sicca & calida accidens qualitas ignem efficit, frigida & humida aquam, rursus sicca & frigida terram: aerem autem calida & humida, non quod acta vel incorporea materia vel corpus exquale aliquando fuerit: sed id dicimus rectum generandum rerum ordinem contemplantibus, diuidentesque hæc cogitatione, quæ natura separari non possunt. Quæ ergo superueniunt qualitates corpori, secundo inquam subiecto, quatenus ipsi qualitate carenti aduenere, sunt accidentia. substantia autem quatenus ignis, aquæ, elementorumque; reliquorum sunt completiæ, calida. n. & sicca igni velut corpori qualitas superindita est, ut autem igni, non hæc etiam superuenire dicuntur, sed huiusmodi complere substantiam. Quamobrem mediæ hæc quodam pacto se habent, nihil magis substantia quam accidentia: nam corpori quidem simpliciter, quod trina inquam dimensione constat, contingere: insunt autem substantialiter elementis, cum completiæ eorum substantia sint. Quoniam igitur inquirunt non vna species, ut ostensum est, habetur differentiarum, Arist. cum quali ad totam differentiarum respexerit latitudinem, de differentiis neque ut substantiis absolute, neque ut accidentibus enunciat. Nos ergo quid ad hæc dicimus? nempe hos ingeniose quidem fuisse, ceterum non vere omnino commentos: nam si differentias esse Arist. inter substantias & accidentia volebat, faciendum ei prædicamentum erat vnde censum quod inter substantiam atque accidens medium esset, quo differentias referret. quod si præter decem aliud non est, horumque vnum, substantia, cetera autem omnia sunt accidentia, nihilque interiacet, entia omnia vel substantia vel accidentia sint necesse est, ac nihil

Amm. in Prædic.

F

medium intercurrat. Quod autem substantiæ dubio procal sint differentie ipsæ compertum inde est, quod completiæ speciei sint eæ ac de ipsis substantiæ prædicatur: nã si cõplent substantiæ quoque videlicet sunt, nã substantiæ complet accidentia. Quod autem substantias esse eas vel ipsi Aristoteli videatur, apertum est ex eo quod inferius partes eas vult esse substantiarum cum ait. Ne vero turbent nos partes substantiarum: & rursus. Compertum autem, substantias ac differentias uniuoce ab iis dici omnia declaratur id etiam ex Porphyrii verbis. nam de iis ut placet Peripateticis differens ille, Differentia est inquit qua species est amplior genere, propria autem parte omnino est amplior. ergo pars quoque substantia est, siquidem & species. Quamobrem & Aristotum ex suis uerbis, tum ex iis quæ Porphyrio ex Aristotelis sententia prodita sunt, ipsas differentias vult esse substantias. Quod si per factum inquit, Proprium autem hoc substantiæ non est sed differentiarum quoque & quasi diuersæ a substantia palam sint differentie. Itaque censemus, quemadmodum in unitate & puncto & insati diximus, hæc sub nulli prædicamentis redacta propterea esse Aristoteli, quod pluribus cognita non essent hominibus, etenim recipere illa quoque sub quantu licebat dicenti quanti hoc tribui quidem in partes posse, hoc vero non posse, at que id quod tribui potest, altera parte continuum esse, altera discretu, nec sunt tamen receptæ: quoniam vt sæpe diximus, nã de iis quæ sunt quatenus sunt hoc loco disputat, sed quatenus de ipsis uulgo hominibus videtur. sic in præsentia quoque substantias eam quidem esse ipsas nouisse differentias, ceterum eas sub prædicamentu non referre substantiæ, quod hominibus nota nã sunt multitudini. Quod si quis dicat, atqui multis in opatulo sunt differentiæ hominẽ n. rationale ac mortale esse aiunt. respondemus nã differentias ceu de simplicibus, vt de ipsis p se rãnabilitate aut irrãnabilitate notionẽ iis, sed quasi de cõpositis haberi, rationale. n. animal totu vt unũ quidpiã norunt: & brutu similiter. Perro & superius dicimus cum substantia partim simplex, partim cõposita sit: ac simplex quædam sit præstantior corpore, quædam deterior, de sola cõposita disputare Philosophum, quæ in generibus, & speciebus indiuiduisq; spectatur. Nimirum igitur conferens inter se substantias sola genera ac species assumptis, & vero etiam indiuidua quandoquidem ipsi & de solis his docere cõsiliu est: differe-

rentiarum autem ne mentionem quidem fecit, quoniã simplices he sunt. Hanc igitur ob causam dixit Ariston esse hoc substantiæ proprium, ceterum nã simpliciter omnis dixit, versu cõposita: nã non esse in subiecto non solum cõpositu, sed simplici quoque hoc est differentias competere. Cũ uero superius nobis quadripartita entium tradita diuisio sit, querendum sub quod diuisiois leguentum redigere oporteat differentias: dicimus itaque si quæ præ multis sunt differentias ceperimus, has sub primo segmento quod est de subiecto, & non de subiecto statuendas, sunt namque hæc vniuersales substantiæ, si eas quæ in multis, primum quidẽ ne differentias quidẽ has dici arbitramur, uti neq; genus, id quod in ipsis est animal, genus enim si id qd de pluribus & specie differentibus in quid est prædicatur, animal autẽ quod in Socrate est non dicitur de pluribus, atq; genus nequaquã fuerit: & uero species similiter quæ est in indiuiduo species dici non poterit, cum species de pluribus & differentibus numero in quid est prædicatur, sic & rationale in Socrate nemo proprie loquendo differentiam dixerit, de pluribus enim differentia & specie differentibus in quale est prædicatur at rationale in indiuiduo de eo prædicatur solo, non erit igitur differentia. Sed hæc partes esse dicimus in diuiduorum, ut enim specierum partes sunt genus & differentia, sic quod in indiuiduo est animal & rationale partes sunt indiuidui. quo circa nec sub definitionem cadũt, vt pote indiuidua. Alserit enim in libro de Dmõstratione Aristoteles indiuiduorum nec finitionem, nec demonstrationem esse. si enim ex generibus differentiisq; cõstat finitio, in indiuiduis autem nec genus est nec differentia, dubium nemini est, nec eorum haberi finitionem at si finitio non est, utiq; nec demonstrationis: siquidem ex finitionibus demonstrationes consistunt, quod si quis differentias quoque eas uocari dignum arbitretur, non absolute differentias, sed vt in indiuiduo differentia nominabimus, differt hic homo ab hoc equo & hoc angelo. ideo sub quartum eas recipiemus segmentum, quod neque de subiecto est, neque in subiecto, quandoquidem & completiæ indiuidui substantiæ sunt & particulares: de nullo enim prædicantur subiecto.

XV.

NON conturbent autem nos substantiarum Partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: me forte cogamur eas nã esse

substantiæ confiteri. Non enim ita ea quæ sunt in subiecto dicuntur, quasi ut partes inessent alicui.

{ Ne uero nos turbent substantiarum partes, ut quætoris in subiecto sunt, nec substantias non esse eas fateri aliquando cogamur.

Quod iniectionum Aristoteli scrupulum erat, id preueniens ipse in quaestionem deduxi & soluit. adhibuit. n. quipiam, quoniam sunt in aliquo substantiarum partes (sunt enim in substantiis) in aliquo uero & accidentia sunt, partes ergo substantiarum sunt accidentia, quod est absurdum. hoc igitur soluens, traditum est inquit quomodo accidens in aliquo dixerimus non enim quod uelut subiecti pars esset proditi est: sed ut quod sine eo consistere non posset. differentia autem uisum toti præberet, ac cõpletuæ subiecti sunt. ipsamque constituunt. quapropter tamen in eo conueniunt quod in aliquo sunt, est quoddam tamen in ipsis discrimen quatenus hæc cõplent subiectum, suntque ab eo inseparabiles. illa uero nec cõplent, nec simul perpetuo sunt. Quidam uero interpretes hanc uerborum seriem ei censent præponendam quæ de differentis inquit, Porro non est id substantiæ proprium sed & differentia ex his est quæ non sunt in subiecto: oportebat enim alunt cum per hæc substantiæ partem nullam in subiecto esse demonstrasset, substantiæ autem sit & differentia, ita subiungere, non proprium esse substantiæ non esse in subiecto: quandoquidem est & differentia. An uero & ordo hic recte se habet. cum enim neque species neque genera neque differentias quæ partes substantiarum sunt, in subiecto esse ostenderit, inferendus uniuersalis quidam sermo erat, ne partem omnino quidam in subiecto aliam quam partem esse substantiæ. Videt autem ei sermo esse non de partibus manna inquit & capite & pede, sed de intelligibilibus uereque partibus, ut rationali & mortali. hæc enim partes proprie hominis sunt: siquidem ex his homo consistit. ergo de intelligibilibus loquitur rationali atque mortali sunt. n. aliæ partes sensibiles, intelligibiles alie nunc uero de intelligibilibus disputat. sic. n. ordo speculationis huius opportunitate habet. quoniam. n. non proprium substantiæ est dixit non esse in subiecto, quandoquidem & differentia ex eorum numero habentur quæ in subiecto non sunt, ne quis perinde hoc ipsi dixisse putaret quasi differentia substantiæ non essent, quæ proprie

substantiæ sunt, ob id subiunxit. Ne uero nos turbent substantiarum partes, ut quæ totis in subiecto sint. aliqui inuestigant hoc inuestigant speculamentum uideretur, nisi de intelligibilibus cum partibus loqui, rationali mortali que acceperimus, quæ proprie sunt partes hominis: siquidem homo ex his constat, { Non enim ita in subiecto ea dicebantur quæ ut partes sunt in aliquo. } Id est accidentia etsi in aliquo esse, non tamen ut pars in toto dicebantur. nam si quidquid est in aliquo, id in subiecto necessario esset, partes quoque substantiarum cum sint in aliquo (sunt enim in toto) in subiecto haberetur. nunc uero esse in aliquo uniuersalis cum sit, aliquid est in subiecto, quoddam ut pars in toto, aliud uero secundum alium in aliquo existendi modum.

XVI.

IN EST autem substantiæ & differentiæ omnia uniuoce prædicari. omnia enim quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis prædicantur aut de speciebus. A prima namque substantia nulla est prædicatio, de nullo. n. subiecto dicitur. Secundum uero substantiarum species quidam de indiuiduo prædicatur: genus uero & de speciebus & de indiuiduis similiter autem & differentia, & de speciebus & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ species & generum & species generis, quæcumque enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species & indiuidua. Uniuoca autem sunt quorum & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia quæ a substantiæ & differentia sunt uniuoce prædicantur.

{ Competit autem substantiis & differentiis uniuoce ab his dici omnia. }

Ad secundum cõsequens transit substantiæ priore improbatum, & uero nunc peculiare proprium quærit substantiæ: sed & hoc statim dānauit: idque ex eo liquet quod differentias coniunxit: ut non soli cõpetere substantiæ pateat. Ac prius quidem electum est, quasi omni substantiæ non soli autem inest. hoc uero, quasi nec

foli nec omni conveniat. neque enim competit primæ. nam ea de quibus prædicetur non habet. neque soli, quoniā & differentiis. { Omnes. n. ab his prædicationibus aut de individuis, aut de speciebus prædicantur. } Docet primum quædam a substantiis & differentiis prædicationem admittant. tum, sic univocā in ipsis accommodat prædicationē. individua. n. inquit de nullo dicuntur subiectis. species de individuis, genera de utrisque. eodē modo & differentiæ de speciebus atque individuis, hæc autem & univocæ de quibus prædicantur dicuntur. nam Socrates & homo est, & animal rationale mortale. est animal quoque & substantia animata. & sensus compos. Sed & differentiā nomen rationemq; accipit. dicitur enim rationale, eiusq; finitionē excipit, rationale enim est id quod utitur ratione. nam & Socrates hanc rationem admittit. Et vero de specie similiter & genus & differentia prædicantur univocæ hoc vero etiam late patet. quæcumq; univocæ de prædicato dicuntur, ea de subiecto quoque prædicatum iri. Iure igitur genus differentiaq; oī de speciebus prædicentur univocæ, de individuis quoque, de quibus & species, prædicantur: species autem de solis individuis. individua de nullo quoniā nec subiectis eis allū est. Cōtemplare hic porro quomodo utilis ei de univocis præceptio fuerit, id qđ uel ipse apperiet inquit, Erant autem univocæ ea quorum & nomen commune est & ratio eadem. Hinc vero etiam cōsidera quam aperte differentias substantias esse pronunciet. Si enim quæ sunt in subiecto, uel solum tribuant nomē, uel neque nomen neque finitionē univocæ autem differentiæ de speciebus prædicantur atque individuis, ipsæ ergo differentię substantię sunt, & non accidentia. cōpetit enim his quæ substantialiter prædicantur, & nomen & finitionem subiectis tribuere. Cuius igitur rei gratia cum superius discernere eas a substantiis videatur, iisdem deinceps coniungit inēpe eā causam quā sæpe recitauimus, quoniā hic ipsi inquam eo consiliū spectat, ut non de omni substantia, sed de sola composita doceat, cuius & homines multi notitiā obtinēt. Socratem enim multi non modo Socratem esse, verū hominem quoq; ipsum, & animal norunt, & vero hominis nomen in partē ularibus ferunt communiter omnibus, nomen quoq; similiter animalis in hominibus & equis & reliquis animantibus, ipsi autē per se rationalitatis notionē nō habent. sed quauis dicant rationale, compositum dicunt, rationale. n. animal, hoc totū

cognoscunt. similiter quoq; in bruto ac cæteris differentiis. Proinde igitur differentias ipsas non plane hoc loco substantias esse dicit, sed ipsas quidem uult esse substantias: suam obique sententiam deregir, non eiusmodi uero substantias quales compositæ sunt de quibus hic ei sermo est. Sic ergo & in physica cū triplicem substantiam prodiderit materiam, formam & præterea quæ ex utraque simul & materia & forma consistit, hic compositum solum uocauit substantiam: non autem materiam, neque formam quoniam nec de simplicibus ei sermo est institutus.

XVII.

OMNIS autem substantia videtur hoc aliquid significare. in primis igitur substantiis indubitabile & verum est quod hoc aliquid significant. individua enim unū numero est quod significatur. In secundis uero substantiis videtur quidem similiter pp. appellationis figurā significari hoc aliquid significare, quando quis dixerit hominem uel animal non tamen verum est sed magis quale aliquid significant. neque. n. unum est quod subiectū est, quæadmodū prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum album (nihil enim aliud significat album quam qualitatem) at species & genus circa substantiam qualitātē de terminant. qualem. n. quandam substantiā significant. Plus autem in genere determinatio fit quam in specie. dicens enim animal, plus complectitur quam quā hominem dicit.

{ Omnis autem substantia significare hoc aliquid videtur. }

Cum prima duo repudiauere cōsequentia, quæ sunt nō esse in subiecto, & omnia univocæ ab his dici, ad tertiu proprium transiit, quod est hoc aliquid significare. Igit distio hoc, subiectū ipsi denorat, significatiuū. n. est, demonstrationis. Sic ergo materiam ipse subiectū in Physica nominat. ambo. n. finita sunt, & ipsam hoc, quasi sub demonstrationē eadem: & materia, ut quæ maneat eadem, omnibus quæ in ipsa sunt uersuram patientibus. siquidem transfigurari lebes potest & statua fieri, & statua rursus figuram immuans aliud fieri quiddam, ære id nihilominus manente

quod prius erat, quam lebes factus aut status aut quidquam eiusmodi esset, itaq; & ipsum hoc & materia subiecta appellat. Pronomen vero aliquid, non de subiecto substantiam nominat, quoniam permanet, nec quoquam eget, nec est in subiecto, sed ipsa subiectum omnibus est, auctorq; unitatis, hoc est uocem significandi, ut hoc signi, hic homo. Ipsum ergo aliquid, particulare indicat, ambo autem cum dicitur hoc aliquid, particulare subiectum induit inquam substantiam declarant, ut hunc hominem, aut hoc lignum, in his enim ipsum hoc semper fert Aristoteles in indiuiduis in quam quæ apparet ac sensibus percipiuntur: quippe hæc ea sunt quæ sola recipiunt indicationem, quæq; sunt subiecta duntaxat omnibus, distinctionem autem tale in infinito & universali usurpat. Iure namque universale omnium simpliciter rationem obtinet. At Plato hoc aliquid in universali tanquam finitum velut in Ideis necessario capiebat, eas enim in prima essentia, ac substantias esse affirmabat, quæ autem in singulari, nam infinita hæc vocabat propterea, quod in statu non essent, sed ipsum esse in fluxu ac refluxu haberent recte igitur ambo atque alio proposito capientes dixere. Porro & hoc proprium reiecit, quasi non omnem substantiam quamvis solam comiteretur, nam speciebus inquit & genera, ut homo & animal, hoc quidem aliquid ob singularem uocem effigiem significare videntur: ceterum multitudinem magis contritricq; aliquorum plurimam communiter ac collectivam declarant. Operæ autem præcium est querere, quomodo in substantia dicat significare & non esse, si res est substantia, significantur enim res nec significant. Dicimusq; quod vocis est de re quandoq; & quod rei est de voce ob mutum prædicati complexum funguntur enim res vocum interim munere, ut non tanquam res significant, sed tali modo nominentur, ut Socrates si ipsum inquirerentibus in multitudine spectetur, interdum uero quæ rei sunt uoces obicit, ut Socrates ambulat, non quod nomen Socrates ambulet, uox etenim est, uox aut non ambulet, sed quæ res quæ nomen eiusmodi habet, illa ambulet, sic ergo & hoc loco, propter uocis implicationem subiecti prædicationis & vocis accepit, quod est significat ac nunc presertim, ubi de significatiuis sibi uocibus disputat, ubi proposuit institutum, esse Aristoteli diximus, de uocibus, rebus, conceptibusq; explicare. Substantia, igitur ut uox quidē, significat, nec

significatur, sunt enim significantiæ rerum uoces, ut res vero, significatur, nec significat, nam significantur quidem a uocibus res, ipsæ vero aliorum non sunt significantiæ. Quæmodum autem ipsa per se significantia rerum nomina sunt, si autem parti orationis cuiquam coniungantur, significantur magis ab ea quodammodo ita, uel hoc loco cum dixerō Socrates, per Socratis nomen substantiam notauimus, cum autem Socratem Philosophum, uel Socrates ambulat pronunciauerō, tunc per Philosophum, uel per ambulans significatur magis quam significet nomen, Ceterum & ad hoc animaduersione opus est, indiuiduam Aristoteli substantiam hoc aliquid, universalem tale appellari. Platoni contra, nec eos mutuo discrepare, utraq; enim hoc aliquid & tale nomines licet nam hoc aliquid, finitum: tale autem, infinitum declarat. Enimvero in utraque & finitū est & infinitum, in indiuidua quidem finitum, & ipsum numero uocum infinitum autem, ipsum mutari adeo, ut secundum perpetui affectus dogma, Heracliti inquam, ne uox quidem de seipso remaneat, ut Socrates, habet enim esse ipsum in fluxu ac refluxu, perinde atque res naturales alie. In substantia uero universali finitum est ipsum immutabile, ut uniuscuiusque hominis, atq; animalis, infinitū, ut multitudine inter rare atq; allabi, homo enim si dixerō, sum particulares omnes complexus. In secundis uero substantiis uidetur quidem similiter figura appellationis, hoc aliquid significare. Pronunciatione quidem singulariter facta, hoc aliquid significare videntur, cum homo aut animal dixerimus, ueruntamen non hoc aliquid, sed tale hoc est similitudinem designat, quæ homines quatenus homines sunt, similes inter se habentur, & animalia quatenus animalia, magis ergo quale quidquam propterea indicat, quod plura uocem illis homo indiuidua complectatur. Non tamen verum est. Quoniam ex eius rei ignorantia quod non omnis substantia hoc aliquid connotet, sunt paralogismi, hoc est deceptorie ratiocinationes, qui a Grecis urthines id est non aliqui nominantur luxta Homerum Vlysses, qui Vthim seipsum oportune appellauit. Vthinis paralogismi exemplum. Siquis est Athenis, is non est Megaris. homo autem est Athenis, homo igitur non est Megaris, homo enim non est aliquis, neq; hoc aliquid significat, simile huic & illud est, Quod ego sum, tu non es, ut n. uel bñ aliquis indiuiduam substantiam declarat, ita & uerbū ego. Est ergo paralogismus in ver

bo aliquis seu quis, nam verbum si quis, alter vniuersale esse cogit, quod falsum est: alter in particulari ipsum capit, & verus tunc terminus est. nam aliquis homo verbi gratia Socrates, aut particularis alius qui Athenis est, Megaris non est, ne sit ipse a seipso diuulsus. ita ergo dicas oportet, Quisquis est Athenis, is non est Megaris. Socrates Athenis est, Megaris igitur Socrates non est. Itaque ob id, non tamen verum est, dixit: quoniam cum plura sint singularia, genus & species eorum similitudinem referunt. { Non enim subiectum velut prima substantia est vnum. } Quemadmodum vox, quæ singularis est figuræ, atque eam ob rem de vno ferri videtur subiecto, homo enim secunda substantia atque animal dicitur, non homines animaliaq; . { Non simpliciter autem quale quidquam significat velut album. } Quale ipsum communiter, atque ad æquiuocationem propter accidentia vindicatur: est enim differentis atque accidentibus quale, qualitatem autem non dicit qualis est accidentis: neque enim subiecto accedens illa, neque ab eodem decedens, quicquam confert aut nocet, genera autem & species illorum quorum esse dicuntur ac de quibuscumque prædicetur completiua sunt, atque ut ipse ait qualitatem circa substantiam determinant, hoc est talem aut talem substantiam determinant, atque distinguunt, confusamq; ipsam discernunt, synceramq; seruant essentialem cuiusq; substantiæ qualitatem. nam cum contineat substantia corpus & incorporeum, & hæc confusa indifferenterq; sint, harum diuisio specierum, cuiuslibet qualitatem fecerunt. Rursum cum res plures ambit corpus, animatum atque inanimatum, confuse discriminat, ac cuiusq; proprium definit. Similiter & plura complectente animato, huius species proprium singulis limitant, eodem & in cæteris modo. Animal enim & planta, quæ suorum subiectorum genera sunt, ac sub animato corpore constituta, substantialem speciebus suis qualitatem suo ipsorum interuentu discernunt. Ac quoniam igitur pactio inquit prædicari genera & species in quid est dicebantur, nunc vero Arist. quale iis determinari circa substantiam affirmat: Dicimusq; quatenus differentiis imperitiorum species quidæ actu, genera autem siue potestate ut placet Peripateticis, siue actu secundum Platonicos, eatenus quale dici circa substantiam definire: in quale enim est prædicantur differentiæ. Quærendum vero est quomodo significare substantiam dicatur, quanquam significatur ea magis neque significat. Itaque ad hoc

respondemus, uti proditum est sæpe numero, disputare de vocibus & rebus & conceptibus propositum Aristoteli esse. significat ergo seu vox nec significatur substantia, significatur autem ut res nec significat. Audibus enim significatur res, ipse vero significatur non inter se sunt. Nomina enim ut ipsa per se significantia sunt rerum, orationis autem si cuiuspiam parti iungantur, significantur magis ab ea quodammodo, perinde ergo & hoc loco cum Socratem dixerim, per nomen substantiam Socratis notavi, cum vero Socrates Philosophus, vel Socrates ambulans, tunc significatur nomen magis per Philosophum, vel per ambulans, quam significet, & non ipsum, sed magis aliud quidquam significat. sic ergo vel hic, ipsa per se res si capiatur substantiæ, nihil significat: cum vero complicata voci fuerit, tunc ab illa significatur. { Amplius autem genere quam specie determinationem facit: nam qui animal dicit, plus complectitur, quam qui hominem dixerit. } Hoc est. etsi substantia omnis secunda substantialem rerum qualitatem decernit, genus tamen magis vniuersaliorem communioremq; species particulariorem qualitatem diiudicat.

XVIII.

IN EST autem substantiis nihil illis esse contrarium. Prius enim substantiæ quid erit contrarium, ut cuiusdam homini, vel cuiusdam animalis nec homini nec animali aliquid est contrarium. Non est autem hoc substantiæ proprium, sed etiam multorum aliorum, ut quantitatis, bicubito enim vel tricubito, nihil est contrarium, at vero nec decem, nec alicui talium. Nisi forte quis multum pauco dicat esse contrarium, vel magnum paruo. Determinatorum vero quantorum nulli nulli esse contrarium.

{ Comperit substantiis nihil quoq; ipsis esse contrarium. }

Ad quartum transgreditur consequens tertio quoq; damnato utpote soli, verum non omnino competente. Enimvero hoc est, nihil contrarium esse substantiæ, ait. n. quidnam contrarium est Socrati, aut alii cuiquam indiuiduo? At vero nec secundæ. nam quid homini est aut animali contrarium? Verum si quis dixerit, quid igitur? non aduersatur ignis aquæ, & terra aeri? Dicimus repugnare sibi hæc mutuo non qua ratione substantiæ sunt, sed qua affectus sūt

qualitatibus, aquæ enim qualitati frigide atque humide calida & sicca opposita est ignis. non ipsæ ergo inter se pugnant substantiæ, nam hæc non per tota seipsa contraria sunt, cum non materia & corpore, sed solis oblectentur qualitatibus. Sciendum est rationabile irrationabile non esse contrarium. siue enim negatio rationabilis irrationabile sit, negatio contrarium non est: siue potestatem affirmandi habeat quæ speciem quandam a rationabili diuersam declarer, ne ita quoque contrarium est rationabile. irrationabile, cum in esse ipsum deducat atque constituat. Sed neque species alia contraria est speciei verum contrarietates circa differentias & qualitates visuntur. Perstant vero si quis diligenter exquirat, ne penes quidem qualitates obiectam esse igni aquam protinebimur, si dum enim circa idem subiectam contraria, atque ita aduersum se inuicem bellum suscipiunt, utroque studente eorum subiecto potiri, & alterum expellente. Ignis ergo si caliditati frigida itaque alterius non subiacet, ne proprie quidem caliditati ut in igne oppositum quidquam esse censeamus, si opposita ut dicimus circa idem pugnant subiectum. Hoc vero etiam reprobatur, perinde quasi non vni substantiæ quauis vniuersæ competat, quantum. nihil inquit contrarium ut denario, vel bicubito. nam quid esse is potest contrarium? non. n. quadricubitum contrarium bicubito corrumpunt nam se mutuo contraria: hic vero antio bicubitus est quadricubitum. { Nisi quis multum pauco vel magnum paruo dicat esse contrarium. } Atqui ne hæc quidem contraria sunt quanta, quoniam ex multis paruis magnum, & multis ex pluribus paucis conficit, atque hæc paulopost non quanta esse, sed ad aliquod ostender. Veruntamen & si quis concessionem inquit dederit ut quanta sint, nihil tamen nostra intererit. satis enim nobis est ad demonstrandum non vni substantiæ nullum contrariorum inesse, si quantis etiam definitis id competat. Definita quanta ea nominant, quæ circumscriptam quibusdam finibus habent quantitatem, neque relatione ad aliud dicuntur. paruum autem & magnum, & multum & paucum sunt infinita.

XIX.

VIDETUR autem substantia non suscipere magis & minus. Dico autem, non quoniam substantia non est à substantia magis & minus substantia (hoc enim dictum est quoniam est)

sed quoniam vnaquæque substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus: ut si est eadem substantia, homo, non erit magis & minus homo, neque ipse se ipso, neque alter altero. non enim est alter altero magis homo, sicut est album alterum altero magis & minus album, & bonum alterum altero magis & minus bonum. Sed & ipsum seipso magis & minus dicitur. ut corpus cum sit album, magis nunc album esse dicitur quam prius: & cum calidum sit, magis & minus calidum dicitur. Substantia vero non dicitur magis neque minus, nihil enim homo magis nunc homo quam prius dicitur, neque aliorum quicquid quæcunque substantiæ sunt, quapropter non recipiet substantia magis & minus.

{ Videtur porro substantia non accipere magis & minus. }

Ad quintum consequens accessit, a substantia inquam non admitti magis & minus. Verbum autem videtur fingi hoc loco significat, sed quod persuadere non aliter queas, quodque deponi non potest. Proprium vero hoc ex proxime antecedenti sequitur, utrumque ex illo obtinuit substantiæ contrarium nihil esse dicere. fieri enim magis & minus in his natura comparatum est, in quibus & contrarietas, idque non simpliciter, non enim contraria quæcumque magis & minus accipiunt, sed quæ misceri inter se natura apta sunt, par enim & impar quæquam sunt contraria, magis tamen & minus nequaquam admittunt, quoniam nec misceri natura sunt idonea, neque enim est par magis par pari: neque impar impari magis impar. album autem albo magis esse album dicitur: quoniam nigro super se misceri potest natura, dicitur enim id magis album quod a nigro longius distat: minus vero album, quod plus cum nigro mixtionis accipit, & vero ipsum quidquam seipso magis album dicitur, aliquid enim cum album nunc sit, sit seipso albius, dicere quod in ipso immixtum est nigro, similiter & in aliis. ergo si nec omnia magis minusque admittunt contraria, sed ea duntaxat quæ misceri natura valent, multo minus ea quæ ne vllom quidem prorsus habent contrarium, magis & minus recipient. Sciendum contraria ipsa lines esse, magis autem & minus viam ad contraria. Ac contraria quidem vocat album & nigrum, magis vero

& minus, mutatione ex albo in nigrum, vel ex nigro in albū. quæ non tota simul fit, sed via quadam per accessionem vitur, facta ex albo vel nigro in alterū transformatione. Itaque cōtraria vbi sunt ibi aduerbia magis minusq; sunt, & vbi non sunt contraria, neq; magis & minus: vbi item magis minusq;, ibi cōtraria, & vbi magis minusq; non sunt, nec ibi contraria habētur. quatuor enim semper hæc inter se contingunt, verum hæc ex Platonis sententia medio prædita dicuntur. neque enim semel natura a contrario in id quod plane contrarium est transilit, sed via vitur quadam, fitq; minus album, & minus adhuc, atque ita nigrum. Aristoteles vero non omnia inquit contraria mediis distincta esse vt Plato affirmabat: sed nouit etiā quæ medio careāt: tamen si duo duntaxat, par & impar, & morbi sanitatemq;. Quidā vero & horū media esse arbitrantur, par enim qui in duas æquales portiones diuiditur, & impar qui in duas partes non secatur numeros, tres medii habentur, pariter par, qui vsq; ad vnitatem æquali partitione dissecatur, vt numerus triginta duo, in sedecim, & octo, & quatuor, & duo, & vnum & impariter par, qui multis paribus acceptis sectionibus in numerum imparem definit, vt quadraginta octo, in viginti quatuor, & .xli. & .vi. & in tria numerum imparē terminat, & pariter impar qui in duas quidem partes æquales dissecatur, & iterum eius segmēta protinus imparia sunt, vt decem & octo in ix. diductus, ac sunt quidem vt aiunt paris & imparis in quos diximus medii: morbi vero ac sanitatis conualescentia. Si magis & minus non admittit substantia, quomodo in libro de generatione atque interitu minus calidum aerem dicit vt igni collatum: calidior est enim ignis aere, & aer quam aqua humidior, & aqua frigida magis quam terra, & terra igne siccior. hæc autē substantiæ sunt. Ac dici potest qualitates hæc rursus non ceo substantias magis ac minus suscepisse, quælibet enim in proprio subiecto plurima est, vt accidia vero intrēdi ac remitti, nā qd minus est si in id qd est magis euadat, non speciem aboleuit, aer autem acceptis igne caliditatis mēsuris aer nō manit. Illud vero tenēdū est, non esse in solis accidentibus magis & minus, cum demutatione speciei non faciunt, viuit enim magis mens quam anima. Enimvero non omnino fit magis & minus ob contrarii mutationem, tamen si nāque immortalis anima est, minus tamen viuit quā mens Composita quoque essent hoc pacto elementa, erit enim humi-

us ignis, utpote minus siccus quam terra, & aqua sicca, quasi in humiditate aeri cedat, atque in aliis similiter elementis, sed hæc speciem obtinere. Quamobrē minoris id genus rationes, remissiones magis sunt degenerationes ve formati. Sicut & luna quæ cū quintæ sit essentia ultima, quauis sub seipsa contentorū particeps nō sit, habet tamē quiddā in se forma diuerſum, vt facies ea declarat quæ in ipsius medio plenilunio apparet, & color qui in eius deliquiis carbonis specie cernitur, qui dissimilis est, horū enim neutriū terræ mutatione, sed quintæ essentia succiditatis remissione puenit. § Dico autem non substantiam substantia non esse magis minusq; substantiam. Quoniam enim superius primā secundā magis esse substantiam dixit, (est enim inquit substantia quæ potissimum & primo & maxime dicitur) & ipsius secundæ speciem magis genere esse substantiam, cum ait secundarum vero substantiarum magis substantiā esse speciem quā genus, merito in questione vocat, quomodo cū substantiam substantia magis esse substantiam supra commemorauerit, nunc dicat, videtur autem substantia non admittere magis & minus. Cui solutionem inferēs inquit, non dictum eodem esse modo magis quidem & minus esse illis, hic vero non esse ibi enim substantiarum collationem ordinemq; secundum profunditatem contemplandos: primā secundā magis substantiam esse pronuntiabat, quasi hominū magis plura litari cognita esset, & secundæ specie magis, q. primæ species sit quam genus propinquior, hic vero secundum latitudinem collationem faciens, indiuiduum inquit neque ipsum seipso neq; aliud alio magis esse minusq; substantiam. Socratem. n. neque ipsum seipso magis & minus quis hominem dixerit, neque Socratem Platone magis hominem. Sed neque species vel ipsa sese, vel alia quam alia magis substantia est, vt homine equus, nihil magis substantia: eodem pacto & in generibus. Enimvero proprium hoc seu consequens omni quidem, non soli tamen competit substantia: etenim nō admittit quātū magis minusq;, quoniam nec quodpiā habet contrarium. Sed neque par neque impar, quoniam ne miseri quidem hæc uapre possunt natura. Quamobrem vero quemadmodum in propriis aliis ad finem atbat, non est autem hoc substantia: proprium, quandoquidem licet omni verbi gratia insit, soli tamen, aut soli quidem, sed non emul non perinde & hoc loco fecit, dixitq; non proprium hoc esse

substantia, quanuis omni conveniat, siquidem quantum magis minusque non suscipit. Dicimus, hoc propterea quod ex dictis patet omisit. quoniam enim ut dixi sunt consequentia planeque id quod est non esse aliquid magis & minus, ex eo quod est non habere contrarium, sequitur, paulopost vero prius nec substantia nec quanto aliquid inesse contrarium ostendit, id nobis colligendum ac subaudiendum relinquit, nempe non solum esse substantia magis ac minus non admittere, sed etiam quanti.

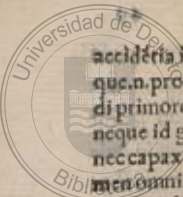
XX.

MAXIME vero proprium substantia esse videtur, quod unum, & idem numero est, contrariorum susceptivum esse: ut in aliis quidem non habet quisquam quod proferat tale, quaecunque non sunt substantia: quod cum sit unum numero susceptibile contrariorum sit velut color qui est unus & idem numero, non dicitur albus & niger, neque eadem actio & una numero, prava & studiosa, similiter autem & in aliis quaecunque non sunt substantia. Substantia vero cum unum & idem numero sit, susceptiva contrariorum est: ut quidam homo cum unus & idem sit, aliquando quidem albus, aliquando sit niger & calidus, & frigidus, & pravius, & studiosus. in aliis autem nullis aliquid tale videtur. Nisi quis forsitan insitet, dicens orationem & opinionem contrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio vera & falsa videtur esse: veluti si vera sit oratio, sedere quendam, eo surgente ipsa eadem falsa erit. similiter autem & de opinione, si quis enim verum putet aliquem sedere, surgente eo falso putabit eandem de ipso opinionem habere. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modo differt. nam ea quae in substantiis sunt, ipsa quidem mutata, susceptibilia sunt contrariorum. Frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum ex albo, & studiosum ex pravo. similiter autem & in aliis unumquodque eorum mutationem suscipiens

piens, susceptibile contrariorum est. Oratio namque & opinio ipsa quidem immobilia omnino perseverantia, vero res moventur, contraria circa ipsa fiunt. oratio namque eius quod sedeat aliquis, per manet eadem cum vero res mota sit, aliquando quisdem vera, aliquando autem falsa dicitur. similiter autem est & in opinione. quapropter saltem modo proprium substantia est ut secundum mutationem suam, sius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam haec, orationem & opiniones susceptibilia esse contrariorum, non est hoc verum. Oratio namque & opinio non in eo quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit. nam in eo quod res est aut non est, in eo etiam oratio vera vel falsa esse dicitur: non in eo quod ipsa susceptibilis sit contrariorum simpliciter enim a nullo neque oratio neque opinio movetur, quapropter non erunt susceptibilia contrariorum: cum nulla contrarii sit passio in eis facta. Verum substantia in eo quod ipsa contraria recipiat, in hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur. languorem enim & sanitatem suscipit: & candorem & nigredinem, & unumquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorum susceptibilis esse dicitur. quare proprium erit substantia: cum unum & idem numero sit, secundum sui ipsius mutationem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem haec dicta sunt.

{ Maxime vero proprium esse videtur substantia, quod idem unumque numero est, vicissim id capax esse contrariorum. }

Sextum hoc consequens proprium assignavit substantia, quod & inter cetera praecipuum habet, id inquam quod una numero ac eadem manens, contrariorum sit capax. Socrates enim unus idemque permanens, modo calefcit, modo frigefcit, & in qualitatibus similiter aliis, reliquisque accidentibus. Hoc autem soli competit substantia, verum non omni, aliud enim praeter ipsam nihil unum idemque manens numero, natura est aptum contrariis excipiendis,

accidētia in quā ab ea .n.vbi discesseris, accidētia omnia sunt nō
que .n. prorsus natura cōparatū est accidens subiecti, vt illi ex illē
di primordium praellet. nō enim subiacet album nigro uel calido,
neque id genus alicui. eadem & aliis accidentibus ratio est. ergo
nec capax est contrariorum, competit igitur hoc solum quidē, nō ta
men omni. nam secundū id nequaquā conuenit. neq. n. vnū idēq;
numero dici proprie vel genus uel spēs possit, cum proprie vnū
numero circa indiuidua spectetur. Præterea quauis vnū sit spe
cies, nō tamen est contrariorū capax. neque enim corpus est, vt
caliditatem vel frigiditatem vel eiusmodi quidquam accipiat, si
militer nec genus. sed hæc sane effectiua esse contrariorum, aut di
uidi in contraria dicantur, mortale inquam & immortale. rationa
le atque irrationale. At ne cōtraria quidem hæc sunt, si quis aeris
in se perire. corrumpuntur enim inter se contraria: hæc aut mu
tuo se magis asserunt quam corrumpunt simpliciter enim ratio
nale atque immortale bruta & mortalia promant in naturam.
Quid ergo si non omni inest substantiæ, id eius maxime propriū
esse arbitrat? Dicimus itaq; cum prodita sex quædā velut pro
pria substantiæ sint, primū quartum quintumq; esse quæ omni sub
stantiæ non tamen soli competere, non esse inquam in subiecto,
quod differentiæ quoque constabat. & quartum, nihil esse illi cō
trarium, quod & quantis aderat. præterea & quintum, non admit
tere in quam magis & minus, quod & ipsam suppetebat quantis.
At secundum quod erat subiecta iis omnia dici vniuerse, neque
omni cōpetere. nec enim conuenit primæ, neque soli, quandoquid
dem & differentiis. Tertium autem, quod est hoc aliquid signifi
care: & ad hoc, sextum, vnū in quā idemq; numero manens, ca
pax contrariorum esse, soli substantiæ subesse, quāuis non omni.
Ergo ne vnū quidem ex quatuor iure approbat, quoniam non
soli inerat. nemo enim quod & alii competit, id esse alicuius di
xerit proprium, tametsi omni adest subiecto: sed magis, quod so
li quamquam non omni. At cur duorum tertii & sexti, sextum an
teponit? quoniam illud, quod est significare hoc aliquid, id est sin
gularem numerum, secundū substantiā uoce conuenire videba
tur. hoc uero re ipsa videtur congruere. Quo circa vt omni quo
que substantiæ assignatum coherere proprium ostendamus,
hoc pacto immutatis parum Philosophi verbi dicamus Maxime
vero proprium substantiæ esse videtur, indiuidua quæ sub ea cō

tinentur, vicissim capacia esse contrariorum. sic .n. & de omni sub
stantia proprium hoc prædicabitur, neque aliorum vlli congruer
prædicamentorum. nam nec quanti indiuidua, verbi gratia decē:
nec qualis, vt in hoc lapide album, capacia sit vicissim contrario
rum. Verbum vicissim, adiectum est, quoniam nō dealbatur simul
ac denigrat. Socrates: nec simul ægrota sanitatēq; fruitor. Ver
ba autem adiacent illa, vnā eandemq; numero, quoniam nume
rus quoque contraria par & impar admittit. non vnus tamen nu
mero, sed specie vnus: quando ne vt in numero quidem consistit
par & impar, sed vt in materia quæ potest in par atque impar di
uidi. nam cubitale lignum & in par & in impar secatur, & pares
equi possunt impares reddi alterius additione. Et vero corpus
quauis contraria admittat, vt albū & nigrum, non vnū tamen
numero, sed specie est vnū. Sed enim ab Aristotelica ipsa dictio
ne id quod dicitur contempletur. { Maxime vero proprium es
se videtur substantiæ, quod idem vnūq; numero est, vicissim id
capax esse cōtrariorum. } Nam vnū quidem numero, vt idē ses
uetur subiectum: idem vero, ne secundum subsistentiam mutetur.
fit enim color ex albo niger mutationem suscipiens essentia. nā
subsistentiam in eo quod album est propriam obtinet. itaq; si in
nigrum mutetur, secundum subsistentiam mutatus est. at Socrates
vnus & idem manens, quandoq; calidus, quandoq; frigidus fit. &
in aliis similiter. Capax autem contrariorum, vt excipiendorum
vicissim contrariorum facultatem ostendat, non enim exciperem
contraria, si quidem essent in eodem pugnantia, sed capax dixit,
quo vt exposuit facultatem indicaret. in aliis autē prædicamen
tis nihil eiusmodi videtur. Sed rogabit quisquā fortassis, Quid er
go? & coruus hic est capax albedinis, vel olor nigredinis? quomo
do igitur esse capax dixit contrariorum? Sed respondemus, ab ra
tione haud quaquam fore alienam in coruo aliisq; innumeris du
bitationem, si capacem esse omnem substantiam contrariorum
omnium dixisset. Neq; .n. nigra fieri valet cerussa, neque ignis, si
ignis maneat, capax frigiditatis humiditatis ue est. nec aqua, nec
terra leuitatis. nunc vero non omnium, sed simpliciter contra
riorum dixit. Quamobrem etsi coruus quoque albedinem non ac
cipiat, aut olor nigredinem, tamen caliditatem, frigiditatem ac
ceteras contrarias qualitates admittunt. & ignis licet non frigi
ditatem vel humiditatem vel quid ei contrarium sustineat, la

tionem tamen deorsum capit uolentiam, cum sursum ferri sus-
tinetur a se. Quid uero de sole & luna ac simpliciter coele-
stibus dixerimus: horum enim quoduis est numero unum idemque
sit, tamen contrariis capax non est, nisi contrarius quis & hic ce-
perit motiones, quoniam ab ortu quidem motu feruntur cum uni-
uerso, per se uero ipsa contrario elentur. In septem autem erran-
tibus, ab australibus quoque regionibus ad aquilonias; & ab illis
rursus ad australes transitum ceperis licet eamque contrarietatem
qua a terra longius recedunt, ac prope eandem iter tenent nec no-
qua congregiuntur, digrediunturque. In luna autem & eius illustra-
tiones & deliqua. Quo fit ut sphaera sola immobilis non capax
contrariorum esse videatur. Aliter quoque respondeas: Supra
diximus inesse hoc quidem substantiae, uerum non omni. neque
enim speciebus competit ac generibus, sed quae sub iis continen-
tur indiuiduis. Vniuoca uero ne omnino generis quidem vel spe-
ciei cuiuspiam sunt indiuidua, ut sol & luna, & uero caelum pro-
fus unicum quoddam est. Non ergo sermo arguitur Aristote-
lis, etsi capacia coelestia non sint contrariorum, nam de indiuiduis
que sub generibus speciebusque comprehenduntur, non de omni
substantia agitur. Diximusque item hoc soli substantiae, quauis
non omni congrueret, quanquam ne indiuiduis quidem inest uni-
uersis, ut quidam putarunt, propter cynum qui album non mutat.
Verum tamen si oppositionem hanc non admittant, suscipiunt ta-
men, ut dictum est oppositionem aliam, quae est calidi & frigidi
humidique ac siccitatis. Secundae autem substantiae, ut quae sunt immu-
tabiles, non recipiunt contraria. Similiter & coelestia cum sit immu-
tabilia, quatenus talia sunt, contraria non admittunt. Quidam ue-
ro difficultatem proponunt, nempe uniuersum solum hominem si mu-
tabilis sit, capaxem contrariorum, si non mutabilis, Deum igitur,
quod absurdum est, fore. Dicimusque constitutivis, eius partibus es-
se immutabilem, ut animali, rationali, mortali, homo enim nullus
cum animal sit, sit in animal, aut cum rationalis existat, ex-
perit rationis, aut mortalis immortalitate fruatur. sic in & Pla-
to opinatur, qui immutabilem essentia, actione uero mutabilem
esse rationalem animam asserit. Nisi quis forsitan inest, ac oratio
nem opinionemque cuiusmodi esse dicat, nam oratio eadem & ue-
ra & falsa esse uidetur, ut si uera sit sedere aliquem, ubi is consue-
re exierit, eadem falsa erit oratio, eodem modo & de opinione, si quis

enim uere opinetur sedere quempiam, ut ipse surrexerit, falso opi-
nabitur is qui eandem de ipso opinionem habet. } Questionem
quandam per se ipse in medium adducit, quam ab aliquo ex ulcera-
ti patratuque quoad fieri potuit solutionem affert. quisquam
enim dubitasset, quomodo solus dicat substantiae proprium esse,
oportere, quae idem unumque numero est, capaxem eam esse contra-
riorum. Nam ecce & pronuntiatiua oratio, & opinio, quarum ora-
tio tum pronuntiatiua tum animo concepta quantum est, opinio au-
tem quale, cum unum idemque maneat, capaces ueritatis sunt & fal-
sitas. quae enim dicit oratio Socrates sedet, si forte sedeat Socra-
tes, uera; rursus si surrexerit, haec eadem falsa est. Similiter & opi-
nio de Socrate sedente, si eum sedere contingat, recte sentit: si
surrexerit, eadem falso existimat. Itaque eadem oratio, atque opi-
nio eadem cum unum idemque maneat, capaces sunt ueritatis fal-
sitasque. Solutionem igitur questionem bifariam infert, tum per
fiduciarum reprobationem, (sic enim eam uoco quam Graeci anti-
parastasin nominant) tum per instantiam, quam iidem Graeci ensta-
sim appellant. Est ergo fiduciarum reprobatio, cum id quod obiect-
tur admitterimus, ostenderimus autem quaquam ita res habeat, ei ta-
men quod dicimus, nihil officere. Instantia uero, est cum nihil omni-
no questionem cedimus sed ipsam subuertimus perinde quasi non
ita ut est proposita habeat: ac primum quidem per fiducia-
riam reprobationem soluit sic inquit. } Si quis autem vel
hoc admitterit, modo tamen differt, nam quae sunt in substantia-
rum genere, cum mutantur ipsa, capacia sunt contrariorum, mutati
namque est frigidum ex calido factum, alteratum enim est, & ni-
grum ex albo, & studiosum ex vitioso, eodem pacto & in quouis
alio ipsum mutationem suscipiens contrariorum esse capax.
Oratio autem atque opinio ipsa quidem immobilia usquequaque omni-
no permanent, at res cum mouetur, fit circa ea contrarium. } Si ue-
ro etiam inquit orationem esse concedemus contrariis recep-
tice, non eodem tamen modo cum substantia suscipiet contraria
nam substantia quidem motu ipsa concipiens, ex calida frigida fit, & ni-
gra ex alba. in ceteris quoque contrariis eodem modo at manens im-
mobilis oratio, eo quod mota res sit, ueritate accipit falsitatemque: nam
cum sedet Socrates, oratio quae sedere eum dicit uera sit, ubi uero
surrexerit, falsa est ergo Socrates is qui mouet, oratio aut manet im-
mobilis idque merito. nam neque in solis orationibus, neque in solis re-

veritas mendaciumq; est, sed in uerborum cum rebus coherentia. Quomodo n. calceatio neq; in solo pede, neque in calceo, sed in calcei ad pedem concinnatione spectatur, sic ueritas quoq; in uerborum cum rebus cōuenientia. Eadem & in opinione dicemus nam manēs & illa immobilis, re cōmota, uel uera uel falsa dicitur. Modo igitur quodam hoc proprium substantiæ est: siquidem alio modo conceptrix est contrariorum substantia, alio oratio atq; opinio. Quod si quis receptiua contrariorum esse opinionem orationemq; acceptauerit, hoc uerum non est. Ac per fiduciarā quidem reprobationem hoc pacto, per instantiam uero sic dubitationem soluit, hoc autem uerum non est. i. dicere ab oratione uel opinione admitti contraria, uerum nō est. Simpliciter autē a nullo neq; oratio mouetur neq; opinio, quapropter nō erunt a seceptiua cōtrariōrū, cū nullus in iis affectus prouenerit. Nā substantia in contrariis excipiendis motu cietur qualitati cōueniēte, horum uero neutrum ab altero mouetur, siquidem neq; oratio causa est rei mutandæ atq; in contraria dimouendæ, neq; res mota quidquam secum orationis commouit. nam mansit eadem immobilis oratio. nec quidquam perpessa est, afficiuntur enim quæ capacia contrariorum sunt, cum sit affectus mutatio in contraria, at quæ afficiuntur mouentur. nam motus est ipse affectus. Si ergo non permanet pronuntiatiua oratio, sed simul atq; dicta est, et deperit, cōstat nec eam moueri, quomodo enim quod nō est, mouebitur: nisi moueatur, neque afficitur, nisi afficiatur, neque admittit contraria, sed ab oratione sane fatebimur quæ eadē specie, non ē numero sit contraria, excipi. eodē pacto & in opinione allegabimus. Quocirca proprium fuerit substantiæ ut eadem atque una numero capax contrariorum pro sua ipsius mutatione sit. Cum orationem non unam eademq; manentē contrariorum recepticem esse ostenderit, quod soli hoc inest substantiæ, per hęc sermonem concludit, decenterq; uerba illa, pro sua ipsius mutatione, appoluit. non enim oratio inquit atque opinio cōtraria suis ipsarum mutatione, sed eo quod res immutetur accipitur, at substantia ipsa cum penes qualitatem mutetur, receptrix facta est contrariorum. Vnum autem numero dixit, quoniam numerū ut materiam intelligamus oportet contrarietatesq; circa hanc fieri, nempe parū atque imparium.

DE QUANTO

XXI.

VANTI autem aliud quidem est discretū, aliud autem continuum, et aliud quidē ex habētibus positionē ad se inuicē in ipsis partium constat, aliud autem ex non habentibus positionem. Est autē discretū quidem, ut numerus, & oratio: continui uero, ut linea, superficies, corpus: amplius autē præter hæc, locus & tēpus. Partiu etenim numeri nullus est communis terminus ad quē copulētur partes eius: ut quinque si sunt denarij partes, ad nullū terminū cōmunē copulantur quinque et quinque: sed semper discreta sunt. & tria & septem ad nullum communem terminum copulantur, neque omnino habeas in numero communē terminum partium accipere, sed semper discreta sunt, quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio. Quod etenim quantum sit oratio, manifestum est. mensuratur enim syllaba breui & longa, dico autem cum uoce orationem factam, ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur, nō enim est communis terminus ad quem syllabæ copulentur, sed unaquæque diuisa est ipsa secundū seipsam. Linea uero continua est. est enim sumere communem terminum punctum ad quem partes eius copulentur, & superficies, lineam, planū namque partes ad aliquem communem terminum copulantur, similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum lineam uel superficiē, ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium & tēpus & locus, præsens enim tēpus copulatur ad præteritum & ad futurū, rursus locus cōtinuorum est, locum enim quendam partes corporis obtinent, quæ ad communem terminum copulantur, ergo & loci partes quæ obtinent singulas corporis partes ad eundem com-

minum terminum copulantur ad quæ et corporis partes. Quia propter continuus erit & locus ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.

{Quanti vero alterum discretum est, alterum continuum.}

Cuiusnam rei gratia preposita sit prædicamentis omnibus substantia iam supra enarrauimus. sedem autem secundâ obtinet in prædicamentis Quantum pluribus de causis. ac primâ quidē, quod quanti in sermone de substantia meminit, cum dixit non esse proprium substantiæ nihil esse ei cōtrariū, siquidem est & quanti. ne igitur diu nos quanti nature ignaros relinqueret, protinus de hoc post substantiam verba facit consulto. Deinde vero, quoniam quantum secundum sibi locum in rerum natura, vendicat. prima enim materia, ut sæpe proditum est, cum incorporea, informis, infigura- taq; sit, prius in molem elata quantitatem consequitur, ac tres di- mensiones capit, scilicet triplici præditum distantia, quod secundū subiectum Aristoteles nominat tum sic qualitates suscipit, & sit compositum, facitq; elementa: verbi gratia quod trino constat spatio, caliditate frigiditateq; accepta, sit ignis: frigiditate autem & humiditate, sit aqua: similiter & reliqua. Secundum igitur lo- cum in iis quæ sunt iure obtinet quantum. Quale vero in iis quæ sunt tertium possidet. Quantum quæ ad aliquid pertinent, siqui- dem respectus quidā utriusq; prædicamenti sunt quæ ad aliquid referuntur. Et quoniam cæteris sublatis, mente cōcipere i potes naturale corpus, si desit dimensio, ne corpus quidem completi animo valeas. locus autem & tempus & reliqua compilata inde sunt. Tertia causa est, q; quoniam substantia in primam ac secun- dam diuiditur, primam autem & secundum numeri, est numerus vero quanti, merito locus quanto post substantiam destinatus est. Et aliter, ipsum quærere prius, quanti est. Rursus numero vir- tur definitio corporis, cum inquit quod triplici constat di- mensione: corpus autem substantia est numeri, quanti. Itaq; sermonem de quanto iure facit Arist. omnibus de causis secun- dum. Diuidit vero quantum in continuum atque discretum. Est porro cōtinuū quantum quod unitas habet partes, atq; inter se co- hærentes, discretum quod e cōtrario se habet quod partes inquit a seinuicem obtinet, distinctas. Quanti cōtinui quinq; species enu- merat, lineam, superficiem, corpus, locum, tempus, discreti

duas numerum, orationemq; Cæterum gratia eorum qui Geome- tria initiati non sunt, de his opus est pauca dicere. Sciendum igitur id a geometris corpus vocari, quod tres obtinet dimensiones longitudinem, latitudinē, profunditatē, corpus autem, aut finitum esse, aut infinitum. Sed non esse infinitum demonstratum Philo- sopho est in Naturali ascultatiōe. ergo necesse est finitum sit cor- pus omne, si infinitum esse nullum posse ostensum est, quod au- tem finitum terminatumq; est id a termino clauditur. aliud ergo terminus est ab eo quod terminatur, quādoquidem terminos am- bo, aut ambo terminata appellare erat necesse. Nam si hoc termi- nus est, illud quod terminatur idem vero ei quod terminatur est terminus. nec ab eo diuersus. necesse est quod diximus sequa- tur. Ut enim Socrates eiusq; imago, diueria, non eadem, sunt (nam si essent eadem, aut ambo Socratis imago essent, aut am- bo Socratis) ita in termino & eo quod terminatur seie res habet. hæc igitur non esse eadem est necesse, quando quidē esse diuer- sa cōfessum est. Corpus ergo si tribus præditū sit dimensionibus, huius terminus tres non habebit. Aut igitur duas aut una habue- rit, sed vnam obtinere non potest, non enim corpus ipsum in vniuer- som terminabit enim vero terminus totū id quod terminat extrin- secus emetiatur oportet. opus igitur est ut corporis terminus to- tū ipsum de foris ambiat, nec pluritudinē tægat. id si sit, longitudinē solum latitudinēq; habebit corporis terminus: quocirca dimensione una a corpore superabit ne idē sit corpori: qui est superficies cor- pus limitans, ac secundū longitudinē latitudinēq; circumscribens. Quoniam vero ne hæc quidem extremū vacat, necesse est huius quoque terminum iuxta sermonē de corpore habitum, vna dimē- sione ab ipsa superari. Hæc igitur cum penes longitudinem ac la- titudinem consideretur, ille unum tantum quod est in longitudi- nē spaciū habebit. is autem linea est, longitudo latitudinis expe- rit eius quoq; habet definitio. At quoniam terminata quoque linea est, necesse est huius etiam terminus eadem ratione uno dimensu sit ea inferior. Hæc ergo cum in sola spectetur longitu- dine, huius terminus dimensione, omnino vacat, quod est punctū. secircō & ipsum finiens Geometra, punctum inquit est cuius pars nulla est. Quod autem nostræ cōmentum non sit cogitationis ei- se longitudinem quæ latitudinē careat, sed id in retum quoque natura inueniatur, perspicue ostendunt lecorum distinctiones. l-

Iustitiam ab opacis ubi n. sol uerbi gratia parietis incubuerit, eiusq;
 partem illustrauerit, necesse est quod locum collocati ab obstru-
 ro determinat. Longitudo tantum sit que in latitudinem non por-
 tatur, nam si habeat latitudinem, id omnino aut lumine affectu
 est, aut umbra cōtectum, non. n. quidquam inter hæc medium est
 sed lumine præditum, illustrati si umbrosū, obumbrato appli-
 cabitur. At vero linea palam inter hæc media cernitur: que in lon-
 gitudinem solum extensa obscuram a luminoso discriminat. nā si
 discreta hæc se inuicem sunt, necesse est præter hæc sit aliquid qd
 ipsa disungat, nec radiis illuminatum sit, nec umbra occupatum.
 Neq; hoc latitudinem habebit. habet enim id latitudinem quod
 necesse ē lumine sit aut umbra affectū. at horū neutri est, cū utrius
 q; directio sit. Quare necesse plane est insolati atq; inumbrati lo-
 ci inter se limitū, longitudinis latitudinis carentē esse duntaxat, qd
 est linea. Quin cōmunis quoq; usus, lineæ naturaliter noticiam ob-
 tiner, cum uias metimur: longitudinem. n. sine latitudine solum ac-
 cipimus. Rursus vero ipsius superficiē notio habetur, cum mensu-
 ra definimus agrorum eorum longitudinem solum latitudinemq;
 æstimamus, at uero puteis & parietibus & lignis metiendis, corpo-
 ris intelligentiam concipimus, longitudinem & latitudinem & p-
 funditatem nimirum assementes. Rursum itaque si infinita linea
 non est, sed terminis conclusa, ipsius quoque omnino finis necesse
 est ab ea vno spatio vincatur. Linea igitur quoniam vnam in par-
 tem dimensile est, huius terminus nulla constat dimensione, quod
 est punctum, quāobrem & id ita finiunt, cuius pars nulla est. Ac si
 quidem per resolutionē hæc inter se deinceps posita esse ostendi-
 mus, & uero per compositionem idem hoc rursus demonstrabi-
 mus. Punctum si in fluxu ponatur, lineam facit: principium enim
 lineæ est, ut ipsum nunc temporis, & momentum motionis. Qua-
 propter recte affirmat Arist. proportionē hæc sibi inuicem respo-
 dere, punctum, & ipsum nunc, & momentum. Quam enim pun-
 ctum ad lineam utpote lineæ principium absq; dimensione habet
 rationem eandem & ipsum nunc ad tempus obtinet, & momen-
 tum ad motum: cum principia sint consequentium, ac spatio ca-
 reant. Linea uero in latitudinem mota superficiem parit. hæc au-
 tem si in profundum agatur, corpus efficit. Atq; hæc de agnoscen-
 dis a nobis his quid linea sit, & superficies & corpus. Quod autē
 sint hæc cōtinua nemo ambigit: coherent enim ipsi partes, sūq;

una inuicem iunctæ. At locus & tempus non ex se habent conti-
 nuum, quo circa & Arist. tribus prioribus enumeratis linea super
 se, corpore, velut ab alio principio subiungit. { Adhuc autem
 præter hæc locus & tempus. } Quasi illa ex se continuitatem ha-
 beant, hæc non ex sese, sed aliis de causis. Est enim nihil aliud tē-
 pus quam motus mensura, qui in cœlesti sit globo. Diem namque
 esse dicimus, solis reditum ab ortu ad ortū rursus, & mensē ubi
 luna iterum ad idem punctum unde moueri cepit redierit magis,
 uero a sole discedens rursus ad idem cum ipso punctum secundū
 longitudinē conuerit. Similiter & annus, circuitum solis in signife-
 ro. Tempus ergo mensura est motionis: sit autem motio in ma-
 gnitudine. Arist. enim motum nullum per vacuum fieri posse demo-
 strat: nam si quis motum inquit per vacuum fieri velit, is rationē
 quam assignet non habet cur celerius globosa corpora iis quæ so-
 li speciem referunt, tamen si pari constant mole deorsum ferantur
 aliasq; præterea demonstrationes affert. Quare cū tria hæc ordi-
 ne sint disposita magnitudo motus tempus, utrunque sese habet
 magnitudo, sic motus quoque, ac quemadmodum motus. Idem
 habet & tempus. Nam si continua sit magnitudo, continuus erit &
 qui in ea sit motus: quod si motus continuus sit, erit & tempus cō-
 tinuum. Simili modo & si discreta magnitudo sit, discreta erunt
 & motus & tempus. Si in ligno uerbi gratia fiat motus, huius ve-
 ro sint partes discretæ, fiet discrete & motus. at si continuæ hæ-
 sunt, est & motus continuus. Itaque si continuus sit cœlestis glo-
 bus, est & qui ab eo sit motus continuus: continuum uero & tem-
 pus est enim nihil aliud tempus, quam mensura quæ in eo sit mo-
 tionis. Non igitur continuitatem ex sese habet tempus, sed pro-
 pter motum: motus uero propter corpus in quo sit motus, quo-
 circa tempus quoque continuitatem obtinet corporis beneficio.
 Verum ne locus quidem ex se continuum habet: est. n. locus, uti
 iam diximus, terminus ambientis quatenus rem quæ ambitur cō-
 plectitur: ut dolium locus est vini non ipsum torum, sed eius caua
 superficies duntaxat ergo ut quæ continetur se habet, sic habe-
 bit & locus. Cum igitur continuum corpus omne atq; in loco
 necessario sit, erit & locus continuus, quæ de re locus quoque cor-
 poris ope quod in ipso est continuitatem habet: est enim locus ut
 modo diximus, terminus ambientis. Nam quatenus quidem ter-
 minus est ambientis superficies non locus dicitur, continuusq;

est, quatenus vero ambit locus habet; quia locus est cōtinuitas ex eo ipso quod continetur. Quod autem cōtinuus sit omnis locus, vel hic constare potest. Si enim dolum rescideris, nihil; extra vinum, neque aerem, neque aliquid corpus aliud supponeris, inuenitur vini illius pars quæ per se ipsam apparet in loco non esse, quod est absurdum: nam corpus omne loco contineri est necesse. quinque igitur hæc sunt species quanti. Quam ob causam vero speciebibus quanti non cōnumerat motum? Dicimus propterea quoniam motus infinitates quædam est. est. n. via a potestate ad actum, ob id igitur huius nō meminit. Et item tanquam ad introductorios verba faciens: præceptionem, n. maiorem requirit sermo de motu. Vel magis motum ne proprie quidem quantum esse dicendum, est enim actus quidam eius quod mouetur: nam quoniam pactio alterationem, vel auctiōem, vel decrementū dixerim quantum? Ut ergo nec generatio quantum est, ita ne motus quidem ultimus: nam nec motus localis ipse quantum est, sed actus, quidam, propter subiectum vero in quo sit, & nō per se cōtinuitatē habet. Quamobrem mutationes in uniuersum, id quod supra quoque asseribam, vias in prædicamenta, non prædicamenta esse dicendum est, aut alia ad aliud prædicamentum referenda, ut loco illo prodidimus. At tempus cum numerus mensuraque existat motionis, proprie est quantum: nam quanti sunt numerus & mensura. est ergo tempus quantum si cōtinuum quoque: id est corpus quantum est. Ceterum queritur quamam ratione corpus inter species quāti cū corpus substantia sit connumerauerit. Dico itaque esse & quantum & quale ut antea quoque indicauimus, substantiale. verbi gratia calidum in igne quale substantiale est, & in corpore tripliciter distinctum, substantiale quantum. Quem igitur admodum si quis calidum in igne, non ut ignem, sed ut qualitatem simpliciter contempletur, id ad qualitatem refert. ita corpus quoque quoad longitudinem & latitudinem & profunditatem simpliciter habet spectantes, ut species quanti, nec ut substantiam considerauimus. Discreti vero species sunt, ut tractatum est, oratio, & numerus. Est enim oratio, & quantum, & discretum quantum, quantum quidem, quoniam syllaba breui & longa eam inquit metimur. discretum vero, quoniam syllaba quæuis propriam circumscriptionem habet, possumusque syllaba una prolixa suppressere alteram. Potro & numerus discretorum estimam & huius quælibet unitas circumscriptionem propriam ob

liner. Hoc igitur pacto diuisione usus ac subdiuisione, rursus modo quodam alio subdiuidit quantum: quantum inquit tam ex habentibus inter se partium quæ insunt ipsis positionem, tum ex non habentibus constare. Ex partium suarū inter se positionē habentibus dicuntur illa, quæ alicubi posita ac demonstrabilia sunt, partesque habent totas simul consistentes, ut lapis. etenim situs est verbi gratia in pariete, & demonstrari potest, sub sensum. n. cadit, simulque partes eius omnes consistunt. Ex situm itaque habentibus sunt corpus, & superficies, & linea, & locus, demonstrabilia namque hæc sunt omnia, & sita alicubi, habentque partes omnes quæ simul consistent. At vero tempus & oratio neque demonstrari queunt, digito cum sensui non succumbant: neque simul constitutas habent partes: neque enim tempus simul totum existit, sed in ipso nunc solum ipsum. esse in eo obinet quod fiat corrupturque: protinus. Verum ne oratio quidem simul tota subsistit: nam pronunciata syllaba quæ sequuntur dicenda nequaquam expectat, sed prius interit prima quam secunda prodierit. Quomodo igitur quod non permanet positionem quampiam habet, atque ordinem magis naturalem quandam habere hæc dixeris: est enim ipsum nunc futuro, non autem futurum ipso nunc prius. estque id naturalis ordo, cum non reflectatur. Ordo autem ad nos relatus, est cum nullo diuisione reciprocatur: velut cum a dextris inchoantes, primam dixerimus dextrum, rursus si incipere a sinistris uelimus, sinistrum primum asseuerimus. Et uero oratio quoque ordinem obinet naturalem, nam qui orationem dicit, primam syllabam hanc habet, illam secundam. Quia ordo etiam in numero est, quod duo priora uno numerentur. Verum quoniam est duplex numerus, alter in animo numerans, alter in numerabilibus: quemadmodum & Sextarius duplex, tum quo metimur, tum quem metimur: animo insitum numerum non posse ex iis esse quæ positum partium habebant per spectum esse: non enim situm quempiam habent eius partes, cum sit intelligibilis, qui autem in numerabilibus est rebus, ut in decem equis, is ex positum habentibus consistit. nam iacent usquam eius partes, ac quandam inter se obinent sitū, ob id itaque dixit. { Positionem autem haud plane acceperis. } Nec dixit nequaquam: haud dignus numeri altero ex positione habentibus consistere, alterum, ex non habentibus. sed. n. uel in ipsis auctoris uerbis perferatari ea quæ diximus opera precium est. { Partium enim

numeri communis nullus est terminus ad quem eius copulantur partes. Quod numerus quantum sit, ne probatione dignum quidem arbitratur, qui enim numerum non vult quantum esse, nec aliud quidquam censuerit. quod autem discretum sit quantum, nimirum hoc asserit. non enim inquit terminum habet ad quem partes eius committantur communē. Nam si denarii numeri in duos quaternarios diuiserimus, discretum utrumque circumscriptionemque habere cōperiemus. neque enim vnitas aliqua est quæ partibus vtriusque coniuncta sit, suaque opera continuitatem illi largiatur. Similiter et in septenario numero. nam quarta vnitas, trinitatum neutra neque ad seipsam, neque eas inter se connectit: sed ipsa quoque circumscriptione propria consideratur. quare discretum quantum est numerus. Sed oratio quoque inquit discretum est quantum, eadem de causa nam neque ofonis partes, syllabas inquam, per communē terminū quempiam continuari cernas, sed circumscripta qualibet est. Orationem autem dicit quæ cum voce sit quando quidem. n. oratio altera pronuntiaria est altera interius insita, quæ in animo spectatur, ob id de pronuntiatione se oratione loqui admonet. nā interior ne quantum quidem est omnino. verum si quidpiam est modi, animi qualitas proculdubio est, si habitus dispositio est animi, dispositio autem & habitus qualitates, uti intelligemus. Numerum autem orationi anteposuit, quoniam per eum orationē metimur. Linea vero continua est. est enim communem terminum sumere ad quem eius continuantur partes, punctum. & superficiei lineæ. Linea iure continua est. est enim linea longitudo latitudine caret. nam pars eius qualibet ad aliam atque aliam copulatur, quæ punctum terminum obtinent communem punctum autem impers est, vacatque dimensionē. merito igitur & eius partes continue ac extra dimensionem vnite sunt. diuiditur. n. in puncto linea, in quo & eius copulantur partes. Ceterum punctum seu communē terminū potestate nec actu oportet cepisse. nam si actu acceperis, non est linea tota cōtinua. Et vero speciei partes communi termino id est lineæ copulantur. quocirca continua est. & superficies per lineam enim diuiditur, quod si linea longitudo est expers latitudinis est superficies per longitudinem secerur, partes latitudinis interstitio carebunt quandoquidem nec linea spacium habet secundū latitudinem. Porro vel hoc loco linea potestate & non actu capienda est. Partes enim plani ad terminum quendam copulantur cō-

munem. A. Riquiores enim superficiem absolute omnem planum unum pro vno dicentes appellat. siquidem nullo discrimine superficiem vel planum nominant. Iuniores vero non omnem superficiem planum vocant, sed extentam duntaxat. norunt quippe superficiem genus esse. eamque in planam, & teretem, & globosam, ac si alia sit quæpiam diuidi. Eadem vero ratione & in corpore cōmunem terminum lineam vel superficiem sumere assignareque habere, ad quam se corporis partes contingant. Copulantur enim ad superficiem terminū communem corporis partes. ob eam vero & ad lineam. Nam cum superficies secundum profundum diuidat corpora, ipsa vero profunditatis dimensionē omnino careat, necessario quoque partes corporis per superficiem ad seinnicem cōtra dimensionē copulantur. rursus autē & hoc loco, diuisione etiam ad superficiem potestate accipimus. Ob superficiē vero corporis partes vel ad lineā copulantur. Quoniam enim (uti diximus) ad eam fluxum lineam superficiem facit, is a linea incipiat oportet, qui corpus secundum superficiem diuidit. eamque velut attrahendo superficiem constituat, atque ea subiectum diuidat. Quamobrem quoniam corpus ipsa per se totam superficies secat, necesse quoque est ut suo termino, linea inquam, corporis extrema coniungat. Est porro tempus & locus huiusmodi. nam tempus nunc, ad præteritum ac futurum copulatur. rursus locus continuorum est. occupant enim locum quendam corporis partes, quæ ad communem terminum quendam cōnectuntur. Si enim corpus cōtinuitas continuasque habere partes demonstratum est. (nanque secundum se totum in loco est omne corpus) locus ergo qui corpus ambit, cōtinuus est. Siquidem pars nulla corporis quin in loco sit, effugit. Igitur ob corporis cōtinuitatem habet & locus cōtinuus.

XXII.

AMPLIUS autem. Alia quidem constant ex partibus quæ in eis sunt, positionem habentibus ad seinnicem, alia autem ex non habentibus positionem: ut lineæ quidem partes positionem habent ad seinnicem, singulæ namque earum sitæ sunt altitubi, & habere unde distincte sumas, & assignes ubi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulantur. Similiter autem & partes plani positionem habent aliquam. si

militer nanque assignaretur vnaque que vbi iacet, & quæ copu-
lentur ad seinuicem sed & solidi partes similiter, & loci in nu-
mero autem non possit quidquam ostendere quemadmodum
partes eius positionem aliquam habeant ad seinuicem, aut vbi
iaceant, aut quæ partes ad seinuicem connectantur. neque ex
græ temporis sunt: nihil enim permanent partes temporis, quod
autem non est permanent, quomodo positionem aliquam habebit?
Sed magis ordinem quendam dices habere, eo quod aliud
quidem prius sit temporis, aliud vero posterius. Sed & in nu-
mero similiter, eo quod prius numeratur vnum quam duo, &
duo quam tria: & sic habebunt aliquem ordinem: positionem
vero non omnino accipies. Sed oratio similiter, nulla enim remanet
partium sed dictum est simul, & non est hoc amplius assumere.
Quia propter non erit nulla positio partium eius siquidem per-
manet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant,
alia ex non habentibus positionem.

{Præterea quædam ex partium quæ ipsis insunt positionem
inter se habentibus constant, quædam ex non habentibus.}

Attendendum est construi in priore diuisione tempus quantis
continuis, lineæ, superficiei, corpori, loco. hic vero his quæ non ex
positionem habentibus partium constant. quandoquidem ex ha-
bentibus positionem consistentia tribus his figurantur, quod sita
viquam sint, superius inferius: quod digito demonstrari queant
quod partes coniunctas hoc est totas simul existentes habentibus
quorum ne vnum quidem tempore cõpetit. Numerum autem cum
in prima dimensione discretis connumerasset, hic positionem ha-
bentibus iunxisse quodam modo videtur, enim vero de quali nu-
mero sermo ei sit superius diximus. {Vbi sita quælibet in plani-
tie sit, & quibus reliquarum partibus cohercat.} Per hæc verba,
vbi sita quælibet sit, receptum dicit. Per ea vero, & quibus reli-
quarum partibus cohercat, sex positis aduerbia. Quia vero ratio
ne quantum non id quod prædictum ordine sit & non sit, sed in
positum habens & non habens diuisit. Quoniam ordo in quanto
spectatur. Non enim in positum ordo est duntaxat, sed in positum
quoque

quoque carentibus. nam & in numero visitur, siquidē vnum prius
duobus est: & in oratione, quandoquidem exordium narrationi
præmittitur: & in tempore, prius enim præteritum est, dein præ-
terens, postremo futurum.

XXIII.

PROPRIE autem quanta hæc dicuntur sola quæ dis-
ta sunt: alia vero omnia secundum accidens. Ad hæc enim aspi-
cientes, & alia dicimus quanta vt multum dicitur albu, eo quod
superficies multa sit. & actio longa, eo quod tempus multum
sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per se quan-
tum dicitur: vt si quis assignet quanta actio est, tempore diffinit
annuam, vel sic aliquo modo assignans, & album quantum quid
sit assignans superficie diffinit. quanta enim fuerit superficies,
tantum album esse diceret. Quare sola proprie secundum seip-
sa dicuntur quanta, quæ dicta sunt. aliorum vero nihil potest
sed si forte per accidens.

{Ceterum proprie quanta hæc sola dicuntur quæ commemo-
rauimus: alia vero per accidens omnia. quippe ad hæc respicien-
tes, & alia quanta nominamus. verbi gratia multum vocatur albu,
quod sit superficies multa.}

Scientis munus est non subiectas modo eius scientiæ res con-
templari, verum eas etiam quæ esse videntur, nec re vera sunt per-
sequi atque refellere. Id quoque Arist. facit. nam cum species quanti
septem, nempe continui quinq; duas autem discretas connumerasset
non eatenus itet, sed nam sub quantum redigi & alia quæpiam
posint disquiri. Quandoquidem igitur album & multum & pau-
cum videtur, quanti autem sunt multum & paucum ad actionem
quæque longam & breuem vocamus, inquit non proprie quanta,
verum per accidens appellamus. Eo enim quanta & ipsa nuncu-
pantur quod in quantis exstant. Nam quoniam in superficie albu
est, si multa vel pauca illa sit, album quoque multum paucum esse
ex transumptione hæc affirmamus. Similiter & actio vt longa sit

aut brevis per accidens habet. Cum enim exempli causa Troianum bellum in quodam tempore sit puta decennio confectum tempus autem longum nominemus, secundo & actionem quæ in longo tempore obitur, longam esse per accidens dicimus. Quamobrem quanta proprie ea sunt quæ recensuimus istalia vero illorum gratia quanta per accidens appellatur. {Et motus multus.} Multus enim motus esse, quod tempus in quo fit, multum existat. Tempus enim mensura est motionis, nam mensem uocamus longæ restitutionis, annum vero, solis circuitum annuo tempore confectum, quippe si quis quanta sit actio quæpiam rogatus fuerit, tempus respondet, ut decem annorum. {Quanta enim sumque superficies fuerit, tantum quoque albi esse affirmabis.} Nam si quantum sit albi inter rogaueris, dicimus bicubitum forte vel tricubitum quanta nimirum & superficies est quæ album multum continet. Quare non ipsum album multum vel paucum, sed superficiem appellamus. Cæterum potest & in cubitali superficie albi eo magis quod in bicubitali est album esse, ut tunc album non albo plus, sed album albo magis album nominamus.

XXIII.

AMPLIVS. Quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est quod nihil est contrarium: ut bicubito vel tricubito, vel superficiei, uel alicui talium. nihil enim illis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum paucum esse contrarium, vel magnum paruum. Horum autem nihil est quantum: sed magis eorum quæ sunt ad aliquid. Nihil enim ipsum per se ipsum magnum vel paruum dicitur, sed eo quod ad alterum refertur, ut mons quidem paruum dicitur, millium vero magnum eo quod hoc ipsi quæ sunt sui generis maius sit, illud vero ipsi quæ sunt sui generis minus, ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per se ipsum magnum vel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruum, millium vero magnum diceretur. Rursus in uico quidem plures homines esse dicemus. Athenis uero paucos, cum sint illis multos plures. Et in domo quidem multos, in theatro uero paucos, cum sint plures.

{Item quanto nihil est contrarium.}

Cum quanti diuisione nobis tradita, qualia proprie quanta sint, & qualia per accidens dixerit, nunc uult, perinde atque in substantia facit, proprium quanti assignare, nam functionem eius promere minime licuit, ob eam quam supra causam attulimus: nempe quod generalissimorum generum finitio explicari non possit, siquidem de decem prædicamentis ens, ut in introductionibus proditum est, non ut genus prædicatur. Nam si de quanto hoc quopiam ei ut bicubito sermo haberetur, fieri poterat, ut genere assumendo quod est simpliciter quantum, eius naturam finitio exhiberet. nunc uero de simpliciter quanto sermonem instituit, cuius genus inuenire generalissimum non est, quo finitionem eius in medium afferat. Verum enim uero quemamodum in substantia, ea prius quæ ipsius propria esse viderentur exposuit, deinde cōfutatis iis, uniuersam eius uere propriam tradidit, hic quoque haud secus explosis prius iis quæ propria quanti esse videbantur, postea germanum ipsius proprium edocet. Atque in primis quidem, nihil inquit contrarium habere, quanti esse proprium uideri: nã siro quanto quidnam esse inquit contrarium, ut bicubito, vel tricubito, vel superficiei, uel eiusmodi cuiquam potest. {Nihil enim eorum contrarium est, nisi quis forte multum paucum, vel magnum paruum contrarium esse affirmauerit.} Hic proprie an magnum & paruum contraria, vel quanta omnino sint, accurata examinatione scrutatur. Nam cum in disputatione de substantia hæc sola cōmemorasset, contrarietate eorum concessa præterit, nunc uero non esse hæc quanta, sed ad aliquid demonstrat: idque duplici ratione, tum per instantiam, nempe quod non sint quanta, tum per diuisionem re probationem, nimirum quod tamen quanta esse fuerit concessum, non sint tamen contraria. Ac primum quidem per instantiam. sic inquit, horum autem nullum est quantum, sed ad aliquid magis nihil, ipsum per se magnum dicitur aut paruum, sed ad alterum refertur. Proprium namque ad aliquid se habentium est, uo posito simul inferri alterum, & tolli sublato. Nam posito patre, secum omnino & filius inferitur, atque eo sublato perimitur. Eo modo nec multum quidquam ipsum per se dicitur multum, sed si ad paucum referatur, nec secus quoque paucum ad multum. Et uero in paruo & magno similis ratio est: habet, in relatione utrumque ad alterum, neque horum ipsum per se ullum

finitam quampiam obtinet naturā idq; apertū hinc est, nā nō inquit parvū, magnū aut milī granū vocatur. Atqui si horū p se quodlibet parvū diceretur, neq; ad alterū collatōe ad illud referretur, vtrūq; nō montē parvū, granū aut milī magnū nominarem, ridiculū. n. hoc esset in tunc vero parvū quidē mōrē, alio videret in maiore mōte appellamus. magnū autem milī. grānū nempe alio maiore. Sic & paucos homines Athenis esse, ipsas sibi alii de urbi conferentes: in vico vero complures, quāquam hic quā Athenis pauciores, cōparationē nimirū ad vicum alium facientes. Quā de re aut continuum quanti & ad aliquid relati, idēq; esse prādicamētū dicamus, aut si distincta prādicamenta sunt, hāc nō ad quātū, sed ad id magis qd est, ad aliquid referēda.

XXV.

AMPLIVS. Bicubitum quidē & tricubitum & vtrū quodq; talium quantum significat: magnum vero vel parvū nō significat quantum, sed magis ad aliquid, quoniam ad alterum consideratur & magnum & parvum, quare manifestum est quod ipsa sunt eorum quā ad aliquid.

{Præterea bicubitum & tricubitum atq; unumquodq; eiusmodi, quantum significat, magnum autem & parvum nō indicat quātū, sed ad aliquid magis.}

Proprie. n. quantum, inquit, & circa quantum sit denotat, trīcubitalis. n. ut sic dixerim, bicubitalis ut est. Quare quæ proprie quātā sunt circa quantum quoque versentur declarant. At magnum & parvum, multūq; & paucū non certum quantum definitūq; obtinent, est enim horū quoduis infinitum, quāpropter hāc quātā non sunt. Quid ergo, dixerit quisquam, non est fortasse infinitum quantum? nam vbi continuum vel numerum vel lineam dico, aut huiusmodi quidpiam, quantum quoddam pronuncio quidem, non tamen præterea & circa quantum sit definitio, velut cum tria dico, vel quinque, vel tricubitum. Neque igitur in his in finitudinem eandem spectari aio, quæ in parvū ac magno visitur, & multo ac paucū. sunt enim infinitiora semper speciebus suis genera. Animal igitur pronunciano non perinde finito subiectum atque cum hominem dico, aut equum. Verum tamen quoniam non æquivoce simpliciter vox est animal, sed insita quæ

dam communiter pluribus substantia, licet quod ab hac voce animal significator definire, atq; substantiam animam, sensu prædictam esse dicere, estq; certa quædam natura ea quæ ab animali denotatur. Sic igitur & in propositis. Nomen enim cōtinui cum generalius pateat, est quanto quidem infinitius determinato, nempe tricubito; quippe hoc individuum iam est, ut ibi Socrates quoque individuum. Similiter numeri quoque significatum est quam triū, & quinque, quæ sunt individua. Sed est tamen & in his quiddam, ut quod declaratur, finitum continuum enim est quantum, cuius partes ad terminum quendam cōeunt communē, discretum autem, quod non ita habet. Et vero linea nominanda, magnitudinem dico spatio vno comprehensam, superficiē, duobus: corpore autem, tribus, ac finitum horum quodq; est, perpetuo se perinde habens, nec ad respectum diversum, differentem, ut magnum & parvum, & multum & paucū naturam admittit, nam si quis magnum dicat puta, quod aliud exuperet, atq; ideo magnum mōtem, verbi gratia Olympum asserat, ut Hymetto vastiorem, tamen eundem hunc si terre conferat, parvū, quā minor quam ea sit, appellabit. Ergo quod esse magnum dicitur, quantum quodpiam finitum non est, ut singula quæ diximus quanta, non quanta duntaxat sunt, sed & circa quātum sint definitum, exempli gratia vel in unum porrigi verum, ut linea, vel in duos, ut superficies, vel in vniōne partium spectari, ut continuum, vel in earundē diuisione diremptioneq; ut discretum. Præterea. iam magnum & parvum in quantis versantur particularibus, ut in hac superficie, similiter & in hac linea, atque in hoc corpore, & multum ac paucū in hoc numero. Quocirca in quantis individuū horum quoduis versatur, quanta vero individua, non quanta se modo esse, verum & circa quantum singula eorum versentur declarant, ut tria, & quinque. Non ergo quanta sunt magnum & parvū, quo factū est, ut vtrū quoque Aris, huiusmodi fuerit exemplis vtrūque cum dixit a bicubito atq; tricubito eiusq; notæ singulis duntaxat, id est subsistentibus individuū quantum indicari. Nā si quātū omnino est magnum & parvum, individuum prius dicendū est: si est (id quod dixi) simpliciter quippiā magnum, sed magnum i subsistentia esse pronunciamus, est autem & magnitudo individua. Ergo si quātū est omne individuum, definit: magnum autem & parvum & multum paucūq; cū sint individua, infinita quædam

existunt. nō igitur quāta sunt magnū & parū, ac nō instantiā quā-
dem, ne quāta quidē ea esse ita concedit. Per fiduciam autē re-
probationem, tametsi quāta esse ea cōcesserit, ipsa tamen non ef-
fe contraria demonstrat. Illinc uero reprobationis initium sumit.

XXVI

AMPLIVS. Siue aliquis ponat quāta esse hęc, siue
non ponat nihil est in illis contrarium, quod enim non potest su-
mi per seipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid
erit contrarium?

Item siue ponat quis quāta ea esse, siue non ponat, nullū est
ipsis contrarium. nā quod ipsum per se sumere non est, sed ad al-
terum refertur, quomodo contrarium huic esse quidpiā possit?

Quod dicit huiusmodi est, Contraria primū ipsa per se sunt,
absolutamq; obtinent substantiam: tum sic inter se bellum sus-
cipiunt: ut album & nigrū, cū alia prius quādam sint, (sunt enim
qualitates) ita aduersus se mutuo prælium inluerunt. Eo siquidē
ad aliquid relata a contrariis differunt, quod primū ipsa per
se contraria sint, licet n. qui album dixerit, nigrum non acce-
pisse: & ne omnino quidem, etiā si album sit, esse. contra nigrum
esse, nequaquam albo existente) deinde inter se pugnent. Atque
sunt ad aliquid, simul seinuicem pariant, simulq; intereant. nā
patre nominato, filii quoq; simul comprehendit: & hoc rursus pe-
repto, simul & filius deperit. Quandoquidem igitur magnum
parūmq;, & multum ac paucum per se minime ipsa sunt, ne q; ho-
rum per seipsum non alteri adherens subsistere aliquid valet,
non contraria, sed ad aliquid esse conspicui est. Contraria enim
esse ea dicebamus, quæ prius ipsa per se substantiam habet pro-
priam, dein sic inter se pugnam commiscunt.

XXVII.

AMPLIVS autem. Si sunt magnum & parum con-
traria, continget idem simul contraria suscipere, & ea ipsa si-
bimet esse contraria. contingit enim simul idem paruum esse
& magnum. est enim ad hoc quidē paruum, ad aliud ve-
ro idipsum magnum, quare idem & paruum & magnum eo

dem tempore esse contingit. quare simul contraria suscipere.
Sed nihil est quā videatur simul contraria suscipere posse, ut in
substantia quidem, si sceptibilis enim contrariorum esse vides-
tur: sed nullus simul sanus est & æger: neque albus & nigrum
est simul, nihilq;, aliud simul contraria suscipiet. Et eadē sibi-
ps contingit esse contraria, nam si est magnum paruo contras-
rium, ipsum autem idem simul est magnum & paruum, ipsum
sibi erit cōtrarium: sed impossibile est aliquid sibiipsi esse con-
trarium. Non est igitur magnū paruo contrarium: neque mul-
tum paucio. quare nisi & eorū quæ ad aliquid hęc quis dicat,
sed quanti, nihil contrarium habebunt.

Insuper si erit magnum & paruum contraria, vsu veniet idē
simul contraria admittere, atque ipsa sibi ipsis esse contraria.

Ex his contraria plane non esse ea per abductionē ad impos-
sibile demonstrat. ait enim. Si contrarium paruo magnum est, eo-
dem tempore contraria eidem inesse continget. nam erit idem &
magnum & paruum & multum & paucum: verbi causa, milii gra-
num si ad fabam conferas, paruum: si ad sinapi, magnum appella-
tor. & qui Athenis homines sunt, si iis qui in pago habitant com-
pares, multos: si iis qui totam præciam incolunt, paucos nomi-
nabis. itaq; hęc, id quod fieri nequit, tempore eodem contraria
adsistent. Enim uero substantia contrariorum quidem esse capax
asseratur, non tempore eodem tamen contraria accipere, erit
idem nonquam eodem tempore calidum & frigidum, album,
& nigrum. Non solum autem admitti ab his contraria inquit, sed
ipsa quoque sibiipsis fore contraria: liquidem dicitur idem par-
uum & magnum, & multum & paucum, quod certe absurdū est:
quippe ens nullū ipsum secū pugnat. Non est igitur magnū par-
uo contrarium, nec multū paucio. Antea contraria ipsa suppositū
& quāta nō esse ostendit, dein subiecit quāta esse, atque con-
traria non esse monstrauit. namq; ut verum postulat, neque quā-
ta sunt neque contraria, sed ad aliquid. Quod itaque quāta
non sint, per instantiā asseruit. q. vero neq; cōtraria, per fiducia-
riā reprobationē. sunt ergo uti diximus, ad aliquid, ipsumq; esse
habēt in quātis. Proprie autē magnū & parū de cōtinuo dicunt.

nam corpus magnū & parū appellamus. similiter & lōgū & bre-
ue. eodē modo & superficiē ac species cōtinui reliquas magnas
vel parvas, vel lōgas vel breves pprie nominamus. At multū pau-
cūq; de discreto, nec situm habente, nempe de numero ac tem-
pore, quæ positi carent. multū nanque tempus & paucū, similiter
& numerū dicimus. Quamobrem sermonē & ipse in exēplis me-
ditatus, magnū & parū in mōre & milii grano, quæ continui quā-
ti sūt, accepit. corpus. n. est utrumque. Multū vero & paucū in
numero, in hominibus inquā, tū qui Athenis, tū qui in pago de-
gunt, quæ sūt discreti. est. n. numerus discretū quantū. Cæterum
sæpe quoque aburēdo, parū & magnū de discreto ferimus, mul-
tum vero & paucum de continuo, parvam siquidem Demosthe-
nis esse orationē dicimus aut magnam, quod ad scopum vniū
ac continuū spectet. quare & de oratione hac magum ob i-
co pi continuitatē vnitatēq; ferre cōsueuimus, nimirū orationes no-
uem illas de publicis negociis haud quaquam orationem lōgam
vocaremus. non. n. intentio harum una est ac continua. neque itē
Philippicas undecim fides eas dicimus multas. Quin & aquam. cū
continua sit, multam nominamus, forte quod facile diuidatur. Sæ-
pe vero & multam dicimus viam tamen continua est, nempe,
quod in multa stadia secetur. vel quod ambulando locus quidam
pedibus distinguatur. Est vero & hoc loco iure questione dignū
quomodo multum & paucum quanta esse paulo ante affirmave-
rit, cum dicere pprie quanta hæc sola nuncupari quæ proxi-
me docuit. Sunt autem quinque cōtinui species, linea superficies
corpus, locus, & tempus. & duæ discreti, oratio, & numerus. Alia
vero, inquit, per accidens omnia quippe ad hæc respicientes, &
alia quanta nominamus, ut multum vocatur album, quod sit su-
pericies multa. Quo pacto igitur his prius dictis, quibus multū
& paucū quāti esse plane pronūciavit hic nō esse quāti, sed ad ali-
quid affirmari? si. n. nō quāta ea esse hic vere ostēsum est, superius
eandē esse quāta pperā dixit. quid ergo ad hoc aiunt? nimirū (id
quod nos sæpe pdidimus) quæ sūt ad aliquid, definita re vera
nequaquā habere naturā, sed i prædicamentis aliis existere esseq;
multum & paucum, & magnum, ac paruum, & duplum &
dimidium, similiaq; ad aliquid: quæ in quanto consistunt,
non in quali: quemadmodum & albus, & dulcius, & grauius,
ad aliquid: quæ substantiam in quali obtinent. Itaq; cum mul-

tum dicimus album, quoniam multum & paucum, quæ ad aliquid
sunt, circa quantum, & non quale versantur, non pprie videli-
cer, neque per se loquimur: verum quia superficies multa quedā
est quanti. Non hoc igitur dixit superius, multum ipsum per se
quantum esse, sed ad aliquid in quanto: neque id sane in quanto
ferre nisi per accidens licet, nempe quod in quanto sit, multum
ac paucum admittente.

XXVIII.

MAXIME autem circa locum esse videtur contrarietas
quanti, sursum enim ei quod est deorsum cōtrarium ponunt, lo-
cum qui in medio est deorsum dicētes: eo quod plurima distā-
tia sit medi ad mundi terminos. Videntur autem et aliorum cō-
trariorum ab his afferre diffinitionem. Quæ enim plurimum
& seiniuem distant eorum quæ sūt sub eodem genere, contra-
ria esse diffiniunt.

Porro quanti contrarietas circa locum esse maxime videtur.
supra enim & infra contrarium ponunt locum ad medium infra
nominantes, quod ad mundi terminos plurimū mediū spaciū sit.
Postquam magnum & paruum neque quanta esse neque con-
traria demonstravit, siquis omnino inquit contemplari in quanto
contrarietatem velit, supra & infra cōcipiat. hæc enim tum a se
mutuo plurimum distant, tum contrariorum quoque ob id finitio-
nem suscipiunt. sic namq; definiuntur contraria, quæ plurimū sūt
in eodē genere a seiniuem distincta. Cæterum hoc ipsi non pla-
cet, siquidem supra & infra in rerum natura re vera non est, sed
circum & medium: quæ non contraria, sed ad aliquid sūt. cir-
cum enim ipsum, circum, medium est supra vero & infra spacio
abesse per diametrum a se mutuo debent. At terra centri ratio-
nem obtinet vniuerso collata, ad quam grauia omnia deferuntur.
Qua itaque ratione loci terræ, hoc est centrum vniuersi, ignis,
loco, id est caue lunaris globi circumferentiæ contrarium asse-
mus? non. n. alter ab altero abest vniuersi diametro quare plu-
rimam semoti non sūt. Secūda enim sūt ea plurimum quæ
omni distant. diametro. ergo neque hæc neque supra & infra
contraria sūt, sed uti dixi, ad aliquid. circum nanque ipsum,
circum medium est. Nisi quis infra esse terram simul omnē sup-

posuerit, quod terra sub pedibus atque infra quantis suis parte sit habitantibus, cœlum autem supra. Quod si quis secundū terræ superficiem infra sphaeram autem supra dicere velit, idem supra infraque esse inuenietur. Nam superna terræ superficies infra est cœli comparatione, si infernæ suūsuperius superficiē consideratur, supra. Quia & hemisphaerium vtrunque supra infraque erit, cum sese promota diuerso aliter atque aliter habeat. Sed nihil est quod simul in seipso contraria eadem ratione obtineat. Qua de causa fieri nequit vt supra & infra in rerum natura proprie sint, nisi modo prædicto simul terrā omnem infra appellare cui quā libeat. Enim vero sito est supra & infra: vt capiti nostro impēdēs laquear quippe ad nos relati, supra est, ad eo superiōra, infra. { Locum ad medium infra nominantes quod ad mundi terminos plurimum mediū spacium sit. } Qui, inquit, supra & infra in rerum natura esse propterea volunt, quod terra a quouis mundi terminē spacio per diametrum distet, terram infra esse i cœlico asseuerant. { Ad his vero finitionem quoque aliorum inferre contrariorum videatur, nam quæ a se plurimum inuicem in eodem distant genere, contraria definiunt. } Quoniam terram infra esse suspicati sunt inquit, hæc vero vt ad singulos mundi fines relata plurimo interstitio abesse, per diametrum inquam sunt autem supra & infra contraria, referunturque; hæc ad vnum genus quantum, ex his & contrariis omnibus finitionem asserunt, contrariaque esse dicunt ea quæ a se mutuo distant plurimum sub eodem genere comprehensa.

XXIX.

NON videtur autē quantum suscipere magis & minus, vt bicubitum, neque enim alterum altero magis bicubitum, neque in numero vt tria quam quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinq; quam tria, nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in villo eorum quæ dicta sunt omni no, magis & minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis & minus.

{ Non videtur vero Quantum magis & minus admittere. }

Cum proprium esse quanti asseruerit nullum habere contrariū, idēq; omni inesse ostenderit, non addidit quanti hoc proprium non esse, quandoquidē & substantiæ cōpetat, quæ admodū & in substantia

ta egit hoc, n. ex iis fuit perspectum, quæ de substantia differuit. Nam si ibi proprium non esse substantiæ nihil contrarium habere pronunciauit, quod & quanto conueniat: constat hic quoque proprium quanti, quoniam, & substantiæ inesse, non esse. Quare quantum nullum capax contrariorum est. Verum si contrariorum capax quantum esse fateri oporteat, vt substantiæ quoque contrarium nullum esse dicebamus: ipsam vero capacem contrariorum, quid ergo non est, inquit, crassum & tenue quanti, & latum & angustum, quæ sunt contraria? At hæc non esse quanta, sed ipsum esse obtinere in quantis asserimus, non aliter quā magnū quoque ac paruum, crassum, id vocamus, quod dimensionem multam habet in profundum, latum, quod in latitudinem, angustum autē & tenue, quod parū in profundum ac latum interstitiū habet. ac quæcunque de aliis prædidimus, magno inquam & paruo, multo & paucio, hæc in his quoque pronuntiabimus, nam & hæc ad aliquid sunt, non videtur quantum magis & minus admittere. } ad aliud quanti proprium transiit, quod est non admittere magis & minus, neq; id inuicem diximus, vbi quantitas est, ibi magis & minus ex contrariorum mixtione fieri. Est vero sciendū, & hoc rursum reprobari a Philosopho, perinde quasi & substantiæ cōpetat: aliud autem degreditur, atq;

XXX.

PROPRIVM autem maxime quanti est quod æquale & inæquale dicitur. Vnum quod enim eorū quæ dicta sunt quanto, vnum æquale & inæquale dicitur, ut corpus æquale & inæquale dicitur, & numerus, & tempus æquale & inæquale dicitur, similiter autem & in aliis quæ dicta sunt, vtrunquodque æquale & inæquale dicitur. In cæteris vero quæcunque quanta non sunt, non proxis videbitur æquale & inæquale dici, ut dissimilitudo æqualis & inæqualis non omnino dicitur, sed magis si milis & dissimilis, & album æquale & inæquale non omnino dicitur, sed simile vel dissimile, quare quanti maxime sit proprium, æquale & inæquale dici.

{ Cæterum quanti proprium maxime est, æquale dici atq; inæquale. }

Atque hæc præcipue proprium est quanti, quoniam rei soli inest atque omni. linea. n. æqualis lineæ atque inæqualis dicitur, & locus loco, & superficiæ superficiæ, & corpus corpori & orationi oratio & numerus numero. Quod si in quoquā alio æquale & inæquale nominemus, ad non per se, sed per accidens appellamus. exempli causa corpus hoc album dicimus corpori albo illi æquale eodem modo & inæquale: non in quo alba sunt, sed quatenus corpora, quæ sunt quanti. Verum simile magis in talibus propriè diceretur atque dissimile. album. n. albo simile ac dissimile dicitur: & in id genus aliis eadem ratione.

DE RELATIVIS, HOC EST,
ad aliquid sese referentibus.
XXXI.

Ad aliquid vero talia dicuntur, quæcunque hæc ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. Ut maius hoc ipsum quod est alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius. n. duplum dicitur. similiter autem & alia quæcunque huiusmodi sunt. At vero sunt et hæc ad aliquid: ut habitus, dispositio, sensus, scientia, positio. hæc enim omnia quæ dicta sunt, hæc ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, & non aliud quiddam. habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia alicuius scientia, & positio alicuius positio, et alia vero similiter. Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. ut mons magnus dicitur ad alterum (magnus enim mons dicitur ad aliquid) & simile alicui simile, & cetera talia similiter ad aliquid dicuntur.

{ Ad aliquid vero dicuntur talia quæcunque: ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur. }

Quinque hæc ante relativorum præceptionem oportet quæra

mus. Primum ordinem eorum ad prædicamenta. Alterum inscriptionis causam. Tertiū eorum subsistentiam, quænam sit. quartū divisionem in species. Quintum, genus docendi. Primum itaque cur locutus de quanto, non deinceps de quali, sed de ad aliquid relatis sermonem instituit: tametsi quale formam per se quandā æ subsistentiā habeat, hæc autem propriam non habeant subsistentiam, sed ipsum esse in aliis obtineant prædicamentis: pluris enim quæ per se substantiæ sunt, iis quæ ipsum esse in obnoxio possident, nam ipsum per se quidquam primum sit oportet, tum sic ad aliud coherentiam suscipiat. Dicimus igitur quomodo fecit in quanto, secundamque de hoc præceptionem ob id statuit, quod in sermone de substantia eius meminerit, ne diu nos quid tandē quantum esset ignorare pateretur, non secus quoque hic facere. postea enim quam, cum de quanto agebatur, ad aliquid se habentium meminit, ubi magnum, & parvum, multū, & paucum ad aliquid esse pronūciabat, ne nos quæ relativorum natura sit ignorantes diu sinneret, de iis prius sermonem habet. Quamobrem vero de relativis, non de relativo singulari inscriptum est numero: propterea in qua quod ad aliquid pertinentia respectus quidam sunt, iis autem in rebus duabus minimum spectatur: eaque de re pluraliter titulum incidit, dextrum enim sinistri est dextrum, nec potest quidquā ipsum per se dextrum esse, & pater filii pater, nec quisquam per se fuerit pater, quin ad filium dicatur. At in substantia fieri potest, magis vero est necesse, res una per se substantia sit ut homo. Similiter & in quanto, potest enim solum bicubitum quātum esse. Possunt vero res ipsæ de relativis, pluraliter, ipsa autem prædicatio vel respectus ipse, singulariter de relativo nominari, quo modo in quanto prædicamentisque aliis singulariter prædicamentem proferimus, inscriptione nimirum non res eo contentas, sed quæ de ipsis communiter dicitur naturam declarantes. si quidem & relatio quanquam est in pluribus, subiecto tamen una est, ut semen ac fructus, & ascensus descensusque, est enim serui ad dominum relatio una, quæ a seruo incipientibus nobis seruitus a Domino, Dominatus vocatur, simili quoque ratione in discipulo & præcepto re, ac reliquis, verum quo, ut diximus, nunquā vni rei subsistere ad aliquid prædicamentum indicaret, pluraliter scilicet de relativis inscriptionem fecit. De ipsorum vero subsistentia hæc dicimus, Quidam nihil ad aliquid natura esse inquirunt, sed nostræ hæc esse

cogitationis commentis autem; non ita quæ ad aliquid sunt natura esse, verum positione atque composito, quandoquidem fieri nequit, ut quod dextrum est sinistrum fiat & dextrum, quod sinistrum, pater quoque filius erit. & seruis positione seruis, natura enim seruis nemo est. Idem autem & herus alterius fieri eadem ratione potest. Ceterum hi non recte sentiunt. perinde enim cognita natura hæc sunt, ac partes corporis in mutuo quodam respectu considerantur. quædam enim dextra a natura sita est, ut iecur, quædam sinistra, ut lien. nec sinistrum fieri iecur unquam potest, nec lien dexter. Verum si alter in alterius locum cesserit, interit animal. Deus quoque imperat solus; nos vero eius tantum imperio subditi omnes sumus. Corpus item mouent anima naturaque; duntaxat ab ipsis autem solummodo corpus mouetur. nec contra ipsas mouet. Quidam vero his ex diametro se habentes ac repugnatissimi res omnes ad aliquid esse censebant. quorum ex grege Protagoras fuit Sophista. Is enim rem nullam assererat finitam certamque; obtinere naturam: proinde nec mentiri quenguam posse affirmabat, quemlibet enim prout sibi apparet opinaturque de rebus, quæ non finitam naturam, sed ipsum esse in respectu ad nos habent, pronuntiare. Mel itaque auriginosis amarum dici, ac sane veros esse. nam quod eorum opinio fert, atque iisdem videtur, id eos quoque affirmare qui vero sanitate fruuntur, dulce, & ipsos perinde veridicos. Nigræ quoque columbæ in sole stantis collum nonnullis purpureum, quibusdam aureum apparere, aliisque aliter quodammodo, pro diuerso tum ipsius, tum intuentium positu. simili modo & in aliis cunctis. quod enim verum alii videtur, id ab alio falsum esse existimari, quodque huic elegans esse censetur, id alii vitiosum habitum esse, verum autem oppositum. Lege ergo amarum dici, lege dulce; alterum vero nihil. Quocirca definitam aliquam a re nulla obtineri subsistentiam, sed esse ad aliquid. Hunc autem confutat quidem & Aristoteles in tertio Metaphysicæ tractationis volumine. Si omne, inquit, quod aliquis quidquam esse putat, id verum quoque est, quandoquidem alimento esse ignem, non autem vrere furiosus arbitrarer, ingestum his ignem alere, nec vrere oportebat, vel panis vreret eos, nec alere opus erat, quoniam vrere hunc suspicantur. Ceterum redarguit & Plato in *Texte* dialogo ipsum hoc refellere instituens: in quo post demonstrationes multas, hanc quoque vrbane rationem affert, Quo-

niam nos, inquit, d Protagora te nequaquam verum esse affirmamus, num veri sumus cum mentiti re dicimus, an falsi? si ergo verum pronunciamus, mentitor Protagoras, qui omnes vera loqui censet. nos enim verum asserimus, cum commemorare refalsa hæc dicimus. Quod si sumus mendaces, licet ergo mendacium dicere: nec qui quidquam loquitur, verum, omnis enunciat. Alii vero præter hos recte dicebant, res ad aliquid, ipsas autem per se esse alias, ad aliquid, ut dextrum, sinistrum: per se ipsas, ut corpus. ut homo, non est enim ad aliquid homo quia homo est. Porro hæc ad aliquid spectantia propria subsistentia carent: esse vero ipsum in aliis habent prædicamentis. cum enim patrem dixi, relationem dixi in substantia: cum multum vel paucum: in quanto, cum albius vel nigrius, in quali, eademque in cæteris ratione. Pulchre autem ipsa appendicibus compararunt nonnulli, quæ non subsistentiam propriam, sed ipsum esse in stirpibus obtinet. Asimulant ea quoque sibi inuicem obtinentibus lignis, quippe horum altero sublato, haudquaquam reliquum stabit. Diuisio autem hæc ipsorum est. Quæ sunt ad aliquid, alia per æquiuocationem dicuntur: ut simile, simili simile. alia per diuersiuocationem. & horum quædam a mutuo excessu vel defectu: ut multum ac paucum, magnum & paruum, malus minusque. alia a principe & subdito: ut Dominus, serui Dominus. quædam à iudicante & eo quod iudicator: ut sensibile, sensus sensibile & scibile scientia scibile. vel ab eo quod participat: ut sciens, quod scientiæ particeps sit, sciens nominatur. aut secundum causam & a causa perfectum: ut pater, filii pater. vel secundum agens vel patiens: ut verberans vapulientem verberat, vel pro locali differentia: ut dexter, sinistri dexter. Modo autem docendi huiusmodi vitut. Non sanam protinus integramque ad aliquid relatorum tradit finitionem: verum prius quam veteres ipsorum finitionem statuerint exponit. dein complura ostendit quæ finitionem hanc comitentur incommoda. itaque finitionem aliam ipse eorum propriam reddit, quæ solis omnibusque inest ad aliquid pertinentibus. Ne enim grassari inuoluique in antiquos videatur, ipsorum prius explicat finitionem, atque ostensis quæ ipsam consequuntur absurditatibus, suam deinceps finitionem citra inuidiam communit. Cæterum sciendum est, quæ sunt ad aliquid, prius a recto casu incipere, atque ad verum ex obliquo referri. vsuque interim venire, ut ad quem

assignatur, ad eundem & committitur, ut pater, filii pater: & filius, pater filius. Quandoque autem ad quem eduntur, non etiam ad eundem, sed ad alium recipiuntur in sensu & sensibili. Est enim sensus, sensibilis rei sensus. hic ad genituum assignatio est: verum non contra ad genituum, sed ad ablatiuum reflectitur. ut sensibilis res, sensu sensibilis. Et vero attributio ad accusatiuum fiat sic penumero: vti cum dicimus, verberans vapulantem verberat, eaque ad ablatiuum conuersionem faciat. nam qui verberatur a verberante. Ad aliquid uero dicuntur talia. Id est quaecunque ipsa non secundum quam sunt naturam, sed hoc ipso quod aliorum esse dicuntur, eo sunt ad aliquid. verbi causa homines sunt pater & dominus. si ergo accepti hac ratione fuerint, non sunt ad aliquid sed quoad relationem ad aliquid dicuntur. Dexter quoque homo, non quia homo alterius dexter uocatur: sed quatenus dexter. Verbo autem dicitur visus est, ut cui hac minime placeat sententia. ostendet, multa quae finitione sequuntur absurda, aliis; ipse finitionem ponit. Quaecunque ea ipsa quae sunt esse aliorum dicuntur. Vt dexter homo, non qua ratione homo est, alterius dexter appellatur: verum qua dexter. Vel quouis modo aliter ad aliquid. Quoniam ad genituum assignationem fecit cum alio, esse aliorum dicuntur, ne ad solum genituum quae sunt ad aliquid deprimi putaueris, vel quouis, inquit, aliter modo: id est siue ad genituum siue ad accusatiuum fiat accommodatio. Sunt porro talia quoque ad aliquid, ut habitus, dispositio, scientia, sensus, positio. Quoniam priora quanti sunt, haec autem qualis, merito secundum genus ea visus est. cum dixit, Sunt porro talia quoque ad aliquid. Vel quoniam ad genituum casum superiora assignant, quae ad eundem rursus recipiuntur obtinebant, haec vero ad ablatiuum reflectuntur, ea velut ab alio principio data opera edisserit. Exemplis autem exponendis modum nobis praebet relatiuorum reflexionis haec. nam antedixi ad genituum edita, conuersionem ad ablatiuum faciunt. Est enim habitus, habilis rei habitus. hic ad genituum assignatio est: reciprocatur autem ad ablatiuum. namque habilis res, habitu habilis est similiter, & dispositio, disponi aptae rei dispositio: & apta disponi res, dispositione disponi idonea. & scientia, scibilis rei scientia: & scibilis res, scientia scibilis.

XXXII.

SUNT autem & accubitus & statio & sessio positiones, quaedam positiones vero ad aliquid sunt. iacere autem & stare vel sedere ipsa quidem non sunt positiones, denominatiue vero dicuntur ab iis quae dictae sunt positionibus.

{Sunt vero & accubitus, & status, & sessio, positiones quaedam.}

Cum ad aliquid esse dicere & accubitus & statum & sessionem velit, id probat ex genere, positione, inquam. quae genus dictionum est, ipsa vero ad aliquid est eorum positio, sitae rei positio. Quod si genus ad aliquid est, huius quoque species (ex autem sunt quas enumerauimus) constat ad aliquid referri, aut enim corpus erectum totum est, & status nominatur: aut obliquum totum iacet, diciturque accubitus: aut partim stat, partim iacet, ac sessio nuncupatur. Ceterum querendum est, si haec relatiue subiectantur, quae nam ad situm praedicamentum reducemus? Dicimus ergo aliud statum esse, & aliud stare aliud accubitus, & accubare aliud sessionem quoque, sedere aliud Status: enim & reclinatio & sessio scilicet ipsam id est habitum declarant. stare autem & recubare, & sedere, non habitum modo, verum ipsam quoque reclinatam substantiam indicant. eodem & in ceteris modo. Illa igitur utpote habitum significantia, ad ea quae aliquo spectant sese recipiunt: haec autem cum habitu res quoque circa quas habitus est declarantia, sub sitis praedicamentum referunt. Quem enim ad modum aliud in tempore est, aliud tempus: & aliud in loco, aliud vero locus. (continua enim quanta sunt tempus & locus: ipsum autem in loco in praedicamentum Vbi: ipsum vero in tempore, in Quando confertur) perinde in his quoque res sese ut dictum est habent. id quod ipse quoque aperiens intulit. Recumbere autem, vel stare, vel sedere, ipsa quidem positiones non sunt, ceterum sunt a positionibus quas diximus denominatiue de supra. Non vero si quid denominatiue dicitur, idem illi est a quo dicitur. stare enim a statu, accubere ab accubitu, sedere a sessione nominatur. Quo autem modo a speciebus positionis deducta haec sunt, eodem quoque ab horum genere, hoc est positum esse, quod

prædicamentorum vnum est, transferretur. siquid hoc eius quod est recubare & stare & sedere cognatum est genus. Quare species vna ad aliquid se referentiam, hoc est positio, vnum quod est sitū esse, prædicamentum peperit, nec quidquam mirum, quando & tēpus prædicamentum quando & locus prædicamentum vbi quæ species quanti sunt, pariunt. non enim tempus ipsum est quando, nec locus vbi, sed res quæ in tempore ac loco fiunt.

XXXII.

IN EST autem & contrarietas in iis quæ sunt ad aliquid: ut virtus vitio contrarium cum sit vtrunque eorum ad aliquid: & scientia ignorantia. Non autē omnibus iis quæ sunt ad aliquid insunt contrarietates: duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque ulli talium.

{Inest autem & contrarietas in iis quæ sunt ad aliquid, ut vitium virtuti contrarium, cum ad aliquid sit vtrunque & scientia ignorantia.}

Cum de iis quæ aliquid referuntur ex veterum sententia disputauerit, nunc vult proprium eorum deponere, exponitque ea prius quæ relatiuorum propria esse videntur, tē autem vera nō sunt vti sane tum in substantia fecit, tum in quantitate qui minus excelsitas in hęc offendit, ea propria vere esse arbitretur. Accipimus quidem ipsorum proprium esse dicit contraria admittere, est nanque contrarium inquit vitium virtuti, & scientia inscitia, & iustitia iniustitia, quippe hæc singula ad aliud dicuntur: virtus enim studiosi dicitur virtus, & scientia, scibilis vel scientis scientia, & vitium vitiosi vitium, reciprocantque. Verū non quicquid sese habet ad aliquid contrarietatem suscipiunt, idque haud immerito, quādoquidem enim adnatis similia sunt uti diximus relatiua, neque definitas res ad proprium habent substantiam, sed in prædicamentis aliis reperiuntur, ea quibus adherent imitantur, ac quæcumque contrarium admittit prædicamenta, consistentia quoque in ipsis obtinent relatiua contrarietatem nanciscientia, quæ vero nullum habent contrarium eorum quoque relatiua sortiuntur quæ medio careant. exempli causa. Quoniam substantiæ ac quanto

contrarium est nullum, neque subsistentibus circa ea relatiuis aliquid erit contrarium, ut triplici nam triplex ad aliquid est: aliterius. n. est triplex, nec tamen contrarium habet quippiam: quoniam uti diximus prædicamento inheret contrarium nullum habenti id est quanto. Similiter quoque in substantia, ut hero, filio, dextro, sinistro nihil enim his contrarium propterea est, quod ii quibus adherent, homines inquam, sint sub contrario carens prædicamentum relatiui. Quoniam vero contrarium qualitati quidquam est, ob id & quæ circa ipsam habentur relatiuis adest contrarium, ut virtuti contrarium vitium: & inscitia scientia: hæc enim sunt quæta. Porro illud ignoradi nō est, contraria hæc aliis esse, aliis ad aliquid: ut virtus, studiosi virtus: & studiosus, virtute studiosus. similiter & vitium, vitiosi vitium: & vitiosus, vitio vitiosus. his ergo ad aliquid sunt. contrarium autē vitium virtuti, & vitiosus studioso. iure igitur & in iis quæ sunt ad aliquid spectatur contrarietas, neque est id consequens omnibus. Quæritur vero est quo pacto virtutem vitiumque & scientiam, atque ignorantiam ad aliquid pertineat. Respondemus non cum ex propria hæc sententia, verum simulantes affirmare, nimirum enim traditam labefactare finitionem velis. Si enim ex eo quod dicantur aliorum, quæ ad aliquid sunt ob signatur, hæc quoque ad aliquid erunt: nam ea quoque dicuntur ad aliquid: virtus enim & vitium vitiosi vitium: & scientia scientis scientia: & inscitia. Hæc autem ratione & prædicamenta accipientis omnia, nouem inquam illa ad aliquid esse indicat: siquidē omnia ipsius esse substantiæ, quippe cui superueniant, dicuntur. albedo enim, albi dicitur albedo: & bicubitum, ligni, si forte contingat, bicubitum. & vero quando, & vbi, & facere, & pati, aliterius dicuntur: non enim est quidquam ipsum per se quando, sed est aliquid substantiæ, eodem modo & in reliquis. Quin substantia quoque ipsa cum velut pars sumitur, ad aliud dicitur: nam pars totius fertur pars, & totum in partibus totum. At hoc est absurdū prædicamenta inquam omnia ad aliquid censerī. Porro quod prædicamenta euidenter omnia ab iis quæ sunt ad aliquid discernantur, inde dilucescit, si enim ad aliquid essent, finientis iis illa ad quæ dicuntur assumi oporteret, nam relata ad aliquid finientes, necessario & eorum ad quæ illa dicuntur meminimus. verbi causa cum patrem disimus, filii quoque mentionem haberi est necessarium: patre enim filii dices, at cum prædicamenta alia finitione com-

plectitur, ea ad que dicuntur commemorare hanc quaquam cogi-
mur. Sapendo enim si forte accidat bicubitum, aliorum deinceps cu-
iusquavis cuius dicitur bicubitum, ut ligni hanc, necesse est memi-
neris, similis etiam in quali, ac ceteris ratio est. Ergo si predicat-
menta ad aliud dicuntur, esse enim accidentia ipsius perhibentur
substantie, & partes totius, nec sunt ad aliquid, consistat relatiuorum
fictionem perperam redditam, quippe cum prædicamenta quo-
que alia comprehendat. Non enim quod alterius dicitur, ipsum el-
se in hoc obtinet quod dicatur alterius. at obtinet ipsum esse in
hoc relatiua quod sint ad aliquid: nam siquid est alterius id esse &
alterius quidquam, ipsum quoque esse in hoc iam habet, quod alteri-
us dicatur. Cæterum sciendum est, quicquid a Platone relatiua hoc
pacto finiri aint, putareque ipsum in eo relatiuorum esse, & alio-
rum dicantur subsistentiam incurrere hos. Philosopho calumpniam
etenim quod ea non quia dicantur, uerum sint aliorum obliget,
ex prodictis in Gorgia licet cognoscas. ait. n. si agēs est, patiens quo-
que esse aliquid est necesse. esse enim dixit, non dici.

XXXIIII.

VIDENTUR autem & magis & minus ea quæ ad
aliquid sunt suscipere. Simile enim & dissimile magis & minus
dicitur: & æquale & inæquale magis & minus dicitur: cum
utrumque sit ad aliquid, simile enim alicui simile dicitur, & inæ-
quale alicui inæquale. Non autem omnia quæ sunt ad aliquid,
suscipiunt magis & minus. duplum enim non dicitur magis &
minus duplum, nec aliquid talium.

{Suscipere autem quæ ad aliquid sunt ipsum magis & minus ad-
duntur, simile enim & dissimile magis & minus dicitur, quorum
est utrumque ad aliquid, dicitur æquale quoque atque inæquale ma-
gis, & minus.}

Ad aliud proprium consequens relatiuorum transit superiore
improbato, nempe suscipi a relatiuis magis & minus: dicimus
enim hoc illi magis minusque simile, ut album in partem magis si-
mile albo esse ei quod i ueritate est, quæ i niue. Etque consequens hoc

superiori non absimile: siquidem neque hoc quæ ad aliquid sunt
committatur omnia. pater enim alio patre non dicitur esse magis
pater, similiter neque filius, idque iure optimo, dictum nanque est,
ubi spectatur contrarietates, magis ibi esse ac minus. contra ubi
non est, nec magis minusque haberi. Quibus ergo subest relatiuis
contrarietas, in iis est magis & minus: quoniam uero non inest co-
trarietas omnibus, nec omnibus ideo magis minusque suppetit,
Forssitan uero quispiam disquirendo dixerit, in quibus contra-
ria sunt, in iis magis quoque & minus contrariorum mixtione fieri
tamque ob rem in quanto quoniam non sunt contraria, nec magis
minusque haberi. Rursum si æquale & inæquale proprium est quæ
tritur hic magis inquit & minus dici æquale? Relatio enim si in præ-
dicamento sit contrarium habente, contraria quoque ab ea suscipi
alerebamur. sin uero in prædicamento quod contraria non admit-
tat, neque ab ipsa contraria excipi. Igitur si æquale & inæquale ad
aliquid est in quanto consistens, contrarium autem nullum est quæ-
to, nec æquale & inæquale contraria sunt: ubi uero non est
contrarium, ibi nec magis & minus. ergo magis ac minus nō dici-
tur æquale & inæquale. Nam si sit magis minus contrariorum mix-
tione, nec miscetur æquale inæquali, nec magis quidquam ac mi-
nus inæquale fuerit, quippe minus inæquale, quæ æqualis particeps
magis sit, minus inæquale appellatur. Item si magis & minus inæ-
quale quidquam est, erit & magis ac minus aliquid æquale: nam
quod minus est inæquale, est id magis æquale magis inæqualis quo-
lanc modo minus album, magis, albo, magis est nigrum. Ergo si veri-
nequit ut æquale æquali magis minusque sit (quod enim ex æquali
in plus aut minus egreditur non est amplius æquale) neque igitur
magis & minus inæquale est. priuatio enim magis infinitudoque est
inæquale, non æquali contrarium. An igitur uel per abusum hoc
loco dixit æquale magis & minus esse, minus utique exquisite des-
ectnens, uel hoc per additionem post adiectum est a nonnullis.

XXXV.

OMNIA autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentia di-
cuntur: ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus esse
dicitur: & duplum dimidii duplum, & dimidium dupli dimidia

diū et maius minor manus, et minus maiore minus: similitudinem autem et in alijs. Sed casu aliquotiens different secundum locutionem: ut scientia sibilis scientia dicitur, et sibilis scientia sibilis: et sensus sensibilis sensus, et sensibilis sensu sensibile.

Quæcunque vero ad aliquid sunt ad convertentia dicuntur: ut seruus, dominus. serui dicitur: & dominus serui dominus & duplum dimidii duplum.

Ad aliud consequens transiit relatiuorum quod præcipue ipsorum est proprium, nempe dici ad antistrephonta id est conuertentia. Verum quod dici ad antistrephonta quid sit intelligamus, discamus ante quid sit antistrophe id est conuersio reciprocatio: hoc autem prius, quid sit strophe hoc est versio. Est versio itaque seu strophe, ab eodem in idem reuersio. ob id enim & verti dicimus uniuersum, quoniam circulari motu ab eodem puncto ad idem iterum redit. Nos quoque verti dicimus cum ex quo incepimus loco, in illum desuerimus. Antistrophe autem seu conuersio, velut isostrophe idem æquus versio est. nam anti apud veteres grecos æquale significat: quemadmodum Antitheon pro isotheon hoc est Deo æquale: & Antianira quæ viris æquatur: & Antichira digitum magnum appellant, quod pares ceteris vires obtineat. Isostrophe vero est, cum alterum de altero magis nihil quam de reliquo prædicatur illud: ut pater nihil ad filium dicitur quam filius ad patrem. Quæ ergo sunt ad aliquid, ad euerteria dicuntur: ut seruus domini seruus: & dominus, serui dominus. { Verum casu, } inquit. { Quandoque in dictione different. } Quoniam enim ad generationem edidit, propterea subianxit, non ad genituum modo quæ sunt ad aliquid, verum ad alium quoque casum assignari, quo fit ut neque ad eundem omnino reciprocet. dictum autem de his iam nobis antea est. { Ad conuertentia dicuntur. } Dicuntur ergo ad conuertentia quæ sunt ad aliquid cum geminatione: verbi gratia seruus duo quædam est, & seruus, & homo. Dominus itaque ad id quod seruus est dicitur dominus, quoniam & ad illud reuertitur: non autem ad id quod homo est. A Equalitatem igitur seruare mutuum debent, quo etiam conuertantur quemadmodum homo & risibile. quod si sunt inæqualia, tunc non reciprocant.

AT VERO aliquotiens non videbitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur. sed peccat is qui assignat: ut ala si assignetur aui, non conuertitur, ut sit aui ala. non enim prius conuenienter assignatum est ala aui. neque enim quatenus aui est, eatenus ala ipsius dicitur: sed in eo quod ala est. multorum enim et aliorum ala sunt, quæ non sunt aui. Quare si assignetur conuenienter, et conuertitur, ut ala, alati ala est, et alatum ala alatum.

Verum enimvero commere non interdum videbuntur nisi, proprie fuerint ad quod dicuntur assignata: sed peccauerit is qui attribuit: ut penna si aui prodita sit, non reciprocatur aui penna.

Quæ sunt ad aliquid equalitatem seruare inter se debent ut conuertantur: quomodo obambulant homo quoque & risibile. Quod si sunt inæqualia, maius quidem est minori, consequens, ut homini animal: maiori autem minus non item non enim sequitur homini animal, ut animal hominem. Est ergo relatiuorum regula hæc nempe æqualitas: ut pater filius: & duplum dimidii: quæ & reciprocant. quæ vero sunt inæqualia, non etiam reciprocant: id quod vel ipse ait, penna si aui prodita sit, non reciprocatur aui penna. siquidem omnis penna non est aui penna. sunt enim volucres quædam quæ aui non sunt. Volucres namque alæ sunt: siliipennes ut quæ in nostro sunt orbe, quæ solæ etiam aues nuncupantur, ut ipse in libro de animalium historia docuit: alæ cutipennes ut vespertiliones: quædam vaginipennes ut scarabei, quæ non sunt aues. Quandoquidem igitur non inter se æqua sunt penna & aui, sed penna quam aui latius patet, quam ut etiam conuertantur, ex æquitate hæc conuenit. Ex æquantur porro inæqualia vel minore aucto, vel diminuto maiore. ergo in his si id quod minus est auxerimus, hoc est aucto, atque ita fecerimus, penna pennati penna, penarum, auem appellantes, sic commeat. nam pennatum penna pennatum. Rursus si prædictum sit clauus nauigii clauus, hic non reciprocatur. dicere enim haud licet nauigium clauo nauigium sunt enim nauigia cõplura quæ gubernaculo carcant: ut piceatorie quædam nauiculæ quas Acatia greci nominant. Quoniam

Itaq; inæqualia & hæc sunt, { amplius enim naviĝii quam clauus vocabulum est, si quod maius est minuerimus, naviĝium inquam nimirum pro naviĝio clauatum dicentes, tunc æqualia reddita eorum uentur, clauos enim clauati clauus, & clauatum clauo clauatum. Item caput alicuius dicitur caput, nempe animalis, si igitur tribuatur ad animal sit, non reflectitur, quoniam non propria rursum sit attributio. nã dicitur, quidem caput animalis caput, haud uero etiam animal capite animal. sunt enim animalia quædam quæ capite careant, ut cancer, vermes, terre in testina. Ergo quod maius est rursum minus oportet animal inquit, ac facias capitatum, seruariq; hoc pacto antistrophe, nã caput capitati caput, & capitatum capite capitatum. Igitur in aut quod minus est auximus, aut inquit, aliis uero maius diminuiamus, naviĝii dico & animal.

XXXVII.

ALIQUOTIES autem forte & nomen fingere necesse erit, si non fuerit nomen impositum ad quod conuenienter assignetur: ut temo si assignetur naviĝii, non est assignatio conueniens, neque in eo quod naviĝium est, in eo ipsius temo dicitur, sunt enim naviĝia quorum temones non sunt, quare non conuertitur naviĝium enim non dicitur temonis naviĝii. Sed forte conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur, temo temonate rei temo est, aut quomodocumque aliter nomen enim non est positum: & conuertitur si conuenienter assignetur, temonatum enim temone temonatum est. Similiter autem & in alijs: ut caput conuenientius assignabitur capitati caput, quam si animalis assignetur, neque enim in eo quod est animal, caput habet, multa enim animalia sunt, capita non habentia.

{ Quandoque uero & nomina fingere necesse forsitan fuerit, nisi positum nomen sit, ad quod germane fieri attributio possit. Ne enim dixerit, quispiã quid ergo nouare conuenit nomina? & unumquodq; ut cuiquam libet confingere? sic igitur usum

omnem nominum aboleri continget, singulis pro arbitrio nouas nomina elaturas inuentibus, ac quod reliquum est, inaudita & quæ nihil significant quisque loqui videbitur, pro homine, uerbi gratia capitatum dicens, pro naviĝio clauatum, aut quouis aliter modo noua euderit nomina. Ad hoc igitur nihil inquit graue esse, si quibus indidisse nomina minus uis curauit, illis nos ipsi excogitemus, quæ enim usus noscitur communis, nomina illis accommodat. At artes nouarum rerum inuentrices, imponere inuentis nomina ad eas significandas debent. Geometria exempli causa cum triangulum alium duo tantum habere æqualia latera, alium tria æqualia, alium tria inæqualia repererit, primum æquipedem alterum æquilaterum, tertium scalarem nominauit. Similiter & musicus diuersis sonis sua statuit nomina, uocatq; alium diatonicum, aut aliter quomodolibet. Quoniam ergo talibus dicere nomina & hic consuetudo neglexit, nos ea ponere necesse est, uocauit quidem consuetudo naviĝium, non uero etiam clauum habetia iis quæ clauo non gubernantur distinguit, nominauit animal, non adhuc uero capita prædita a carentibus, appellatione distinguit. proinde absurdum ut diximus nihil est, accipari in talibus nomina. Quo autem pacto atque uide imponere ea conueniat ipse deinceps aperuit, cum ait.

XXXVIII.

SIC autem fortasse facillime quis sumet quibus posita non sunt nomina, si ab ijs quæ prima sunt, & ijs ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: ut in ijs quæ prædicta sunt, ab ala alatum, à temone temonatum, Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuertentia dicuntur, quoniam si ad quodlibet aliud assignentur, & non ad id ad quod dicitur, non conuertuntur.

{ Sic uero quisquam fortasse nomina quibus posita non sunt sumptisse potest facillime, si a primis ea ad ipsa quoque reciprocantibus imponat. }

Nunc regulam nobis tradit qua nomina si in communi non conueniantur usu appositè fingere poterimus. Oportet enim

inquit a primis ac proprie prædicatis denominatiuum illis nomen de quibus prædicantur imponere, atq; hoc modo reciprocare ipsa inuenientur. Vocemus verbi gratia a clauo nauigium, de quo clauus prædicatur, clauatum. & a capite, caput obtinens animal capitatum, similiterq; in aliis. Atq; hæc rursus dolose proaunciat, functionem labefactare nimirum cogitans, si enim ad aliquid sunt ea quæ aliorum esse dicuntur, erit & caput, & clauus, & penna ad aliquid, quod est absurdum. nam hæc vti substantiarum quidem partes, ad aliquid dicuntur esse. pars enim est totius pars, & totum partibus totum. vt verò penna, vel clauus, vel caput, non ad aliquid, verum substantiæ sunt, quippe singula hæc per seipsa spectantur. Nam si a toto caput aut manum desecueris, nihilominus caput vocatur & manus, non partes tamen præterea dicuntur: si quidem consideratur in toto pars. at relatiuis si illud ad quod dicuntur dempseris, simul statim & propria nominatio tollitur: vt pater, filii dicitur pater, verum si filium sustuleris, patrem quoq; esse simul patri adimetur. At quæ dicuntur aliorum, quanquam priuentur illis quorum esse perhibentur, propriam nihilominus nominationem seruant, vt caput, animalis dicitur caput, ac si ablatum fuerit, animalis nihilominus caput vocatur. clauus autem nauigii, & penna auis, iis privata quorum esse dicuntur, nihilominus sunt propriam rursus nominationem sortita.

XXXIX.

DICO autem quoniam neq; eorum quæ in confesso ad conuertentia dicuntur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia assignetur, & non ad id ad quod dicantur, vt seruus si non domini assignetur, sed homini, vel bipedi, vel cuiuscumq; talium, non conuertitur, neque enim dici potest homo est serui homo, non enim conuenienter est assignatio.

{Dico autem ne eorum quidem quæ ad conuertentia proculdubio dicuntur, et si posita ipsis nomina sint, reflecti vllum, si ad aliquid accidentium, & non ad quæ dicitur assignetur.}

Hinc argumentatio a maiore. Quid enim inquit mirum, nisi

in prædictis conuersio, propterea quod non proprie assignatio sit facta seruetur? quando ne ea quidem quæ ad aliquid consensu omnium sunt, dicunturq; ad conuertentia, nec positæ carent nominibus, reflectuntur: nisi conuenienter facta assignatio fuerit exempli gratia nisi dominum ad seruum quisquam, sed ad hominem assignauerit, dicatq; dominus hominis dominus, non poterit retorquendo dicere homo domini homo, est enim hoc ridiculum, nam dominum quidem dicere hominis dominum, haud sane graue est: hominem vero domini hominem appellare, absurdum. Quoniam igitur non propria & in his facta est attributio, neq; obambulatio seruetur, quippe non ad æquale assignationem fecimus: cum homo amplius pateat. Itaque ex æquari mutuo vt diximus debent reciprocantia, quo etiam conuertantur, eo enim & propria ad ea quorum propria sunt, quoniam & inter sese exæquantur, comueant. Hæc ipsa edidit omnia, nimirum litioni opitulus dicenti, quæ sunt ad aliquid, eo esse quod aliorum dicatur, ac conuerti secundum hanc functionem quæ sunt ad aliquid, ostendere conatur: quam vult quoad fieri potest communiter ne eam damnare indicta causa videatur, deinde post eam iure confutare: vtique ostendens vel post tantum patrocinium, complura tamen haberi quæ ipsam comitentur incommoda.

XI.

SI TAMEN conuenienter assignetur ad quod dicitur, omnibus alijs sublati quæcunque accidentia sunt, relicto autem solo illo ad quod assignatum est conuenienter semper ad ipsum dicitur: vt si seruus ad Dominum dicitur, circuncisus omnibus quæ accidentia sunt Domino, vt esse bipedem, vel scientie susceptiblem, vel hominē: relicto vero solo quod Dominus est, semper seruus ad ipsum dicitur: seruus enim Domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id ad quod dicitur assignetur, circuncisus omnibus alijs, relicto autē eo solo ad quod assignatum est, non dicitur ad ipsum assignetur enim seruus homini, & ala aui, & circuncidatur ab homine esse Dominum: non enim amplius seruus ad hominem dicitur, cum enim Do-

minus nō sit, neque seruus est. Similiter & de aue, si admittatur eam aliam esse, non enim amplius erit ala ad aliquid. cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare ad id ad quod conuenienter dicitur. & si sit nomen positum, facilius erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere. Si autem sic assignentur, manifestum est quoniam omnia quæ ad aliquid sunt, ad conuertentia dicuntur.

{Item si congruetur assignatum ad id quod dicitur, fuerit, aliis quæcunque accidentia Domino sunt omnibus præcis, ut esse bipedi, capaci scientiæ, homini, hoc autem solo nempe esse Dominum relicto, seruus ad ipsum perpetuo dicitur.}

Regulam nobis tradit eorum quæ de aliquo proprie reddita sunt, ait enim. Quodcumque pluribus fuerit appellatum nominibus si aliud quidquam sit quod de horum nominum uno prædicatur, uel si quis an proprie de illo dictum nomine prædicatum sit cognoscere, cæteris omnibus amputatis nominibus, subiecto quoque accidentibus, illo autem duntaxat ad quod assignatum prædicatum, est relicto, si ipsum ad id recipere quod de eo prædicatur inuenieris, prius illud apposite redditum scito, neque enim reciprocalles, nisi adhibitu conuenienter foret. Exempli gratia, seruus si prædicatur domini seruus, quandoquidem domino accidit esse hominē & bipedē & scientiæ capaci, si hæc ab ipso omnia detraxeris, ac perinde quasi opinio non sint suppositis, Dominumque esse reliqueris duntaxat, comperies nihilominus proprie obambulationem fieri: Dominus enim serui dicitur Dominus. Quod si non ad Dominum seruus, sed ad hominem referatur, cæteris omnibus exuto homine, Domino inquam, bipede, ac reliquis, haud seruabitur conuerso: dici enim recipiendo non potest, homo serui homino, itaque non proprie seruus ad hominē assignatur. Si alia, inquit, quæcunque Domino accidentia sunt omnia præcidas, ut esse bipedi, scientiæ capaci, homini. Nihil enim mirum est quod accideret hæc dixeris, quandoquidem possunt ad serui relationem accedere, se quodque de ipso prædicata conferri, primus autem & per se Dominus est. Eorum enim respectus quæ ad aliquid sunt, ut supra do-

uimus, ipse per se cetera constans, quandoque esse in substantia, internum in quantitate, uel quali, uel prædicamentorum alio quopiam indicat. Itaque non inepte quis duplo, quod ad aliquid est, cum in ligno uerbi gratia fuerit, accidisse lignum dicit, cum in lapide, lapidem cum in superficie, uel in tempore, tempus uel superficiem nimirum cum respectu per se cogitatione consideretur.

XLI.

VIDENTUR autem ad aliquid simul esse natura. & in plurimis quidem uerum est: in aliquibus uero non uerum. Simul enim duplum & dimidium sunt. & cum sit dimidium, duplum est. & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus, dominus est. Similiter autem his & alia. Simul autem hæc auferunt sese inuicem: si enim non sit duplum, non erit dimidium: et si non sit dimidium, non erit duplum. Similiter autem & in alijs quæcunque talia sunt.

{Videntur autem quæ sunt ad aliquid, simul esse natura, atque in plurimis quidem uerum id est, in quibusdam autem secus. Simul enim & duplex est & dimidiū, ac si sit dimidiū, duplex quoque est.}

Aliud relatiuorum post id quod est dici ad conuertentia conueniens proprium tradit, nempe simul esse natura. Sed quoniam pacto natura simul sunt relatiuam simul quidem natura sunt pater & filius, possessor uero & possessio quodam modo. Solutio. Quæ sunt ad aliquid non rerum naturam, sed quæ ad aliud respectum habent contemplantur. Pater igitur non ut simul natura sit, qua homo est, habet, sed quatenus relationem ad filium, obtinet. Sunt porro ea simul natura, quorum uno posito alterum quoque ferri, & sublato tolli necesse est: & nunquam si alterum sit alterum non esse, simul. n. ac seruus dixeris, heri simul necesse est mēte cōcipias: & si duplū sit, necesse quoque esse dimidium. In plurimis autem esse uerum dixit, quoniam in aliis nonnullis est quæstionem allaturus, quæ simul natura esse nequaquam uidentur.

XLII.

NON autem in omnibus his quæ ad aliquid uerum uidetur, esse simul natura, scibile enim scientia prius uidebitur esse.

nam in pluribus, præexistentibus rebus, scientias accipimus. in paucis enim vel nullo quisquam hoc perspicit simul cum scibili scientiam esse factam.

{Ceterum non in omnibus quæ sunt ad aliquid verum id videtur quod est simul natura esse.}

Afferit ad quod dixit instantiam, nimirum quod est simul esse natura, competere iis quæ ad aliquid sunt non omnibus uideri. Nam scientia & scibile, quanquam sunt ad aliquid, non simul tamen existunt: tollitur, n. & scientia sublatis scibilibus: siquidem hæc nisi sint, cuiusnam erit scientia? at si non sit scientia, scibilia esse nihil prohibet, non sunt ergo hæc simul natura, & ad aliquid sunt. Est vero ipsum prius duplex, tempore vnum, alterum natura, prius id tempore est quod ab ipso nunc abest longius ut in præterito, ita præterito longius distat, prior enim crastino est dies perentinus, prius ergo tempore id genus est. Natura autem prius est id quod secum tollit, nec simul tollitur, quodque non secum infert, sed simul infertur: ut res sese in animali habet atque homine. Videri itaque potest scibile scientia natura prius. non est enim scientia nisi scibile sit, at scientia quamvis non constet, esse tamen potest scibile. Sane Thaletem tradunt Milesium primum lunaris defectus causam animaduertisse, cum lunam a sole lumen mutuari intellexisset: propterea, quod solis recessu augescens illustratam partem ad occasum habeat, sole tunc magis occiduo: eius vero cornua & pars vacans lumine ad ortum vergant. Cum tota solem aduersum respicit, ab eo per diametrum absens, tunc splendescat vniuersa, tota toti soli aspectu iacubens, totam autem voco, nimirum, partem quoque eius nobis conspicua. At quando sese a coitu solis recipiens decrescere incepit, tunc contra, pars lumine affecta ad orientem spectet, sole eo tempore magis ortum tenente, quæ autem luminis experta est, ac cornuum speciem præfert, ad occasum declinet. Hinc igitur lunc deliquium animaduertit: quoniam ea cum in terræ ut vocat umbraionem inciderit, sole ipsi qui inferius hemisphaerium perlabitur ad perpendicularum opposito, ab solutam defectionem quæ ei ratione contingit perpetitur, solariibus in ipsam radiis nequaquam impingentibus. quo sane argu-

mento id est, quod non nisi solo plenilunio hoc accidit. Ergo si Thales lunarem defectum nouit primus, scibile ante ipsum, lunarem inquam defectum fuisse constat, eius vero scientiam non fuisse. Scibile igitur scientiæ apertum est & tempore & natura anteire meque simul esse hæc, quanquam sunt ad aliquid. Eodem modo nec sensus est nisi sit scibile, cuius enim sensus erit? attamen nisi sit sensus, sensilia esse nil vetat: ut ignem, terram, eiusque generis reliqua. {Io paucis enim quis utique aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam.} Quoniam dixi, rebus enim magna ex parte præexistentibus scientias capessimus, nunc quid per, magna ex parte, sibi velit exposuit, in paucis enim quis utique inquit, aut in nullo simul cum scibili fieri cernat scientiam, hæc autem gratia eorum dixit, quæ ab aliqua arte producuntur. hæc enim prius non erant: sed ipsum esse simul atque ex parte producta sunt habent. Nam antecedunt quidem scientiam res naturales, quæ vero ex arte cōsunt, ipsum esse simul cum earum habent scientia, Verbi causa excogitant lectum quicumque, quem Græci stibada vocant, ad dormiendum: hic scientia quoque ipsum esse simul cum scibili obtinet. Id vero etiam insignitius videas licet nam simul atque commentus Chimæram fueris, phantasma quoque seu visum Chimære vnacum eius exultauit scientia. Pictor quoque eorum quæ primus inuenit simul cum pictura introduxit imagines. Et qui literas docuit primus, is simul cum rerum scientia literas inuexit. Sed cur verba illa, vel in nullo, adiecit? An & hæc rerum natura fuere, postea vero scientias adepta? At hoc maxime in mechanicis licet contempleris inuentis quomodo graue quis verbi gratia moueat pondus, aut aquam in sublime erigar, aut huius generis quidpiam: hæc enim atque eius notæ alia simul cum eorum scientia constat, esse inuenta. Fortassis vero & artificialibus contra ac naturalibus accidit, siquidem scibilia ipsa in naturalibus, ut dictum est, eorum scientia priora existunt, at in iis quæ constant arte, scientiam de ipsis indeptione esse oportet priorem, deinde scibile fieri, nam facta primum videlicet de re assequenda excogitatio est, ac quomodo constare ea possit, tum deinde effectus excogitationis consequitur. Nisi illud quispiam dixerit, scientiam de nauis priusquam facta nauis sit, et si in primi inuentoris animo antecesserit, nondum tamen ut proprie scientia sit obtinuisse: cum tunc responsura ne excogitationi res sit,

in ordine pateat forte enim ad imaginationem id usque processit dum
taxat, iterum hand egredi in opus valet: quo pacto de Dextalo
fertur fabula, quod alas fabricare sibi ipsi & Icaro filio excogita-
uerit. Itaque scibile etiam ipsum quando simul cum eius scientia in
opus prodierit, tunc quoque re vera scientia proprie est, cum am-
biguo nullo teneatur. Quare simul a se mutuo constituit scibile ad
scientiam artificialibus contingit.

XLIII.

AMPLIVS. Scibile sublatum simul aufert scientiam.
scientia vero simul non aufert scibile. nam si scibile non sit, non
erit scientia. nullius enim erit scientia. scientia vero si non sit, nihil
prohibet esse scibile: ut circuli quadratura si est scibilis, scientia
quidem eius nondum est, illa vero scibile est.

{Præterea sublatum scibile secum tollit scientiam.}

Cum quod prius tempore est in scibili exposuerit, (nam præ-
existentibus inquit magna ex parte rebus, scientias adipiscimur,)
nunc in eodem rursus quod prius natura est explanat, nimirum
per hoc quod secum perimit scientiam scibile, non simul ab eo
perimatur, quale est inquit & quadrangulatio circuli. Quadran-
gulum Geometrarum capedinem uocant non quæ quatuor simplici-
ter latera & totidem angulos, sed latera quatuor æqualia, &
rectos angulos obtinent. Ita uero & angulum rectum fieri aiunt,
nam cum recta linea super directam lineam erecta interiores at-
que ad easdem partes angulos inter se æquales facit, rectus uter-
que est angulus & quæ superstat ei cui innititur, perpendicularis
nuncupatur. est hic igitur angulus rectus. Acutus uero angulus est
minor recto. obtusus eodem maior. nam inclinata ea quæ desuper
recta incumbebat, alter maior, minor alter sit angulorum. Minore
igitur, ut dixi, acutum nominant, quoniam huic similes sunt &
acutæ moles quæ pungendo sunt, ut culcellus, maiorem autem ob-
tusum: huius enim instar moles sunt obtusæ, ut pistillum, ad dan-
dam impressionem apte. Figuras uero alias rectilineas esse aiunt,
alias orbiculares, rectilineas, triangulos, quadrangulos, sexangu-
los, & quotquot angulis excogitare alias possis, orbiculares aut
circulos

etrculos dicunt. Querunt ergo Geometrarum, quomodo super recti-
linea data, verbi gratia quinquangula æqualem construere qua-
drangulum liceat. & quidem id ratione ac via docuerunt. Ut ergo
in rectilineis quæsiuere, ita in circulo quoque scrutantur, qui super
circulo dato æqualem reperire possis quadrangulum id multi
quesitum non inuenerunt: solus autem Archimedes inventioni pro-
xime accessit: sed exactam tamen rationem non comperit. Arist.
igitur si scibile inquit, quadrangulatio est circuli, necdum est ha-
bitus eius scientia, prius esse constat scientia scibile. Non solum
autem natura priora scibilia quam scientia esse hoc probat exem-
plum, sed etiam tempore, nam cum scibile sit quadrangulatio cir-
culi, de eo comperta est nondum scientia. Hoc uero subiunctum
natura etiam prius esse scibile quam scientiam demonstrat.

XLIIII.

AMPLIVS. Animal quidem sublato non erit scientia,
scibillum uero plurima esse contingit. Similiter autem his sese
habent ea quæ de sensu sunt. scibile enim prius quam sensus
esse videtur, sublatum enim scibile simul aufert sensum: sensus
vero scibile non simul aufert, sensus enim circa corpus &
in corpore sunt: scibili autem sublato aufertur & corpus. sen-
sibile enim corpus est. cum autem corpus non sit, aufertur & sen-
sus, quare simul aufert scibile sensum. Sensus uero scibile
non simul aufert, sublato enim animali sensus quidem aufertur:
scibile autem erit corpus ut calidum, dulce, amarum, & om-
nia alia quæcunque sunt scibilia. Amplius. Sensus quidem si
mul cum sensitivo sit, simul enim fit animal & sensus: scibile
vero ante animal aut sensum est, ignis enim & aqua & alia hu-
iusmodi, ex quibus ipsum animal constet, ante sunt quam ani-
mal omnino sit, aut sensus, quare prius scibile quam sensus
esse videbitur.

{Item animali interempto non erit scientia.}

Superius in uno ad aliquid relatorum exemplo, scibili inquit
Ammo. in Prædic. K

etiam consequens elaudicare ostendisset, vniuersaliter nunc in omni-
bus demonstratis sublatum enim inquit animal, scientia quoque admi-
tur, sunt enim in animo scientia, sunt per se tamen nihilominus
scibilia quia mobrem & quae in sensu sunt, esse primum videntur.
Cum itaque in scientia & scibili rationem examinauerit, nunc in sen-
su consideratur ac sensui docetque, idem verbis prius esse sensu scibili
bilibi secum enim sensum tollit scibilibi, et non tollitur scibile si-
mul cum sensu: sunt enim sensus in animali: animal autem corpus
animatum est: scibile vero est omne corpus, quapropter necesse
est perditum scibili & corpus oboleri: neque esse animatum aboli-
to corpore, quod nisi animatum sit, neque animal esse: neque sublatum ani-
mali sensum: ipsum enim esse obtinet sensus in animalibus: traque
sublatum scibili, neque erit sensus, uti ostendimus: quandoquidem esse
se ipsum habet in corpore sensus omnis, circumque id solum specta-
tur, effugere enim sensum omnem incorporea, cum neque sub sensu
cadant, neque capacia sint sensus: quaque non etiam recipiat
ratio: non enim precepto sensu interimitur & sensibile. Quam
obrem quoniam animal omne, animatum est: tunc animalium corpus: non
omne aut corpus iam & animatum est animal sed omne corpus sen-
sibile. Quo fit ut vel inter mortuo animali nihil alia esse ueret co-
plura aut igne, aquam, terram, dulce, amarum, ac similia. Ergo pro-
batum ex his ex priora natura esse scibilia sensibus: quoniam se-
cum secus interimitur, non illa cum sensibus perimuntur: & infer-
runtur quidem simul cum sensibus, ipsos autem non secum infer-
runt. Ceterum cum et dixerit (sensus simul cum sentiente fit.) Argu-
mentatione facit a maiore, atque eo quod attinetius ad scibile redi-
tur, sentiente in quam, sentiens, non scibilis sentiens, porro scibilis
est quod particeps est sensus. Quid igitur dico? nempe quod scibilia
affirmet priora sensu existere, quandoquidem sentiens, animal in-
telligo) qui cum fieri sensum natura voluit, esse ipsum habet ex
sensibus, igne inquam, & aqua elementisque reliquis, quod autem ex
aliquo, ac velut ex materia potissimum fit, illo ex quo fuit conditum,
& natura posterius & in tempore est, quare potest scibile inquit
esse sensu prius videri. Atque haec nunc ipsi quidem progreditur do-
bitatio, ceterum dictarum instantiarum solutio non addidit. Di-
cendumque ad haec, duplici quae ab aliquid sunt ratione intelligi, vel
ut res ipsae per se absolute vel ut in mutua quadam relatione co-
iunctae, ut Pater ac filius, Nam si patre in his nouerimus ut sophro-

niscum, filium autem ut Socratem, prior erit Socrate Sophroni-
scus, est enim Sophroniscus prior, nobis eum res ipsos intelligen-
tibus, quod si uelut patrem ac filium ceperimus, medio carebunt,
respectu de iunctis: Sic ergo & scientiam & scibile si perinde atque
res consideraueris, prius scibilia est quam scientia, sin vero ut respe-
ctui, haec simul subsistunt, neque enim scibile esse aliquid potest, nisi
sit circa ipsum scientia: exempli causa sidera, quae scibilia sunt, si ue-
lut res accipiantur, versante circa ea scientia erunt priora, si tan-
quam ad aliquid sunt, ut scibilia inquam, haec cum scientia de his si-
mul erunt, nam nec scibilia esse possunt nisi de ipsis scientia sit, ex
qua denominatiue etiam dicitur, nam quoniam scibilia forent, est, in sci-
bile scientia scibile, ergo non constante scientia, quoniam illa ex ea quae
non sit denominationem habebunt: verum ut res quidem sunt, ut
scibilia vero non item. Eadem quoque de sensu ac sensui dicemus.
Quin & aliter soluas, cum rerum quaedam potestate, quaedam actu
sint: potestate habentur, ea quae ad aliquid esse natura idonea sunt
nondum sunt tamen, actu uero quae naturalem etiam potestatem,
actu ostenderunt, verbi gratia actio quidem est consummatus gram-
maticus, cui nihil ad artem grammaticam deest: potestate, ut pue-
rulus cui facultas suppetit, ut grammaticus fiat, in omnibus quoque
quae ad aliquid sunt, ut sese habet, alterum, ita & reliquum habe-
bit, nam si hoc actu sit, erit & alterum actu: si hoc potestate, & il-
lud praeter erit. Cum igitur scibile uel sensibile actu fuerit, erit actu
scientia quoque & sensus: si sunt potestate illa, erit & haec potestate.
Si quis ergo, lunare defectu ante Thaletem, ut scibile excoigitaasset,
erit potestate scibile, & non actu, & vero huius scientia prioris &
haec potestate adinuenietur. Nam si lunaris deliquit ante Thale-
tem non fuisset, scientia, utique in actum eius tempestate non pro-
disset, quod enim prius, ut fieret facultate caruit, id fieri prius ne-
quit in posterum, quo namque modo equus cum facultate ne sit gra-
maticus, careat, nunquam fiet actu grammaticus, ita si lunaris defe-
ctionis ante Thaletem scientia non fuisset potestate, certe neque
Thaletis ipsius temporibus in actum peruenisset uerum cum eius tem-
pore coexistere actu scientia, scibile quoque actu idest long deliquit
factum est, eadem etiam in sensu ac sensui pronuntiabimus. Et uero
nunc circuli quadrangulationem, si inueniri nunc queat, potestate
scibilem esse constat. eiusque scientiam potestate futuram, quod
si reperiri eam ab hominibus liceat, nunquam, neque erit scibilo

facultate, sed est quidem ceu res scibile vero ne potestate quidem est: quemadmodum nec hominibus scibilis arena potestare est inmerus. Hæc porro ratione difficultatem quoque illam soluimus quæ a legum peritis nobis obicitur. Affirmant quippe illi seruum esse qui heri careat: velut si quis moriens inquit, legendo dicat, *Thalis si hoc fecerit seruum hunc meum familiaremque habeto*, ecce hic igitur, aiunt, nulli addictus domino seruus est, quoad iustam hæres non exequitur. Itaque difficultatem, vel hoc loco per potestatem & actum solui arbitramur, nam neque dominus ille actu est, neque hic seruus, sed uterque facultate, postea vero quam mandatum hæres fecerit, & dominus actu euaserit, tunc & qui relictus familiaris est, fiet actu seruus. Quæ de re integer sermo est qui in omnibus relationibus inquit simul natura esse.

XLV.

HABET autem dubitationem utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum videtur: si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias. Nam in primis substantiis verum est, nam neque tota, neque partes primarum substantiarum dicuntur ad aliquid, nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo neque quidam bos, alicuius quidam bos. Similiter autem & partes, quædam enim manus non dicitur alicuius, quædam manus sed alicuius manus. & quoddam caput, non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantiis, atque hoc quidem in pluribus: ut homo non dicitur alicuius homo: nec bos alicuius bos: nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur, in huiusmodi ergo manifestum est quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus vero secundis substantiis habet dubitationem, ut caput alicuius caput dicitur: & manus alicuius dicitur manus: & singula huiusmodi quare hæc fortasse ad aliquid esse videbantur.

{Ceterum dubitationem habet.}

Absoluta de iis quæ ad aliquid sunt veterum finitione, eaque quoad

maxime licuit defensione: deinde expositis quoque relationum consequentibus, cum propriam redditurus definitionem esset, absurditatem prius quæ traditam sequitur finitionem ostendere hinc auspicatur. Porro absurditas est, secundarum substantiarum partes secundum proditam finitionem reperiri ad aliquid, hoc est substantiam in accidens commutari, nam decem predicamentorum, ut diximus unum est substantiæ: nouem vero accidentis, ex quibus vnum ad aliquid pertinentium est. Ergo si partes ad aliquid sunt substantiarum, posse eandem & accidentia esse quis neget? si partes sunt accidentia, totum quoque erit necessarium: siquidem constat totum ex partibus. Substantia igitur accidens erit, quo quid absurdius? Ceterum traditur hoc loco substantiæ nobis id genus diffusio. Substantia vel vniuersalis vel particularis est: vel totum, vel pars. hæc igitur quatuor cum sint segmenta, coniugationes rursus sex fiunt: quarum duæ, ut sæpe commonimus, inconsistentes sunt: nimirum quæ contraria coniungunt, non potest enim idem & vniuersale & particulare, & totum & pars eadem ratione esse, consistunt autem quatuor reliquæ. Subalternas dico, per diametrum aduersas, nam aut iunctum toti vniuersale, simpliciter hominem facit, qui & vniuersalis est, prædicatur, n. de indiuiduis, atque ea cōpletur, & quoddam est totum: siquidem totalitas (ut sic dixerim) quædam est propriarum partium vt animalis, rationalisque. Rursus vniuersale si parti applicetur vniuersalem partem constituit: vt simpliciter caput & manum simpliciter, vniuersale quidem, quoniam de particulari capite omni prædicatur aut manui: pars vero, quoniam animalis partium vna quædam propria est. At particulare toti complexum, hominem quendam facit, vt Socratem: qui ob id particulare est, quod de nullo prædicatur, totum vero, quatuor partium suarum cōtētiū. Porro iterum particulare si parti copulatur, caput conficit quoddam, aut quandam manū, Socrates. Hæc namque particularis est, quoniam solius Socratis pars aut quæ in solius eius integritate spectetur, in hoc siquidem pars à particulari differt, quod sit in pluribus particulare pars vni cōpetat soli. Harum tres inquit haudquaquam ad aliquid censueris: una autem quæ vniuersalis est partis, vt caput, vel manus, quod ad redditam relationum finitionem attinet, videri ad aliquid potest. Ac quod prima inquit non sit ad aliquid substantia, clare dilucet, non dicitur enim Socrates alterius cuiuspiam Socrates esse. Verum neque eius pars,

particularis pars inquam ut quædam manus, ne ipsa quidem esse ad aliquid potest videri, nemo etenim manum quandam dixerit cuiusdam quandam esse manum: quippe ridiculum est. Verum neque secundæ ea quæ vniuersale ac totum conuenit, homo inquam simpliciter: nemo namque hominem cuiusdam hominem neque bonem cuiusdam bonem esse pronuntiabit: sed cuiusdam esse boni atque homo possessio dicitur: homo vero cuiusdam esse homo & bos cuiusdam bos, non item. Quæ igitur vniuersale inquit, & patrem duntaxat iungit ea ex assignata definitione ad aliquid esse apparebit: simpliciter caput dico, & manum simpliciter, nam caput cuiusdam caput, & manus cuiusdam dicitur manus. Mihi vero particulare quoque: & pars esse videtur ad aliquid, caput quoddam dico, & quædam manus, quantum ex definitione premissa conceditur. Si enim esse illa dicuntur ad aliquid, quæcunque ea ipsa quæ sunt, esse aliorum dicuntur, non pars modo vniuersalis ut simpliciter manus simpliciter hominis esse dicitur, verum & quædam manus, cuiusdam esse hominis perhibetur. dicimus namque hæc esse Socratis manum: estque hoc cum consuetudo loquendi communis, tum antiquorum vsus refertus. dicimus enim manu mea scripsi: huius manum aut scaput cecidi, caput illius tale, ac tales sunt manus: & hæc manus. A Egæi. & Cō tremere pedes manantis fontibus idem. & At Iouis haud caput annuit. Quapropter & particulare & pars alicuius est pars. erit ergo id quoque ad aliquid. Quod autem visum in dictione est sequi incommodum, facile est soluere: neque enim dicere est necesse quædam manum cuiusdam quandam manum esse, quoniam nec vniuersalem magis vniuersalis cuiusquam nominamus, sed hominis manum. sic ergo & manum quandam cuiusdam vocamus ut Socratis, præfinitione non addita. Dux igitur descripti partes propositi vniuersalis pars & particularis pars erunt ad aliquid: vbi ut dixi eueniet in accedens transire substantiam. Hoc ergo absurdum inquit, partes inquam substantiarum non esse ad aliquid ex supra relatuorum finitione edita, aut soluere priores non licet, aut non facile. Itaque finitionem traditam per abductionem ad incommodum percellit hoc pacto. Est autem ad incommodum abductio, ut cum demonstrare quidquam volentes huius acceperimus oppositum, atque huic absurdum aliquid consequens esse ostendimus. deinde simul intulerimus ex hoc ea de re sequi absurdum.

falsa data propositio fuerit, veram. n. propositionem nullam aliquid constatur incommodum. quod si falsa hæc sit propositio, huic ergo opposita vera erit: ut quid inquam? Si immortalem esse animam asserere libeat, contrariam huic propositionem sumimus, quæ dicit mortalem. deinde absurdum quoddam ex ea sequi ostendimus, ut contrarium hoc pacto cōsumemus. Ergo si sit mortalis anima, non erunt quæ apud inferos gerantur iustiora, sed ad id usque quod apparet nobis vita constat, simulque anima cum corpore interit. Non erit igitur neque operum compensatio bonorum, neque loci malorum poena. Si namque in angoribus afflictionibusque iustos complures traducere vitam omnem cernimus, peccatores autem & vitam plurimos celebri gloria atque opibus affluentes excessisse, nec post hæc in vita gestorum vlla questio est, circumsclusa ad id usque solum hominum vita, nemo igitur paria meritis accipiet, neque erit providentia. Si enim princeps bono ciuitatem administrante, ordine geri cuncta in ciuitate videas licet, honestari donis ac dignitatibus bonos, malos infamia notari, atque in suppliciis agere, quanto magis bono per essentiam Deo qui omnia obrutu vno incognoscit, ac rebus prouidet vniuersis, nihil in rebus humanis eueniet absurdum? Non erit igitur providentia, nisi eorum sit quæ viuentes egimus ratio reddenda. hæc vero absurditate quid magis impium nam, nisi erit providentia, nihil quod sit, ordine constabit. quod enim citra providentiam sit, temerarium id est, nullumque ordine digestum perinde atque casus ac fortuito feratur. Ceterum quod non casu vita constet, aut sorte regatur, hinc diluce scit. Rarissima sunt quæ casu vel fortuna eueniunt, atque ex aliis sequuntur naturaliumque motuum casualia fortuita consuetudinum sunt consequentia. Delatum est verbi gratia saxum quoddam superne naturali impetu deorsum iuuenis terræque allisum, ac cōfractis partibus circa id eminentioribus, idoneum sessioni redditum est. Commodum igitur sessioni euasisse, casu factum esse dicitur: quoniam consecutum est naturalem saxi ad inferna impetum. raro autem superne deuolutus lapis ad sedendum fit aptus. Equus rursus in bello disturbato domino potum accurrit: siti confectus: atque commisso praelio, exloque cum omnibus domino seruatur. casu igitur superstes equus perhibetur fuisse, at equus in bello, dominum rarenter excutit, eaque de causa seruatur. Rarum etiam est id, quod fortuito accidit, ac consultoria

appetitioes lecomitatur. Lauatum abiit quisnam exempli causa, vel supplicatum dicitur; venalem librum quem diu quaesierat offendit comitatur. hoc forte fortuna accidit, nō enim ex quaquam providentia, neque locum eum adiens ubi venundari ille solent, librum comparauit. Id vero etiam rarissimum est. Sunt ergo quæ casu fortunæque contingunt infrequentissima, artificialia vero ac natus. Iam demum quæ ex providentia proficiuntur ex eorum numero habentur quæ ut plurimum, siue etiam in totum fiunt. Finem enim assequuntur proprium materiarius faber atque ædificator maiore ex parte, quam eodem fruantur. magisque sanat medicus quam non sanat, nam si perinde sanaret non sanaretque, aut quæ nullo accersiretur, ac magis item si rarius sanaret. Et uero in sanem quinque digitum crebrius quā sedigitum crebrius, quam se digitum creat natura: idque ob materiæ redundantiam. Luna congressu cum sole perpetuo minuitur: indidem recedens augetur. Sol nunquam non capricornum tenens hybernū solstitium pariter et eripit perueniens, æstiuū: neque aliter alias. Sursum, quoque semper ignis fertur, aqua fluit deorsum, pariterque in omnibus tum recte factis, tum naturalibus, ac denique in quæ ex providentia veniunt id quod semper atque ut plurimum est, licet nec contrarium unquam videre. Apertum est itaque nec nundum casu, nec eius partes constare, atque si ita sit, causam eum habere quampiam videlicet quæ ipsi præsideat, mundanasque res concinno ordine disponat, quā providentiam vocamus. Ergo si sit providentia, necessario quilibet pro dignitate tractabitur: quod si verum est, cernimus autem ut iam diximus, multos contraria eorum, quantum ex apparentibus iudices, quæ hac in vita gerunt sustinere. Igitur non ad vitam hanc usque circumscripita est hominum vita. Quamobrem erit ab hac vita questio de iis prorsus aliqua quæ uiuentes tractauimus, in qua retribuet cuique pro meritis providentia. Hoc si sit, immortalis igitur anima est, nec commoritur corpori, permanceat. n. oportet ipsa soluente se corpore, nec corrompatur post hanc vitam quæ ipsi pro dignitate debentur accipiat. Ita hoc loco contemplare quoniam pacto immortalē ostendere volentes animam, propositionem huius contrariam subieciimus: quæ immortalē esse pronuntiat, aperuimusque quoddam ex ea sequi absurdum, nimirum importari ex hoc providentiam non essetque: hac ratione immortalē asseruimus. Si enim qui mortalem animam dici incommode urge-

tur, veram autem propositionem comitari in eodem modum nullum potest, falsa igitur hæc est: contraria autem huic vera: quæ in mortalem esse affirmat: verum namque ex necessitate id est quod falso obiacet. Hæc itaque deductio est ad incommodum, quam vel hoc loco viuat Philosophus. vult enim ipse ad aliquid se habentia eo quod aliorum sint ob signatis: supponit autem huic contrarium, quod aliis videtur, nempe ex eo quod ipsa aliorum dicantur signata ad ipsi. supponit vero id, ac consequens absurdum demonstrat: est autem hoc, ad aliquid secundarum partes quoque substantiarum esse, nam & ipsæ aliorum dicuntur. atque hæc cetera falsa opinione huic in eodem relecta suam confirmat. sic pote autem dicta concludens inquit.

XLVI.

SI igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid diffinitio assignata est, aut omnino difficile, aut impossibile est ostendere quod nulla substantia eorum quæ sunt ad aliquid dicitur. si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodammodo se habere, fortasse aliquid contra ista dicitur. Prior vero diffinitio sequitur quidē omnia ea quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est cum eo quod est esse ad aliquid, ipsa quæ sunt aliorum dicuntur.

Itaque si finitio depræta sufficiat relativorum, aut difficulti admodum, aut impossibilium an aliquid dici substantiā ostendere.

Hoc aut difficultum admodum esse propterea dixit, quod defendi quodammodo nulla posse videantur: dicebat. n. finitio ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicuntur. Caput igitur ad aliquid est, non ut caput, vel corpus, sed ueluti pars nam pars totius est pars, sed verum hoc nō est, siquidem caput, non quod pars alterius dicitur, sed in hoc ipso quod caput sit. Quamobrem si editam supra finitionē attendas, quæ dicit insculpi eo relatiua quod aliorum dicatur, partes quoque ad aliquid reperiuntur substantiarum, nam & caput alienius caput dicitur. Quocirca finitio attributa relativorum absurditate hæc eludere nullo modo potest. Eā. n. ob rem quoniam admodum difficulti dixit, & impossibiliū addidit, inexcusabile nempe absurditatem

ostendens. Sin minus sufficiat, sed ea sunt ad aliquid, quibus ipse
esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere. Non
finitionem relationum propriam exponit, atque inquit. Sin minus
sufficiat, hoc est, si satis nequaquam faciat, nec integra sit nobis
data a veteribus finitio relationum, sed ea sunt ad aliquid quibus
ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere,
id est quibus in hoc essentia cardo est, quod admixtum ad aliud quenda-
dam recipiant, forte ad hæc inquit dici aliquid possit, ad quendam
hæc fortassis dici posse pronunciauit inimum ad proclitas dif-
ficultates, quoniam partes quoque substantiarum ad aliquid esse
opinantur: si enim sic inquit finitio sit uti nunc edidimus reddi-
ta, obiectis occurrere absurditatibus facile possumus: qui autem
sit occurus ipse subiunxit. Prior autem inquit finitio relatiua
quidem comitatur omnia, non hoc ipsis tamen relativis esse esse
quod ipsa ea quæ sunt aliorum dicantur. Non enim si quid, alii,
alterius dicitur, huic ipsum quoque esse in eo est quod dicatur ad
alterum: nam si alterius est quidquam, id alterius quoque dicitur
at non si dicitur alterius aliquid hoc & alterius iam est. pater enim
quod filii sit pater, ipsum in hoc esse habet quod filii pater sit
& vero pater etiam filii dicitur. cæterum caput cum animalis ca-
put nominetur, non ipsum quoque in hoc habet esse quod dicatur
animalis. nam & abscissam, animalis præterea & dicitur & est ex-
put, at pater a filio seionctus, neque pater est, neque insuper ad filium
dicitur. Quamobrem prononciatum iure est priorem consequen-
tem relationis finitionem esse, priori autem secundam non item id
quod vel Homerus docet.

Amplius hand possit hæc humeris caput insit Vlysi,

Nec me Telemachi patrem quis nomine dicat.

Cum enim pater hand præterea sit, quoniam non amplius est,
neque potest vocari. Quapropter ipsum dici, ei quod est esse conse-
quens est, nec vice obuersa. hoc vero si ita habet partes ergo sub-
stantiarum esse esse aliorum dicantur, ad aliquid hæc ratione erit.
Illud vero querendum, quid sit quod ita quæ ad aliquid sunt fi-
niendis, quæ ad aliquid se habent assumperit, cum dicat quodam
pacto ad aliquid se habere neque enim includi finitioni conuenit
quod finitur. Ad hoc itaque duplicia esse affirmamus quæ alio refe-
runtur, dicantur enim tum res ipsæ ad aliquid in quibus relatio
sit, tum vero ipsa relatio, quo etiam modo prædicamentum ubi

ac quando res ipsas quidem, substantia inquam & tempus aut lo-
cum significant: indicant vero & relationem ipsam nudam quam
ad tempus aut locum substantia obtinet. Quandoquidem res igitur
sunt relatione illustiores, ut quæ sensibus pateant, eas igitur
in finitione accepit, ut præceptionem ex clarioribus conficeret.

XLVII.

EX his autem manifestum est, quod si quis aliquid eor-
um quæ sunt ad aliquid, definite sciet, et illud ad quod dicitur
definite sciturus est. Manifestum igitur et ex ipso est, si enim
nouit aliquis hoc quod ad aliquid est (est autem esse ipsi quæ
ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere)
et illud nouit ad quod hoc aliquo modo se habet. si enim non
nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad ali-
quid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed et in singulis
palam hoc est, ut si quid nouit quis definite quod duplex est, et
cuius duplex est, mox definite nouit, si enim nullius definitio-
rum nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino no-
uit. Similiter autem et hoc ad aliquid si nouit quis quod
melius est, et quo melius est statim definite necessarium est nos-
se. Propter hæc autem non indefinite hoc cognosket quod hoc est
peiore melius. suspicio enim hæc est, non scientia, non enim ad-
huc sciet exacte quod est peiore melius: si enim sic acci dit, nihil
est deterius ipso. Quapropter palam est quod necessarium est si no-
uerit quis aliquid relationum definite, et id ad quod dicitur
definite necesse est nosse. Caput vero et manus et eorum sin-
gula quæ substantiæ sunt, ea ipsi quæ sunt sciri definite pos-
sunt, ad quod vero dicantur non est necessarium scire, cuius enim
hoc caput, vel enius hæc manus sit non est scire definite, quare non
erunt hæc ad aliquid. Si vero non sunt hæc eorum quæ sunt ad
aliquid, verum erit dicere quod nulla substantia eorum est quæ

sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de huiusmodi rebus vehementer asserere, nisi id saepe pertractatum sit. dubitasse autem de horum unoquoque non est inutile.

Est vero ex hisce compertum, si quis relatiuorum praefinite quodpiam norit, cum illud certo quoque ad quod dicitur sciturum. Cum propriam relatiuorum finitionem assignauerit, quoddam Geometrarum more colligit ex ea corollarium. Porro corollarium illi vocant quod cum alterius rei demonstratione reliquum collucescit. Quemadmodum superius animae nobis demonstrare immortalitatem studentibus, simul eam apparuit providentia. Et nobis igitur finitionem relatiuorum hic ueram querentibus, hoc simul enituit, nimirum si relatiuorum quis definite alterum agnouerit, definite ab eo scitum iri & alterum. atque si teneat alterum indefinite, reliquum quoque indefinite cogniturum. Siquis enim patrem esse nouit Sophroniscum, idem quoque filium esse Socratem intelliget. nam nisi Socratem norit ut filium, neque an pater sit Sophroniscus cognouerit. Non nulli vero ad hoc aiunt, si quis toto obuelato corpore caput tantum nudum exerat aut manum in hoc partem quidem uerbi gratia manum vel caput certo agnosci licere, quippe partem omnino esse nouimus, cuius tamen sit pars haudquaquam dignosci non ergo inquirunt, qui definite alterum agnouit relatiuorum, definite & alterum intelliget. Verum praefinite nos cognoscere quidem dicimus, ut caput vel manum non uero definite etiam ut partem, sed indefinite. non enim cuius sit pars intelligimus. Ut autem scimus hoc infinite, sic & id cuius pars est infinite cognoscimus. Ceterum potest, hoc etiam quasi supra citatas probationes soluens addidisse. Quandoquidem enim ad aliquid quae simul natura non essent, nonnulla esse affirmabat, quippe antecedere seibus scientiam, & sensum sensibili. (nam plerumque rebus inquit praesistentibus scientias comparamus.) huius igitur solutionem hoc loco inferens ait, si ea sunt ad aliquid quibus ipsum esse perinde est atque quodam pacto ad aliquid se habere, ergo ut se relatiuorum habet alterum, ita habere & reliquum sese est necesse. Quare si potestate scientia sit, potestate erit & seibile. si alteri actu, erit actu & reliquum. verum de hoc perfecto locuti iam sumus. { Eodem modo si & melius

esse definite hoc quidpiam nouit, necesse quoque est quoniam id melius sit definite intelligat. non indefinite intelliget esse hoc deteriore melius. existimatio quippe id genus res est, nec scientia. non enim exacte etiam si deteriore esse melius nouerit. Quia, quod melius sit de quoquam cognouit, debet is & quod melius, & cuius rei nomine melius sit distincte cognoscere. nisi enim quare melius sit intelligat, ne an melius sit quidem dignoscet. quomodo enim? cum differentiam nesciat qua melius esse illo perhibetur. { Non indefinite uero intelliget esse hoc deteriore melius. existimatio quippe id genus res est, nec scientia. } Existimatione hoc loco obscuram infirmamque cognitionem vocat, quae uelut opinatio est, quam Graeci Doxam nominant. Scientia uero cognitio est officiculo carens, atque irrefutabilis existimatio. Quamobrem qui deteriore melius hoc aliquid infinite nec scire esse didicit, petinde quasi erroribus labefactam cognitionem habeat de omni quoque detetrimo, materia inquam, quod melius sit aliquo suspicari posset quandoque, ignarus discriminis penes quid melius, & quo melius sit, quod est absurdum. Ex hisce igitur caput & manum partesque substantiarum omnes, quae & ipsae substantiae sunt, non esse ad aliquid demonstrati praefinite cognoscere quidem ipsa sit ea uero praefinite quorum esse dicuntur non sit necesse, ad aliquid enim vocabantur, quoniam ut eorum alterum noris, ita & reliquum necesse est dignoscas. Quocirca non sunt ad aliquid partes substantiarum. { Ceterum de talibus acriter pronuntiare difficile ei forsita sit, qui de his non identidem considerauerit. inutile tamen haudquaquam est de eorum singulis dubitando disquisuisse. } Philosophice admodum hoc loquitur. Quoniam enim manum & caput ut substantiam quidem dixit praefinite agnosci, ut partes uero infinite, nisi cuius caput sit aut manus intelligatur, ea propter inquit, qui talia non admodum considerauerit, acriter hunc de ipsis pronuntiare non oportere. non de his uero duntaxat, sed de re etiam qualibet minime conuenit addubitare tamen de huiusmodi rebus ac difficultates persequi est necessarium facultatis initium difficultas, ac quaedam ad disciplinam uia est. Haec autem dicit, cum nos eius uerbis acquiescere nequaquam uelit, sed nos quoque ipsos quae id genus sunt indagare, neque ab alio moueri.

DE QUALI

DE QUALI ET QUALITATE.
XLVIIII.

QUALITATEM vero dico, secundum quam quales quidem esse dicuntur. Est autem qualitas eorum quae multipliciter dicuntur.

{Qualitatem autem eam voco, secundum quam quales esse quidam dicuntur.}

Hoc rursus loco de ordine qualitatis, inscriptionis causam, qualitatis divisionem, ac specierum ordinem divisionis perquirimus. Primum itaq; de ordine: conspicimus autem ex supradictis is esse, in quibus docebamur relatiui ex eo anteponi qualitatis disputationem oportere, quod per se hanc ipsa spectetur, ad aliquid vero pertinentia ipsam esse in relatione ad aliud obtineant: plurimis autem ea sunt quae per se subsistunt iis, quae ipsam esse per se ipsa non possident: quodq; sublato quali, simul quoq; existens in eo relatio perimitur: ut albus, & calidus, discipulus ac praceptor, similiaq; quod si non sint relatiui, qualitatem omnem esse nil veraciter quippe relatiua substantiam prorsus non habere propriam, sed praedicamentis superuenire aliis diximus, verum ut memorabamus, propter ea quod relatiuorum Philosophus ubi de quanto diserebat, meminisset, praceptionem, de ipsis confestim facere habuit necesse, ne diu naturae ipsorum ignorantia laboraremus. atq; haec quidem de ordine. Quid autem quod duplicem titulum praescribit de quali & qualitate, nec ut in praedicamentis aliis simpliciter: Dicimus aliud quale esse, aliud qualitatem, qualitas enim vniuersalis ipsa qualitas est, quae participantia qualia denominatione nuncupantur, ut vniuersalis albedo, nigredo: quale autem, corpus est particeps qualitatis, quodq; ab ea denominatione appellatur, ut album corpus, aut calidum. est ergo intellectu solo comprehensibilis qualitas: quale autem cadit sub sensum. Quandoquidem igitur nomen est duplex qualitatis, vel quod ut ipsum per se solo intellectu consideratur, quale ipsum est qualitatis genus, vel ut sensu perceptile, duplicem quoq; hac de causa inscriptionem fecit. Praeposuit vero qualitate quale: quoniam ut ipse sensibile est notius, semper enim a notioribus praceptione exordiri conuenit. Dicere autem & aliter possumus quod quali-

ET QUALITATE

tas quoq; ipsa quale sit, nam de quali & qualitate communius praedicatur quale, quo fit ut qualitas quoq; quale dicatur, quo pacto & nomen communiter verbi gratia de nomine praedicatur ac verbo. tamen enim de qualibus, non de iis tamen verbo facit primum, sed qualitatis ipsius gratia differit: ut oratio de ea perspicua velut a notioribus fieret. Diuidit vero qualitatem, in species quatuor: quarum primam habitum & dispositionem vocat, alteram potentiam & impotentiam: tertiam passiuas qualitates passionesq; postremam vero figuram ac formam. Ceterum ut intelligamus consuetudinem rei gratia qualitatis species quatuor duntaxat, neq; plures pauciores, ve sint, ac quam ob causam in huiusmodi eas digesserit ordinem, qualitatis diuisionem quandam faciamus. Est ergo vel per potentiam & impotentiam, vel per actum qualitatis, per potentiam, ut puerulus est facultate grammaticae, per impotentiam, ut equus qui impos est percipiende grammaticae. Simper actum sit qualitas, aut perfectiua est, aut deprauatiua subiecti, aut nec perfectiua nec deprauatiua. ac si perfectiua quidem deprauatiua ut sit, aut affectum in nostro nequaquam sensu generat, aut generat: si affectum non generet quidem, aegre; amittatur, habitus in facile, dispositio nominatur. Sanitas exempli causa & animi virtus actus & perfectiua est, nullumq; affectum inuenit, morbus & vitium deprauat: periciunt enim subiectum sanitas & virtus, quoniam & secundum naturam sunt: neq; ingenerant affectum: quippe sensibus nullis succumbentibus sorte consequentia sanitatis memores, ut colorem probum: vel morbi labefactant, pallorem: verum sanitas ipsa & morbus similiaq; nullis sensibus occurrunt, nocantur habitus, tamen cum diu perdurant, nec facile amittuntur: nam virtutem obtinere in habitu seu vitium dicimur: nec non sanitatem vel morbum quocumque bono quoq; tum fros dicimur habitu, cum intenta sanitas fuerit, quin & haecius quidam hoc est habitualis vocatur morbus: maloq; rursus laborare in habitu dicimur. Quod si breui finiantur ac facile deferunt, dispositiones nominantur. Ceterum speciem hanc esse affirmat qualitas primam, habitum inquam ac dispositionem. Porro habitum vocant, stabilem qualitatem aegre dimobilem: dispositionem vero, depositum facilem. sic namq; habitum theoricam habere eum dicimus qui non eius rationes ac vias duntaxat nouit, sed obistere quoq; obiectis difficultatibus valet. at qui compos theoricam

profectus est
generis qualitatis

non admodum est, nec facile eius obtinet methodos, alioquin vero qualitate quodammodo rhetorica delibutus, non hanc quidem rhetorice habitu præditum, sed quodam pacto in rhetorica dispositum appellamus. Quid ergo non est & habitus dispositio? qui enim possidet habitum, dispositionem is multo magis obtinet. Dispositio quippe tum vniuersalior est, tum particularior habet enim secundum eam se quodammodo qui disponitur: nam duplex nomen esse dicimus dispositionis, alterum generalius, quod vel de habitu prædicatur, specialius alterum, quod ab habitu se iungitur in oppositum. Dispositionem itaq; hoc loco non generalem, sed specialem assumptis: quæ ab habitu ex aduerso distinguitur. Illud vero sciendum est, celebrari in iisdem habitus nomen in quibus & boni habitus fertur, ipsius namq; habitus intentionis est habitus bonus. Ergo si boni habitus nomen in solis animatis ferre conueimus, (nemo quippe bene habere in caliditate ignem dixerit, aut in frigiditate niuem) nomen habitus quoq; in solis animatis prædicabitur. Sin vero actu existens qualitas, perfectiora deprauatiua ve sit, ac nostrum circa sensum affectum inducat, passiuæ qualitas nominatur, quasi nostro sensui affectum importet: perfectiora, vt in igne caliditas, aut dulcedo in melle: deprauatiua, vt vini acoris putredoq; in fructibus, alijsq; corporibus. Perfectiora porro non iniuria dicuntur illæ, siquidem iis formam melatq; ignis ferunt acceptam: hæc vero deprauatiua, quoniam subiecti sunt corrupti rices. sensui tamen omnes nostro affectum conciliant. Cæterum non vt ab affectu hæ fieri dicuntur, quando quidem non sunt per mutationem subiecti quampiam genitæ (perfectiora intelligo) verum qualitates substantiales earum sunt, quibus item insigniuntur. Haud vero segmentum hoc vt alterum in facile ægre ve dimobile subdiuidi est necesse: nam illud in solis animatis visibatur, in quibus deprauatiua etiam qualitates & perfectiora fieri atq; deseri voluit natura subiecto eodem manente, ideo & in diuturnas diuidebantur breuiq; durabiles: hoc vero in inanimis segmentum spectatur, in quibus & perfectiora subiecti & deprauatiua qualitates pariter cum subiectis perdurant, secumq; & subiecta marcescentes extinguunt seu cū subiectis marcescunt, vt in rosa sese res habet ac malo: quippe horum suauolentia, colorisq; exolefcens probitas subiectum quoque secum corrumpit. Verum enimvero habent se eodem pacto & deprauatiua.

tiua, cum simul & ipse cum subiectis in quibus gignuntur perennent atq; intereant, qualis vini est acor, ac fructuum corporumq; reliquorum putredo. Quod si vel deprauatiua in nonnullis qualitas non diu permanens reperiatur, ut erugo in argento, aut huiusmodi quidpiam, talia quidem potissimum qui forsitan magis proprie affectus seu passionem, quæ ad qualitatem referuntur nomina uerit. Quoniam vero occupauit prius deprauatiua qualitas perfectiora coniungi, propterea quod in altera subdiuisionis parte, ea inquam, quæ perfectiora ac deprauatiua, nec passionem ingerentes capit, consors in omnibus est perfectiora, (habebat enim vel habitus utraq; vel dispositio: atq; in solis animatis cōspiciebatur, hic circa & in parte altera, nempe hæc proposita, necessario constituta, cū ea per omnia est delata: neq; in diu breuiq; durabile diducta, atq; effugiem ex affectu inueniendo magis recipias, quam ex eo quod ab affectu inducitur. Conexæ hæc porro inter se sunt perfectiora inquam & deprauatiua, ne multitudine diuisio reddita posset oculis tota incommode subiici, atq; in eadem segmenta discerpi cogeretur. Sin nec perfectiora sit nec deprauatiua, qualitas, aut in profundum penetret, aut per summa diffunditur, ac si alte desedat, aut difficilis abici est aut facilis, si vix ergo abijciatur, passiuæ qualitas dicitur, quasi passione innascente: vt dulcedo in iure: vel ab ortu pallor. Haud vero hæc passionem circa sensum nostrum veluti ingenerans vocatur: quamuis ipsa quoq; ingeneret: sed tanquam a passione innascatur, propterea quod ipsam peculiari ab eo quod ipsi magis inest appellauimus: id enim ipsius expressius figuram repræsentat, quod est secundum mutationem subiecti esse genitam, hoc est secundum passionem, magis quam quod eandem in sensu nostro molitur. Sin autem reici queat facile, id est breui, permaneat, nisi paruo negotio emendetur expellaturq; passio dicitur ad qualitatem relata: vt pallor ex diutino morbo: & fuscus color ex multo solis æstu contractus, quæ sese propterea quoq; sub qualitate recipiunt, quoniam proprium & in his consequens seruatur qualitatis, nempe id quod est denominatiue ab ea quæ participat appellari. Quod si facile emendetur, passio ad pati prædicamentum relata nuncupatur: vt si quis expalluerit metu: vel pudore erubuerit, hæc enim ne qualitates censet quidem prius appellandas: quoniam nec qui ita affecti sunt, denominatiue ex ipsis uocantur inemo enim qui uere-

cuq; dicitur inquit erubuit, rubicundum, aut qui impassio metu, pallidum nominauerit. Tertia autem ex hisce species fit qualitatis, quæ sunt qualitates passiuæ passionēq; passiuam qualitatem eam uero, quæ cœ passionē intus generat quæq; ut a passione in nascitur, & passionem eam tum quæ ad qualitatem, tum quæ ad pati prædicamentum redigitur, nam sunt priora quidem tria qualitates, quarta uero passio est. Verum quo pacto subisse hæc in profundum dicimus, pallorem inquam atq; erubescētiā? cum circa corporis summa duntaxat spectentur? Dicimus non sine mutatione in profundo factam circa superficiem esse id genus qualitatem, nam sicuti ab ortu rubicundi, tales temperaturæ eius modi causa existere, superante nimirum in ipsis calore, atque ad superficiem erumpente: sic rubri quoq; vel pallidi per timorem aut verecundiam redditi, sine mutatione in profundo tales haud quaquam euasere. At uero si actu qualitas neq; perfectiua neque deperatua sit, ac superficiem tantum tantum occupet, atq; in inanimis habeatur imaginariisq; figura: in animatis uero, forma seu græce morphē nuncupatur, in imaginariis quidem, ut Mathematicis omnibus, triangulis inquam, & circulo, ac reliquis figuris, hæc namq; ipsum esse in sola imaginatione obtinent, inanimis uero, lignis, lapidibus, similibusq; quippe imaginaria hoc est figuræ quæ inanimatis insunt, ea quoq; tali ratione esse aut tali disposita pro figurarum differentiis faciunt: in ipsis uero animatis ut animalibus omnibus forma seu morphē circa superficiem solam consideratur. Quid ergo nonne morphē habere & statuam dicimus? Verum non prima ratione. figuram enim habere in primis dictorū secundaria uero ratione & formam, eo enim quoniam animati imitamur est, in quo & forma existit, forma quoq; in eo magis per abusionem fertur. Habes & speciem quartam qualitatis, figuram inquam ac formam, reddetq; descriptio diuisionis faciliorem caput rationem nobis ac uiam. Aperiuit itaq; nobis diuio cuiusnam rei gratia solæ species quatuor neq; plures neq; pauciores sint qualitatis. Hæc uero de earum ordine pronunciamus. Statuit quidem iure speciem habitudinis ac dispositionis primam, quæ quidem enim circa animata cæ uisuntur: præstantiora uero sunt omnibus animata, qualitas quoq; quæ in his uisitur iure sibi primas vendicauit. Merito autem secunda per potentiam species est atq; impotentiam, nam quoniam potentia & impotentia natu-

ralis quædam est aptitudo: quippe & puerulus naturalem quamdam habet potestatem suscipiendæ grammaticæ uel rethoricæ: & equus naturalem talium percipiendorum impotentiam: ignis quoq; naturalem calefaciendi facultatem obtinet, similiterq; id genus alia. secunda uero sunt ab animatis naturalia, qualitatis quoq; per potentiam & impotentiam species cum in naturalibus rebus uisiteretur, secundum locum non immerito obtinet. Quoniā uero naturali quadam ante præditum esse aptitudine, dein secundum eam aut facere quidquam aut pati conuenit, nam nisi prior aptitudo existat, utique nec pati quis poterit aut facere, quandoquidē Amiantū uerbi gratia aptitudine uendi uacat: neq; si sexcenties quis ignem admoueat conflagrabit at lignum potestate uendi præditum, igne adhibito uretur habent, & passiuæ ob id, qualitates passionēq; tertium inter species qualitatis ordinem: quoniam nemo (ut diximus) facere secundū eas aut pati ualeat, non prius facultate in eo existente aliqua quæ apta sit ad eiusmodi res capiendas. Cæterum figura & forma cum in sola superficie considerentur, eadem sunt poltreuam sortite, passiuæ qualitatibus atq; affectibus usq; in profundum peruenientibus, hæc quoq; de specterum ordine. Sciendum uero modis pluribus eandem dici qualitatem posse, ut calor in igne passiuæ qualitas est, uelut sensui nostro affectum insinuans, in nobis uero, ut febris, passiuæ qualitas uelut a passione ingenua, in ferro cadente, atque cum si forte accidat per diem seruante, passio quæ ad qualitatem refertur, calor autem qui nobis forte iuxta ignem sit prætereuntibus passio est quæ sub pati prædicamentū redigitur. Qualitatem autē eā uoco secundum quam quales esse quidam dicuntur. Cur qualitatis præceptionem facit per quale? Respondemus quoniam manifestius quale est ut iam docuimus, uelut sensui perceptibile, ac deniq; a quali in qualitatis notionem uenimus, quippe album in late, in nige, in cerussa contuiti, in albedinis notitiam concedimus. similiter gustato melle, & palmula, & caryca, in dulcedinis intelligentiam deducimur. ex quali igitur uipote planiore præceptionem conficir. Porro ipsum id cui impertitur, quale id quod impertitur, qualitas est. Sed quamobrem uerba adiacent illa, secundum quam quales esse quidam dicuntur? an ob ruborem ex verecundia, & pallorem ex metu, non sunt enim qualitates: hæc quoniam non rubicundi uel pallidi qui sunt

pudefacti ac terri dicuntur nam prævertit appellationem multatio sed erubuisse atque expalluisse quod appellationem non prævertit neque hæc etiam qualitati passio eadem de causa sed præcamento pati fertur acceptatque quidem non patiens sed passio duntaxat nominantur. { Est vero qualitas ex eorum numero quæ multifariam dicuntur. } Quoniam passio multifariam hoc est secundum ea quæ velut ab uno atque ad unum pertinent sed non vel vox æquivoca. Multifariam igitur dici qualitatem affirmat hoc cum dicat non æquivocæ sed modo diverso appellari indicant. ut dici multifariam non æquivocæ significat sed ut hoc loco, differenter nam si æquivocæ esset sumptum in diversa significata ductio fieret verum quoniam pro differenter acceptum est divisio licet circa ut generis in species obitur. Verum ergo non est qualitas generis quam obrem igitur species eius prima alia dicitur alia secunda. Respondemus non quod qualitas primam hanc secundam esse illam sed dignitate duntaxat ut homo quoque differt ab equo.

XLIX.

VNA quidem igitur species qualitatis habitus et dispositio dicantur. Differt autem habitus à dispositione quod permanentior et diuturnior est. Tales vero sunt scientiæ et virtutes scientiæ enim videtur esse permanentiam et diuturniorum si quis vel mediocriter sumat scientiam nisi grandis permutatio facta sit vel ab ægritudine vel ab aliquo huiusmodi. similiter autem et virtutes ut iustitia et temperantia et singula talium non videntur posse facile moveri neque facile permutari dispositiones vero dicuntur quæ sunt facile mobilia ut calor et infrigidatio et ægritudo et sanitas et quæcumque alia huiusmodi afficitur enim quodammodo secundum eas homo cito autem permutatur et ex calido frigidus fit et ex sanitate in ægritudinem transit. similiter autem et in aliis nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita et immobilis vel omnino difficile mobilis existens quam iam quæ

spiam ut habitum vocet. Manifestum est autem quod hæc vocantur habitus dicere quæ sunt diuturniora et difficilius mobilia. Namque disciplinæ non multum retinentes sed facile mobiles existentes non dicuntur habitum habere et tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam perius melius ve. quare differt habitus à dispositione quod hæc quidem facile mobilis sit ille vero diuturnior et difficilius mobilis. Sunt autem habitus et dispositiones dispositiones vero non necesse est habitus esse qui enim retinent habitum et quodammodo dispositi sunt secundum ipsos qui autem dispositi sunt non omnino retinent habitum.

{ Species itaque una qualitaris habitus ac dispositio dicantur. }

Species prima qualitatis habitus ac dispositio est. Differt vero inquit a dispositione habitus quod amittatur facile dispositio habitus non facile quodque habitus omnino et dispositio sit dispositio autem non etiam habitus necessarius. { Tales porro scientiæ virtutesque sunt videntur enim ea is quoque scientia esse quæ tenacius adherent nec facile dilabuntur tamethi mediocriter scientiam acceperis modo ne magna sit vel a morbo facta vel alio quoquam eius generis mutatio. } Vocat hoc loco scientias non quæ carent errore sed artem absolute omnem pertinacius animo insitam. Fit igitur hoc significato ut scientiæ tum grammaticæ tum fabricæ tum mechanicæ artes reliquæ sint stabiles enim sunt quidam habitus singule. Tribus autem modis nominatur scientia. nam et cuius subiectum offendiculo vacat atque secundum eadem ac eodem pacto perpetuo habet sic dicitur quia significatione et Geometria et Astronomia et Arithmetica scientiæ habebuntur. Medicina si hoc significatum attendas non item cum circa subiectum fluxile versetur. Vocatur scientia et ea quæ probatis per se principijs emanat atque hæc re vera scientia est quam philosophia suppositionibus carentem seu græci anhypotheton nominant propterea quod ex cõmentibus animi cõceptibus prodeat. Hæc porro ratione neque Geometria neque Astronomia neque ulli eius generis scientiæ appellabis quoniam non ex creditis suæ præ natura principi

pijs conuincuntur, sed demonstratione indigentibus. Sunt enim Geometrie principia punctum, linea, superficies, ac similia. definitque horum quodlibet Geometria, punctum id esse inquit cuius nulla pars est, lineam vero longitudinem latitudinis expertem, ac cetera uel habent, at horum demonstrationem, qua inquam de re impers punctum sit, uel linea longitudo carens latitudine, non etiam, qua Geometria est, nouit, sed horum faciendas demonstrationes ad primum philosophum relegaticum scientia nulla ipsa sui ipsius principia demonstret. Quae ergo non ex creditis per se principiis proficiuntur, ea ne scientiae quidem proprie fuerint, id quod uel Plato affirmat, cui enim sunt quae non nouit principia, media autem finisq; ex iis sunt quae ignorat, quomodo constare huic potest scientia? Est uero & tertia quadam ratione scientia paratrix uiz, (græci hodopæcticon uocant) intelligens quae antecedere, quae sequi conueniat, in quo significato scientia est tum Medicina, tum Mechanica ars omnis, qua sane significatione uel hoc loco uisus est scientiae Philosophus. Virtutes autem hie dici perfectas, eas nimirum quae & quod sit sciunt & quamobrem sit. Sunt enim uirtutes aliae naturales, ut qui naturalem modestiam obtinere quendam, aut mites natura sunt: qua bruta quoque praedita feruntur nonnulla ut turtur & cornix calitate, ciconiae iustitia, aliae morales, quae honestum esse iustitiam, & omnem simpliciter uirtutem norunt, quam autem ob causam honestum sit haud norunt, sed hoc qui praediti iis sunt ex patribus aut praceptoribus recta opinione instituti intelligunt, aliae civiles, quae simul & quod sit, & qua de re sit cognoscunt, quaedam autem puriticae. Porro a civilibus distant puriticae, eo qd circa inferiora civiles uersantur, honestioresq; arripiant uoluptates, ac tempus & locum & quantitatatem obseruent, qui autem pure agunt, haudquaquam curent deteriora, uoluptatesq; semel contemnant. sunt uero & contemplatiuae quaedam uirtutes. Itaq; uirtutes hic ut communius perfectas intelligit, nempe & civiles & puriticas & contemplatiuas. {Modo ne magna sit uel a morbo facta, uel alio quoquam eius generis mutatio.} Consentaneum. n. est ut diuturno aliquo uexatus morbo, aut alioquin negotiis impeditus ob post habitam meditationem scientiam amiserit. {Dicuntur uero dispositiones eae quae sunt per mobiles ac cito mutantur, ut caliditas, & frigiditas, & ualetudo, & sanitas, atq; id genus reliqua. dispositus quidem

homo quodam pacto in iis dicitur, non habitum tamen obtinere, nisi harum quoque aliqua ipsarum temporis diuturnitate iam in naturam abierit, sitq; inlanabilis aut uix admodum dimouetur, quaque uis habitudinem forsitan appellauerit. {Talis. n. non amplius dispositio, sed habitus nominatur. In naturam autem inquit abierit, hoc est mutata fuerit in naturam, atq; ob consuetudinem multi temporis ipsa natura euaserit.} {Qui. n. participes non admodum sunt scientiarum, eos obtinere habitum haudquaquam dicunt.} Nam qui in grammatica uel rhetorica, de quibuscunq; rogetur rhetorica uel grammaticae speculaminibus, ad respondendum est promptus, rationemq; de iis reddit, atq; oborientes difficultates impigre soluit, hunc rhetoricae habere aut grammaticae habitum affirmant, sin est aliter qualitate earum quodam pacto seu modice perfolus, non is quidem habitum obtinere harum dicitur, sed iis quodam modo dispositus. {Nam qui sunt habitus, ii dispositiones quoque quae dispositiones, eae non habitus ex necessitate sunt.} Sicut enim de nomine & uerbo praedicatur nomen, estq; nomen tum genus nominis, & uerbi, tum quod a uerbo & regione distinguatur, ita dispositio quoque altera ut genus de habitu, ac dispositione dicitur, altera ut species ab habitu in aduersum se mouetur, quo fit ut qui habitus est, is & dispositio sit prorsus, quoniam genus est eius dispositio: at quae dispositio, non praeterea & habitus nam per contrariam ab ea distinctionem dicitur habitus.

L.

ALIVD uero genus qualitatis est secundum quod pugilatores uel cursores uel salubres uel insalubres dicimus, & simpliciter quaecunq; secundum potentiam naturalem uel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo unumquodque huiusmodi dicitur: sed quod habent naturalem potentiam uel impotentiam facile aliquid facere, uel nihil pati: ut pugilatores uel cursores dicuntur, non quod sint dispositi aliquo modo, sed quod habeant potentiam naturalem uel impotentiam aliquid facile faciendi. Salubres uero dicuntur, eo quod habeant potentiam naturalem ut nihil à quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres uero quod impotentiam habeant

L. iiii

natura enim nihil facile a quibuscumque accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent. durum enim dicitur quod habeat potentiam non facile secari. molle vero quod eiusdem ipsius habet impotentiam.

Alterum est genus qualitatis, secundum quod pugilicos, ac cursorios quosdam, vel salubres, ac valetudinarios appellamus, & simpliciter quaecunque per naturalem potentiam vel impotentiam dicuntur.

Species est haec secunda qualitatis, quae potentiam inquam constituit atque impotentiam. Sed cur genus ipsam qualitatis appellamus? genus enim qualitas generalissimum est. adiunt pro specie genus ab eo dictum, ne speciem quis hanc esse putaret specialissimam, huiusce rei argumentum id est quod non genus generalissimum, sed genus dixit ut sub alterum genus esse, speciem vero quae sub qualitatem confertur indicaret: perinde ac si diceretur genus esse substantiae animalis, hoc est ad substantiam referri. Speciem igitur tradit qualitatis, secundam ut diximus, quae ad potentiam & impotentiam pertinet, ac secundam quam pugilicos, vel cursorios vel salubres, vel valetudinarios vocamus. Porro eos pugilicos aut cursorios nominat, qui naturam ad horum aliquod idoneam possident, hoc est qui tales sunt facultate. Ac qualitatis prima quidem actu species consideratur, habitus inquam ac dispositio. secunda potestate. aliud enim est pugilem, aliud pugilicium, & cursorium, ac cursorium dicere, quippe actu pugil cursorque est, potestate vero pugilicus atque cursorius, qui nondum actu quidem eiusmodi est, ceterum ut talis fiat naturam obtinet facultatem id est aptitudinem, at qui est actu pugil aut cursor, non is etiam per naturalem potestatem dicitur, sed habitum vel dispositionem habet. pugilicum autem nominamus infantem cui longae sunt manus, quali ad certandum summis manibus viles: & infantem cursorium qui plethoricus non est, sed bene etiam valet. Quomodo vero & impotentiam qualitate nuncupat? quoniam dispositi in hac sumus quodam pacto, equum enim dicimus propterea quod tali dispositus ratione sit, impotentiam habere scientiae capessendae. Ac deum in quibus potestatem, in eisdem quoque impotentiam contemplamus, nam qui praeditus patiendi est facultate, habet is & non patiendi impotentiam, & qui facultate pollet non patiendi, is pa-

tiendi impotentiam obtinet, potest enim pugilicus facere, potest & non pati salubre: quippe ab aegris causis pestilentia sentiente non facile excipitur, nec facere potest consilio tardus: de quo dictum est. Dilatorem operum nunquam non noxa fatigat, facere non potest ignis ut refrigeret: facere non potest ignis quin calcificet, neque potest non pati molles aut valetudinarios pestilentia grassante, et pati durum non potest. Alia ratio. Quoniam genus id est oppositorum. Siue igitur quis haec contraria opposita esse velit, sub quo genere unum habetur contrarium, eodem sese & alterum recipiet, siquidem & album & nigrum sunt contraria, eidem generi qualitatis referuntur accepta. Ergo si sub quale potentia colligitur, recurrit sub idem & impotentia, siue hac in utroque aduersari si ubi per priuationem atque libitum malis, ea sic quoque ad idem genus reduces, nam cuius esse fertor habitus generis, huius quoque priuatio dicitur, ut oculi, est enim eius & visus & caecitas, itaque sub quo genere continetur habitus, ad idem priuatio quoque reuocabitur. Non enim quale horum quod vis dicitur quod dispositum sit quodam modo. Quasi dicat non, nisi propterea quod actu sint, tales dicuntur, sed quod eiusmodi potestatem habeant. Porro vocatur tribus modis facultas, nam aut ex eo nominatur quod facere sit quisquam natura idoneus, hoc est facultatem quisquam ad faciendum habere, aut quod ad patiendum aut ad non patiendum, quod admodum adesse valetudinario exempli gratia potestatem patiendi dicimus a multa ambulatione, aut solis ardore subesse vero a lubri vima a talibus non patiendi: & fabro iannae faciendae facultate adesse. Quot autem modis vocatur potentia, totide & impotentia nuncupatur, habet enim qui potest pati impotentiam non patiendi: & qui potest non pati, patiendi impotentiam, non vero etiam qui facere potest, is omnino & non faciendi impotentiam obtinet. Quomobrem igitur, ut cum patiendi potentia non patiendi quoque assumptimus impotentiam, non eisdem cum faciendi ut impotentiam non faciendi commisimus? Respondemus, quoniam res quaedam sunt quae ad faciendi duntaxat, nequaquam vero & ad non faciendi vim habent: ut in libro quoque Aristotele interpretatione inquit, partim utroque spectare potentiam, partim ad alterum tantum sese habere contrariorum, incipit est naturae quaecunque rationali constat specie, possidet contrariorum solum alterum quae eiusmodi non est, potest verbi gratia sanare Medicus, sed ni-

hilominus & non sanare, habet quoque ianua potens construenda nihilominus, & non construenda praeditus est facultate, ac vero calefacere cum possit ignis, non potest praeter ea & non calefacere, similiter cum adsit & refrigerandi vis nivi, non insuper vis quoque non refrigerandi praesto est, & Deus cum faciendorum bonorum facultate polleat, non est item & non faciendorum compos. Habetque iure optimo potestatem ad utrumque rationabilia: quoniam non in illis potestas concurrebat cum uoluntate, non enim quae uolunt possunt & ea omnino nec quae possunt, ea etiam uolunt. Deus tamen Opt. Max. comitem uoluntati potestatem habet, nam si uelle quidem dicamus eum, ceterum quae uelit non posse, fatua esse uoluntas, quae ad modum fatuus & homo ille est qui ea uult quae consequi nequit, ut volare, immortalis uel esse. Rursum si posse eum quidem, non autem uelle affirmemus, manent facultatem obtinebit. nam si facere potest quisquam aliquid, nec facere id uelit, omnino non faciet, nec facultatem in actum prouehet, quapropter inanis erit facultas, quae nunquam actu illustretur. eam ob rem ipsum in Deo posse duntaxat dicimus, haud uero etiam non posse, quoniam quae potest, uult ea quoque uolens autem facit etiam prorsus, nec forte quid facit, forte uero non facit, sed facit omnino. quidquid enim uult potest, & uult quidquid potest. Porro hic uoluntatem non quod Graeci *bouleusthai* uel *bouleusin* appellant, hoc est consulere uel consultationem, sed *to thelema*, hoc est id quod lubet uocamus, nam neque consulere proprie in Deo fertur aut consilium, si nihil aliud consilium est, ut Aristoteles tradit, quam prudentiae defectus quid enim facere oporteat, & utrum hoc faciendum an aliud sit nescientes consulimus. Nam in quibus est praeclectio, in iis & consilium est, si est praeclectio nihil aliud quidem quam hoc praesilio eligere: consilium autem rerum electionis gratia fit: consulimus uero ignari ignoramus prudentiae inopes. nam minime eum latent quoque res gerende cui suppetit prudentia, quippe uirtus ea est absolutissima. Ergo si Deus quoque prudentia ipse est, consilio non egebit, si per defectum id fiat prudentiae. Itaque his de causis Arist. rationale solum esse facultatem in utrumque dixit procliuem. Verum si sit exquisitius loquendum, appetendi facultas omnis ad utrumque partem habet momentum, praeter appetitricem uero, tum haec praestantior, tum deterior, omnis membrum alterum contradictionis duntaxat possidet, uti iam in igne nuncque monstrauimus.

Igitur si faciendi solum facultatem in rebus quibusdam loci habere ostensum est, haud uero & partem quoque contradictionis alteram, merito non ut in patiendo ipsum non pati ex aduerso collocauimus, sic uolumus in faciendo id etiam quod est non facere oppositum statuere, enim uero non omnem prorsus facultatem sequitur impotentia. Porro & descriptionem eorum ac negationem sic facere conuenit.

Affirmationes

Negationes

Valere

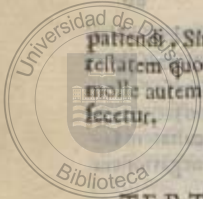
bites

Potest facere,
Potest pati,
Potest non patiNon potest facere
Non potest pati,
Non potest non pati,

Salu

dinari

Itaque eas ob res triplicem hanc, & ipsae speciem tradit potestatis ac eam quae faciendi est, inquit, pugillici enim uel cursorii dicuntur, non quod dispositi sint quodam pacto, sed facultatem, facile quidquam faciendi habeant. hic faciendi est fac uelut. Salubres uero appellantur, quod naturaliter habeant nihil a quibusuis facile patendi potestatem, ecce & secunda. Valetudinarii uero, quod natuam impotentiam nihila quibuscumque patendi obtineant. tertia hic. Nam habent quidem valetudinarii potestatem facile patendi, non patendi uero impotentiam, salubres contra. A quibuslibet autem minime affici salubria dixit exacte, ut ab actu, uel flatu, aut a quibus denique affici salubria noluit natura, affici enim possent a gladio, uel igne, aut huiusmodi quocumque alio, ac morbo potestatem a quouis obuiio patendi habent: impotentiam uero non

patientia. Simile his est & durum & molle, habet namque illud potentiam quod minus dividatur facile, atque huius ipsius impotentia molle autem potentiam ut facile, impotentiam ut minime dissecetur.

L I.

TERTIVM vero genus qualitatis est passibiles qualitates & passionis. Sunt autem huiusmodi, & dulcedo & amaritudo & austeritas & omnia his cognata: amplius, & calor & frigus & albedo & nigredo. Quod quidem igitur & hae qualitates sunt manifestum est, quaecumque enim has susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas: ut mel quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit, similiter & in ceteris. Passibiles vero qualitates dicuntur, non quod ea quae illas susceperint qualitates aliquid patiuntur (neque enim mel quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi) similiter autem his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur: non quod ea quae illas suscipiunt aliquid passa sint, sed quoniam secundum sensus unaqueque dictarum qualitatum passionis effectiva est, passibiles qualitates dicuntur. dulcedo enim passionem quandam secundum gustum efficit: & calor secundum tactum: similiter autem & aliae. Albedo autem & nigredo & ceteri colores non eodem modo in quae dicta sunt, passibiles qualitates dicuntur: sed eo quod ipsae ab aliqua passione immutantur, quoniam enim sunt propter aliquam passionem multae colorum mutationes manifestum est. erubescens enim aliquis, rubens factus est: & timens pallidus et unum quod quae talium, quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationum ve passus est, similem colorem verisimile est eum habere. Quae enim affectio nunc in eo quod verecundetur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem consi-

tutionem eadem fieri potest affectio, ut & naturalis color similis sit. Quaecumque igitur talium accidentium ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanentibus principium sumptum, passibiles qualitates dicuntur, siue enim secundum naturalem constitutionem pallor sit aut nigredo qualitates dicuntur (quales enim secundum eas dicuntur) siue propter & proutudinem longam, vel propter aetum eidem contingit nigredo vel pallor, & non facile praetereunt, vel etiam per vitam permanent, passibiles qualitates & ipsae dicuntur similiter, enim quales secundum eas dicuntur. Quaecumque vero ex iis quae facile solvantur & cito transeunt fiunt, passionis dicuntur: qualitates vero minime non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales, neque enim qui propter verecundiam rubens factus est, rubens dicitur, neque cui pallor propter timorem venit, pallidus est: sed magis eo quod aliquid passus est, quare passionis quidem huiusmodi dicuntur: qualitates vero minime. Similiter autem his & secundum animam passibiles qualitates & passionis dicuntur, quaecumque enim mox innascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsae ut amentia, mentis alienatio, & ira & alia huiusmodi quales, non secundum eas dicuntur, id est iracundi, atque amentes, similiter autem & quaecumque alienationes non naturales, sed quae ab aliquibus alijs accidentibus factae sunt difficile praetereuntes, & omnino immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi, quales enim & secundum eas dicuntur. Quaecumque vero ab iis quae facile & cito praetereunt fiunt, passionis dicuntur, ut si quis contristatus iracundior fiat, non enim dicitur iracundus qui huiusmodi passione iracundior est: sed magis quia aliquid passus, quare passionis quidam huiusmodi dicuntur, qualitates vero minime.

Genus vero tertium qualitatis, passivæ qualitates ac passivæ dicuntur, sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, acerbitas, similiaque his omnia.

Genus rursus pro specie dixit. Quomodo autem genera ea nuncupavit, si species hæc sunt qualitatis? Quoniam habent & ipsa subiectas sibi species alias, quarum sunt genera. Hoc autem quatuor modis considerat genus. adest. n. aut omni speciei passiva qualitas, ut albi omni nivis, aut non omni naturaliter tamen atque ab ortu ut nigrum Aethiopicis. atque si omni aut completiva subiecti est, aut minime, completiva est, ut nivis albedo ac frigiditas, & ignis caliditas siccitasque. Non completiva vero, ut nigritia coruorum, atque colorum candor. non enim complet coruum, nigritia, ut proditum sæpe est propterea quoniam deplumatus, niger quidem non est, præterea corvus tamen est nihilominus. Et aliter. quoniam finiendis iis, nec eiusmodi usurpamus qualitatum differentias, nisi sæpenumero substantialium differentiarum egestate coacti. nihil enim mirum est, cum similes homines, non in omnibus substantiales a nobis differentias inveniri. eaque de causa rerum ex talibus obliquantiarum necessitate vergeri. Si igitur speciei omni completatur, completivaque sit, passiva qualitas nominatur, ut sensui nostro passionem ingerens. Sin in tota sit specie, quam tamen non compleat, passiva dicitur qualitas, velut a passione innascens ut nigredo coruorum. At si speciei non inest omni, aut diuturna est, aut brevis finitur, si diuturna, rursus passiva qualitas fertur, quæ a passione inducta, ut dulcedo in iure, aut ab ortu pallor ac rubor, sin speciei non omni conveniat, brevique permaneat, nec facile emendetur abiciaturque, passio dicitur ad qualitatem relata, ut pallor ex morbo diuturno, aut ex multa hyeme oborta frigiditas. Sin deponatur haud magno negotio, ac facile confestimque emendatur, passio ad pati prædicamentum pertinet vocatur, ut ex intemperstivo metu pallor, aut rubor ex verecundia. talia enim qualitates appellare operæ precium esse non putat Aristoteles. quoniam non ab iis denominatiue participes dicuntur. Descriptio autem rursus divisionem faciet conspicuam, ac subiiciet oculis.

Qualitas passiva speciei adest.

Omni.

Non omni, naturaliter tamen, & ab ortu, ut album æthiopi.

Completiva subiecti, ut albedo & frigiditas nivis, estque sensui nostro ingerens quali-	Non completiva subiecti, ut est qualitas nigra coruorum, & passiva scens, ut dulcedo in iure.	Diuturna, & Brevis durans.
---	---	----------------------------

Non facile emendabilis. estque passio ad qualitatem relata, ut pallor ex morbo diuturno.	Facile emendabilis. & passio est ad ipsum pati relata, ut rubor ex verecundia.
--	--

Non solum autem quatuor hæc passivarum qualitatum species circa corpus sed animum etiam spectantur. nam si quis optimo habitu sit ac simpliciter scientiario in rationalem præditus contemplationem tale dici poterit, nempe qualitas passiva ut nostrum circa sensum passionem inducens nec quasi a passione inolefens. quoniam anima essentie completivius perfectiviusque est id genus habitus, passionem vero circa sensum non videlicet corporalem mollitur, sed cum qui diuinus & rationalis vocatur. Dicimur itaque rationes iniuriasque sentire, nimirum animo, & non corporeis sensationibus, Furiosos autem ex corporea quadam temperie, vel iracundos, vel huiusmodi aliquos passibilem qualitatem habere quis dixerit tanquam ab affectu innascentem. qui ex morbo tales evaserunt, passionem que sub qualitatem recipitur, obtinere qui sunt ob casum quæpiam ita correpti, aut quidquam id genus pepersi, passionem eam quæ sub pati prædicamentum confertur. Cæterum constat nos nominibus abutentes: hæc dicere quandoquidem proprie hæc omnia ad habitum ac dispositionem referuntur. Sunt vero duplici modo passivæ qualitates desumendæ. nam aut ab eo quod affectum subiectum sit, ac passiva quædam ei qualitas ex affectu ingenerita

qualitatem habere dicitur: aut quod his percipiendis qualitatibus
nollet affectuarius sensus, ipse vero in his quibus huerent non per affe-
ctum fiant, sed naturaliter, vt in igne. non enim per affectum est
igni innata caliditas, nam inest ei substantialiter, eiusque formatrix
est, perinde quoque res habet in melius dulcedine, & niuis candore,
ac similibus. Alba tamen caro ab affectu habet albedinem, acci-
dens namque ipsi album, neque adeo eidem substantialiter, nec formam
indit. eodem modo & de nigro, & dulci iure, ac similibus dicemus.
Afficitur ergo & in his senius: verum quoniam maior proprium
est huc ab affectu ingento, quam ab inferendo sensibus affectu no-
minemus, hoc ipsis ea de re primo loco competit. secundo vero &
affectum ingerere. par siquidem est ab antiquiore cognomentum
passive qualitatibus fieri. Ergo & in melle, quoniam ei dulcedo non
ab affectu provenit (ipsum enim informat) recitro ab affectu sen-
sui inferendo passiva qualitas nuncupatur. { Passive vero qualita-
tes dicuntur. } Duplex est passiva qualitas: vel animo, vel cor-
pori inrita, quae animo inheret, aut speciei omni impertitur, vt ani-
mi ferocia leonibus, aut nonnullis, & vel ab affectu ex generatione
aliquo, vt furor aut ab accidente vt astutia. Ac quae corpori in-
sistet, aut omni speciei conuenit, vt albedo niui, aut quibusdam,
aut ab aliquo ex generatione affectu, vt aethiopibus nigredo, aut
non a generatione est, sed post ab affectu genita: idque duplici
via, nam aut inuclit affectum, vt febris, aut vt pallor, non inuclit.
{ Albedo aurem & nigritas coloresque alii non eodem cum supra-
dictis modo. } Non faciunt inquit a seipsis denominatiuum af-
fectum, non enim albescit qui album contuetur velut educatur
calefitque is qui dulcedinem caloremque percipit. Ceterum si
passiva qualitas albedo nigroque est, ex quali prodit affectu,
& quem affectum ingenerat? albedo ab affectu frigido est, ni-
gor calido. affectus vero non circa habentem faciunt: sed cer-
nentis aspectum. quippe illa visum dispergit, huc congregat.
{ Con plures igitur ob affectum mutationes colorum fieri con-
stat. } Cum colores passiuos esse qualitates dixerit, quod ipse ex
passione innascantur, id ita se habere probat ostenditque. exter-
riti enim inquit pallefcunt, dilecto naturae sanguine ad cor pro-
prium fontem, vt validam arcem, fontem vitae confugiente: eaque
de re postremum partium omnium morte occumbentes: nam si
vel quibus vulneratum, cor est biduum ac triduum viuunt, id ac-
cidit

cidit arteriarum beneficio quae ab ipso pertinet. Pallidum quoque
una & ad tempus & ab ortu facit temperatura: sic enim sanguinis
defectione, quemadmodum eiusdem abundantiam rubicundum
& ab ortu & ad tempus reddit. nam cum pudore afficitur natura,
amabilem sanguinem sibi ipsi veluti velamen obtendit, eorum ritu
qui ne cernant indigna manus oculis admoveat: quasi dicere no-
bis det illud elogium. Te vero ipsum maxime omnium pude-
at. { Quaecunque igitur huiusmodi accidentia. } Colores acci-
dentia esse dixit propterea quod aliis affectibus superueniant: vt
morbum diuturnum comitatur pallor: est & quidam substantialis
collor, ut album ceruicis vel niui, & rubrum sanguini, & nigrum in
sepia humore: similiter enim quales inquit & secundum has dici-
mur qualitas autem ea est secundum quam quales esse, quidquam
dicuntur, ergo si quales ab his non dicuntur affectibus qui summo
veri facile, quocumque, hi nec qualitates dubio, procul nominantur
{ Simili his modo. } & in animo passiuas qualitates dicuntur atque,
affectus. { Non modo enim circa corpus inquit passiuas qualitates
& affectus, sed circa animum quoque spectantur. } Dicuntur qualita-
tes & quaecumque protinus in generatione a contumacibus quibus-
dam affectibus genita sunt. { Sicut, n. nigrities in aethiope ab ortu co-
tracta, passiva appellatur qualitas, sic & mentis emotio ab ortu,
vel ira, passiva qualitas vocatur. } Similiter & quaecumque emotio-
nes aliae non naturales, sed ab accidentibus aliis quibusdam genitae
sunt, depulsa non faciles. { Rursus quemadmodum passiva dicitur
qualitas pallor ex longo morbo contractus, sic & exorta ab ali-
quo accidente exorbitatio mentis, vel aliud eius generis quidpiam,
qualitas passiva nominatur. } Quae autem a facile dissoluentis
sunt citoque emendandis, affectus vocantur omnia, passiones vero
minime. { Quales quidam igitur secundum has non dicuntur, hoc
est, finitio ne qualitates non admittunt, nec quales se ostendunt eas
& impertiti nomi nantur. Nō. n. erythras vel ochras id est diu-
bicundus pallidus ne habetur is qui in solo nerecundiae vel metus
tempore rubet aut pallidus euasit, non habentur autem, quoniam
neque, expectat appellationem mutatio sed si sub pati praedicamen-
tum recipiuntur affectus: erubuisse enim & expalluisse solum &
aliquid perpesi dicuntur, quod est pati, eadem vero & in anima
dicit: non, n. iracundus ea tenus iratus est duntaxat, ut tristetur.

Q VARTVM nero genus qualitatis est figura, & circa vnunquodq; cōstans forma. amplius autem ad hęc reſtitudo, & curuitas, et si quid aliud his simile est, secundum enim vnunquodq; eorum quale quid dicitur. triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum: & secundum etiam formam vnunquodq; quale dicitur.

{ Quantum vero qualitatis genus, figura, & circa vnunquodque forma exſtens. }

Quarta species est hęc qualitatis. Genus autem rurſum dicitur pro specie, quę figura & forma seu morphē est. Patet vero latius figura quam morphē. Nam morphē omnis & figuram & morphē habet: non habet autem & morphē quicquid est compos figurę hęc enim de cauſa figuram morphē antepoſuit, quoniam potior vniuerſaliorq; est. Dicebamus & paulo antea ſpectari in inanimis aut imaginariis figuram: morphē in animatis, morphē aliquando nomen ſeramus, id per abuſum magis fieri, quod ſit animatorum ſimulacrum: & vero hęc iure qualitates eſſe: quandoquidem diſpoſita ſecundum hęc quodam pacto ſunt quę iis participant, atq; ab ipsis nominantur. { Ad hęc item reſtitudo & curuitas & si quid ſimile his eſt. } Denominatiue enim a reſtitudine recta linea dicitur: curuitate autem curua: ſuntq; lineę affectus reſtitudo & curuitas: Eſt vero illud ſciendum, cum punctum, linea, ſuperficies, corpus, quatuor hęc ſeſe deinceps conſequantur, a puncto quidem, vt q; impers eſt, neq; affectum, neq; figuram receptam: multo vero magis nec morphē. a linea vero, quę ſpatium vniū habet, affectum ſolum. nam aut curua eſt, aut recta, aut ſi qua alia dicitur, a ſuperficie, cum duabus pateat dimensionibus, longitudine inquam ac latitudine, & affectum admiſſum, & figuram. Affectus itaq; ſunt ſuperficie, anguſtum & latum, figurę, triangulus, vel quadrangulus, & quę ſunt huiusmodi: propterea enim quod ſuperficies omnis clauditur lineis: ſunt enim inquit Euclides ſuperficie finis lineę: capropter figuram quoq; iure accipit: cōſtant enim ex lineis figurę. at vero a corpore, quod in ſpacia tria porrectum eſt, longitudinem, profunditatem, latitudinem, & ſuſceptos

affectus eſſe, & figuras, & morpha: affectus quidem, craſſum & tenue, figuras, quoniam aut cubita eſt, aut cylindrica, aut id genus aliqua. ſed ſuſcipit morpha: quoq; animatum corpus. Quamobrem vero & verba illa adiecit, & si quid ſimile his eſt: ob innumera inter rectum ac circunflexum comprehenſa, quod magis minusq; altero participant, hoc eſt conuoluta omnia: ſunt autem hęc qualitates, nanque impertita qualia quędam illarum cauſa dicuntur. Triangulus enim tum concretus tum abſtractus, & reſectus, & curuus eſt, & retortus.

RARVM vero & ſpiſſum & aſperum & lene putantur quidem quale quid ſignificare: ſed aliena huiusmodi putantur eſſe à diuiſione quę circa quale eſt. quandam enim poſitionem magis videntur partium vtrunq; monſtrare. ſpiſſum, n. dicitur, eo quod partes ſibiipſi: propinqua ſint. rarum vero, eo quod diſtent à ſe inuicem. & leue quidem, quod reſtitutionem aliquo modo partes iaceant. aſperum vero, quod hęc quidem ſuperet, illa vero ſit inferior.

{ Rarum autem & denſum, & aſperum, & lene, videri quidem poſſunt quale quidquam indicare, ceterum hęc a qualitatis diuiſione aliena eſſe videntur quippe ſitum quendam magis partium ſignificari iis ſingulis conſtat. }

Quoniam enim ſecundum raritatem vel ſpiſſitudinem & aſperitatem lenitatemq; modo quodam diſpoſita ſunt participantia, atq; ab iis nominantur, exiſtimationem quādam inquit qualitatis habent. hoc aut verū non eſt, ſed magis ad ſitus prædicamentum referentur nam poſitum quendam ſignificant. eſt. n. denſum cuius prope inuicem ſunt partes poſitæ adeo, vt corpus admittere diuerſi generis nequeant. Rarum quod diductas habet partes, vt recipere alterius generis corpus valeat. Rurſus lene id vocamus quod æquales inuicem habet partium eminentias extantesq; paſſiter. Aſperum vero quod inæquales inter ſe prominentias habet partium. lene malum eſt verbi gratia, nam huius eſt ſuperficies æqualis. facies aſpera, quoniam ex inæqualibus ac minus

planis constat partibus, ore, naso, oculis, reliquisq; situm partim propensum partem cauum habentibus ergo situm quendam magis iudicare partes eorum videntur: asperumq; & lene ad situs predicamentum dictis de causis omnium consensu rediguntur. Rarum porro ac densum hoc loco id solum cepit quod artis magisterio tale redditum est. hoc autem est id quod ad positum predicamentum reducit: ut liquis alutam extendens rarum fecerit, non enim rarefecit per totum prius, sed mutatur quarundam sitos eius partium, quod a se mutuo magis discedant. Rursus si nubibus quis manum impleverit, consistens ex omnibus corpus rarum dicitur, quod sit vnum, nam man non hoc est rarum, to mi henon, id est quod vnum non est Græce appellatur. Similiter & densum, nubes enim si minutatim confusas animo contemplabimur, promiscuum ex omnibus corpus erit densum, & rursus si compressum quis globulum lingue ac densatum concerpat, efficiet rarum. Itaque hoc loco ad situs predicamentum artificialem hanc raritatem ac spissitudinem reuocat, velut ad introducendos sermonem habens, quoniam hæc vel densa vel rara pro situ partium dicuntur. Non sunt autem qualitates, neq; si naturalem raritudinem aut spissitudinem habeant: neq; si tota per totum aut densa sint aut rara, sed solo partium positu censetur, non ipsis vero etiam partibus similem totorum raritatem accipientibus. At in naturali ascultatione qualitates esse vult naturalem raritatem vel spissitudinem quæ circa vnum subiectum atq; idem versatur. Aqua verbi gratia cum naturalem habeat densitatem, tota q; sit per se ipsam totam densa, si deposita hac densitate sitauerit, fit aer. quoniam aquæ sextarius decem forte sextarios fecerit aeris: idq; sit aqua non in minutas portiunculas dissipata: velut si in aerem plena manu pronuncias puluerem, plurimumq; is occupet spatii, quod partes sunt eius explicitæ, quandoquidem si id esset nobis quoq; conficere aerem dispersa minutatim aqua perinde liceret. Cæterum si quis dixerit, at nobis negatum est aquam tenuiter adeo dispartiri quod si vel opere nequimus, utique ne ratione id quidem supponerimus: neque fieri hoc ita potest: quæ enim partes, prius æquales sunt, nam partes sunt toti substantia similes, ac dissoluitur quoq; in hæc ex quibus quodq; componitur. Aqua igitur si ex partibus quæ æque sunt similibus constat (nam toti sunt similes partes ut diximus) in has etiam omnino resoluendas tribuitur, aer quæ

tem non foret continuus sed inanibus mediis interciperetur cape dinibus, nam aut continuas esse aquæ partes necesse est, aut discontinuas, fieri non potest ut se tangant mutuo: nam si tangant, continuæ protinus ob humiditatem fiunt, ergo si discontinuæ sunt, non erit aer continuus: quod falsum est, ac præter euidentiā, sin coniunctæ, totum rursus aqua erit, nec aer. Aerem igitur non facit aqua tenuissime discripta, sed conuersa prius atque alterata. Porro quod qualitates hæc sint, palam facit in Physica Aristoteles, Quæ admodum enim corpus inquit cum capax qualitatum sit, per se ipsum totum secundum eas mutatur, sitq; nigrum ex albo, & album ex nigro, sic quoniam qualitates sunt raritas etiam & densitas, corpus quoque iure secundum eas mutatur: ac spissitudinem accipiens sit aqua: terra autem si magis item densetur, quod ex densitate in raritudinem transeat, fit aer: magis vero adhuc rarefescens ignis euadit. Itaque naturalis raritudo vel densitas quæ circa subiectum vnum versatur qualitas est: quæ vero non circa vnum, sed plura corpora habetur, vel si naturalis sit, non qualitas sed positus nominatur, qualis dentium frequentia est aut infrequentia, quanquam enim est ex natura, tamen quoniam non circa vnum subiectum, sed plura sit, hoc est dentes, non qualitas dicitur, sed positus magis hæc quidem hæc. Verum cum Aristoteles qualitates esse rectitudinem ac curuitatem dicat, asperitatem autem lenitatemq; non etiam qualitates, sed ut ante prodidimus asperum & lene situm esse partium duntaxat: sunt qui addubitant, utrum rectum quoq; & curuum situm solum indicet partium, si recta quidem linea est ea quæ suis ipsius punctis æqualiter sita est, vel rursus a cuius mediis præpediuntur extrema. constat autem vel hic a tali partium lineæ positu fieri rectam, nempe ut pars eius nulla foras intro ve vergat, sed ab æqualitate obtendantur extremis media. Et uero curuum a rectitudine, situm partium solo differt, quippe si inflectantur eius partes, forasq; alie, quædam intro exorbitent, curuitatem fieri accidit. Ergo si & asperum & lene qualitas non sunt, hæc autem situm solum significant partium, idem utiq; & rectum curuumq; indicabit. huiusmodi igitur est questio: quam hunc in modum soluimus. Non est idem rectam lineam fractamq; dicere, non enim fracta recte speciem quæ recta est, mutat, sed ex una duæ fiunt, & faciunt angulum, curua autem speciem habet a recta diuersam, nam curuum circum nexum signifi

cat. Porro q. circumferentia specie a recta euariet ex pluribus cō-
perias argumentis. primum q. pars circumferentiæ omnis parti om-
ni coheret, quo pacto & rectæ rursus lineæ partes inter se om-
nes conueniunt. nulla autem pars rectæ cuiquam parti circumfe-
rentiæ congruit. Secundo, si consistentes ex rectis figuræ a com-
positis ex circumferentiis specie distant, specie igitur & recta a cir-
cumferentiis dirimitur. Item recta linea neq. vna, neq. duæ, sed tres
minimum figuram absolunt. Vnde rectilinearum prima figurati
ac simplicissima Triangulus est, qui tribus rectis comprehenditur:
circumflexa autem vna circuli figuram reddit. est enim circulus fi-
gura vna linea contenta, &c. Itaq. si recta & ambiens diuersam
sunt speciem sortitæ, & situ solo partium differunt, asperum tamē
& lenē solo disident partium positu, quapropter nec circa hæc
subiectum specie euariat, sed specie eadem manente superficiē
eadem aspera lenisq. sit. Exempli causa si sit ager quadrangula-
ris, quem quis fodiendo partim excauet, partim cumolet, asper fit
manens quadrangularis, ac si derasis rursus partibus eminenti-
bus ciuitates impleat, lenē, quadranguli non demutata specie,
nec aliqua ascia qualitate redditur, sed dimoto duntaxat partiu
positu. quam obrem probe Aristoteles rectitudinem curuitatemq.
id est circumferentiam qualitates dixit, asperum autem & lenē pro
sola partium positione differre.

LIIII.

FORTASSE quidem igitur alius quisspiam modus ap-
paruerit qualitatis, sed ferē qui maxime dicuntur, hi sunt.

{ Alius quoq. videri forsitan queat qualitatis modus, sed qui
dicantur maxime tot ferē sunt. }

Postquam species quatuor nobis qualitatis tradidit, conclusio-
nem quoq. inferit, atq. hi sunt inquit qualitatis modi. Cæterum
cum non eius dictis acquiescere nos velit, nec desidere ociosos,
atq. ab aliis mouendos, sed interio aliquo & nos ipsos motu
esse præditos, ac scrutari, fortassis & alium videri posse dicit
qualitatis modum. at re verā præter traditos alius non est
vr diuisio monstrauit, & antiquorum ac prudentium virorum
indagatio.

LV.

QUALITATES itaque sunt quæ dictæ sunt. Qua-
lia uero sunt quæ secundum has denominatiue dicuntur, vel quo
modolibet aliter ab his. In plurimis itaque & ferē in omni-
bus denominatiue dicuntur: vt a candore candidus, & a gram-
matica grammaticus, & a iustitia iustus, similiter & in aliis.
In aliquibus vero: eo quod non sunt posita nomina, non con-
tingit ea quæ dicuntur, ab iis denominatiue dici: ut cui sor,
aut pugilator, qui secundum naturalem dicitur potentiam, à
nulla qualitate denominatiue dicitur. non enim posita sunt no-
mina potentiis secundum quas isti quales dicuntur, sicuti di-
sciplinas secundum quas pugiles vel palæstriæ secundum dis-
positionem dicuntur. Pugilatoria enim & palæstrica disci-
plina dicitur: quales uero ab his denominatiue dicuntur, qui
disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur
denominatiue quod secundum eam quale dicitur: ut à uir-
tute studiosus. eo enim quod virtutem habeat, studiosus dicitur:
sed non denominatiue à virtute. non autem in pluribus hoc
tale est. Qualia ergo dicuntur quæ denominatiue à dictis qua-
litatibus dicuntur. aut aliquo modo aliter ab eis.

{ Sunt ergo qualitates eæ quas recensuimus: qualia uero quæ
denominatiue secundum eas dicuntur. }

Postquam de qualitate disseruit, nunc de quali sermonem in-
stituit. fecit enim de utroq. inscriptionem. sunt ergo qualitates, vt
albedo, nigredo, & similia. quale autem, quod partem qualitatum
habet: vt album corpus, nigrum, dulce, amarum vel modestus ani-
mus, vel iracundus: corporea q. id genus animaria q. Et insu-
muntur quidem qualitates, qualia autem his participant. Dicun-
tur uero à qualitatibus qualia, vt proditum sæpe est. at non deno-
minatiue ab ipsis dicuntur omnia: sed non nulla & æquiuocè autē
ne ab ipsis quidem prorsus nominantur. nam & huiusce rei gratia
dixit, vel alio quouis ab ipsis modo. { In plurimis itaq. forme q.

In omnibus denominatiue dicuntur. Quoniam in sermone de qualitate exordiendo illam esse qualitatem dixit a qua denominatiue uocantur impertita rudiusque de ea nec subiliter pronuntiatur. (non enim hoc qualitatem omnem consequitur) nunc sermone reperit, atque exactius decernitur: uerumque esse in plurimis inquit sermonem, nempe a qualitate denominatiue impertita nuncupari dicitur. n. albus ab albedine, & a grammatica grammaticus. { At in qualitatibus nonnullis propterea quod non sint posita, qualitatibus nomina, non dicuntur ab ipsis denominatiue impertita. } Hoc in specie secunda qualitaris accidit. quae in potentia atque impotentia posita. & n. neque coloris, neque pugilicis quod naturale in his quidam obtinent aptitudinem denominatiue ab his dicuntur facultatibus nomina propterea quod absolutis rebus actusque existentibus nomina indere consuetudo studuerit. nam pugilicus ac cursorius a scientiis in actu pugilica nempe & cursoria nominantur. Ac quid inquam in potentatibus quibus non sunt indita nomina: quando nec in quibuscumque qualitatibus nomina habentibus denominatiue ab ipsis participantia dicuntur: quippe virtutis particeps non uirtuosus, sed studiosus uocatur. Quandoque uero & æquiuoce appellantur a qualitatibus participantia, ut a grammatica scientia grammatica mulieris & musica a musica. Proinde acquisitionem nobis hoc loco uti diximus sermonem exhibens qualitaris, uerba illa adiecit, uel quoniam alio ab ipsis modo. addidit uero hæc ab inominabilia ac diuersiuoca.

LVI.

INEST autem & contrarietas secundum qualitatem: ut iustitiæ iniustitiæ contraria est: & albedo nigredini: & alia. Similiter autem & ea quæ secundum eas qualia dicuntur: ut inustum iusto: & album nigro. Non in omnibus autem hoc accidit. rubro enim aut pallido aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium qualibus existentibus. Amplius. Si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale. hoc autem palam est ex singulis proponenti alia prædicamenta: ut si est iustitia iniustitiæ contrarium. quale autem est iustitia: quale igitur & iniustitia nullo enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque

quatum, neque ad aliquid, neque ubi, nec omnino aliquid huiusmodi nisi quale. sic autem & in aliis quæ secundum quale sunt contraria.

{ Inest uero & contrarietas in quali: ut iustitiæ iniustitiæ contrarium: & albedo nigritiei. }

Accedit & proprium qualitatis, eadem quemadmodum in prædicamenti alius præceptionis regula utens. Proprium igitur qualitatis inquit est contrarietatem admittere. neque iniuria. nam & in corpore album nigro, & an anima iustitiæ iniustitiæ, & in utroque sanitas morbo repugnat. spectatur. n. in qualitate proprie contrarietas. Etenim uel in prædicamenti alius contrarietas penes qualitatem considerabatur, quippe & substantia huius nomine contrarium est capax: & quæ contrarietatem admittunt relatiue ex qualitatibus prædicamento desumebantur. Proprie igitur ut modo dixi contrarietas circa qualitatem uisitur. Ceterum non adest omni qualitati contrarietas, nihil. n. est contrarium qualitatibus inter contrarias qualitates mediis: ut rufo, uel loreo, uel similibus. Sed ne figuris quidem est contrarium, triangulo inquam, & circulo, atque id genus reliquis. Similiter inest contrarietas & qualibus, dicitur namque album nigro contrarium: & calidum frigido. { Item si contrariorum unum quale sit, erit & alterum quale. id uero prædicamenta alia proponenti constabit. ut si iustitia est iniustitiæ contrarium. qualis autem iustitia est, qualis igitur & iniustitia fuerit. } Patet enim sub quod prædicamentum contrarium quodque recipitur, alterum quoque eodem in relatum, ex eo quod in aliud prædicamentum nobis coaptari non possit. nam genus idem est contrarium.

LVII.

SVSCIPIUNT autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus album, alterum altero dicitur: & inustum alterum altero magis & minus. Sed & ipsa intensionem suscipiunt, cum candidum nanque sit, contingit amplius candidum fieri. non tamen omnia sed plurima. Iustitia nanque si dicatur magis & minus iustitia, potest quilibet ambigere similiter autem & in aliis dispositionibus. quidam enim dubitant de

talibus iustitiam nanque iustitia non omnino aiunt magis & minus debere dici nec sanitatem sanitate. minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iustitiam alterum minus altero habere dicitur. sic autem & grammaticam, & alias dispositio- nes, sed tamē ea quæ secundū eas dicuntur, indubitātē recipiūt magis & minus. grammaticior enim alter altero dicitur: & ius- sior: & sanior: sic autem & in aliis. Triangulum uero & quadrangulum non videntur magis & minus suscipere: neq; ali- qua alia aliarum figurarū. quæ n. diffinitionem trianguli reci- piunt & circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt. eorū autem quæ non recipiant rationem eandem: nihil magis alterū altero dicitur. nihil enim quadratum magis quā, parte al- tera lōgius circulus est. neq; alterum enim recipit circuli rationem, simpliciter autem si utraq; non recipiunt propositi rationem, non dicitur alterum altero magis. non ergo omnia qualia reci- piunt magis & minus.

{Suscipit autem quale & magis & minus album enim magis & minus aliud alio dicitur, & iustum aliud alio magis & minus & ut- ro ipsum sibi ipsi incrementum capit.}

Aliud consequens ipsius qualis, nempe suscipere magis & mi- nus. album nanq; albo magis & minus dicitur & ipsum se ipso albi- us. hoc autem inquit non est omnibus consequēs, idq; merito siqui- dem dictum est, ubi contrarietas ac mistio contrariorum visita- tor, ibi magis, quoq; & minus considerari. ubi nec contrarietas, nec cōtranorum mistio est, ibidem nec magis minusq; spectari. {Ius- titia vero an magis quā iustitia & minus dicatur sane quis du- bitauerit.} Quod autem nō in omni qualitatē prædicamēto susci- pi magis & minus dicere conveniat, patet ex eo quod circa hæc quidem addubitant, nolentes iustitiam magis & minus iustitia es- se, & sanitatem sanitate, & similia. verum de his Arist. non articu- late nobis rationem explicat. nos vero hæc de iis in medium afferi- mus, affirmamusq; admitti citra controuersiam a qualibus quem in modum diximus magis & minus a qualitate tamen quæ finibi-

lis est ratione, magis minusq; non suscipi: ut iustitia, sanitate, ac similibus. iustitia enim ipsa per se non utiq; magis & minus quā iustitia fuerit. nam siquid iustitiæ finitionem non ca- piat, ne omnino quidem iustitia est. Ut enim sunt homines ni- hilominus si quibus hominis finitio congruit, in quibus autē m- pars uel minima finitionis non conuenit, vel rationale, ut brut- tis, uel scientiæ capax aut mortale. ut angelis, nec omnino sunt homines, ita nisi iustitiæ, vel sanitatis, vel alicuius huius- modi finitionem ad æquabiliter accipiat, neq; tale erit iustitia, neq; sanitas, neq; eius generis quidpiam. Recipiunt tament hæc qualia magis minusq; quoad sibi siue plus siue minus unumquod- q; qualitatis vendicauerit. nam quod albedinis plus quā nigri indeprim est, magis album id dicimus plus nigredinis quā al- bedinis obtinente. similiter eum quoq; magis iustum appellamus qui communicationem erga iustum uberiorem est amplexatus. & salubrem qui aliis magis sanitate fruitur. perindeq; in id genus omnibus. Quo enim pacto non æque ignis omnes qui circumstāt si forte accidat calorem percipiūt, sed magis propinquiore quo pyram etiam liberalius fouent, remotiores minus tamē si ignis unus idemq; sit calor, ita uel in qualitatibus omnibus arbitrari conuenit, nec intendi nec remitti per se eas posse. quod si in subie- ctis fiant corporibus, in quibus misceri quoq; natura sunt apræ, contrariorum plus minus admistione intenduntur aut remittuntur. {Triangulus autem quadrangulusq; ipsum magis & minus ac- cipere non videntur, neque alia rum ulla figurarum nam quæ trian- guli uel circuli rationem admittunt, omnes perinde trianguli sunt aut circuli.} Per hæc etiam magis & minus non omni inesse quali- tati comprobatur. neq; enim ulli competit figura. quippe triangu- lus nullus triangulo magis & minus triangulus dicitur. nanq; ho- tum uterq; rationem similiter capit trianguli. neq; circulus circulo, quanquam decies milies fuerit maior. nam suscipit & uterq; horum similiter circuli rationem. pariq; in cæteris modo, in quibus eadem inuariabiliter ratio coheret. {Eorum uero quæ non admittunt, aliud nihilo magis quā aliud dicitur. nihi- lo enim quadrangulus magis quā parte altera longius quadra- tum circulus est.} Hoc est quod sibi uult per hæc uerba. In quibus inquit ipsum magis minusq; consideratur, eadem in iis finitio, non tamen similiter prorsus, oportet conueniat. nam si

nulla variatione congruat, nec accipiunt ipsum magis & minus. Salubre exempli causa est quod ad sanitatem se commode habet, competit exercitationi quoque: hæc ratio, & cibus, & vinis, aliisque compluribus. Quandoquidem igitur finitionem eandem, non tamen indifferenter recipiunt omnia, sed ut sanitatis collos, exercitationibus ut efficiens: lotia ut indicatiua ipsam magis quoque ac minus iure admittunt, dices. n. exercitationem cibo magis salubrem nam præsentem illa sanitatem tueri, hic absentem reuocat, magis vero cibus quam lotia, tantum quippe dontaxat obtrinent salubris lotia, quantum dispositionem salubrem indicent: Quod si sit in qui buldam finitio eadem nullo discrimine, aut prorsus diueria, hæc ipsum magis ac minus non suscipiunt, nam prorsus. quædam diueria, nonnulla prorsus eadem sunt, ut homo & equus, nemo quippe dixerit hominem equo magis hominem: nec equum cane magis equum: quoniam diueria plane sunt, sed neque hominem homine magis hominem eadem de causa affirmabit: neque equum equo magis equum, quoniam inter se sunt eadem penitus, finitionemque eandem perinde accipiunt. Verum quoniam album in niue & velle eadem finitionem, sed non citra differentiam admittunt, iure aliud magis quam aliud dicitur, suscipit enim diffinitionem utraque non similiter eandem, sed nix ut cognatum habens album propriumque completium substantiæ, nec admittens contrarium: velle vero, arte comparatum si forte accadat, nec substantiæ completium nec contrarii minime capax, idem quoque in nigro modus est, atque aliis. Polygonum igitur seu multangulus non magis triangulo circulus dicitur, quoniam eorum neuter finitionem recipit circuli, neque vero multangulus circuli aliis minus circulus peti debetur, eadem rursus ratione.

LVIII.

HORVM itaque quæ prædicta sunt, nihil est proprium qualitatis similia vero aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitatis. Simile enim & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id quod quale est. Quare proprium est qualitas secundum eam simile vel dissimile dici.

{Nullum ita ex iis quæ recensimus qualitatis proprium est, si similia vero & dissimilia in solis qualitatibus dicuntur.}

Quemadmodum in substantia, atque aliis fecit, ac reprobatis prius iis quæ propria videbatur, postea quæ propria reuera essent tradidit, ita vel hoc loco, reiectis duobus ipsius qualis consequentibus, nimirum inesse ipsi contrarietatem, & magis ac minus accipere, quasi non omne comitentur quale, eligi quod simile dicatur atque dissimile, namque in aliorum prædicamentorum nullo id dicitur. Cæterum non ipsa qualitas, sed quali simile ac dissimile suscipiunt. Nam qualitas quævis una eademque est, si ipsa per se nec in subiecto spectetur, quoniam igitur pacto similis ipsa vel dissimilis si biipsi fuerit? subiecto tamen insita simile ac dissimile excipit vel proveniens sincera iidem, vel contrarii similiter adinfectionem recipiens, itaque subiecta ipsi similia secundum eam inter se eo redens vel dissimilia, quod non similiter in concretum deducatur, sed contrarii mitione ipsum magis & minus in subiectis admittat. Itaque de re quo omni prædicamento proprium accommodemus, uti fecimus in substantia assignato eius proprio non nihil addeutes dicentesque substantiæ esse prædicamenti proprium, ut eius individua vnum idemque numero manentia contrariorum sint alternis capacia, atque eo modo proprium omnis substantiæ consequens effecimus, ita vel hoc loco agemus, ac qualitatis proprium esse dicemus prædicamenti, ut ei subiecta individua similia vel dissimilia dicantur, sic namque & omni prædicamento consequens & soli conuenit.

LIX.

AT VERO non decet conturbari, nequis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ sunt ad alia quid connumerasse, habitus enim dispositiones eorum quæ ad aliquid sunt, esse dicebamus. Pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum quæ sunt singularia, nam cum disciplina genus sit, id ipsum quod est ad terius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur, eorum vero quæ singularia sunt, nihil ipsum quod est alterius dicitur, ut

grammatica non dicitur alicuius grammatica: nec musica alicuius alterius musica. sed forte secundum genus. & hæc ad aliquid dicuntur: ut grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius grammatica: & musica alicuius disciplina: non alicuius musica. quapropter quæ singularia quidem sunt, non sunt ad aliquid. dicimur autem quales secundum singula. hæc enim & habemus. scientes enim dicimur, eo quod habemus singularum scientiarum aliquas. quare hæc erunt etiam qualitates quæ singulares sunt, secundum quas aliquando & quales dicimur. hæc autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid. Amplius. Si contingit idem ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in utrisque hoc generibus enumerare.

{ Minime vero turbari conuenit, nequis cum de qualitate verba facere instituerimus, complura quæ ad aliquid sunt connumerare nos putet. habitus enim dispositionesq; ad aliquid esse dicebamus. }

Quandoquidem ei de qualitate sermo est habitus vero ac dispositiones sub qualitate redegit, quæ erant ad aliquid (nam ipse quoq; ad aliquid prius ea reulit, & habitum inquiring habilis rei habitus, & dispositione rei disponendæ dispositione esse) ideo difficultatē sentiens, duplici eā rōne soluit. ac primū leuius quidē, de in subtilius. habetq; solutio prima ad hūc modum. { Ferme enim in eiusmodi omnibus genera ad aliquid dicuntur, singulare autem nullum. } Hæc solutio prima est difficultatis, talium enim inquit genera ad aliquid referuntur: species vero ad quale. scientia verbi causa est ad aliquid. genus est enim scientia: & scibilis rei scientia dicitur. Geometria vero ad aliquid nō est. cum species sit scientia: sed ad quale reducitur. habet similiter sese in habitu & dispositione, eiusq; notæ omnibus. habitus namq; habilis habitus, & habile habitu habile. & dispositio disponendi dispositio: & disponendum dispositione disponendum. Sunt tamen qualitates sanitas uel morbus, & grammatica uel rhetorica: cum species habitus dispositionesye sint. quales enim secundum eas sumus: denominatiueq; ab ipsis grammatici uel rhetorici uel salubres uel morbofi quo-

us modo appellamur. dicimur vero & scientes: non quod simpliciter scientia simus, sed particularis alicuius scientia partis. Per grammaticæ, uel musicæ, uel alterius cuiusquam. Hæc igitur leuius est solutio. porro leuior est, quoniam in prædicamentis omnibus genere ad quod species quoq; prædicamentum referuntur, sese eodem recipiunt. Exactior autem sic pote habet. { Item si idem forte sit quale & ad aliquid, absurdum nihil est in utroq; ipsum genere censeri. } Ut enim reducuntur ad substantiam pater & filius, reducuntur vero & ad relationem, alia tamen atq; alia ratione, ita absurdum nihil est habitus dispositionesq; ut res ad qualitatem ut respectu quendam recipientia, ad ea quæ sunt ad aliquid referri.

DE FACIENDO ET PATIENDO

LX.

RECIPIT autem agere & pati contrarietatem: & magis & minus. Calefacere enim ei quod est frigesacere contrarium est: & caleferi, ei quod est frigesferi: & delectari ei quod est contristari, quare suscipiunt contrarietatem, & magis & minus. est enim calefacere, & magis & minus: & caleferi magis & minus, & tristari magis & minus suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. de his igitur tot dicuntur. Dictum est autem & de eo quod est situm esse in iis quæ sunt ad aliquid quod denominatiue a positionibus dicitur. De reliquis uero: id est quando, & ubi, & habere, propter res quod manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quam quæ in principio dicta sunt: quod habere quidem significat calcas esse, armatum esse: ubi uero, ut in Lyceo, in foro: & alia quæcūque de iis dicta sunt. Igitur de omnibus generibus, quæ propositum sunt sufficiunt dicta.

Facere autem & pati tum contrarietatem, tum magis & minus recipiunt.

Simplicia quædam sunt prædicamenta: quædam ipsum esse per simplicium combinationem complexumque obtrinet. Simplicia sunt quatuor exposita, substantia, quantum, quale, & ad aliquid relata per complexionem vero ad hoc unum substantia vel ad seipsum, sex sunt reliquæ: ex substantia & quanto, ubi, & quando: ex substantia & quali, facere, & patiens substantia & relatiua, habere, & deum esse. Ceterum ut id quoque intelligamus, propriè inquam prædicamenta suprascripta quatuor esse, sex vero reliqua ex mutuo horum complexu fieri: ea quæ diximus ex diuisione sumamus. Ex his quæ sunt subsistunt alia per se, quædam ipsum esse in aliis possident. Subsistit per se substantia. Quorum esse in aliis est, ea partim in respectu considerantur, ut relatiua: partim eodem carent. Quæ se ad aliud non habent, alia secari in partes possunt, ut quæta. proprium enim id quanti esse dicebamus, nempe diuiduum in partes, alia distribui in easdem nequeunt, qualitates. Hæc sunt quæ propriè ad primum prædicamenta appellantur. Alia vero sex sunt complicata tribus reliquis substantia, quanto inquam, relatiua, & quali. Quanto enim iuncta substantia duo prædicamenta efficit, quando, & ubi, nam tempore sociata prædicamentum facit, quædo, significat enim quando neque substantiam duntaxat, neque tempus sed substantiam quæ sit in tempore. Significatiuum autem est tempus, quando, tribus sui partibus, instante, præterito, consequente. Sin vero cōnectatur loco substantia, ubi prædicamentum cōfiscit, quippe ubi neque locum solummodo indicat, (nō est enim locus in loco) neque substantia: sed substantiam quæ sit in loco, ubi autem loci declaratio est, diuiditurque sursum, deorsum, dextersum, leuorsum, prorsum, retrorsum. Rursus prædicamenta alia procreat duo substantia, ipsi quali addita, faciendi, & patiendi, nam facere & pati pones qualitatem fiunt, qui enim facit in aliquid, is aut calefaciendū, aut refrigerando, aut alia qualitate aliqua facit. Aliter quoque Facere est in aliquid agere: & aut in seipsum agere, ut per sese labare, cernere, sermocinari: aut in aliud, ut verberans napularem verberat. Et vero patiens vel in calefaciendo, vel nigrescendo, aut alia qualitate aliqua patitur: pati enim est ab aliquo alterari. Diuiditurque ita, ut vel in corruptione a contratio ducatur: vel in perfectione ut visio a visibili. Iterum si relatiua adiciatur substantia, situs prædicamentum facit: est enim situm esse talis corporis positus, atque in hæc diuiditur, quæ sunt recubare, sedere, stare, situm

situm autem esse ad aliquid dicebamus. Ipsa uero sibi ipsi complicata in re quapiam arte constructa, prædicamentum habendi efficit: significat enim habere substantia circa substantiam obvolutionem. Hæc porro arte cōparata res aut tota est in tota substantia, ut tunica in corpore: aut tota in parte, ut anulus in digito, vel telum in manu. Dicitur namque tribus modis habere, in animo ut habitus, in corpore ut cicatrix, circa corpus ut palliū, tunica, calceamentum, arma. Cæteri prodictis quatuor prædicamentorum rationibus finitionibusque ac consequentibus, Arist. sex aliquorum neque finitiones, neque diuisionem in species tradidit: perinde quasi hæc nobis ex dictis inecognoscere liceat, nos igitur cuiusque definitionem oportet ac diuisionem in species edamus. Facere est id quidquam agere cuius species duæ sunt, nam faciens aut in seipsum facit, ut animus seipsum viuificans, cognoscensque, aut in aliud, ut ignis in nos cum calefacimus, atque in sensum circa sensibile agens. Vel aliter quoque duplex est facere: per animi impetum, ut in cane latrantes per naturam ut in ignis visione. Pati vero est alterari ab aliquo, suntque species eius duæ: nam aut perinde patitur ac quidquam quod in corruptione agatur, ut lignum quod ab igne uritur: aut velut in perfectione ducitur, ut cum a visibili pati dicimus visum: ducitur enim visus in perfectionem a visibili: cum proprium actum recipiat patitur discipulus quoque a præceptore: neque corrumpitur ipse, verum perficitur. Rursus item duplex est pati: nam aut corruptionum est, ut secari, viri: aut perfectiuium, ut discere, legere. Positum esse autem situm quædam habere, huius sunt species tres, recumbere, sedere, stare: aut enim ut sæpe commemorauimus, reclinatum corpus totum est, ac recumbere dicitur: aut partim reclinatum est, partim rectum, & sedere nuncupatur: aut totum est erectum, & stare appellatur. Quando est quod tempus declarat, vel quod est in tempore, species tres eius sunt, præsens, præteritum, & futurum. Vbi est quod locum significat, vel est in loco, sex sunt huius species, supra, infra, dextram, sinistram ante, & pone. Sex autem iure sunt loci discrimina: est enim locus vti nos prædidimus, finis ambientis quatenus ambitum complectitur: ambitum autem corpus est, quod in tria patecit spacia: quorum secundum rectam lineam quodque definit, nec secundum aliam quampiam spectatur. Siquis enim dimensionem in longitudinem, verbi gratia nosse quæta sit parietis velis, ad perpendicularum hanc metietur. Est vero

perpendiculari recta linea: eodem modo si spatium in latitudinem vel profunditatem quantum sit cognoscere cuiquam libeat, id fundiculo extento metietur, qui & ipsa recta est linea. habet vero omnis recta duos fines. Ergo si tribus dimensionibus constat omne corpus, quælibet autem per rectam lineam figuratur dimensio, habetq; recta omnis linea duos fines, iure sex finibus corpus concluditur. Sex igitur si sint corpori fines, locus quoq; ipsum ambiens totidem habeat necesse est: quoniam locus secundum dimensionem omnem corpus amplectitur, suntq; dimensus in longitudinem extrema ut in animato dixerim, supra & infra: in latitudinem: dextrum ac sinistrum: in profundum, ante, & retro. Habere autem est substantiæ circa substantiam amictus, hoc vero aut circumdatur ut totum, velut tunica totum corpus ambit: aut totum corpus ambitur totum parti inducitur, ut annulus digito. { Facere autem & pati contrarietatem recipiunt. } Quærendum hoc loco quid sit quod ipsum facere & pati Philosophus non ad ea quæ sunt ad aliquid redigat, sed alterius esse ea dicat prædicamentis: faciens enim in patientem facit: & patiens a faciente aliquo patitur: quamobrem sunt hæc quoq; ad aliquid. Itaq; ad hoc dicimus infinitiva verba naturæ actionum vel passionum significatiua esse duntaxat, nam aut actionem tantum, aut passionem declarant: alia autem verba, vel participia, substantiarum vel cum actu, vel cum affectu conjunctionem indicant, facere igitur & pati cum infinitiua sint verba, factionis ipsius indicatione passionis ve sunt, nec ex eorum genere quæ sunt ad aliquid: nemo enim ipsum facere in id quod pati est facere: vel ipsum pati ab eo quod est facere pati dixerit: patiens tamen vel faciens sub relatiua recipiuntur: nam faciens in patiente facit: & a faciente patiens afficitur. Quærit autem merito in naturali auscultatione Arist. si ex faciendo patiendog; prodeat motus, utrum in faciente an patiente spectetur: affirmatq; in patiente. est enim motus a potestate in actum uia. porro actus, est habitus ipsa adiectio. mouentur ergo quæ sunt indiga, atque ab imperfecto ad perfectum transmigrant, motibus igitur cientur pluribus quæ plura desiderant: quæ paucis opus habent, parcius mouentur. Deus sane Opt. Max. cum nihilo egeat, est prorsus immobilis. Faciens itaq; si habitum in hoc ipso quod facit perfectum obtineat, non secundum illud quod facit mouebitur, patiens vero perinde quasi facientis egeat, quo insti-

tam ei facultatem in actum producat, iure ab eo quod est potestatis ad ipsum actus esse moueri dicitur quod natura esse idoneus est cum prouehitur. Quamobrem vnus est motus qui in solo patiente consideratur, duplicem tamen licet esse motus rationem, potest enim & in faciente, & in patiente spectari. nam cum a faciente alpe xerimus inchoantem motum in patiens desinere, factione eam vocamus. passionem vero, cum a patiente exordiri eum, ac cessare in faciens viderimus. similis modus quoq; in doctrina disciplinaq; est. Vnus est itaq; subiecto motus, ratione differens. Quæ vero ad aliquid habentur, non solum ratione, sed subiecto quoq; diuersa sunt. quamobrem ad aliquid non erunt facere & pati: cum circa subiectum vnum hoc est morum diuersantur, si ad aliquid pertinentia non relationem solum habere, sed subiecta quoq; volunt diuersa. Quid ergo quod non de factione & passione titulum indidit? quoniam duplex inquam est factio, siquidem & via ipsa factio dicitur ut ædificatoris actio, & finis ipse actionis, verbi gratia domus. ne errorem igitur quempiam equiuocatio parceret, eumq; de fine differere arbitraremur, ob id ita inscripsit. De faciendo & patiendog; id est de actione ipsa & via. { Facere autem & pati tum contrarietatem, tum magis & minus recipiunt. } Neq; in iuria. nam contrarietas in qualitatibus duntaxat cernitur. facere autem ac pati ex substantiæ complexu ad qualitatem consistit. Et vero magis minusq; ab illis suscipi sæpe prodidimus, quæ & contrarietatem admittunt. Quandoquidem vero non omnis qualitas contrarietatem, nec magis & minus recipit, cuiusmodi sunt figuræ, merito nec contrarietatem, nec magis ac minus suscipere omni faciendi & patiendi prædicamento est consequens. sed si magis minusq; accipiat quod est ex qualitate desumptum, hoc ipse inest. quod si ex qualitate prodeat quæ contrarietatem non capiat, neq; erit quidquam ipsi contrarium. { Itaq; de propositis quidem generibus dicta sufficiunt. } Ex pauculis hisce verbis de solis conceptibus prædicamentorum intentione esse suspicari sunt quidam interpretes. Arist. enim aiunt genera sola nouit posterius genita, ac mente concepta. Quippe vniuersale inquit ipse in commentatione de anima, vel nullum est, vel posterius, quæ vero præ multis sunt, ne omnino quidem vult esse, sed ea nexius dicit & superuacuas nugas.

DE OPPOSITIS.
LXI.

DE oppositis autem quot modis solent opponi dicendum est. dicitur enim alterum alteri opponi quadrupliciter, aut ut ad aliud, aut ut contraria, aut ut privatio & habitus, aut ut affirmatio & negatio. Opponitur autem in unumquodque istorum, ut sit figuratim dicere, tanquam ad aliud quid quidem, ut duplum dimidio, tanquam contraria autem, ut malum bono, tanquam autem secundum privationem & habitum, ut cecitas & visio, tanquam vero affirmatio & negatio, ut sedet, non sedet.

{ De oppositis vero quot modis opponi consueverint dicendum. }

Aboluta est prædicamentorum disputatio: ac post prædicamentorum sectionem aspiciatur: namque diuisum esse in tres partes librum inter initia diximus: nempe in eam quæ prædicamenta antecedit, & quæ de ipsis agit prædicamentis, & quæ a prædicamentis consequitur. De vocibus quoque in antepædicamentis tractari quibus foret in prædicamentorum præceptione vtendum, nobis quoque ignota ex usu esset communis. In secundo autem segmento de prædicamentis ipsis, in tertio hæc est propositio, de vocibus quibusdam in prædicamentorum præceptionem assumptis, quarum notitiam quidem habemus nonnullam, ceterum non articulate distinctam atque explicitam. Quid vero hæc non seiuncta a prædicamentorum scopo sectio sit, ut sunt quidam arbitrati, tunc ex iis quæ diximus liquet, tum ex ipsa locutionis serie innotescit. quippe coniunctioni quidem in sectionis fine præcedentis positæ, in hac ipsam vero coniunctionem intulit nam cum in illa dixisset. Itaque de oppositis quidem generibus dicta sufficiant, nunc in huiusce primordio inquit, De oppositis vero. Itaque vel ex hoc patet scopi continuitas. Docet vero de oppositis primum, etenim mentionem horum fecit cum de quanto differeret, quando oppositum esse magnum paruo non ut contrario, sed ut ad aliquid

affirmabat, docere igitur hoc loco uult opposita quod modis dicantur. Obiacent ergo quatuor sicut modis opposita uel ut ad aliquid, uel ut contraria, uel ut habitus & privatio, uel ut affirmatio ac negatio. Ceterum querendum est cur species quatuor solæ oppositorum, nec plures nec pauciores habeantur, & quam sit huiusmodi ipsorum ordinis causa. ut ergo cur quatuor species sint condiscamus, dicamus hoc pacto. Opposita uel ut orationes, uel ut res mutuo sibi aduersantur. quæ ueluti res opposita sunt, aut in respectu quodam spectantur, ut quæ ad aliquid sunt, aut carent respectu, si nusquam pertineant, aut in se mutantur in uicem, uel ut contraria, ut album & nigrum, aut non mutantur, quemadmodum privatio & habitus, ut uisus cæcitasque. obiacent ergo ut orationes affirmatio & negatio, ut Socrates ambulat, Socrates non ambulat, ut res autem respectum habentes opposita sunt quæ ad aliquid referuntur, ut pater & filius: dextrum & sinister: scientia & scibile, ut res nullo respectu deuinctæ, atque in se mutuo transeuntes, opponuntur contraria, ut nigrum & album: & calidum frigidumque. ut res autem quæ nec ullo respectu iunguntur, nec in se uicissim mutantur, habitus, & privatio, ut visio & cæcitas. mutatur enim in privationem habitus, ut uisus in cæcitatem. non tamē privatio in habitum commeat, ut cæcitas in uisum. Porro privationem hoc loco absolutam formæ potestatisque ipsius corruptionem capit, at in auscultatione. Naturali non interitū absolutam potestatis, privationem vocat. (uult enim in libris illis privationem quoque in habitu mutari) sed formæ solius absentiam. Cuiusmodi igitur rei gratia species quatuor tantum sint oppositorum nobis aperuit diuisio. Quamobrem uero oppositionem statuerit relatiuorum primam, secundam contrariorum, tertiam habitus ac privationis, quartam affirmationis negationisque, nunc explicabimus. Dicimus itaque ab iis quæ molliorem oppositionem haberent, relatiuis inquam coeppisse. hanc enim hæc sua oppositione non se mutuo solum corrumpunt, sed simul etiam inuehant, quippe uno posito, uerbi gratia patre, secum alterum quoque inferitur, ut filius, sublatoque uno simul auferitur & alterum: cum alterum ipsum esse alteri præstet. Locum secundum obtinet contrariorum oppositio, ut albi & nigri. horum enim est oppositio quodam pacto ualentior: quoniam non se mutuo duntaxat non inferunt, sed etiam corrumpunt, alterum enim non permanet

visi presente. quanquam hæc inuicem quoque in se transmutentur, ut calidum & frigidum: album & nigrum. Tertium obtinent ordinem quæ per habitum & priuationem repugnant, est enim horum validior oppositio contrariorum oppositione, nam mutantur in se inuicem contraria, priuationem nunquam in habitum transit. nec enim ex cæco quis rursus videbit quod ad naturalem aut artificalem rationem attinet, nisi id diuina potestate acciderit. Postremo loco sita sunt quæ per affirmationem negationemque obstantur. quippe horum oppositio valentior est, quoniam in omnibus quæ sunt & non sunt, verum falsumque diuidit. diuidit enim Socrates vel esse dexter, vel dexter non esse. verumque hæc sane diuisio est. vel si solus sit Socrates, vel cum pluribus, vel neque omnino sit, nam & solus si sit, vera est diuisio quæ cum dicit dextrum non esse, siue cum pluribus, similiter. nam aut dexter est in pluribus, aut non est dexter, sed vel medius, vel sinister. vtrumque autem non dextrum significat. sed siue omnino, quidem etiam sit, verum est dicere dextrum non esse. quomodo enim, si ne omnino sit quidem? Vox quoque alba esse dicitur, vel non alba, & lapis aut habere visum, aut non habere. Et vero hanc in omnibus oppositionem veram esse non in particularibus solum oppositionibus, sed in vniuersalibus quoque comperies. nam quæ sunt, aut dextra sunt, aut non dextra: vel alba sunt, vel non alba: vel visum habent, vel non habent non. hæc oppositio in corporibus duntaxat, sed in incorporeis quoque obtinet locum. quippe nec illa dextrum habent situm: quæ doquidem nec corpora sunt: neque sunt alba: neque nostro sunt visu prædicta. Quia & non ens neque dextrum est. neque album: neque visum obtrinet. Ergo affirmatio & negatio vti prædiximus omnia entia & non entia dirimunt. oppositiones alia minime, nam nec relationum oppositio in omnibus dicitur. si quis enim forte solus sit, non esse dicitur dexter, aut sinister. sed neque vllum ex incorporeis, aut anima. quippe neque dextra est, neque sinistra. Verum nec contrariorum oppositio, esse enim vox alba non dicitur aut nigra cum quedam etiam mollis vocetur neque in coloribus hi sunt albi, illi nigri, quandoquidem sunt & medii, fuscus, & pallidus, atque con similes. Sed neque in priuatione & habitu, non enim cæcus esse dicitur lapis, vel præditus visu. Merito igitur primam dixit relationum, secundam contrariorum, tertiam quæ per priuationem & habitum, quartam quæ per affirmationem negationemque obstat:

orsus nimirum ab iis quæ oppositionem sunt molliorem fortiter progressusque ad ea quæ obiacent vehementius. { Opposita vero sunt id genus singula, ut formula explicem, seu relatiua quidem, quale duplum dimidio. } Notitiam per hæc nobis quandam eorum tradit, scilicet rationem in exemplis meditantium ita separatim vnuquodque discernit a reliquis: nequis eandem horum esse oppositionem putet. eandem namque esse oppositionem contrariorum relatiuorumque sunt quidam suspicati, contrarium enim inquit contrarium est. Ad hoc igitur res quæ contrarietatem admittant qualitates esse dicimus, ut album & nigrum: & calidum & frigidum, nemo quippe dixerit album nigro esse album: neque nigrum albo nigrum. ipsa tamen ad aliquid se habentium est contrarietas. neque absurdum quidquam sane est contrarietatem quæ relatiuorum sit, aliis in rebus visitari. namque ad aliquid spectantia propria non frui substantia dicebamus, sed in aliis prædicamentis consistere. { Ut autem contraria, velut malum bono. } Bonum hoc loco non supersubstantiale dicitur: quandoquidem huic non est oppositum malum. sed quod in generatione corruptionemque versatur: quod malum habet contrarium. Est enim duplex bonum, alterum per se, Deo supererens substantialiter, quod contrarium obtinet nullum. nam nihil contrarium est substantiæ. alterum per accidens, quod ad distinctionem contrarii dicitur, id inquam quod in nobis est. Quemadmodum lucem quoque duplicem affirmauimus, tum solarem, cui tenebræ oppositæ minime sunt, quoniam solis substantiam complet, substantialisque eius est. tum acri infusam, ei per accidens iunctam, cui sunt tenebræ oppositæ, nimirum & ipsæ acri lucis recessu superuenientes. Est vero & cognitio duplex ut Plato quoque affirmat, altera intellectualis, quæ verum duntaxat nouit, nec falsum habet oppositum: altera sunt cogitatione opinionones, quibus est oppositum falsum. falso namque cogitare opinarique est. falso vero non est intelligere, siquidem mens amens esset. aut enim inquit Arist. attingit mens intelligibile, aut non attingit. quocirca uacat errore. huic igitur apud nos bono, generabili inquam, malum esse oppositum dicitur.

LXII.

Q V Æ C V N Q V E igitur ut ad aliquid opponitur, ea ipsa, quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet

alter ad ipsa ut duplum dimidij, hoc ipsum quod est, aliter dicitur. alicuius enim duplum dicitur. & scientia scibilis tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur. & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsam quod est ad oppositum ad scientiam scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa quæ sunt oppositorum, vel alio quolibet modo adinveniem dicuntur.

Quæ ergo ut ad aliquid sunt opposita, ea quæ sunt aliorum esse dicuntur, aut ad ipsa quocumque aliter modo.

Relativorum oppositionem vult cum contrariorum oppositione non eandem esse demonstrare: probatque id tali in secunda figura utens syllogismo. Quæ opposita sunt ut ad aliquid, ea quæ sunt, aliorum dicuntur, ut dextrum sinistri dicitur dextrum. quæ vero ut contraria sunt opposita, non ea quæ sunt dicuntur aliorum, nam album nigri album non dicitur. opposita ergo ut ad aliquid ab oppositis ut contraria diversa sunt.

LXIII.

ILLA vero quæ opponuntur ut contraria, ea ipsa quidē quæ sunt, nullo modo ad se invicem dicuntur: contraria tamen sibi invicem dicuntur neque enim bonum mali dicitur bonum: sed contrarium. quare differunt ab invicem hæc oppositiones. Quæcunque vero contrariorum talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium. Quorum vero non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium. ut ægrotudo & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorum inesse animalis corpori, vel ægrotudinem, vel sanitatem. & par quidem & impar de numero prædicantur: & necesse est horum

alterum numero inesse, vel par vel impar: & non est horum aliquod medium. neque ægrotudinis & sanitatis: neque imparis atque paris, Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium: ut nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri: & non est necesse alterum eorum inesse corpori. non enim omne corpus vel album vel nigrum est. sed & prævium & studiosum prædicantur quidem de homine, & de aliis compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse ijs de quibus prædicantur. non enim omnia aut prævia aut studiosa sunt: sed est aliquid eorum medium, ut albi & nigri fuscum & pallidum: & quicunque alij colores. prævia vero & studiosi quod neque prævium neque studiosum est. In aliquibus igitur mediis posita sunt nomina: ut albi & nigri fuscum & pallidum, & quicunque alij huiusmodi coloris: in aliquibus vero non est nomine facile medium assignare: utriusque vero extremorum negatione medium definitur: ut quod neque bonum neque malum est, neque iustum neque iniustum.

Quæ autem sunt eiusmodi contraria, ut in quibus fieri natura sunt idonea, vel de quibus prædicantur, ipsorum inesse alterum sit necesse, eorum nihil est medium.

Discreta relativorum a contrariorum oppositione, nunc seiungere eam a cæteris cogitat: priusque ab habitus & privationis oppositione discriminat. Quoniam vero ad hoc ei diversarum enumeratio confert specierum quæ per habitum privationemque sunt oppositæ, prius tradit nobis harum differentias speciesque: ante hæc prodiit diversitas contrariorum. nimirum enim has quoque ab ijs protinus discernit quæ per habitum privationemque opponuntur. post varias autem oppositorum per habitum privationemque enumeratas species, eorum quoque exponit differentias quæ per affirmationem negationemque obducuntur postremo igitur hæc quoque a cæteris discernit. nam si oppositionis cuiusque differentias consequentiaque noverimus,

oppositionum quoque inter se discrimina facile intelligimus. Primum igitur contrariorum ut dictum est diuisionem tradit. habet autem hunc in modum potestatem. Contrariorum alia medio carent. ut par & impar: alia medium obtinent. ut album & nigrum. medium. n. fuscum est. & colores reliqui. ac mediopraedictorum quaedam sic habent. ut abesse utriusque a subiecto ualeant. neque. n. corpus omne album simul esse vel nigrum est necesse. nam esse & fuscum potest. quaedam ita. ut ex necessitate praefinite alterum. nec quolibet. addit subiecto. ut caliditas ignis nec inquam frigiditas. similiter & in nix frigiditytas. caliditas nunquam. quod horum sic uterque natura sit comparatus. atque haec quidem tum diuisione. tum subdivisione est. Ceterum superdiuisionem & hoc pacto contraria mediis praedita. Mediatorum contrariorum quorundam media sunt nominibus. quorundam orationibus. atque extremorum negatione explicata. Nominibus uocata sunt quae albo nigroque interiacent ut fuscum. luteum. flavum. & similia quod autem inter vitiosum studiosumque est medium. id non exprimitur nomine. sed negatione extremorum indicatur. quod neque vitiosum neque studiosum est. Quae autem sunt eiusmodi contraria ut. in quibus fieri natura sunt idonea. vel de quibus praedicatur. Contraria partim per accides. partim per se sunt in subiecto. Declarauit igitur per haec uerba. fieri natura sunt idonea. quae per accides: per praedicari. quae per se subiecto in sunt Porro ipsum per se duplex est. ut in demonstratiua ipse commentatione affirmat tum quod pars definitionis subiectae rei sit. ut animal. rationale. sunt. n. p se haec in homine. atque in eius definitione assumuntur. tum id in cuius finitione subiectum accipitur. ut par & impar: sumitas & desimitas. adunci nasi affectum per desimitatem intelligo. namque & par & impar finientes subiecti meminimus. numeri inquam. Par enim dicimus numerum qui bipartito ac aequae diuiditur. & impar numerum qui in partes aequales duas secari nequit. At numerum finientes non necesse est paris meminisse. est enim multitudo collectusque uoluntatum numerus: et si numerus. omnis maxime aut par est aut impar. Similitatem quoque ac desimitatem finientes. subiectum hoc est nasum necessario commemoramus. similitatem dicentes. cavitatem esse in naso. desimitatem gibbum in naso. Ipsorum inesse alterum sit necesse. eorum nihil est medium. Quod dicere uult his uerbis. huiusmodi est. Quaecumque sunt id genus contraria. ut ipsorum inesse alterum. vel ut per se. vel ut per accides ex necessitate.

oporteat. horum nihil interiacet medium. Quae uero sunt eius notae ut ambo a subiecto abesse possint contraria. in quo uel per se. uel per accides insunt. haec medio non carent. sed aliquid habent interitum medium Exemplum prioris. Contrariorum quae per se insunt. par & impar: horum enim nihil in medio est. praedicatur autem par & impar de numero. est enim numerus omnis aut par aut impar: nec qui id genus non si dici poterit numerus: eorum autem quae per accides insunt contraria. morbus & sanitas: nam nec est aliquid horum medium sed adesse ex necessitate eorum alterum animalis corpori est opus. vel sanitatem. vel morbum. ut per morbum. omnem quouis modo a naturali statu egressum capiamus. Secundi exemplum. eorum quae per se adsunt: ut caliditas igni. & aequae frigiditas. medium enim est horum aliquid. tepidum puta. eorum uero quae per accides ut nigrum in nobis atque album. quibus fuscum est medium. Et uero prauum studio sumque de hominibus praedicatur. aliisque compluribus. Nam non in hominibus solum. sed in aliis quoque prauum ac studiosum dici mus. ut in equo. In nonnullis itaque imposita sunt mediis nomina. Per hoc uti iam diximus alio pacto mediatorum contrariorum subdivisionem facit: subdivisis iam ante his ipsis in ea quae abesse a subiecto ambo possunt. & quae per oppositorum alterum subiecto ex necessitate inesse natura sunt comparata.

LXIII

PRIVATIO uero & habitus dicuntur quidem circa idem aliquid: ut inusio et caecitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicere est in quo ratus est habitus fieri. circa hoc dicitur utrumque eorum fieri. privari uero tunc dicimus utrumquodque habitu susceptibilem. quando in quo natum est inesse. vel quando illud natum est habere. nullo modo in fit. edentulum enim dicimus non quod non habet dentes. & caecum non quod non habet uisum: sed quod non habet quando natum est habere. aliqua enim ex naturitate neque dentes habent. neque uisum: sed non dicuntur edentula. neque caeca. Privari uero & habere habitum non est privatio & habitus.

Habitus enim visus est, privatio vero cæcitas: habere autem visum, non est visus: nec cæcum esse, cæcitas. Privatio enim quædam est cæcitas: cæcum vero esse privari, non privatio est. Amplius si idem esset cæcitas et cæcum esse, utraque de eodem prædicaretur, sed cæci quidem dicitur homo, cæcitas vero homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista videntur, privari scilicet ex habere habitum, quemadmodum privatio ex habitus idem enim modus est oppositionis, nam sicut cæcitas visui opponitur, sic cæci esse et visum habere opponuntur. Non est autem neque hoc quod sub affirmatione et negatione est, affirmatio et negatio. Assertio namque oratio affirmativa est: et negatio oratio negativa, quod vero sub affirmatione et negatione non est, nulla est oratio sed res, dicuntur autem hæc esse opposita ad invicem, tanquam assertio et negatio, nam et in his modis oppositionis idem est, sicut enim assertio ad negationem opponitur, ut quod sedet, et quod non sedet: sic et res quæ sub utroque est opponitur, scilicet sedere aliquem ad non sedere.

{Privatio & habitus circa idem aliquod dicitur.}

Cum diversa contrariorum opposita significata prodiderit, nunc eo convertitur ut de privatione atque habitu doceat tam enim diximus horum ipsi præceptionem ut a rebus ea dixerat conferre, neque ut ab illa solum, sed ab aliis quoque oppositis discernat. {Univ ersaliter autem loquendo in quo fieri habitum? natura comparatum est eorum utrumque, circa id dicitur. {Ut rem designaret, in quo natura comparatum est dixit: quo particulare ostenderet natura autem comparatum, ut tempus indicaret. Illud vero sciendum est, aut esse privationem substantiæ, aut facultatis, aut habitus aut actionis, aut ceteritudinis, aut perfectionis, sed nomen ac res privatio in quibusdam sunt, ut in sensibili in quibusdam nomen solum, ut in immortali, atque incorporeo, illo quod a corpore in oppositum coniungitur, in aliis res duntaxat, non etiam no

men, & insurdo, & cæco. Tria sunt in habitu privationeque observanda: quod accipere natum est & quando accipere, id est quo tempore sit aptum naturæ & in qua parte accipere. Circa quam rem vero dicitur habitus, circa eandem & privatio spectatur: non enim visu privatum esse dicimus lapidem: quoniam ne omnino quidem visum recipere suapte natura est aptus, neque visu privatum in pedibus hominem: quando visum ab eo hac in parte obtineri natura noluit. Sed nec catulum, visum orbatum vocamus: quoniam eo tempore visu sui haud quaquam est natura idoneus: ac hominem in facie visu privatum appellamus quod homo visus compos esse naturæ beneficio est aptus, & hac in parte, atque hoc similiter tempore. Dicimus quoque edentulum non eum absolute qui dentes non habeat: haud enim sane & recens natum: cum habere tunc sit natura ineptus, quomodo nec cæcum catulum, sed cum verbi gratia edentulum nominamus qui a senectute vel affectu privatus est dentibus. {Privatum vero esse & habitum obtinere non est privatio & habitus.} Vult huius Philosophus non esse idem privatum esse cum privatione, neque habitum obtinere cum habitu ostendere, nam, qualitates quidem sunt habitus ipse ac privatio: qualia vero ea quæ habitum ac privationem habent: denominatiueque ab ipsis dicuntur, ut albedo & albus, est enim qualitas illa: hoc quale, denominatiue ab ea deductum. Ostendit hoc porro Philosophus habitum, in quam aliud esse & habere habitum, non per genera, hoc est per habitum & habitu præditum, vel per privationem & privationem affectum, sed per species hoc est visum ac cæcitatem, & eum qui visum cæcitatemque obtinet: quippe notiores sunt species generibus. Prospectum namque in his est aliud cæcitatem, aliud habens cæcitatem esse: & aliud visum, aliud qui visum habeat sunt. n. qualitates illæ: hæc participes earum substantiæ, itaque si diversa sint hæc, erunt & horum diversa genera. Ut enim visus cæcitasque: ad eum qui visu ac cæcitate præditus est sese habet, sic habitus & privatio ad eum qui habitum & privationem obtinet quoniam ut ad habitum quoque ac privationem sese habent visus & cæcitas, sic cui visus & cæcitas est ad eum qui habitum & privationem habet conferatur, eorum sint species ergo si diversa sunt hæc, visus inquam & habens visum, & cæcitas ac cæcitatem habens, erunt & genera eorum diversa, habitus inquam & qui habitum possidet: & privatio ac privationem obtinens. Cæcitas præterea si idem esset

ac cæcum esse, prædicaretur de eodem utrunq; . Et aliter, si visus esset idem inquit & visum habens, ambo de subiecto eodem prædicarentur. Ut enim mortalis, & homo, metopsq; cum idē sint, de uno subiecto appellantur, ita hæc quoq; si essent eadem, de vno subiecto eodemq; dicerentur. nunc vero habere homo cæcitatem aut visum fertur, cæcitas autem vel visus simpliciter esse non dicitur: quam obrem vel ex hoc constat esse hæc differentia. Verum tamen si diuersa hæc inquit sunt, habent eundem tamen oppositionis modum: nam ut cæcitati obiacet visus, ut priuationi habitui, sic habere visum, & cæcitatem, & per habitum sunt priuationemq; opposita. {Neq; vero quod sub affirmatione negationeq; comprehenditur idē affirmationi est & negationi.} Nec quod sub affirmatione ac negatione continetur id affirmatio est & negatio. Quod autem non idē sit affirmatio negatioq; illis quæ ab iis significantur, probat ex eo quod orationes sint affirmatio ac negatio, res vero, quæ ab ipsis indicantur. Nam sedet Socrates, oratio est: res autem, sedens ipse Socrates est enim substantia cum actione quadam, cum eo inquam quod sedere est. Et vero eodem hæc oppositionis modo sibi mutuo refragantur. etenim quemadmodum Socrates sedet dicens oratio. Socrates non sedet dicenti aduersatur: ita & sedens Socrates non sedenti repugnat oppositio enim utraque ut affirmatio negatioq; obnititur.

I. XV.

Q U O D autem priuatio & habitus non opponantur ut ad aliquid, manifestum est. non enim dicitur id ipsum quod est oppositum. visus enim non est cæcitas visus: nec nullo alio modo ad ipsam dicitur. similiter autem neque cæcitas visionis cæcitas dicatur sed priuatio quidem visionis dicitur: cæcitas vero visionis non dicitur: neque visus cæcitas. Amplius ad alia quid omnia ad conuertentia dicuntur. quare si cæcitas eorum quæ ad aliquid sunt esset, utique & conuerteretur ad illud ad quod dicitur sed non conuertitur. non enim dicitur visus, cæcitas visus.

{Quod autem non ut relatiua priuatio habitusq; opponatur, perspicuum est.}

Cum nos de oppositione seorsum vnaquaque docuerit, nunc discretionem earum facit: oppositaq; ut ad aliquid ab oppositis per habitum ac priuationem discriminat: tam enim ea a contrariis diduxit. Sermonem autem in speciebus rursus utpote clarioribus exerceat, visu inquam & cæcitate, ac primum quidem ita probat, iterum syllogismo in secunda utens figura. Relatiua, ea ipsa quæ sunt, dicuntur opposita: nam pater filii pater, & dextrum sinistri dicitur dextrum quæ autem per habitum ac priuationem obstant, non ea ipsa quæ sunt oppositorum perhibentur. visus quippe non cæcitas esse visus dicitur. ergo relatiue opposita ab iis quæ per habitum priuationemq; obuertuntur diuersa sunt. ita primum quidem ab illustriore confessoq; demonstrauit, ab eo inquam quod visus non cæcitas visus dicatur. dein post quoq; & ab ambiguo, nempe quod nec cæcitas visus dicatur cæcitas, nam hoc dici uidetur. {Nec aliter villo ad ipsum modo visus dicitur.} Hoc è quæcumq; modo finxeris nomina, nullo pacto ad oppositum dicitur. Quod ergo dixit nec ullo modo. siue ad ablatiuum, siue ad alium casum assignaueris indicat. neq; enim visus cæcitate est visus eodem modo nec cæcitas visus dicitur cæcitas. quippe qui visus est, is non fit cæcitas, tamen si cæcus fit oculus. Non itaq; cæcitas visus cæcitas, dicitur, sed visus priuatio cæcitas. nam nec tenebræ lucis dicitur tenebræ sed lucis priuatio, quippe nec lux fit tenebræ, sed tenebrosus aer, quanquam per lucis obumbrationem. Sciendum porro est non uidendi, actū solum, sed subiectum quoq; hoc est oculum græcis visus nomine indicari. Cum ergo in confesso id est visu non eum dici ad oppositum probauerit, nunc in ambiguo demonstrat. nā cæcitas inquit priuatio quidē dicitur visus, cæcitas aut visus nequaquā. An vero potius cæcitate nō visus cæcitate dici perperā pronuntiari arbitramur. Nam si priuationē ut ipse quoq; inquit visus dicimus, genus aut si de quoquā prædicetur, specie quoq; eius aliquam prorsus de quoquam prædicari est necessesse. (non enim quidquam esse animal potest quod omnino aut homo aut equus, aut aliorum quopiam non sit animalium. similiter nec priuationem esse licet, nisi quidquam sit omnino cuius esse priuatio dicatur) prorsus ergo est necesse opposita quoq; illi secundum speciem habitudini priuationem illius esse perhiberi. quippe

visus privatio non simpliciter vniuersaliterq; omnino privatio est sed quædam videlicet privatio, idest cæcitas. Ergo si visus privatio est quædam privatio, ipsa autem quædam privatio nihil quæ cæcitas aliud est, cæcitas ergo est visus cæcitas. Qui enim fieri possit cum cum dicatur alicuius esse genus, species quoq; alicuius esse affirmetur, siquidem ut species aliqua sit, genera existere minime possunt: aut ergo nec genus, idest privatio, visus esse privatio dicitur: aut si genus, omnino & species aliqua. Sed ad hoc dixerit quisquam fortassis, si scientiæ privationem dicimus, speciem privationis huius aliquam (quod ad rationem hanc attinet,) esse oportere, quæ de scientia predicabitur, aut ad eam dicitur. nunc vero cum prædicetur de scientia genus, quamquam de eadem prædicari speciem non comperimus. Dicere ergo ad id possumus, nec nominatam haberi oppositam scientiæ privationem quemadmodum opposita visui privatio cæcitas nuncupatur, quæ si esset ad scientiam illa quoq; ut cæcitas visus cæcitas, diceretur. Vbi enim privationes per habitum privationem, nominamus, ut inscitiam, indocilitatem, indoctum, ac similia, non talia inesse videlicet oppositi, sed recipientis dicuntur. Non enim inscitia scientiæ fertur inscitia, sed animi inscitia: & indocilitas: & reliqua. quippe in seipsis oppositum de quo privationem prædicant habent. Verum privatio est id ipsum, quod est fertur esse oppositi, non genus ipsum dumtaxat, sed si species quoq; nomen adepta sub hac quæpiam sit, non præterea tamen & habitus id ipsum quod est privationis esse dicitur, ad oppositorum utroq; relativorum id ipsum quod est oppositi esse perhibetur, ut Aristoteles de inceptis affirmat, quamobrem per habitum privationemq; opposita a relativis secerni hac ratione possunt. Quin & hoc affirmare habeas, non quomodo ad aliquid spectantia ea ipsa quæ sunt esse aliorum dicitur, sic privationem quoq; esse habitus privationem dici. Namque in relativis, ut quæ causæ sibi mutuo sunt, sic esse utroq; oppositorum dicitur reliqui habitudinis vero esse fertur privatio, ceu quæ illi non ut sit, sed contra, ut non sit causam præbet. An vero est Aristotelis dicto opitulari, privationem dici visus esse privationem ut asserenti, cæcitatē autē visus non itē? Ecce itaq; lucis quoq; privationem, tenebras autem lucis non etiā dicimus, tametsi quid aliud sunt tenebræ obsecro quam lucis privatio, ut visus privatio, cæcitas: velut alibi nobis pluribus ostensum est. Verum quo pacto

pacto erurum, verbi gratia læsionem vocamus, haud verò etiam integritatis, vel rectitudinis, vel quovis modo erurum situm naturalem appellaveris, sic tenebras quoq; videlicet aeris, lucis autem tenebras non etiam nominamus, Ergo nec visus cæcitas temis siquidem loquendum sit, oculorum cæcitatē, ut oculorum quoq; læsionē nuncupamus significat enim partem oculi visionis participem: visio potestatem ipsam. Verum quoniam ut in qualitatibus aliis quoque sepe numero qualitate affectum corpus æquivoce cum qualitate nominamus, albumq; tum dealbatū corpus, tum ipsam appellamus albedinem, & calidum frigidumq; similiter, & grave ac leve, & reliqua: ita visum quoq; non in potestate solum, sed in ipsis quoque instrumentis ferimus, oculosq; ipsos visum seu lumina vocamus: cæcitatē vero oculorum esse proprie dicimus at oculi uti prodidimus visus proprie græcis vocantur, itaque ea de re cæcitatē quoque visus dicimus, non in facultate visus nomen, sed instrumentis nimirum ferentes. Aristoteles autem cæcitatē non ad oppositam facultatē dici, id quod verum est, arbitratur. Reliquum est igitur illud solvamus quomodo cum genus cæcitatis, privatio inquam, esse prodatur habitudinis non species quævis etiam privationis, opposita cuiuspiam esse habitudinis dicatur: si verum quidem sit in quibus dicitur genus, omnino subiectam quoq; generi prædicari aliquam speciem. Habitui igitur res quædā esse formam adeptas subsistentesq; aio. proinde genus cum sit habitudo, subiecta quoq; ipsi species iure existentes ac forma quæpiam naturali præditas obtinet singulas. At privatio nihil aliud porro est quam habitus absentia. quamobrem non ens est ipsa sua ipsius ratione quoniam igitur modo non entis ut existentis aliqua species querimus? Quare tametsi specialior aliqua cuiusquam habitui sit privatio opposita, non ut ens aliquod tamen, sed rursus ut non ens per habitus negationem obstat, ut docto indoctum, & dentes obtinenti edentulum, ab è privativa particula, & dente. Itaq; & particulares hæ privationes quidem similiter generi per habitus negationem dicuntur. Quod si privationi cuiquam inditum nomen usquam fuerit invenitum, ut visus absentia cæcitas nominatur, vel luminis absentia tenebræ, non de habitus absentia, sed de affectu penes subiectum genito, aut aliqua re alia quæ habitudinis absentia superue-

Ammo. in Prædic.

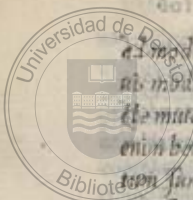
O

in eiusmodi prædicatur uomeniut tenebræ quod scotos Græcis
dicitur. uerbo sciaz in quod est obumbrare: est autem umbra lu-
cis impedimentum quod in aere, uel simpliciter perlucido contin-
git, uel, ut Herodianus auctor est, a uerbo schethin, quod est deti-
nere: detinet enim quo minus intelligamus, aut aggressus actusq;
complexures remoratur. Et uero typhlotes forte. i. cecitas a tiphin
derivando deducitur. & typhlos. i. cæcus, quasi typhos, hoc est
inustos habens oculos nominatur. Oculi enim inquit Poeta paula-
tim utuntur inanes, quemadmodum peros quoq; idest oblectus a
petho petho. i. patior patiar, ut ab oculo ocneros, hoc est a
pigresco pigrescam piger factus est. Merito igitur talia esse in-
strumentorum dicuntur, nec habitum ipsorum nanq; sunt habiti-
bus subiectorum, nec ipsorum habitum affectus. Item relatiua
omnia ad reciprocantia dicuntur. Alio tursus probat syllogismo
diuerfa esse ut ad aliquid opposita ab iis que per priuationem ha-
bitumq; aduectantur: sic enim potestate loquit. Quæ sunt ad ali-
quid ad conuertentia dicuntur: nam ut pater filii pater, sic & fi-
lius patris filius dicitur, quæ uero per habitum priuationemq; ob-
sistuntur, non dicuntur, ad conuertentia: non enim uisus esse dici-
tur cæcitatibus uisus, relatiua igitur ab iis quæ per habitum ac pri-
uationem opponuntur diuerfa sunt.

LXVI.

Q. VOD autem neque ut contraria opponuntur quæ se-
cundum priuationem & habitum dicuntur ex his manifestum
est. Contrariorum enim quorum nihil est medium, necesse
est uel in quibus fieri nata sunt; aut de quibus prædicantur,
alterum ipsorum inesse semper. eorum enim nihil medium
erat quorum alterum inesse susceptibili necesse erat: ut
in languore & sanitate: & impari atque pari. Quorum
vero aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse al-
terum, neque enim necesse est omne susceptibile uel candidum,
uel nigrum esse: neque frigidum uel calidum, horum enim me-
dium aliquid nihil esse prohibet. Insuper autem & horum erat

aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non neces-
sarium erat: præter illa quibus unum inest naturaliter: ut igni
calidum esse: & niui candidum, in his enim determinate neces-
sarium alterum est inesse, & non utrumuis contingit, non enim
possibile est ignem frigidum esse: neque niuem nigram. Quas
re omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipso-
rum inesse: sed soli quibus natura unum inest. & his determina-
te unum, non utrumuis contingit. In priuatione autem & habi-
tu neutrum eorum quæ dicta sunt verum est, non enim semper
alterum eorum inesse susceptibili necessarium est. quod enim
nondum natum est habere uisum, neque cæcum, neque uisum
habens dicitur. Quare non erunt hæc ut ea contraria quorum
nihil est medium. Sed neque ut ea quorum aliquid est medium,
necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum
in esse. Quando enim iam ad habendum uisionem nat. in fue-
rit, tunc aut cæcum, aut habens uisum dicitur. & eorum non
determinate alterum, sed utrumuis contingit, non enim neces-
sarium est uel cæcum uel uisum habens esse: sed utrumuis con-
tingit, in contrariis autem quorum aliquid medium est, nunquam neces-
sarium erat omni susceptibili alterum inesse: sed quibusdam, &
his determinate unum, & non utrumuis contingit. Vnde pa-
lam est quod secundum neutrum modorum tanquam contra-
ria opponuntur ea quæ secundum priuationem & habitum
opponuntur. Amplius. In contrariis quidem cum sit suscepti-
bile, aduicem mutationem fieri possibile est: nisi alicui unum
natura inest, ut igni calidum. etenim sanum possibile est lan-
guere: & calidum nigrum fieri: & calidum frigidum: & ex
studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. pra-
uus enim ad meliores exercitationes deductus & doctrinas, et se

ad indicium aliquid proficiat ut melior sit, si certa semel quantitas in indicium incrementum sumpserit, palam est, quia aut perfectus est, mutabitur, aut satis multum incrementum fuerit, semper enim bene mobilior ad virtutem fit, etiam quodcumque incrementum sumpserit a principio. quare etiam verisimile est plenus eum sumere incrementum. Et hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur, nisi forte tempore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est ad invicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit, a priuatione vero in habitum impossibile est, neque enim cecus factus aliquis, rursus vidit, neque cum clausus fuerit, rursus comatus factus est, neque cum fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.

{ Quod vero neque ut contraria quæ per priuationem atque habitum dicuntur sint opposita, ex his dilucet. }

Oppositionem relatiuorum a contrariis & habitus priuationisque oppositione discreuit, nunc deinde quæ per priuationem & habitus ab iis quæ ut contraria sunt opposita dirimat, ac relatiua quidem ab affirmatiue negatiueque oppositionis discernere, quod ad consequentia attinet, debebat, verum quoniam futurum est ut ratione quadam una quæ per affirmationem negationemque opposita sunt discernat a reliquis, ideo nunc relatiuorum ab affirmatione ac negatione discretionem differt, ne eadem dicere cogatur. Rursus autem specierum contrariorum enumerationem repetit, vale enim contrariorum omnium opposita habitus priuationisque oppositioni conferre. { Nam contrariorum quibus nihil medium interiacet, necesse est in quo natura fieri. } Numerum, non autem parem esse aut imparem omnino, & animal aut male aut bene ualere est necesse, quibus autem medium quidquam intercedit, nunquam inesse omni alterum necesse est, neque enim corpus ex necessitate aut album aut nigrum est omne, nam fuscum quoque est, vel rursus calidum aut frigidum est enim & tepidum. { Præterea est

& horum medium aliquod quorum inesse receptum alterum non est necessarium in quibus est unum natura. } Tertia tunc hæc species contrariorum, quæ aliquod obinet medium, nisi ad si ex necessitate contrariorum alterum acceptum, quoniam sit illi natura in se, ut igni calidum, album nigrum. Nunquam vero contrariorum utrumque a susceptiuo potest abesse, quippe nequit, ut calidius non sit ignis, aut non frigidus terra non grauis ignis non leuis. & Ac in priuatione atque habitu neutrum est ex iis quæ dicimus uerum. Cum diuersos nobis contrariorum oppositionis modos ad memoriam reuocauerit, nunc nullo ex dictis modo contrariorum oppositionem esse cum priuationis habitusque oppositione, eandem posse ostendit, priusque a contrariis eam medio carentibus discreuit, ita enim inquit, { Neque enim susceptiuo inesse eorum alterum perpetuo est necesse. } Nam in contrariis quæ medio carent inest ex necessitate alterum subiecto, ac in iis quæ per habitum sunt priuationemque opposita, subiecto non adest necessario alterum, sed potest utrumque abesse, quippe nec cæcus catulus est, nec visum obtinet, & edis recens in lucem puerulus neque edentulus est, nec præditus dentibus. At vero numerus est aut par potius, aut impar, & animal ex necessitate vel aduersa conflictatur, vel secunda fruatur valetudine, aliter ergo quæ mediis vacant contraria, aliter priuatio habitusque opponuntur. { Sed nec quibus est interitum medium, susceptiuo namque omni aliquando inesse ipsorum necesse est alterum. } Nunc quæ per priuationem atque habitum sunt opposita a contrariis medium obtinentibus discernit, ac primum sanè ab iis quæ utroque contrario possunt a subiecto suapte natura abesse. Namque in oppositis per habitum ac priuationem cum horum capax subiectum fuerit, adest ipsi ex necessitate alterum, cum enim iam aptus natura est Socrates, dicitur necessitate aut cæcus, aut visu frui, non ita vero in contrariis, quippe non est ex necessitate vel albus vel niger, siquidem ipse neuter esse horum potest, quantuis ex natura contrario utroque recipiendo sit habilis. { Nec definit horum alterum, sed utrumuis contingat. } His rursus per priuationem habitumque inter se aduersa a mediis contrariis diducit in quibus alterum præinit contrariorum susceptiuo adest, est natura idoneum. Nam in priuatione & habitu non adest tunc inquit præinit alterum subiecto cum suapte natura capax est,

sed utrumvis eueniat, non est enim aut cæcus definite Socrates, aut uisus præditus: sed utrunq; accident. in mediatis uero contrariis in quibus adest alterum per naturam subiecto, unum adesse certum nec esse est, nec unquam contrarium. adest enim igni calor distincte: albedo & frigiditas nivi: contrarium nunquam idq; ob subiecti naturam. cum alioqui intercipientur mediis. per se caliditas ac frigiditas. Eadem itaq; cum neutro mediatorum contrariorum modo priuationis habitusq; oppositio est. {Item in contrariis si exceptiuum existat, potest utriusq; in alterum mutatio fieri.} Cum diuisis contrariis, eandem nulli ipsorum speciei esse priuationis habitusque oppositionem particulatim ostenderit, hæc nunc a se mutuo uoluerunt generali sermone discrimine sic inquirere. Contraria in se inuicem committantur. nam calidum in frigidum & frigidum in calidum. & nigrum in album, & album in nigrum demutatur. quæ autem sunt per priuationem habitusq; opposita non in se mutuo transeunt, tamen si enim in cæcitatem uisus degeneret, non reddit tamen & cæcitas ad uisum. non sunt eadem igitur contraria per priuationem habitusque obiacentibus. Probe autem dixit, si exceptiuum existat. quippe ob id & contrariorum in se per uices mutatio fit, quandoquidem ipsæ per se qualitates sunt immutabiles: in subiecto uero cum sunt, mutationem sustinent. probe etiam potest dixit. non enim mutuum semper in se faciunt transitum contraria. Nam quæ definite cuiquam subiecto naturam insunt, hæc nunquam in contraria mutantur. quippe nec ignis caliditas in frigiditatem, nec nix frigiditas aut calor in calorem uel nigrities commigraverit. {Potest & utriusque ex studioso, & studiosum ex utriusque fieri.} Quod fieri quidem & studioso utriusque possit, non ostendit: probat autem ex utriusque studiosum reddi. Porro studiosum hic uocat, non contumacem, quæque id quod est in scientia præcipuum obtinet. Nam si habitum possidet immutabilem: quippe qui uirtutem cor honesta quoque res sit, nedum honestam esse intelligat. Non hunc igitur inquit mutari, sed recte opinionis hominem. his enim labi in deterius potest falsis persuasus rationibus, aut ab hominibus malis deceptus, cum quamobrem honestum uirtus sit nesciat.

{Idq; si assidue fiat, prorsus in contrarium habitum testificatur, nisi tempus prohibeat.} Verisimile est enim uel interrupti morbo continuitatem: uel negotiorum curis: uel prauorum hominum consuetudine. Et uero aliter si quis in postrema senectute philosophari coeperit, deinde morte præuentus non in absolutum uirtutis habitum traduci potuerit. {Neque enim cæcus, quis redditus uisum recepit.} Medica certe ratione uidelicet ac naturali nemo unquam amissam oculorum aciem recuperauit: nisi quoquam modo diuinitus effluerit.

LXVII.

Q V A E C V N Q V E uero tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam est quod nullo prædictorum modo opponuntur. in solis enim his necessarium est semper hoc quidem eorum uero, illud autem falsum esse. neque enim in contrariis necessarium est semper alterum uerum esse, alterum autem falsum: neque in iis quæ ad aliquid sunt: neque in habitu & priuatione: ut sanitas & languor contraria sunt: & neutrum horum neque uerum, neque falsum est. similiter autem & duplum & dimidium tanquam ad aliquid opposita sunt: & non est eorum neutrum neque uerum neque falsum. sed neque ea quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, sicut uisio & cæcitas. Omnino autem eorum quæ secundum nullam dicuntur complexionem nihil neque uerum neque falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dis-

contin. Veruntamen maxime tale hoc contingere videbitur
in iis quæ secundum complexionem contraria dicuntur. sanum
nanque esse Socratem, ac languere Socratem contrarium est.
Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, &
alterum falsum. cum enim Socrates sit, aliud quidem verum
aliud autem falsum erit, cum vero non sit, ambo falsa sunt.
neque enim languere, neque sanum esse verum est, cum ipse
non sit omnino Socrates. In priuatione vero & habitu, cum
non sit omnino, neutrum verum est. cum autem sit, non sem-
per alterum quidem verum erit, alterum autem falsum. habere
nanque visum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem
opponitur sicut priuatio & habitus. & cum sit, non neces-
sarium est alterum verum esse vel falsum. cum enim nondum
sit natus habere, vtrique falsa sunt. & cum non sit omnino So-
crates, similiter quoque falsa sunt vtrique & visum eum
habere, & cæcum eum esse. In affirmatione vero & nega-
tione semper siue sit, siue non sit, hoc quidem falsum erit,
illud autem verum. Languere nanque Socratem, & non lan-
guere Socratem, cum ipse sit, palam est quod alterum eorum
verum, alterum vero falsum est: & cum non sit, similiter. Lan-
guere etenim, cum non sit, falsum est: non languere autem, ve-
rum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum
verum, alterum falsum esse, quæcumque tanquam affirmatio &
negatio opponuntur.

{ Quæ vero vt affirmatio negatioq; aduersa sunt ea nullo op-
positorum modo obitare compertum est. }

Quæ ad aliquid spectant ab oppositis per priuationem & ha-
bitum ac contrariis disiungit. & hæc ab iis quæ per priuationem
& habitum repugnant. Tres igitur sunt coniugationes. ergo &
tres aliæ reliquæ sunt, secundum eam methodum quam in intro-

ductionem tradidimus. erat autem id genus methodus. Multipli-
canda proposita est multitudo ad minorem uno numerum dimi-
diūq; collecti numeri infumendum: ac tot coniugationes esse
pronunciandum est. Sunt res quatuor nobis verbi gratia propo-
sitæ, has vltque ad vnitatem minorem, hoc est tria, pluries complica-
mus, fiuntq; quater tria duodecim, sex horum dimidium, tot ergo
sunt coniugationes. Quapropter tribus nodis, vt dictum est tradi-
tis, tres restant reliquæ: quas nunc communi oratione docet. nā
quæ per affirmationem negationemq; opponuntur nunc commu-
ni sermone a cæteris tribus discernit. { Nam in solis his partem
eorum alteram veram esse, alteram falsam perpetuo est necesse. }
Si enim dicam Socrates sedet, Socrates nō sedet: horum alterum
verum est, alterum falsum. aliorum trium nec veritatem nec falsi-
tatem vllum significat, nam si pater: vel album, vel nigrum: vel vi-
sum, vel cæcitatem sexcenties dixerō, nullam nec veritatem nec
falsitatem indicauit, quippe si ipsa per se sine verbis proferantur,
nomina, nec veritatem vllam nec falsitatem declarant. sin verbis
coniungantur, tunc vel veritatis significatiua sunt vel falsitatis.
Quin & ipsa si per se dicantur verba, nec veritatem nec falsitatem
indicant, quod si applicantur pronomini, veritatem aut falsita-
tem ostendunt, vt ego ambulo. Enimvero & pronomen a verbo
ipso ambulo potestate continetur. etenim personam declarat. Id
comprobat ita esse infinitiuū: quippe quæ non veritatem decla-
rent falsitatem ve, cum personas non indicent vt ambulare, vel
currere, nudum enim ipsum est per se verbum: nec facultate pro-
nomen completitur: vt ambulo. Ergo si per affirmationem ac ne-
gationem dicta veritatis sunt vel falsitatis indicatiua, trium autem
cæterorum ne unum quidem veritatem aut mendacium designat:
eadem nulli horum oppositio per affirmationem negationemq;
est. { Neque enim semper in contrariis alterum verum esse alte-
rum falsum, neque in relatiuis, neque in habitu priuationemq; ne-
cesse est. } Aduerbium semper ea propter adiecit, quoniam hæc
aliquando subiectis complexa, capacia veritatis aut falsitatis
sunt: vt bene valet Socrates non bene valet Socrates. { Deniq;
eorum quæ nullo in complexu dicuntur verum neque falsum est
nullum. } Quæ per nullam dicuntur, complexionem, eorum nul-
lum aut verum aut falsum indicat, nam relatiua, & contraria &

per habitum priuationemq; occorantia absque ullo dicuntur complexu. nisi hæc igitur veri aut falsi declarant. quare nec eadem sunt per affirmationem atque negationem dictis. Verum enimvero id in illis evenire contrariis que per complexum dicuntur uideri posse maxime. Quam quis obicere ipsi difficultatem potuisset, hanc assumens ipse proponit, ac soluit. Contraria enim inquit que cum subiecti dicuntur complexum verum falsumq; diuidunt nam sanus est Soerates vel ægrotat, partim verum, partim falsum est, sed & uisum habere vel cæcum esse, vel patrem aut filium, hæc quoque verum aut falsum ostendunt. Ad hoc igitur et si hæc inquit verum a falso diuidete per complexum videantur: multo tamen vel hoc pacto ab affirmatione ac negatione differunt. Affirmatio enim semper & negatio in entibus omnibus & non entibus verum falsumq; diuidunt, nam cæcum esse Soeratem vel cæcum non esse, vel album esse vel non esse album, vel patrem esse, vel patrem non esse siue sit ipse, alterum verum semper ex necessitate est, alterum falsum, siue non sit, semper verum est alterum. Nam qui ne est quidem omnino, is neque pater, neque cæcus, neque albus est. Et qui album esse animam dicit aut album non esse, & habere uisum aut uisum non habere & esse dextram aut dextram non esse, is parte altera verus erit, altera mentietur. At non sic habent contraria. Sed si quid sit Soerates, verum esse alterum necesse est, alterum falsum nam aut fuit illum sanitate oportet, aut morbo torqueri. si non sit, ambo sunt falsa, nam qui prius non est, quo queat pacto aut sanus agere, aut ægrotare, in priuatione autem & habitu, tunc si sit, non semper contrariu verum alteru est, sed ambo interim falsum nisi sit, falsum semper est utrumque, si quidem edentulo esse Soeratem, aut habere dentes, supersite eo, verum non est perpetuo alterum, sed est et si falsa sunt ambo non existere, ambo nunquam non falsa. Nam qui ne est quidem omnino, quomodo aut esse edentulus poterit aut dentes? Perinde & in catulo utrumque & habitus & priuatio, siue sit ille, siue non sit, nempe & uisum habere falsum est, & cæcum esse. Similis quoque in rebus ratio est. Nam & esse dextrum sinistrum uel, tum existente, non semper verum alterum est, sed ambo falsa interim, si solus quispiam sit tum falsa ambo rursus, non existere, similiter patrem quoque aut

filium esse & nisi sit, falsa sunt ambo. & si sit, ambo falsa quandoque, etenim si nec patrem quis nec filium habeat, cuius nam pater vocari aut filius poterit? nisi quis per memoriam: alioqui reuera dici potest nullius. Quamobrem opposita per negationem affirmationemq; ab aliis vel hoc pacto non parum differunt. Nam hæc si semper, tum in entibus tum in non entibus, verum falsumq; diuidunt, cetera uero in entibus non semper in non entibus nunquam, non idem ergo cum ceteris affirmatio est ac negatio. Quia & aliter dixeris, nempe quod ueritate interdum vel falsitate prorsus admittat, non ipsis aliunde evenire quam ex eo quod in affirmationes euaserint, quandoquidem ipsa per se harum neutrius capacia sunt, neque ualeat Soerates, aut cæcus est, aut pater, aut id genus quidquam, affirmatio est. Quare & quod verum aliquando vel falsum, prorsus diuidant, id sibi propter affirmationem vendicant. Cæterum sciendum in his rursus quæ per priuationem & habitum, quoque relative opponuntur, medium inter contraria & Affirmationem negationem negationemq; locum obtinere. Nam cum verum falsumq; affirmatio ac negatio in entibus omnibus ac non entibus perpetuo diuidant.

LXVIII.

CONTRARIUM autem bono quid ex necessitate malum est, hoc autem per singulorum inductionem palam est: ut sanitati languor, & iustitie iniustitia: & fortitudini timor. similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malum. defectui enim cum malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiam ipsa malum: similiter autem & mediocritas, cum utrique contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc aspicier: in pluribus uero semper malo bonum contrarium est.

{Contrarium autem bono ex necessitate est malum, id quod ex singulorum inductione patet.}

Abolita oppositorum disparitione, quædam nunc nobis præcepta contrariorum tradit: quorum primum est, Bono quidem malo omnino esse oppositum: malo autem bonum non prorsus, sed quandoque & malum: ut iustitia, quod est bonum, iniustitia, quod malum est, aduersatur: & modestie petulantia, pluri tamen uendicationi, quod malum est, non iniustitia undequaque, sed minoris quoque uendicationis obicitur, ut excessus defectus. Quid ergo? iniusta est adeo natura, ut uai duo statuatur pugnantia? Unum enim ubique uai oppositum ceruimus: ut aquæ ignem: graui leue: humidum siccum. Malo igitur bonum ut immoderationi moderationem oppositum dicimus: malo autem malum non item ut immoderationem moderationi repugnare (liquidem immoderationes ambo sunt) sed ut excessioni defectum. Nam cum uirtus in moderatione consideretur utrumque unum, alterum per excessum, alterum per defectum spectatur. Iustitie uerbi gratia, quam in moderatione contemplamur, excessus est, maioris uendicationis defectus, minoris posse: quarum immoderatio est utraque: obstant enim ut immoderationi moderatio. Rursus modestie excessus procacitas: defectus stoliditas, fortitudinis quoque timiditas & audacia: prudentie calliditas atque amentia. Utraque igitur declinatio uirtuti ut bono mali, & immoderatio moderationi obicitur. Item se uero non ita, sed ut defectus excessusque non duo uni, sed unum uni oppositum est.

L XIX.

AMPLIUS Contrariorum non necessarium est si alterum sit, & reliquum esse. Sanis namque omnibus sanitas, quid meretur languor uero non. similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo uero non.

{In contrariis item non necesse est, si sit alterum & reliquum esse.}

Secundum est hoc contrariorum præceptum. Unum enim si sit contrariorum inquit, non necesse est esse & alterum: quippe si omnes homines sanos esse supposuerimus, erit ex necessitate sanitas, morbus non erit. similis ratio quoque in morbo est, & al-

bedine & nigritia, & cæteris id genus. Porro hæc Aristoteles, ipsas per se res que contrarietatem admittunt, non etiam ut contraria scrutando pronunciat: album enim ut res vel absque nigro esse potest, ut uero huic contrarium, per se intelligi non etiam potest, quandoquidem sunt ad aliquid contraria ipsamque esse in aliterius adnexu habent: contrarium namque contrario contrarium est.

L XX.

AMPLIUS. Si ei quod est Socratem sanum esse Socratem languere contrarium est, non contingit autem simul utrasque idem inesse, non utique: continget cum alterum contrariorum sit & reliquum esse, cum enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit.

{Item si sanum Socratem esse & egrotare Socratem sunt contraria, eidem uero simul inesse nequeunt ambo non utique, existente contrariorum altero, esse & reliquum licet.}

Sciendum porro dictum hoc vel ad superioris fuisse approbationem, uel quoniam alia esse in contrariis simplicia dicebamus, alia per subiectorum complexum intelligi. Cum itaque per superiora posse contrariorum existente uno alterum non esse in simplicibus commonstrauerit, nunc in iis quoque que per complexum considerantur idem fieri posse ostendit nam si ægrotans Socrates sapio contrarius Socrati est, minime uero possunt in eodem esse contraria, contrariorum uno existente, non esse alterum omnino est necesse: quippe si sanus sit Socrates ægrotare eodem tempore ipse haud quaquam potest.

L XXI.

PALAM uero est quod circa idem aut specie, aut genera nata sunt fieri contraria. Languor namque & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri. albedo autem & nigredo, simpliciter in corpore. Iustitia uero & iniustitia in anima hominis.

{Constat quoque apta nata esse contraria ut circa idē uel speciem, uel genere fiant.}

Tertium hoc theorema, de contrariis dicit, quod est uel circa unum atque idem genus fieri, uel circa unam, eandemque speciem nata esse contraria, ut albedo & nigritia nam circa unum & idem genus uerantur, in lapide inquam, & equo, & homine, ac denique inanimato corpore, atque inanimi quæ sunt eadem genere: horum namque genus est corpus simpliciter. Sanitas uero & morbus circa unum idemque specie habetur, ut in homine, & equo atque animali absolute omni, quæ specie sunt eadem quippe animalis corpus species est simpliciter corporis. Iustitia similiter & iniustitia in hominis anima prouenire natura solent, hæc uero ipsius simpliciter animæ siue incorporeæ species est. Quamobrem uero cum idem uel specie uel genere dixerit, non adiecit uel numero: nam idem ut supra docuimus, uel genere, uel specie, uel numero est idem quomodo & diuersum genere, ut homo & equus specie, ut Socrates & Plato: numero, ut ensis, gladius, mucro, machæra, & familia. Aut ergo ut confessum, id superhabitum ab eo dicimus, perinde quasi subaudiri nobis posset: aut quoniam etsi circa idem numero diuerlentur contraria, non in parte eadem tamē, nam albus parte alia Socrates est, alia niger: ut capillo, calidus itē alia, & alia frigidus, quippe fieri nequit ut in eadē simul parte existant contraria.

LXXII.

NECESSARIUM autem est omnia contraria uel in eodem genere esse, uel in contrariis generibus uel ipsa genera esse album enim & nigrum in eodem genere sunt, color enim eorum genus est. iniustitia uero & iustitia, in contrariis generibus: illius namque uirtus genus est. huius autem uitium. bonum uero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

{Omnia uero contraria, aut in eodem sint genere necesse est, aut in contrariis generibus, aut ipsa sint genera.}

Quantum est hoc contrariorum Theorema, nempe aut sub-

uno eodemque genere esse contraria, ut album & nigrum: sunt enim sub colore, aut sub contrariis generibus, ut iustitia, & iniustitia nam illa sub uirtute, hæc sub uitio reponitur: contraria autem uirtus est uitio, aut ipsa esse genera, ut bonum ac malum: hæc enim sub genere alio non continentur, sed genera duntaxat sunt. Quid ergo: duo alia decem illis addenda prædicamenta boni & mali, ut non decem amplius prædicamenta sed duodecim numerentur? Hæc igitur uocata dicimus genera non eadem cum aliis prædicamentis significatione, quod per se hæc inquam, quo pacto & prædicamenta, subsistant: sed quemadmodum & Plato quinque illa, genera entium dixit ens inquam, identitatē, diuersitatē, motū ac statū, propterea quod in iis quæ sunt omnibus uisitentur, non aut quod hæc per se ipsa subsistant. Sic ergo & bonum malumque esse genera dixit hoc loco Aristoteles, non quod ipsa per se, sed quod in prædicamentis omnibus conspiciuntur: est enim in substantia boni quodpiam ac mali & in quanto & inquali prædicamentisque relinquitur. Bonum namque in substantia, est eius perfectio, absolutamque habere numeris omnibus naturæ rationem, neque in ratione redundare, aut deficere, in quanto, commoda cuique rei quantitas. in quali color unicuique commodus, similiter & in aliis. At exactius rem æstimantibus ne contraria quidem bonum & malum, sed per priuationem habitumque opposita uidebuntur. Contrariorum enim utrumque forma præditum sit oportet, ac finitam habeat naturam, ut album & nigrum, malum autē certā quæ subsistant naturam non habet, siquidem ametria hoc est (ut sic dixerim) immensitas quædam est, at immensitas, quomodo formam obtinere præfinitam potest? Ea de re fit ut nec sub definitionem cadat uitium, sed quemadmodum habitus absentia uenit priuatio, naturam quampiam ipsa certam non habens, sic uitium quoque, uel per excessum, uel per defectum superest, uirtutis absentia. nam illa cum in mediocritate spectetur, declinatio a mediocritate per excessum uel defectum, uitium fecit. Neque uero id nos prætereat, contraria quauis sub contrariis generibus esse prodiderit non de genere tamen eorum generalissimo, sed proximo dixisse, & subalterno. namque agere sub eodem genere contraria necesse est. Quauis enim sub uitio sit iniustitia, sub uirtute iustitia habeatur, tamen ea quoque sub comuni quodā uno genere,

habita inquam ac dispositione comprehenduntur, id autē ad quā
litatem refertur, quā genus est omnium contrariorum generalissi-
mum. Iureq; sub uno genere degunt contraria, quippe mutuū eorū
bellum intelligens natura, superne illa atq; inferne, connectenda
curauit. superne nimirum, communi genere: inferne, subiecto
communi.

DE PROPRIE
LXXIII.

PRIVS autē alterum altero dicitur quadrup-
pliciter. Primo quidem & maxime proprie
secundum tempus, secundum quod antiquius al-
terum altero, & uetustius dicitur. In eo enim
quod tempus amplius est & antiquius & uet-
ustius dicitur. Secundo autem quod non conuertitur secundum
subsistendi consequentiam: ut unum duobus prius est, duobus
enim existentibus, mox unum esse consequens est. uno uero exi-
stente, duo esse non necessarium est. quare non conuertitur ab
uno consequentia, ut reliquum sit. prius autem illud esse uide-
tur à quo non conuertitur eius quod est esse consequentia. Ter-
tio uero secundum ordinem quēdam prius dicitur: quemadmo-
dum & in scientijs, & in orationibus. Nam in demonstratiuis
scientijs est prius & posterius ordine. elementa enim in Geo-
metria priora sunt ordine ijs quę describuntur sed & in gram-
matica, elementa syllabis priora sunt. & in orationibus simili-
ter prohemium narratione prius ordine est. Amplius pręter
ea quę dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius na-
tura esse uidetur. consueuerunt autem & multi honorabilio-
res & magis dilectos à se priores apud se dicere. Est quidem
& pene alienissimus priorum hic modus. Modi igitur qui dic-
ti sunt

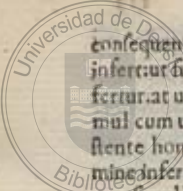
ti sunt de priore, fere tot sunt. Videtur autem pręter eos quę
dicti sunt alter esse prioris modus. Eorum enim quę conuertun-
tur secundum esse consequentiam: quod alteri quomodolibet
causi est, conuenienter prius natura dici possit. quod uero quę
dam sunt huiusmodi, palam est. esse nanque hominem, secun-
dum esse consequentiam ad ueram de se conuertitur orationē.
Nam si homo est, uera est oratio quā diximus quod homo
est: & conuertitur. Nam si uera est oratio quā dicimus quod
homo est, est homo. Est autem uera oratione nequaquam causa
ut sit res, ueruntamen res quodammodo causa uidetur ut sit uera
oratio. eo enim quod res est aut nō est uera oratio aut falsa dici-
tur quare secundum quinque modos prius alterum altero dici
potest.

{ Prius aliud alio dicitur modis quatuor. }

Prioris meminit in relatiuorum disputatione, ubi sibile scien-
tia, & sensibile sensu prius esse affirmabat. eam ob rem itaque
diuersa hic eius significata enumerat, & quatuor numero
esse ait. Ac primum quidem tempore prius, secundum natu-
ra, tertium ordine, quartum dignitate. { Nam primum quidem
ac maxime proprie, tempore: quatenus antiquius aliud alio
ac uetustius dicitur. quod enim plus intercesserit temporis, &
antiquius & uetustius nominatur. } Primum quidem ac maxi-
me proprie inquit prius dicitur quod tempore antiquius & uet-
ustius est. tempore enim Socratem esse dicimus Aristotele prio-
rem. Primum autem & maxime proprie hoc prioris significa-
tum dicit, quoniam quod antiquius est tempore, id consuetudo
quoq; prius maxima appellare solita est. Sciendū porro uetustius
idest to paleoteron, tū in animatis, tū in inanimatis, antiquius autē
seu magis, ut ita dixerim, senius hoc est to presbyteron, in so-
lis animatis dici consue-
te. { Secundum est quod per existendi
consequentiam non reciprocatur: ut unum duobus prius. } Secun-
dum est hoc significatum prioris quod per existendi consequen-
tiam non reciprocatur, hoc est in quo existendi non reflectitur

Ammo. in Prædic.

P

consequentia: nempe quod simul inferitur quidem sed secum non inferitur si sint duo, erit ex necessitate unum. nam simul unum inferitur. at unum si sit, non ex necessitate duo erunt. non enim simul cum uno inferuntur. quare prius est vñs duobus. Rursus existente homine, erit animal necessario. nam simul animal cum homine inferitur. at si sit animal, non profus erit homo. siquidem non simul homo cum illo inferitur cum animalia quæ homines nō sunt complura existant. prius igitur quam homo est animal natura, non tempore. {Tertio loco, secundum ordinem quandam prius quemadmodum in scientiis atq; orationibus, dicitur.} Tertium hoc est significatum prioris, nempe prius ordine, quemadmodum habet se inquit res in scientiis. Nam præcedunt & in demonstratione scientia propositiones, conclusiones consequuntur. & in Geometria priora sunt inquit descriptionibus elementa. Vocant autem Geometrae elementa, punctum, linea, superficiem, & similia, quæcumq; Theorematum demonstrationem antecedere consueverunt. Descriptiones uero, quas diagrammata greci nominant, ipsa theoremata. Et uero in literis priores sunt syllabæ dictionibus elementa syllabis. Idem & in orationibus dicemus, nam præcedunt exordia: præconstitutio sequitur: deinde constitutio: proxime sunt his narrationes: mox certamina. hæc autem ut priora sint omnia solo obtinent ordine: neq; uero natura, neq; tempore. Potest namq; & artis expers orator primū uti certaminibus: deinde exordii: & tunc narratione. Et Geometra speculamen prius exponere: de hinc elementa: quapropter hæc ordine duntaxat, prioris obtinent rationem. De aliis igitur prius ordine solo fortassis dicit concesserit: verum in literis non ordine etiam solo. esse uidentur syllabis elementa, vel nominibus, uel orationibus priora. Neq; enim licet ordine obuerso primū nomina discere, deinde syllabas, postremo elementa. siquidem nota reliqua esse non cognitis elementis nullo modo possunt percipi: q; simul reliqua sublati elementis. at manere possunt elementa vel si reliqua illa tollantur. Quo fit ut sint elementa iis priora quæ ex ipsis constant. elementis non solum ordine, sed etiam natura non recte igitur in grammatica solo ordine elementa prima esse dicit. nisi forte ad aliud respexit, q; & orationes necesse, & proferre nomina, elementorū autem uim ignorare, queant literarū rudes. sed quanquam uideli-

cet ex usu loquantur, ac significata uocum teneant, ipsam tamē quæ est in uoce uim nesciant orationis: cum ex quibus constet nequas quam intelligant. {Item præter ea quæ diximus, q; melius honorabiliusq; est id natura esse prius uideretur.} Quartus est hic prioris modus honorabilis inquam quod consuetudo prius nominat. est autem hoc inter prioris significata prorsus alienū. quāobrem & id ipse reprobatur. quintū autē quēdā modum huius loco deinceps affert, ut quatuor prioris significata expleat. Idcirco cum diuersa quoq; simul aduerbii significata enumerando unum huius modū prioris singulis opponat, huic soli, nullum obiecit, a prioris ipsum significatis prorsus exterminans. {Videri autem quis possit præter enumeratos alius esse prioris modus.} Quintū hunc addit, nā quartus ut diximus a prioris significatis erat alienus: quoniam a nostra electione, non a rerum natura proficisceretur. Quintum autem est secundo contrariorum nam cum illud secundum ipsius esse consequentiam non reciprocet, neque sit alteram alteri causa, hoc & reflectitur, & alterum alteri causa est, ut pater & filius, quippe hæc inter se commeant in existendi consequentia. siquidē utrius posito, omnino alterum sequitur: est tamen reliquo alteri causa, filio inquam pater. Ratio in re quoq; similis est & vera de re ipsa oratione: nam & horum in existendi consequentiam reciprocantiam alterum alteri causa est: ut Philosophus est Socrates: & oratio de eo quēdā est quæ ipsum esse Philosophum dicit. utrius ergo ex his fuerit positiū, alterum quoque ex necessitate consequitur. Si enim uera est oratio quæ philosophum esse pronunciat, Socratem necesse est esse Philosophū & si sit Socrates Philosophus, uera ex necessitate oratio erit quæ illum esse Philosophum perhibet. Verum hæc tamē si mutuo conuertuntur, res tamen orationi quo uere sit causam præstat. Nam nisi res sit, uera esse de re ipsa non potest oratio. Potest igitur modis quinque aliud alio prius dici. Cæterū de eo qd prius est sermone habito, nō de posteriore etiā meminit, siquidē cū de priore ageretur, præceptio quoq; posterioris enituit: hæc enim simul habentur, suntq; ad aliquid, prorsus & uno cognito, alterū quoq; & notū nā prius posteriora prius dicit, & posterius prioris posterius. Quare quot modis uocat prius totidem & posterius nuncupabitur. siquidem quocumq; alterum modo sese habeat relatiuorum, eodem habet & reliquum.

SIMVL autem dicuntur simpliciter quidem
et propriissime quorum generatio in eodem
est tempore. neutrum enim eorum neque prius
neque posterius est. simul autem secundum tem-
pus hæc dicuntur. Natura vero simul sunt
quæcunque conuertuntur quidem secundum eius quod est esse
consequentiam, sed nequaquam alterum alteri causa est ut sit,
ut in duplo et dimidio. conuertuntur etenim hæc. nam cum
duplum sit, dimidium est; et cum dimidium sit, duplum est: sed
neutrum alteri causa est ut sit. Dicuntur autem simul natura
et quæ ex eodem genere è diuerso abinuicem diuiduntur. è di-
uerso autem diuidi ab inuicem dicuntur quæ secundum eandem
sunt diuisionem: ut uolati: gresibili, et aquatili. hæc enim ab
inuicem diuerso diuiduntur: cum sint ex eodem genere. Animal
namque diuiditur in hæc, in uolatile, gresibile, et aquatile. et
nihil horum prius uel posterius est, sed simul hæc natura esse
videntur. Diuiditur autem et unumquodque horum in spe-
cies rursus: ut uolatile: gresibile, et aquatile. Erunt ergo et
illa simul natura quæcunque ex eadem genere secundum ean-
dem sunt diuisionem. Genera vero speciebus semper priore sunt
neque enim conuertuntur secundum eius quod est esse conse-
quentia: ut cum quidem aquatile sit, animal est: cum uero sit ani-
mal, non necesse est ut aquatile sit. Simul ergo natura dicuntur
quæcunque quidem conuertuntur secundum eius quod est
esse consequentiam, sed nequaquam alterum alteri ut sit caus-
sa est et ea quæ ex eodem genere è diuerso diuiduntur ab in-

uicem. Simpliciter autem simul sunt, quorum generatio in
eodem est tempore.

{ Simul simpliciter quidè Et maxime proprie dicitur ea quo-
rum generatio in eodem est tempore. }

Meminit & uerbi simul in relatiuorum disputatione, ubi dice-
bat. Videntur autem quæ sunt ad aliquid simul esse natura. quæ
propter merito de eo nunc sermonem instituit. Quoniam uero si
mul aduerbium est priori oppositum, triplice eius aduerbii differe-
ntiam tradit: ac primum quidem modum primo prioris modo
opponit: secundum secundo & quinto. tertium tertio: quarto au-
tem nullum aduersum statuit modum. etenim hæc esse ante
iam diximus ex prioris significatis alienissimum. Primum igitur
simul aduerbii modum quem maxime quoque proprium dicit,
eum esse pronunciat qui ad tempus pertinet: uerbi causa si duo
quidam aut plures eodem in tempore generationem obtine-
rent. Hunc autem ire maxime proprium affirmat: siquidem fere
etiam uerbum simul consuetudo in his maxime, nempe us. quæ
eodem tempore existunt. Cæterum primo prioris uti docuimus
significato est aduersus hic modus: quod ipsum quoque prius
esse maxime ac præcipue dicebatur, id inquam quod penes tempus
intelligitur: ut Socrates & Alcibiades est enim. Socrates prior
tempore. Ergo si quod tempore ipso est, id prius dici magis ac potius-
simum ualeat, obstat autem uerbum simul priori, poterit & quod
simul est tẽpore peculiariter nuncupari. sunt autem simul ea quæ
neque priora neque posteriora habentur. { Simul autem natura sunt
ea quæ secundum ipsius quidem esse reciprocant consequentia. }
Secundus est hic simul aduerbii modus, qui secundo & quinto
prioris significato repugnat. secundum quidem, quoniam prius id
esse illic dicebamus quod in existendi consequentia non reflecti-
tur, ut unum & duo. neque. n. ut unum duobus, sic & duo uni sunt
consequentia. hic uero simul id esse pronunciat quot in ipsius esse
conuertitur sequela, ut duplum & dimidium. Vt. n. duplo existen-
te consequens est esse dimidium, ita si dimidium sit, duplum esse
ex necessitate consequitur. Quinto autem est oppositum, quo-
niam prius quidem illud esse probabatur quod in ipsius quidem es-

se obambulabat consequentia, causa tamen alteri ut esset reliquæ erat: ut in patre ac filio dicebatur. hæc. n. quoniam in existendi reciprocantur sequela (nam utrovis posito alterum quoque sub sequitur) causa tamen ut sit est filio pater. ideoque & prior esse se rebus, hic vero simul dicuntur quæ in existendi committunt consequentia nullo autem pacto alterum alteri est causa, duplum inquam ac dimidium. hæc. n. tum reflectuntur, namque uno posito inferitur & alterum necessario, tum neutrum ut sit causa est alteri. Porro verbis illis nullo autem pacto alterum alteri est causa, ad uerbum duntaxat addendum, quoniam pater ac filius, & duplum ac dimidium difficultatem in re pariunt. est. n. causa duplum dimidio, quoniam non ita solum, etenim causatum quoque est, a dimidio causam obtinens. similiter filio quoque cum causa sit pater, causam obinet filium. adiectum itaque sit aduerbium duntaxat conuenit. quippe & causa proprie est ea quæ causa est duntaxat, sed non eius quoque causa tum cuius est causa. {Et quæ ex eodem genere a se mutuo distincta in aduersum sunt simul dicitur natura.} Hic tertius simul existendi modus est, qui tertio significato prioris repugnat, ordine inquam priori, qualia sunt in syllabis elementa, syllabæ in dictionibus in orationibus, præmia. Hic uero simul ea sunt quæ eundem ex prioris ordinem possident, qualia genera sunt, ex diuisione eadem sumptæ: ut corpus & incorporeum. distant. n. æqualiter hæc & a substantiis, & speciebus specialissimis, homine inquam & equo, angelo & anima. Simul quoque animatum & inanimatum ratione eadem dicuntur, siquidem hæc pariter, tum a corpore simpliciter dicto, tum ab animali, intervallo recedunt. Terrestre quoque & uolucere & aquatile atque id genus omnia simul dicantur, eorum enim nullum alterum altero est prius nam & a supremo genere parem distantiam eademque obtrinent. similiter & a specie specialissima. Quod si quis forsitan uolucere in aues & locustas diuiderit, non etiam aues & uolucere simul dicantur sed prius uolucere, quoniam ex animalis diuisione acceptum est: aues autem ex uolucris sectione prodit. Sunt uero priora semper speciebus genera, quoniam in nulla existendi reciprocant consecutione, nam specie posita sequitur genus necessarium: ut positis generibus species non necesse est consequantur.

D E M O T V.
LXXV.

MO T V S autem species sunt, sex, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, et secundum locum mutatio.

{Sex motus sunt species: generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, ac loci mutatio.}

Non est sub prædicamentis motus, quod in ipsis uisitur. in substantia enim generatio corruptioque spectatur sed nec substantia generatio & corruptio, neque augmentum & diminutio quantum, nec alteratio qualitas, nec localis motus ubi dicitur, sed neque ad aliquid, quoniam nec ipsum esse obtinet in eo motus quod sese quodam pacto ad aliquid habeat. Nec uero illud nos prætereant, disputationem de motu uero esse naturæ rationes perscrutanti consentaneam, siquidem habent ipsum esse res naturæ omnes in motu, est enim & natura, ut finiuit ipse, motus principium & quies, quæ propter & in naturali auscultatione sermonem de eo producit longius, atque exactius disserit. Cæterum querendum est cuius rei gratia hoc loco motionis meminerit. Quidam ergo quod prædicamenta facere & pati motiones essent, de quibus est nihil locutus, ea propter hic ab eo sermonem de motu institutum affirmant, quodam modo enim motus inquit genus est, species eius, tum alia plura, tum uiuere facere & pati, sic igitur de his nonnulli definit. Sed non admittenda id genus ratio est, non enim propositum Philosopho est plus quid de prædicamentis facere & pati quam a principio dixerit protari. Præterea, ut inter initia quoque dicebamus, mouere ad facere prædicamentum refertur: moueri ad pati, ipse uero motus non item, non est enim motus facere. Motus quoque non prædicamenta, sed uias in prædicamenta esse dicebamus. Quam ergo nos sententiam ferimus: nempe ut in præfatum prius uocibus præceptionem fecit, quoniam earum cum de prædicamentis præciperet meminisse, ita nobis sanè & de mo-

tu dictum iri. Habuit enim in sermone de substantia mentionem de motu, cum proprium assignauisset, substantia, vnum idemq; nullo modo capax vicissim contrariorum esse. dubitationemq; ad hoc protulisset non esse hoc proprium forsitan substantia, quando quidem non solum ipsi, sed orationi quoque & opinioni comperat. Nam de hac vnum idemq; numero manentia, contrariorum sunt alterius capacia, veritatis inquam ac falsitatis, dubitationem soluens in suis, non eodem hac modo capacia contrariorum cum substantia esse. sit enim capax contrariorum substantia, motum patiens ipsa illa vero, non ipsa motu agitata, sed aliis motum substantiis veritatem falsitatemq; accipiunt. Proinde igitur quoniam meminit motionis, necesse de ea esse nos docere arbitratus est. Debet itaq; physicum uirum, ut iam ante dixi sermo de motu quamobrem quatuor & ipse posteriores ex octo physice auscultationis libris in disputationem de motu consumpsit. hic uero tamen de eo disputat quantum Logico uero seruari conuenit. in quot species diuidat motus: & quae sint, & quae consequantur, uel non consequantur. Sex motus sunt species: generatio corruptio, augmentio, decretio, alteratio, ac loci mutatio. Cur in sex partes motus discipitur? quoniam motus alienatio quaedam ac demutatio est. Deturbatur autem uel a sua ipsius quidquam substantia, & generationem ac corruptionem facit, uel ab aliis quae in ipsa sunt substantia penes quantitatem, facitq; augmentum ac decrementum. uel penes qualitatem, & fit alteratio. aut ab aliis quae circa se ipsum sunt, & mutatio loci conficitur. Queri autem haec tria in disputatione de motu sciendum est, quot species sint motionis quibus mutuo discernantur, & ad haec tertium, quali specie motus qualis sit opposita. Quot igitur species sint motionis iam ipse enumerauit, sex esse pronuncians. Verum quo nos scientiarum quoque ratione intelligamus cur species motus sex nec plures sint, nec pauciores, rationem in medium ex diuisione afferamus. Tria igitur esse dicimus quae circa naturam nostram spectantur: ipsa substantia, quae in substantia habentur, quae sunt circa substantiam. Sunt ergo in ipsa, si magnas partes diuidias, quantum & quale. magnas partes propterea diximus, quoniam etiam praedicamenta alia sunt in substantia, habent tamen ex his generationem ut ante prodidimus: circa substantiam uero sunt locus & tempus. Haec tria cum

sint, generatio & corruptio est substantiae motus: qualitatis alteratio: incrementum ac decrementum quantitatis: ubi uero praedicamenti, localis mutatio, quae latius nominatur. Porro latius quaedam recta appellatur, quae sursum uidelicet ac deorsum tendit: non nulla circularis, quae in orbem circumagitur: ut coeli latius recta, & in gyrum. Sex itaq; species hic tradit motionis, lationem in rectam & circulem nequaquam diuidens. At in naturali auscultatione, genus esse uult mutationem, eiusq; tres esse species, motum, generationem, corruptionem. motum namque a generatione & corruptione illa in aduersum distinguit. Non enim uult illic generationem aliquorum manentium mutationem esse formamq; obitinentium, uerum secundum illorum aliquod quae circa eam accidunt. Idcirco quae mouentur, ea secundum quantum, uel quale, uel locum inquit moueri, substantialem formam quae ab initio fuerat seruantia. in generatione uero ac corruptione uetus forma in eo quod mutatur non manet. quoniam generatio uia est a quoquo modo non ente in ens quodam modo. hoc est ab eo quod potest esse est in ens actu. corruptio contra uia est ab ente in non ens. Verum hic quoniam introductorius liber est, & logicus magis, non physicus, exacta de his ratione non differit: sed generationem quoque & corruptionem motiones esse pronunciat. quandoquidem non ut physicus hoc loco, sed ut logicus disputat, quarens in his quae quibus sint, uel non sint consequentia.

LXXVI.

ALII itaque motus palam est quod ab se invicem diuersi sunt. non enim est generatio corruptio: neque augmentum diminutio, neque secundum locum mutatio: similiter autem & alii. In alteratione uero habet quandam dubitationem, ne sit forte necessarium id quod alteratur per aliquam reliquarum motionum alterari. hoc autem non uerum est. nam secundum omnes penes passionem aut coplures accidit nos alterari, nulla aliarum communicante motionum. nam neque augeri necessarium est quod per passionem mouetur, neque diminui. similiter autem & in aliis. quare alia praeter alios motus erit alteratio.

utrum vel quandā aliarum motionum sequi: sed non necesse est. Similiter autē et quod augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oportet: sed sent quēdā quae augmentatur quae non alteratur: ut quadratum geometriae circūposito creuit quidē alteratum vero nihil factum est: sic et in alijs huiusmodi, quae motus sunt ab se inuicē. Est autē simpliciter motus quidem quies contrarium. in vero quae per singula sunt et singula generationi quidē corruptio contrarium, augmentatiōi vero diminutio: secundū locū mutationi: ut ei quae inferius est, ea quae superius: est et ei quae superius est, ea quae inferius est. reliquo vero assignatorum motuum non facile est assignare quid forte est contrarium. videtur autem nihil esse ei contrarium, nisi quis et in hoc secundū qualitatem quietē opponat: aut in contrarium qualitatis mutationē: sicut et in mutatione secundum locum, quietē secundum locum: aut in contrarium locum mutationem est. n. et alteratio mutatio secundū qualitatem: quae propter opponitur motui secundum qualitatem: quies secundum qualitatem: aut in contrarii qualitatis mutatio: ut album fieri ad id quod nigrum est sic alteratur. in contraria qualitatis mutatione facta.

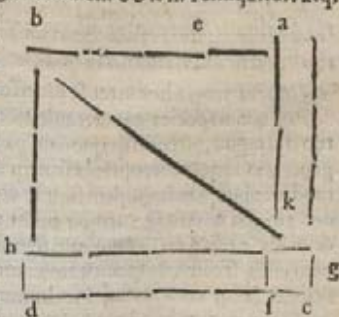
{Motus itaq; alios inter se diuersos esse constat.}

Postquam species enumerauit motus. hic eas deinceps a se mutuo distinguit, ostenditq; quonam pacto non sint eadem. neq; n. generatio inquit corruptio est: neq; augmentum diminutio: quo modo enim quandoquidem sunt & contraria: sed nec auctio est generatio, ens enim augetur: non ens fit: nec decrementū corruptio. nā & in his eadem ratio congruit. significat enim decreto remissionem entis secundum quantitatem: corruptio absolutam entis abolitionē. Neq; vero rursus localis mutatio cuiquam supradictorū consentit, nam quod a loco in locum demigrat, id neq; gignitur, neq; consumpitur, neq; augetur, neq; minuitur. neq; enim si Athenis verbi gratia proficiscatur Corinthus Socrates, aliquid ex dictis patietur: unum: sed idem manens per omnia loco solo dimp-

uetur. {Verum in alteratione dubitatio habetur nonnulla, sit ne id quod alteratur necesse eiusquam reliquarum motionum modo alterari.} Quod aliae quidem inquit motiones omnes non eadem inter se sint, nemini dubium fuit, at in alteratione querendum est, an quod alterascit, id secundum generationem, uel corruptionem uel incrementū, uel decrementum, uel aliquam ceterarum alteretur. Sed non est verum hoc inquit, namq; in plurimis affectibus calefactione inquam, perfrictione ac similibus, alteramur quidem prorsus, non tamen quemquam ex reliquis motum perferimus. neq; n. augeatur omnino quod calefeit aut refrigeratur, uel decreseat, uel fiat, uel corrumpatur, aut reliquorum quodpiam oportet sustineat, quare seiuicta ab alijs motibus est alteratio. {Eadē n. si esset, protinus quod alterat vel augeri uel minui oporteret.} Si idē uel esset inquit aliorum motuum alteratio opus esset omnino quod alteratur, reliquorum etiam motuum quempiam sustineret. minime uero id nunc accidit. nam corpora quidem in sole uersata calefendo nigrescendoq; alteratur, non tamen huiusce rei gratia augentur, minuantur uel aut ceterorū aliquid perpetiuntur. eadē potest de his dicere quae a frigore, aut quouis aliter modo alterantur, {Similiter & quod augetur, aut alijs quibusdā cietur motibus alterari.} Sermonem uice inuersa probat. non enim inquit solum si idem in alijs motibus esset alteratio, id protinus quod alteratur unoquoq; aliorum motuum citari oporteret, sed contra etiam siquid secundum augmentū uel decrementū uel ceterorū aliquem motum esset, id statim quoque alterari quanquam maxime ceteris motibus alteratio prior exultat, siue ipsos consequatur, nā alteratus quoq; omnino fiat oportet quod augetur. siquidem cibum alterari primum in sanguinem opus est auferentibus atq; illum in carnem: nec fieri aliter non praecedente alteratione incrementum posset. Sed antecedit quoq; alteratio quae generantur. nam semen alterari in sanguinem potest: sanguis in carnem: ac quouis aliter modo leges possunt naturae. Et uero in motibus alijs omnibus est alterationem uel continentem uel antecedentem contemplari. Nam quae locali cietur motu, praesertim si plus sunt contentiusq; agitata, alteratio sequitur: nimirum his quae mouentur concallescuntibus. Tamen ergo alios ut dixi motus sequitur alteratio, non

idem tamen ex hoc aliis motibus alterationem esse affirmamus. Quandoquidem vel localis motus alios omnes comitatur. nam & quod gignitur, & quod corrumpitur, locali quoque agitur prorsus mouetur, similiter augescens quoque ac decrescens. nam singulis his localis motus necesse est antecedit, qui nisi sit, aliorum quicquam fieri haudquaquam potest. Nam siue in cōre æstimes appropinquante sole & recedente uniuersalis generatio corruptioque consistit, siue priuatim perpendas, semen videlicet in terram, vel etiam in uterum cadat oportet, aut mas quoque feminam adeat. hoc autem localis est motus & in corruptione videlicet congesta elementa a se inuicem opus est discernantur. Porro in augmento & decremento perspicua est loci mutatio. siquidē maiorem ex minore locum obtineat oportet quod augetur, & minorem ex maiore quod deminuitur. Sed id etiam quod alterasciturum quod a profundo ad superficiem qualitas, ut in erubescētibz, uel pallescētibz, permectitur quod alterans appropinquare alterascēti sit necesse. Verum et si motum omnem localis consequitur motus, quod tamen sit ab aliis aliis, plane dilucet, quandoquidem & si loci expositum corpus omnino comitatur umbra, non ob id tamen & umbra iam corpori in luce posito est idem, sic ergo & in alteratione quauis motus hæc alios omnes sequatur, non ea tamen de re idem quoque est illis, quādo ne motionis quidē omnis comes est alteratio, nā quæ p additio nē augentur, crescit quidē (euadunt, ex minoribus maiora) ut si aqua cisternæ addatur, sed non sunt alteratiora quippe aqua in ea contenta, affusa alia creuit non alterata. Et quæ extrahitur recta linea, non alterascens augetur. Verum nec quidquid alteratur augescit nisi qui itascitur, metuit, non augescendo alteratur, id quod uel ipse declarans subiungit, atque inquit {Quadrangulus circumpositio ipsi gnomone augescit quidem, at non alteratius euadit. Nam & actus, manet etiam quadrangulus, quare ne decrementum quidem est alteratio, siquidem d tracto a quadrato gnomone, quadratum quod reliquum est, manet. Verum quoniam alteratōis a cæteris moribus diuersitatem ostendere uolens Aristoteles, quadranguli gnomonisque commemorat, age uerba illa exponamus. Gnomonem igitur Geometriae unum quempiam ex ambientibus diametrum quadrangulis nominant, ubi cum duobus simul complementis fuerit, quo autem plana ea quæ dicimus fiant, sermone

in hoc ipso descriptio meditemur. Spatiū eē dicitur quadrangulus quod ab lateribus quatuor inuicē æqualibus, & rectis angulis cōtinetur. Sit ergo quadrangulum spatium a b c d. quod æquales quatuor angulos, & æqualia totidem habeat latera. ducaturque per ipsum diametrum, b c. in latere autem a b, sumatur punctum, e. uerbi causa, atque ab ipso, e. puncto, ab utraque a c b d. costarum æque distans ducatur linea: sitque hæc e f, ab a c. uero latere abstrahatur a g linea æqualis lineæ, e b, perducaturque, a g. pñcto, linea quæ ab utrolibet a b c d. laterum pariter distet, sitque hæc, g h. quæ, e. f. lineam in k. puncto interfecet, sunt quatuor itaque intra a b c d. quadrangulum spatia, quorum duo diametrum ambientia, nempe & e b. h k. & k g, c. f. sunt quadranguli reliqua duo, complementa nuncupantur. Vnum ergo utrunvis quadrangulorum, g. c. f. k. uerbi gratia cum ambobus complementis, quæ sunt, a c k g. & k. h. d. f. gnomonē vocatur. Quo autem modo similis e b k h. quadrangulus a b c d. quadrangulo sit haud obscura est probatio. Gnomonem igitur cōtemplare, nam e b h k. quadrangulus per. a b c d. quadrangulum auctor euasit alteratusque minime est, si quidem paruus auctus quadrangulus, similiter existens quadrangulus manet. At uero tamen si a toto quadrangulo, qui est a b c d. gnomonem, a e g h c d. detraheris, quadrangulus tamen, e b k h. relinquitur, atque idcirco quidem quod ab initio fuerat decreuit ac minus euasit. nequaquam uero est alteratum, sed species ipsa mansit quadranguli. Quod si neque decreuit, neque augmentum qui motus est in quantitate, speciei quadranguli proprietatem dimouit, patet motum alium secundum qualitatem, aliud augmentum decremētūque esse, at si sint hæ mutationes diuersæ, multo magis quæ per generationem atque in tertium fient. {Est porro simpliciter motus quies cōtrarij.} Nunc tertium deinceps

quæ diximus, querit in disputatione de motu, quali nam motus in quam speciei qualis repugnet, atq; omni quidē inquit cōmuniter motui opposita est quies. Nam si motus transgressio quædam actus est uel ex entibus in non esse, uel contra ex potestate in actū, uel a loco in locum, uel a minore in maius, & e contrario, uel ab esse tali in tale esse, ut ab albo in nigro, quies autem status est qui tam iure omni motui contrarium est quies. Specialius uero motus obiacent inquit ex opposito inter sese distincti generationi quidam corruptio diminutioni augmentum, locali uero motui obstat quies præcipue, neq; iniuriat quando quidem notior alis est potissimum hic motus: atq; in hoc maxime motus nomen fert multatudo. Cæterum specialius quoq; ipse sibi ipsi potest hic motus opponi secundum diuersas loci dimensiones partitus: ut latius ascendens sit descendenti opposita: procedens recedenti: dextrorsum tendens in leuam deficienti. Reliquæ autem proditorum motuum non facile est quodnam sit contrarium assignare. In motuum quoq; discretionem is fuit rursus de quo quærebamus, alteratio inquit Et huic igitur inquit opponenda est qualitas quies, perinde ac locali, & mutatio qualis in contrariū, ut albedine in nigritiem.

DE VERBO HABERE LXXVII.

HABERE secundum plures dicitur. Aut. n. ut habitum et dispositionē, aut aliā aliquā qualitatem. dicimur. n. disciplinā aliquā atq; virtutē habere. Aut ut quantum, ut quam contingit aliquis habens magnitudinem, dicitur, enim trichitum habere magnitudinem, uel quadricubitum. Aut ut ea quæ circa corpus sunt, ut uestimentum uel tunicam. Aut ut in parte, ut in manu anulum. Aut ut partem, ut manum, uel pedem. Aut ut in uase, ut modius grana tritici, aut amphora uinum uinum. n. habere amphora dicitur, & modius grana tritici. hæc enim omnia habere dicantur, ut in uase aut ut possessionem, habere enim

domum & agrum dicimur. Dicitur autem & uir uxorem habere: & uxor uirum. Sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius qd est habere. nihil. n. aliud uxorem habere significamus, qd qd cohabitant. Forte tamen et alij quidam eius qd est habere, apte habent modum: sed qui dicti consueuerunt, penè oēs enumerati sunt.

{Habere autē pluribus dicitur modis. nam aut perinde atque habitum & dispositionē, uel qualitatem quamlibet aliam.}

A Equiuoca uox est habere, non enim decem prædicamentorū unum tantum significat, sed alia quoq; complura. nam & habere scientiam dicimur, & uirtutem, ac quotquot enumerantur alia. Proprie uero habendi prædicamentum substantiæ circa substantiam amicum declarat, ut cum circumpositum pallium, uel anulum, uel calceos dicimus, habere autem uxorem, uel agrum, uel id genus aliquid, aliud quiddam est. Ergo ne ex æquiuocatione, fallamur, distincte nobis hoc loco quot nam modis habere dicatur, exposuit. At uero quoniam de substantia, & quāto, & quali, & relatione, & faciendo, & patiēdo superius locutus, sermonē de cæteris prædicamentis ut minime obscurū prætermisit finioit autē & habendi prædicamentum, substantiæ circa substantiam esse obuolutionē inquit, diciturq; aliis etiam modis habere, iccirco nunc de eo sermonem repetit, atq; habere ait pluribus modis dicere consueuimus. nam dicitur inquit habere uel penes qualitatem, quippe habitum, aut dispositionem habere, aut scientiam dicimur uel secundum quantitatem, ut si quis lignum habere tres uerbi gratia cubitos dicat hæc quidem in corpore habentur. Circa uero corpus dicimur, ut uestem, uel locum, uel tantū habere temporis. Dicimur uero & partem habere, ut manum, aut pedem: & ut possessionem, ut domum aut fundum, & ut in uase, ut cū serua habere uinum fertur, ac quotquot aliis modis dici potest habere. Dicere autem inquit habere uxorem, inter habendi significata uidetur esse alienissimum, siquidem uxorem habere nihil est aliud quam uxoris esse contubernalem, alienissimum autem uocat, quoniam nihilo magis habere uxorem uir dicitur, quā uxor uirū. Sed respondere ad hoc licet, quod uel in possessionibus, non solum habere nos agrum dicamur, aut seruum, sed ager etiam, & seruus,

D E

& vestis dominum habeat. In partibus quoque & toto, non solum
habet partes totum, sed etiam partes integritatem. ¶ Fortassis ve-
ro & alii quidam videri possunt habendi modi ceterum enumera-
ti ferme sunt omnes qui dici consueverunt. ¶ Rursus vero nisi ac-
quiescere eius verbis velimus, modeste nobiscum agens, sunt qui
dem & alii forsitan inquit habendi modi, verum nos tamen eos
qui dici consuevere, omnes recensuimus.

FINIS.

VENETIIS Ex officina Francisci Bindoni,
Et Maphei Pasini. Anno à virginis partu,
M^o D XXXXX.

1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800
 1801
 1802
 1803
 1804
 1805
 1806
 1807
 1808
 1809
 1810
 1811
 1812
 1813
 1814
 1815
 1816
 1817
 1818
 1819
 1820
 1821
 1822
 1823
 1824
 1825
 1826
 1827
 1828
 1829
 1830
 1831
 1832
 1833
 1834
 1835
 1836
 1837
 1838
 1839
 1840
 1841
 1842
 1843
 1844
 1845
 1846
 1847
 1848
 1849
 1850
 1851
 1852
 1853
 1854
 1855
 1856
 1857
 1858
 1859
 1860
 1861
 1862
 1863
 1864
 1865
 1866
 1867
 1868
 1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243

04140.

